

VASILE TH. CANCICOV

JURNAL DIN VREMEA OCUPAȚIEI

*

IMPRESIUNI ȘI PĂRERI PERSONALE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI ROMÂNIEI

JURNAL ZILNIC

13 AUGUST 1916–13 AUGUST 1917

HUMANITAS

Vasile Th. Cancicov s-a născut la 16 octombrie 1873, într-o familie de condiție modestă din Bacău. Este al doilea născut din cei șase copii ai cuplului Theodor Al. Cancicov (funcționar) și Raluca, născută Stanciu (casnică, fiică de funcționar). Fratele mai mic al lui Vasile, cunoscutul om politic liberal Mircea Th. Cancicov (1884–1959), a fost în mai multe rânduri ministru la sfârșitul anilor 1930; persecutat și încarcerat de comuniști, avea să moară în închisoarea de la Râmnicu Sărat.
După studii primare la Bacău și Iași, Vasile Cancicov se înscrie în 1892 la Facultatea de Drept a Universității București. Se implică activ în mișcările studențești de protest din vara anului 1894, declanșate de procesul intentat, la Cluj, liderilor mișcării memorandiste a românilor transilvăneni. În 1896 obține diploma de licențiat în drept și se înscrie în Baroul București. Activează în cadrul influentei Ligi pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor. În primăvara lui 1898 intră în politică și se înscrie în Partidul Conservator. La nici 26 de ani împliniți este ales, în mai 1899, deputat de Bacău. În alegerile din februarie 1905 obține un nou mandat de deputat. În 1908 părăsește rândurile Partidului Conservator și decide să-l urmeze pe Take Ionescu în nou creatul Partid Conservator-Democrat. În această perioadă devine director al cotidianului *Ordinea*, „organ conservator-democrat". În noiembrie 1912 obține un al treilea (și ultim) mandat de deputat. În 1914 se retrage de pe scena politică și, până la sfârșitul vieții, se va ocupa, cu destul succes, doar cu avocatura. Unele dintre pledoariile sale sunt publicate sub forma câtorva broșuri, apărute între 1915 și 1928.
După ce România intră în prima conflagrație mondială, decide să rămână în Bucureștii aflați sub ocupația Puterilor Centrale. Din cauza trecutului său politic, este reținut și privat de libertate timp de 20 de luni. Jurnalul ținut în toată această perioadă va fi publicat în 1921, sub titlul *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*. A fost decorat atât de regele Carol I, cu ordinul „Coroana României", în grad de comandor (1913), cât și de regele Ferdinand, cu „Steaua României", în grad de ofițer (1921). Se stinge din viață la 27 mai 1931, la București.

VASILE TH. CANCICOV

JURNAL DIN VREMEA OCUPAȚIEI

*

IMPRESIUNI ŞI PĂRERI PERSONALE
DIN TIMPUL RĂZBOIULUI ROMÂNIEI

——— JURNAL ZILNIC ———

13 AUGUST 1916–13 AUGUST 1917

Selecție, ediție îngrijită și introducere de
Daniel Cain

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cecilia Laslo, Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Andreea Dobreci, Dan Dulgheru, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipografia Real

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cancicov, Vasile Th.
Jurnal din vremea ocupației / Vasile Th. Cancicov: ed. îngrijită, pref.: Daniel Cain. – București: Humanitas, 2015
2 vol.
ISBN 978-973-50-4988-1
Vol. 1: Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României – jurnal zilnic: 13 august 1916–13 august 1917
ISBN 978-973-50-4989-8
I. Cain, Daniel (ed.; pref.)
821.135.1-94
94(498)(0:82-94)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

INTRODUCERE
de Daniel Cain

Cancicov. În spatele acestui nume cu sonorități slave – uneori ridiculizat, alteori aducător de neplăceri – găsim o familie care a dat Vechiului Regat o generație de oameni politici. O familie al cărei destin a fost afectat, asemenea multor altora, de prima conflagrație mondială. Este mai convenabil să privim acești ani din istoria țării numai prin prisma justeței idealului național și a eroismului arătat de soldatul român pe câmpul de luptă. Există însă prea multe stereotipuri și prea puține îndoieli în privința acestui moment crucial pentru formarea identității noastre ca națiune. Războiul are mult mai multe fețe. Momentele de fanfaronadă, de lașitate, de incertitudine, de furie neputincioasă – rezultat al unor decizii politice eronate – umbresc piedestalul pe care s-a construit România Mare. Aceasta s-a născut prin prețul, mai mare sau mai mic, plătit de familii precum Cancicov. Sora cea mare, profesoara Elena Cancicov, s-a înrolat în Primul Război Mondial ca infirmieră în spitalul de campanie condus de soția generalului Averescu și avea să se stingă în ianuarie 1917, la doar 44 de ani, la Iași, unde se refugiase împreună cu spitalul. Vasile, fost deputat în trei legislaturi, a rămas în capitala ocupată de trupele Puterilor Centrale și a fost mult timp privat de libertate, în calitate de ostatic politic. Doi dintre frații săi mai mici au participat, ca ofițeri de carieră, la campania militară din 1916–1917: Alexandru a fost maior de artilerie, iar August, căpitan de intendență. În fine, Mircea, mezinul, avea să-și înceapă importanta carieră politică în vara

anului 1918, făcând parte din Parlamentul de la Iași, care a votat, cu unanimitate, înjositoarea Pace de la București[1].

Vasile Cancicov este un politician al vremurilor sale, cu nimic ieșit din comun. Deși lipsit de avantajul unui nume sau al unei averi pe măsură, reușește să ajungă în parlament la doar 26 de ani. O frumoasă carieră părea că se așterne în fața sa. Își câștigă o anumită popularitate, fiind subiect de ironii în celebra revistă umoristică *Furnica*: „Cancicov în altă țară / N-ar fi ajuns deputat / Cel mult conțopist la gară... / Dar tariful e urcat." Este perioada celui de-al doilea mandat de deputat conservator, când discursurile sale încep să fie auzite tot mai des în plenul Camerei Deputaților, unde pozează într-un „spirit independent". Tot în primăvara lui 1905, aceeași publicație umoristică îi ia în derâdere atât calitatea acestor discursuri („guleamătă palavragiu"), cât și sonoritatea numelui pe care îl poartă. Prilejul? O imaginară întâlnire a sa cu niște dascăli bulgari veniți în România: „Primindu-i Cancicof la gară / Cu un buchet de ceapă, praz / În scumpa sa limbă bulgară / Ținu un logos plin de haz."

Idolul său politic este Take Ionescu; Vasile Cancicov își mărturisește convingerea că acesta este cel mai de seamă om al neamului românesc. Îl va urma, în ianuarie 1908, în noul Partid Conservator-Democrat. Devine – așa cum constată Henri Stahl, stenograful Camerei Deputaților – una dintre puținele persoane pe al căror devotament poate conta, în mod real, Take Ionescu. Pentru Vasile Cancicov, succesul partidului său este, înainte de toate, succesul „iubitului nostru șef", de la care moștenește, ca avocat, niște contracte bănoase. Ceva survine în relația dintre cei doi, la începutul lui 1914, imediat după ce conservator-democrații intră în opoziție. Cancicov pune răceala pe care i-o arată șeful său politic pe seama unor intrigi de partid. Încearcă să-l convingă că decizia sa de a se retrage din prim-planul scenei politice este justificată de apariția unor probleme medicale.

1. Mai multe detalii despre familia Cancicov pot fi găsite în volumul Elenei Ungureanu *Eroina Elena Cancicov și genealogia neamului său*, Cargal Press, Bacău, 2012.

Cert este că Vasile Cancicov nu se implică în acțiunile inițiate de Take Ionescu, în perioada de neutralitate a României, pentru intrarea țării în război și dezrobirea ținuturilor de dincolo de Carpați. Ceea ce-l preocupă în mod constant în toată această perioadă este avocatura.

Când izbucnește Primul Război Mondial, societatea românească este pusă în fața unei dileme: neutralitate, sau beligeranță? Premierul Ionel Brătianu își va justifica, peste ani, linia politică: România nu putea, având propriile interese, să-i lase pe alții să-i decidă viitorul fără a face tot ceea ce depindea de ea pentru victoria cauzei sale. Dar ce poate fi mai important pentru un stat: garanțiile de securitate primite, sau extinderea teritorială? Carol I are meritul de a fi asigurat țării o alianță care i-a îngăduit să se concentreze în liniște asupra eforturilor de modernizare a societății românești. După moartea bătrânului suveran, cel care preia centrul de putere în privința politicii externe a Vechiului Regat nu este succesorul acestuia, regele Ferdinand, ci premierul liberal. În timpul negocierilor secrete cu Antanta, Brătianu va urmări ca României să-i fie recunoscuți cât mai mulți kilometri pătrați pe hârtie. Moștenitor al unui nume și al unui partid, premierul liberal este conștient că, prin deciziile sale, poate juca în istoria țării un rol cel puțin la fel de glorios precum cel jucat de tatăl său, Ion C. Brătianu, în 1877. Șeful guvernului de la București este – așa cum constata un diplomat străin în 1915 – un politician foarte ambițios, care nu va lăsa altuia gloria de a mări România, în special dacă există șansa ca această faimă să fie dobândită ușor. De la descălecarea regelui Carol I și până în august 1916, scrie jurnalistul George Rădulescu, România nu a făcut decât politică – măruntă, mizerabilă, trivială –, o politică de tejghea. „Tot ce avem; orice s-a creat; tot ce se vede pe suprafața țării, bun sau rău, e rezultat, direct sau mijlocit, al operațiunilor electorale."[1] Păstrând aceeași logică, România Mare nu are cum să fie rezultatul vreunei alte politici.

---

1. Arhibald, *Porcii. Impresii din timpul ocupației*, vol. I, București, 1921, p. 3.

În timpul celor doi ani de neutralitate care au precedat intrarea României în război, Ionel Brătianu, convins de propria-i șiretenie, pune în practică un adevărat balet diplomatic, menit să-i amețească pe unii și să-i facă pe ceilalți să accepte maximumul solicitărilor românești. Îl ajută forța sa neobișnuită de a se împotrivi pasiv, care îl apără atât de promisiunile, cât și de amenințările pe care le primește din partea Antantei și a Puterilor Centrale. În acești doi ani, politicianismul și favoritismul fac ravagii în țară. Unitatea națională devine o adevărată fata morgana pentru mulți politicieni români, surprinși de derularea evenimentelor, însă nerăbdători să profite, cu orice preț, de această conjunctură. Sunt doi ani de crâncene lupte – va declara Vasile Cancicov în 1919 – pentru a sădi în sufletele românilor nevoia sacrificiului pentru România Mare. Sume enorme sunt aruncate pe piață de către guvernele Antantei și ale Puterilor Centrale ca să cumpere influență politică și mediatică, pentru a putea fi invocată, ulterior, presiunea exercitată de opinia publică asupra guvernului. Patriotismul de conjunctură se dovedește a fi, pentru unii, o afacere extrem de profitabilă. Puține sunt conștiințele care se strecoară, mereu în picioare, printre aceste tentații. Mai există și mirajul îmbogățirii peste noapte, prin contractele bănoase (celebrele furnituri) derulate cu ambele tabere ale beligeranților. Ministerele colcăie de intermediari și afaceriști veroși care speculează fiecare ocazie de câștig facil și consistent.

În mijlocul acestui mediu de afacerism și tumult propagandistic, Ionel Brătianu își vede liniștit de planurile sale, în așteptarea momentului prielnic pentru a intra în război. Este considerat un adevărat negustor de timp, iar diplomații Antantei sunt iritați că românii preferă să se bată doar în vorbe și cu flori la Șosea, nu și să-și verse sângele pe front. Puțini sunt cei la curent cu intențiile lui Brătianu. Extrem de suspicios (își surprinde deseori interlocutorii verificând personal dacă este cineva ascuns în cameră sau dacă se ascultă pe la uși), prim-ministrul român concentrează în mâinile sale întreaga putere de decizie. Planurile lui se derulează pe baza discuțiilor cu trimișii

diplomatici ai Antantei la București și cu rara consultare a unora dintre apropiații săi. În aceste condiții, lipsit de o imagine reală a derulării operațiunilor militare pe fronturile europene, de analize și informații de *intelligence*, este ușor a ceda tendinței de supraevaluare a șanselor reale de a declanșa o ofensivă militară de durată. Des invocatul eroism arătat de dorobanțul român la Plevna devine desuet în condițiile în care gândirea militară cunoaște transformări impresionante în timpul conflagrației mondiale. Armata română nu a mai participat cu adevărat la o campanie militară de aproape patru decenii. Există o percepție distorsionată a adevăratei sale puteri pe câmpul de luptă. În balanță vor trage nu atât numărul de baionete, cât înzestrarea tehnică, priceperea ofițerilor și experiența de război dobândită – capitole la care armata română este deficitară. Prin urmare, „am intrat în război și am făcut războiul fără pregătire, fără chibzuială, întemeiați pe socoteli fantastice și iluzorii, și rezultatul a fost, cu toată admirabila cheltuială de eroism, dezastruos". Ionel Brătianu nu avea cum să nu știe că armata română nu poate susține un front imens, de 1.100 de kilometri. Există și riscul ca țara să fie strivită oricând între țările Puterilor Centrale cu care se învecina la nord și sud. Generalul Iancovescu surprinde, extrem de realist, realitățile din vara lui 1916: „Fascinați de mirajul a 12 milioane de soldați la est; încredințați solemn de mult trâmbițata ofensivă de la sud; amețiți de succesele efemere ale lui Brusilov, precum și de mult așteptata ofensivă de pe Frontul de Vest, conducătorii noștri, împinși și de o opinie publică ce nu avea nici cel mai mic indiciu despre însemnătatea unui război – decât din dările de seamă meșteșugit întocmite – și luând ca realitate manifestațiunea unui sentimentalism exagerat, a unor patrioți improvizați și în parte interesați, patrioți care, după ce au băgat țara în foc, au plecat peste nouă mări și nouă țări, unde nu se mai auzea nici bubuitul tunului, nici gemetele suferințelor unui popor, a cedat și a intrat în război."[1]

---

1. Vezi ședința Senatului din 16/29 iunie 1918.

Probabil de teamă să nu rateze această ocazie, Ionel Brătianu a intrat în război convins că victoria Antantei este aproape, iar campania militară va fi ușoară și de scurtă durată. Armata, notează în jurnalul său Vasile Cancicov, reprezintă o instituție docilă în mâna guvernanților și nu constituie o putere în stat; ea poate fi creată, dar nu poate crea nimic altceva decât *glorie* și *eroi*. O Transilvanie apărată de puține trupe de rezerviști, o Bulgarie inactivă la sudul Dunării de teama rușilor, precum și ofensiva generalizată pe toate fronturile sunt considerentele care l-au convins pe Ionel Brătianu că momentul mult așteptat sosise. Se va dovedi un calcul greșit, iar politicienii români vor constata că îi așteaptă sacrificii *neașteptat* de dureroase. Prin urmare, deși are meritul indiscutabil de a fi artizanul României Mari, Ionel Brătianu poartă, în același timp, și responsabilitatea zecilor de mii de vieți irosite prin decizia pe care a luat-o în august 1916. Slaba pregătire a trupelor române, debandada retragerii în Moldova, epidemiile și privațiunile care au decimat populația civilă, toate acestea sunt realități imputabile guvernului care a decis intrarea țării în război. La exact un an de la acest moment, Vasile Cancicov constata că țara a ajuns o ruină. „Ca un vânt ce suflă peste un castel de cărți de joc, așa a prăbușit războiul România: din țară liberă și independentă, trei sferturi e invadată de dușmani, strivită și stoarsă în vlaga și bogăția ei; iar din popor neatârnat, am ajuns sclavi nemților, ungurilor și bulgarilor; restul de un sfert de țară e și el sclav rușilor, înnebuniți de anarhie. Din cei 600.000 soldați au pierit jumătate fără eroism, grație incapacității conducătorilor și jertfă bolilor infecțioase. Acum un an aveam un ideal măreț și posibil de îndeplinit prin victorie, încurajați și sprijiniți de aliați puternici; după un an suntem abandonați propriilor noastre puteri istovite, de pretutindeni, iar de idealul nostru nu mai vorbește nimeni."[1] Un mare și trist adevăr, constată Nicolae Iorga în recenzia pe care i-o face jurnalului lui Cancicov.[2] Va fi

1. Însemnare în jurnalul său, din 14/27 august 1917.
2. *Revista Istorică*, anul X, iulie–septembrie 1924, p. 213.

nevoie de sprijinul Misiunii Franceze și de promisiunile electorale din vara anului 1917 pentru a asista la un reviriment al încrederii în puterea militară a țării.

În economia primei conflagrații mondiale, frontul românesc joacă doar un rol secundar. O eventuală victorie strălucită pe acest front nu avea cum să aducă, de una singură, pacea mult dorită. Succesul campaniei armatei române este condiționat de situația de pe celelalte fronturi. Așa se explică ușurința cu care Cancicov se înflăcărează la orice succes, fie el cât de mic, înregistrat pe fronturile majore din Europa. Își cumpără chiar și o hartă, pentru a analiza evoluția ostilităților pe teren și a face calcule iluzorii despre proximitatea victoriei finale. Dezertarea Rusiei pune capăt rezistenței românești. Posibilitatea unei retrageri glorioase prin teritoriu ostil, precum sârbii în iarna lui 1915, este exclusă. Singura soluție o reprezintă conservarea sub orice formă a statalității române, în așteptarea unui miracol. După prăbușirea frontului rusesc, Brătianu are dârzenia și curajul de a nu dezerta, de a rămâne până la capăt încrezător în steaua sa și de a specula cu inteligență politică realitățile momentului. Meritul nu este doar al său, ci și al adversarilor săi politici, care au acceptat să împartă cu el responsabilitatea unui război dezastruos. 1918 este anul mântuirii. „Generația noastră", notează Cancicov în jurnal, a avut șansa de a asista la actul măreț al unirii tuturor românilor, „căci nu am curajul încă de a afirma meritele generației noastre la o așa înfăptuire, ca să nu se găsească nedreptățit «*norocul*»"[1]. Când războiul va lua sfârșit, într-un mod benefic pentru România, Brătianu nu va mai fi la fel de generos în a împărți și laurii victoriei – cu Take Ionescu și, mai ales, cu Alexandru Marghiloman. Brătianu și Marghiloman își dispută nu doar o soție, ci și rolul istoric jucat în apariția României Mari. În cele din urmă, în pofida momentelor inerente de slăbiciune și a sterilelor lupte partinice, patriotismul clasei politice românești este o realitate; indiferent dacă vorbim de guvernul care a decis trecerea Carpaților

1. Însemnare din 22 noiembrie/5 decembrie 1918.

sau de cel care a avut greaua misiune de a încheia pacea cu inamicul.

Au fost mai patrioți cei care s-au refugiat la Iași sau Odessa decât cei care au rămas într-o capitală ocupată, asumându-și funcții de conducere în care au fost numiți și cu acceptul guvernului Brătianu? Este o realitate discutabilă; în fond, politicianismul și favoritismul au făcut ravagii și în Moldova, și în teritoriul aflat sub ocupația Puterilor Centrale. Lașitatea și lipsa de patriotism au arătat cam la fel, atât în Iașii invadați de refugiați, cât și în Bucureștii căzuți sub ocupație. Diferența dintre cei acuzați constă oare în aceea că, în timp ce copiii și frații lor sângerau pe front, iar mii de soldați mărșăluiau prin viscol, în lipsa garniturilor de tren, ei au preferat să socializeze cu ocupantul și cu miniștrii care și-au pus la adăpost întregul avut? Ar fi facil să judecăm totul doar în alb și negru. Înainte de a-i judeca pe cei acuzați de colaboraționism, declară avocatul Cancicov în martie 1919, trebuie să înțelegem pregătirea sufletească a celor patru milioane de români rămași sub ocupația germană și pregătirea morală care le-a fost insuflată în trecut. Politica regelui Carol I, acceptată de toată clasa politică românească, a fost cea a prieteniei cu Germania. Mult timp, nu a existat o incompatibilitate între a merge cu Germania și a fi un bun român. Tot ce se vede în țara asta – se adresează Cancicov instanței, în apărarea clientului său –, toate ruinele ce se văd astăzi și care vor trebui să fie refăcute sunt înființate cu capital german. Prin urmare, oamenii pe care îi judecați astăzi „au văzut ceva mai mult decât intrarea nemților și dezastrul României; au văzut pe reprezentanții care au rămas credincioși politicii de 48 de ani, în mijlocul lor, continuând aceeași politică, cu aceeași credință ca și în trecut". Crede cineva, mai susține în pledoaria sa Vasile Cancicov, că au fost suficiente decretul de mobilizare și cele trei luni de dezastru ca, după decenii cu o astfel de educație morală, populația țării „să fie convinsă că germanul învingător ne este într-adevăr dușmanul, iar că Transilvania ni s-a cuvenit prin drept divin"? În ansamblu, populația românească din teritoriul ocupat și-a văzut în liniște

de ale sale și „a viețuit, *fără demnitate*, tot timpul ocupațiunii". Au fost destui și cei mânați de patima politicianismului, care au primit situația creată „ca o satisfacție a amorului lor propriu jignit de conduita guvernului român, care peste voința lor a declarat război"[1].

Prin comportamentul său, Vasile Th. Cancicov face parte din masa celor mulți, a celor care-și acceptă soarta. O arată jurnalul său zilnic, pe care îl ține cu religiozitate pe durata întregii implicări militare a României în prima conflagrație mondială. Se mulțumește să-și exprime indignarea față de lipsa de patriotism a conaționalilor săi doar în scris, deoarece constată că prin vinele lui nu curge sânge de martir. Principala sa nemulțumire vine din faptul că este considerat „omul lui Take Ionescu", în condițiile în care s-a retras din viața politică și nu dorește să plătească pentru greșelile cabinetului Brătianu. Reținerea și plasarea sa într-un regim privativ de libertate îi dau prilejul unui șir nesfârșit de lamentări, care-l vor face pe Alexandru Vaida-Voevod să-l califice pe Cancicov, după citirea acestui jurnal, drept „isteric". Condițiile sale de detenție nu sunt chiar atât de drastice pe cât își închipuie, iar nedreptatea care i se face nu este singulară. Populația civilă refugiată la Iași în iarna 1916/1917 cunoaște privațiuni cel puțin la fel de dureroase. Această detenție îi va aduce, după terminarea războiului, o aură de erou, care-i va sluji în obținerea unor contracte avantajoase, ca avocat al statului.

Prin dimensiunile sale impresionante (aproape 1.400 de pagini) și bogăția informațiilor și a impresiilor conținute, jurnalul lui Vasile Cancicov (o raritate bibliografică) ne dezvăluie o realitate crudă: România Mare s-a plămădit din momentele de grație și de lașitate ale clasei sale politice, din dârzenia arătată de soldatul român, prin jertfele și rezistența populației sale, la care se adaugă și o doză de șansă, deloc neglijabilă.

---

1. Vasile Th. Cancicov, *Apărarea ziaristului Dem. Teodorescu înaintea Curții Marțiale a Corpului II de armată la 4/17 martie 1919. Procesul intentat celor ce au scris în timpul ocupației la* Gazeta Bucureștilor, București, 1919, pp. 18–20.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Se împlinesc în curând o sută de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial. Editura Humanitas marchează acest eveniment printr-o serie de restituiri, între care se numără cele trei volume din *Jurnalul de război* al reginei Maria (apărute în 2014–2015) sau *Memoriile de război* ale lui G. Topîrceanu (2014). Prezentul volum, prima reeditare de după ediția princeps din 1921, vine ca o recuperare a unei mărturii de primă însemnătate asupra unui eveniment crucial al istoriei noastre moderne.

Vasile Th. Cancicov a început să publice, în vara lui 1919, extrase din jurnalul ținut în perioada 13/26 august 1916–31 decembrie 1918/13 ianuarie 1919. *Românimea*, cotidian de orientare conservatoare, este publicația care găzduiește, în perioada mai–august 1919, un serial semnat de fostul deputat. O parte dintre informațiile din jurnalul său sunt preluate și comentate în marile publicații ale vremii, precum *Adevărul*. După ce și-a revizuit notițele din perioada participării României la prima conflagrație mondială, Vasile Th. Cancicov își editează, în 1921, jurnalul sub titlul *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic. 13 august 1916–31 decembrie 1918*, în două volume masive (616, respectiv 740 pp.), apărute la Atelierele Societății „Universul" din București. Lucrarea de față, al cărei supratitlu, *Jurnal din vremea ocupației*, aparține editurii, este o selecție substanțială și reprezentativă din primul volum, acoperind perioada 13/26 august 1916–13/26 august 1917.

Din dorința de a facilita lectura și de a urmări cu precădere evoluția stării de spirit și a evenimentelor din teritoriul ocupat de Puterile Centrale – criteriul esențial pe baza căruia s-a făcut selecția pentru prezenta ediție –, s-au eliminat paragrafele cu lamentații repetitive ale autorului, precum și unele dintre asertiunile sale legate de evenimente în desfășurare peste hotare, despre care avea, de cele mai multe ori, doar informații disparate și contradictorii. Pasajele eliminate au fost semnalate peste tot prin croșete. S-au preluat informațiile cele mai importante din însemnările fiecărei zile, din toate tipurile de text, de la pasajele confesive și comentariile pe știri până la portretele personajelor istorice și insertiile cu caracter documentar.

Datele din jurnal sunt consemnate ca în ediția princeps, conform calendarului iulian (pe stil vechi), aflat în vigoare la acea dată în Vechiul Regat. Subtitlurile din text au fost păstrate în formularea autorului. Textul selectat este reprodus fidel, pornind de la ediția princeps. Grafia și punctuația sunt actualizate conform normelor în vigoare. Potrivit uzanțelor curente, s-au păstrat ca atare formele lexicale în măsura în care reprezintă o pronunție specifică sau o opțiune a autorului justificată de etimologie (arhaismele, regionalismele, împrumuturile lexicale neologice la data scrierii), precum și formele gramaticale (cu excepția apocopei lui *l* final din articolul hotărât). Greșelile de tipar evidente sunt corectate tacit; au fost păstrate însă neconcordanțele sintactice ale autorului. Scrierea cu inițiale majuscule a unor termeni urmează și ea normele actuale, mai puțin acolo unde marchează o opțiune asumată de autor. Numele românești sau străine de persoane și locuri au fost preluate și ele în grafia autorului, chiar și atunci când acesta ezită între diferite variante (cu excepția unor erori evidente corectate tacit); în notele editorului ele apar în forma consacrată în lucrările de specialitate. Notele autorului sunt marcate cu asterisc, iar notele editorului, cu cifre.

Primul volum al jurnalului este prefațat în ediția princeps de un scurt text al lui Take Ionescu, mentorul politic al autorului; în ediția de față l-am reprodus ca atare.

Dosarul iconografic a fost alcătuit în redacția Editurii Humanitas pentru această ediție. Editura mulțumește și pe această cale conducerii Muzeului Național de Istorie a României, pentru ajutorul acordat în obținerea unora dintre ilustrațiile folosite în acest volum.

*

Cel de-al doilea volum din jurnalul lui Vasile Th. Cancicov, aflat în pregătire, va cuprinde însemnările zilnice din perioada 14/27 august 1917–31 decembrie 1918/13 ianuarie 1919, selectate după același principiu de editare, și va fi însoțit de asemenea de un dosar iconografic, ilustrativ pentru perioada respectivă.

Copilei mele, Sonia,

Jurnalul ce public astăzi nu fusese destinat publicității. Pentru tine și copiii tăi a fost scris de mine zi cu zi, sub impresiuni de bucurie câteodată, sub impresiuni dramatice alteori, în timp ce s-a desfășurat în jurul nostru războiul din care a ieșit „România Mare“.

Rândurile acestei scrieri ți le închin ție pentru când eu nu voi mai fi, ca să le citești și să-ți aduci aminte de bucuriile și suferințele mele.

Cu atât mai mult să-ți fie scumpe aceste pagini cu cât în mare parte au fost scrise și transcrise sub teroarea ocupațiunii străine, când descoperirea lor la o percheziție m-ar fi pierdut pentru aprecierile ce sunt în ele și mai ales în suspiciunea sub care m-au ținut.

Tăticu

Sinaia, 3 august 1921

Iubite prietene,

Mi-ai făcut onoarea să-mi ceri câteva cuvinte de introducție pentru Impresiunile *d-tale din timpul războiului. Iată-mă că le scriu azi, aniversarea de șapte ani a uneia din cele mai mari zile din istoria noastră. Era tot la Sinaia, neuitatul Consiliu de Coroană în care avea să se decidă despre soarta neamului nostru. O greșală în acea zi, și toată munca de veacuri a acestui amărât popor s-ar fi pierdut pentru totdeauna.*

Din fericire greșala nu s-a comis. Zic greșala ca să nu zic crima, odioasa crimă.

România atunci s-a scuturat și material, cum deja în vara lui 1913 se scuturase moral, de alianța nefirească, și s-a îndrumat pe calea pe care i-o indica și interesul indiscutabil al unității naționale și, ceea ce este și mai important, imperativul onoarei. Totuși greutățile de învins nu erau mici. Mulți, mai mulți decât se crede, nu se gândeau decât la chestia cu totul secundară a cântăririi șanselor de izbândă dintr-o parte sau alta, gata să facă cor cu cei cărora le-ar surâde victoria chiar dacă ea s-ar pune de partea inimicilor dreptului și ai civilizației. Alții, și mai inconștienți, nu vedeau în hotărârea de la 3 august 1914[1] *decât o amânare pentru un ceas mai propice a ideii monstruoase de a merge cu imperiile de pradă și a fi astfel necredincioși și datoriei către frații de peste Carpați, și datoriei către onoare.*

Aceștia nu au dezarmat niciodată. Oricât s-ar ascunde sub diferite măsci, nu dezarmează nici azi. Nu vor dezarma nici de aci înainte.

---

1. 21 iulie 1914 potrivit calendarului iulian, în vigoare la acea dată în Vechiul Regat.

Aceştia, în timpul prea lungii noastre neutralităţi, au dat tristul spectacol al unor oameni cari nu vor să înţeleagă ceea ce instinctul neamului spunea aşa de limpede.

Aceştia au făcut tot ce au putut ca să slăbească credinţa naţiunii, ca să-i împuţineze forţele ei morale în cel mai mare conflict al istoriei ei de optsprezece veacuri.

Aceştia, în timpul războiului, vor urma politica de trădare cu o diabolică încăpăţânare. Se vor bucura de înfrângerile armatelor naţiunii lor şi ale aliaţilor ei, se vor posomorî de victoriile noastre. Îşi vor pune toate speranţele în nenorocirile patriei. Vor aştepta invazia vrăjmaşă, vor lua contact cu barbarul instruit care va spurca cu prezenţa lui pământul strămoşesc, se vor pune în slujba lui, vor publica ziare sub stăpânirea lui, vor îmbia soldaţii noştri la dezertare şi vor împinge pe germani să curăţe Moldova de armatele române. Aceştia vor face tot ceea ce este posibil ca să mânjească gloria naţiunii, ca să răpească unui popor căznit onoarea de a putea spune că, dacă a fost învins, dezonorat nu a fost. Aceştia vor propune duşmanului şi izgonirea Regelui, şi intrarea României în ticăloşia numită Mittel-Europa, şi fireşte şi urmărirea şi pedepsirea celor drepţi.

Toată această ruşine pe care noi am cunoscut-o din auzite, d-ta ai văzut-o cu ochii. Desigur pentru d-ta acest spectacol va rămâne o mare, o indescriptibilă durere.

Istoria însă câştigă un document.

Faci bine că dai la lumină tot ce-ai văzut. Ar trebui să facă toţi ca d-ta. România a fost destul de eroică, ca noroiul câtorva fiinţe degradate să nu o poată stropi.

Istoria calvarului nostru însă nu ar fi întreagă dacă nu am cunoaşte şi aceste orori. Înfrângerile, invazia, distrugerile, cruzimile inimicului nu sunt nimic pe lângă durerea morală de a fi avut printre ai noştri astfel de oameni.

Când totul va fi cunoscut, virtuţile poporului nostru, care ne-au dat România de azi, vor apare şi mai strălucitoare.

Crede-mă întotdeauna al d-tale devotat,

Take Ionescu

PREFAȚĂ

La august 1914 s-a început groaznicul rezbel european, între Franța, Rusia și Anglia pe de o parte și între Germania și Austro-Ungaria, de cealaltă parte.

În decursul acestui lung război, ambele grupuri de puteri beligerante au uzat de toate mijloacele permise și nepermise pentru a atrage alături de ele în luptă cât mai multe popoare. Concurența ofertelor și cererilor diferitelor țări devenise în anume momente groaznică.

Prima grupă de puteri a reușit să atragă de partea ei: Italia, care până la declararea războiului fusese în alianță formală cu Germania și Austro-Ungaria; Serbia, Belgia și Muntenegru. Aceste țări au intrat în război contra Puterilor Centrale de la început; Italia, ceva mai târziu, Serbia și Belgia din primul moment. Serbia fusese însuși cauza pentru care a izbucnit conflictul, iar Belgia a fost târâtă, vrând-nevrând, prin violarea teritoriului său de către armata germană, în scopul de a da Franței o lovitură repede, prin cucerirea Parisului.

Mai târziu, rând pe rând, Japonia, China, Statele Unite ale Americei, Portugalia, Brazilia și mai toate micile republici din America de Sud s-au alăturat grupului Înțelegerei contra Puterilor Centrale.

Din partea cealaltă, s-a alăturat mai întâi Turcia și apoi Bulgaria.

În Orientul Europei, mai rămăsese 2 țări neutre: Grecia, pe tronul căreia stătea un cumnat al Kaiserului, și România, pe tronul căreia sta un Hohenzollern.

Timp de 2 ani de zile s-au întrebuințat față de noi, și 3 ani de zile s-au întrebuințat față de Grecia, toate presiunile posibile și imposibile pentru a fi atrași în luptă lângă unii sau lângă alții.

După trei ani de zile Grecia a sfârșit prin detronarea Regelui Constantin[1] și intrarea în război alături de Franța și Anglia pentru a scăpa de încercuirea flotei și armatelor acestor țări.

Ce situație a avut România în intervalul celor 2 ani de nehotărâre?

Două argumente ne dictau să mergem cu Puterile Centrale.

1) Figuram de 30 de ani în Tripla Alianță, grație cărui fapt nu numai financiarmente și economicește eram în mânele lor, dar tot armamentul nostru, toate planurile de război, toate măsurile permanente de apărare (forturile) erau pentru Germania și în contra Rusiei.

2) Pe tronul țării sta un Hohenzollern care se bucura de un imens prestigiu și respect, atât în popor, cât și în cercurile noastre politice – Regele Carol I.

Ce ne dicta să mergem cu Înțelegerea?

Idealul nostru național! Dezrobirea românilor din ținuturile puse sub suzeranitatea Habsburgilor!

În 1913, avusesem sub ochii noștri un exemplu molipsitor:

Statu quo ante în Balcani, propăvăduit de toată diplomația Europei, a fost răsturnat cu cea mai mare ușurință de cele 3 puteri balcanice[2], zdrobind puterea militară și prestigiul secular al Imperiului Turcesc în câteva luni de zile.

Poporul românesc, după 1913, nu mai auzea decât de o Bulgarie Mare, de o Serbie Mare, de o Grecie Mare.

De ce nu și o Românie Mare?

---

1. Constantin I (1868–1923), rege al Greciei (1913–1917, 1920–1923). În primii ani ai războiului, Grecia e divizată între atitudinea pro-germană a regelui Constantin I și politica antantistă a prim-ministrului Eleftherios Venizelos, care se bucură de susținerea populară. În octombrie 1916 Venizelos încearcă o lovitură de stat și formează un guvern la Salonic; Constantin I abdică în iunie 1917, iar Grecia intră oficial în război de partea Antantei.

2. Alianța antiotomană din toamna lui 1912 era formată din Bulgaria, Serbia, Grecia și Muntenegru.

Dacă sub ochii noștri am văzut că a venit timpul dezagregării Turciei, de ce să nu fi venit și cel al Austro-Ungariei?

Imensa coalițiune a popoarelor civilizate, în contra Puterilor Centrale, nu era oare ocaziunea unică a îndeplinirei idealului nostru secular?

Putea mintea omenească să conceapă moment mai prielnic decât acela când toată lumea stă alături de tine?

Sub așa mentalitate, în august 1914, Regele Carol I și-a consultat consilierii săi și pe oamenii politici ai țării, adunați într-un Consiliu de Coroană. Din acest consiliu a ieșit neutralitatea României.

Un singur om politic din cei consultați a sprijinit opiniunea Regelui Carol, de a respecta tractatul de alianță și a intra în război alături de Germania și Austro-Ungaria – acest om a fost Petre P. Carp[1].

Toți ceilalți – fără nici o excepțiune – au fost pentru neutralitate.

Plin de mâhnire, Regele Carol moare peste o lună de zile[2] de la Consiliul de Coroană.

După moartea Regelui, mulți oameni politici, dintre cari Emil Costinescu[3], ministru în guvernul de atunci, Take Ionescu, șeful Partidului Conservator Democrat, și Neculai Filipescu, șeful Partidului Conservator pur, au schimbat de opiniune; de la neutralitatea definitivă, au început a cere cu insistență intrarea în război a noastră alături de Franța și Rusia.

Acești oameni politici, cari numai de hatârul Regelui Carol acceptase o neutralitate, se simpt prin dispariția lui dezlegați de chestia morală, ca să o numesc așa, a autorității Suveranului căruia îi servise 30 ani, sprijinindu-i politica germanofilă ce

---

1. Petre P. Carp (1837–1919), lider conservator și diplomat, prim-ministru (1900–1901, 1910–1912).

2. Consiliul de Coroană a avut loc în data de 14 august (stil vechi)/27 august (stil nou) 1914, iar regele avea să moară pe 27 septembrie/10 octombrie 1914.

3. Emil Costinescu (1844–1921), important lider liberal, deținea în acel moment portofoliul finanțelor.

acesta hotărât dusese în timpul domniei lui, în credința sinceră că nu există incompatibilitate între a fi aliatul și pionul Germaniei în Orient și între a fi și un bun român.

Pe de altă parte, opiniunea din Consiliul de Coroană a d-lui Petre P. Carp începu a câștiga aderenți în Partidul Conservator, ramura de sub șefia d-lui Alex. Marghiloman, și care nu se mai sfia de a reclama în mod public intrarea noastră în război alături de Austro-Ungaria și în contra Rusiei.

Numai d. Ionel Brătianu, șeful guvernului, se încăpățâna de a reprezenta oficial o politică de neutralitate, făcând pe sfinxul mut, tratând în ascuns și cu unii, și cu alții, pentru a tărăgăna hotărârea oportunistă ce ar fi fost gata să o ia, cu oricare din beligeranți, dacă împrejurările i-ar fi garantat în acea parte victoria sau un avantaj mai mare și cu mai puține sacrificii.

În cursul acestor doi ani de zile, de la august 1914 până la august 1916, s-a dezlănțuit în România o luptă nebună de propagandă concurentă, în sprijinul căreia ambele grupe de beligeranți au pus în joc cele mai extraordinare mijloace de tentațiune.

Spre rușinea noastră, o neagră serie de oameni, politiciani și funcționari publici, la cari s-au alăturat samsarii și oamenii de afaceri, cu tot felul de femei pierdute, s-au aruncat cu lăcomie asupra afacerilor, spre a se îmbogăți. Furnituri, contrabande, vagoane și permisuri de export ajunsese să zdruncine în 24 ore orice conștiință.

Demoralizarea ajunsese așa de profundă, că nu se mai putea distinge luptătorul pentru un ideal de luptătorul pentru afaceri.

Un adevărat război civil se încinse în țară și mai ales în Capitală.

Mai toată presa era acuzată de a fi vândută intereselor străine.

Oamenii politici se tratau reciproc de trădători și vânduți, amenințându-se cu spânzurătoarea.

Pe străzile Capitalei erau încăierări zilnice între partizanii celor întreținuți de nemți și luptători ce cereau să mergem cu Rusia – la rândul lor acuzați de a fi întreținuți de ruși.

În așa atmosferă doi oameni antagoniști se găsesc în mod sincer alături, pentru a se pune în fruntea unei mișcări națio-

nale: Take Ionescu[1] și Neculai Filipescu[2]. Ei fac fuziunea partidelor lor. Noi asociațiuni naționaliste ies la iveală din imboldul acestor doi oameni; în fruntea acestor asociațiuni se fixează și trei ardeleni luptători: popa Vasile Lucaci[3], Octavian Goga[4] și Simion Mândrescu[5].

În mijlocul acestor frământări, șeful guvernului, d. Ionel Brătianu, înconjurat de oameni de mâna treia, guvernează singur, fără a cere concursul nimănui, luându-și întreaga răspundere. De o muțenie dezesperantă, tolerant la toate, el stă neutralul oficial, asigurând în surdină pe fiecare în parte. Lui Take Ionescu și lui Filipescu le șoptește „intrăm!". Lui Marghiloman îi zâmbește – „n-avea grijă, stăm neutri". Ministrului Germaniei îi declară că e cu Germania; celui francez, îi șoptește „aștept momentul oportun".

Dacă unele acțiuni ale guvernului păreau suspecte unui grup de puteri, imediat erau contrabalansate de alte acțiuni și mai suspecte, de astă dată în favoarea celuilalt grup de puteri.

Când am concentrat armată în Carpați și am început a face ceva lucrări militare, s-a supărat Von dem Bussche, ministrul german. Imediat guvernul a vândut Germaniei 80.000 vagoane de grâu. Când pentru acest gest s-a supărat ministrul Angliei, Ionel Brătianu i-a dat și lui un contract de 100.000 vagoane.

---

1. Take Ionescu (1852–1922), om politic, avocat și publicist; președinte fondator al Partidului Conservator Democrat. În perioada neutralității organizează mitinguri și campanii de presă pentru intrarea imediată în război, alături de Antanta. După dezastrul militar din 1916, intră în guvernul de uniune națională condus de Ion I.C. Brătianu.

2. Nicolae Filipescu (1862–1916), publicist și om politic conservator, primar al Capitalei (1893–1895), ministru de război (1910–1912). Se remarcă prin energia cu care susține, în timpul neutralității, intrarea României în război, pentru eliberarea Transilvaniei.

3. Vasile Lucaciu (1852–1922), preot și deținut politic în Austro-Ungaria, unul dintre conducătorii luptei de eliberare a românilor transilvăneni.

4. Octavian Goga (1881–1938), poet, publicist și deținut politic în Austro-Ungaria, luptător înflăcărat pentru eliberarea românilor transilvăneni, prim-ministru al României (1938).

5. Simion Mândrescu (1868–1947), profesor universitar, militant – în țară și peste hotare – pentru eliberarea românilor de peste Carpați.

Din aceste gesturi publicul căpătase convingerea că vom rămâne în neutralitate.

Nu numai prezența pe tron a Regelui Ferdinand, care tolera politica neutrală a d-lui Ionel Brătianu, ne inspira această convingere, dar chiar cele ce se petreceau în fruntea oștirii ne confirma să credem în ea. În fruntea Statului-Major era menținut un general pensionar, bolnav grav de nervi (s-a și sinucis îndată după declararea războiului). Pe sub mână era considerat șef de Stat-Major generalul Iliescu[1], care mai cumula funcția de Secretar general al Ministerului de Război și pe cea de omul de încredere a șefului guvernului.

Nu putea trece prin mintea nimănui că guvernul va intra într-un război, sau că pregătește războiul, când acorda această încredere unui om care nu numai că nu făcea nimic pentru pregătirea armatei, din contră, în ochii publicului și în mod obișnuit făcea noaptea zi, în zaifeturi pe la grădinele de petreceri din jurul Capitalei. Război fără pregătire n-a conceput nimeni. Războiul ce se dezlănțuise deja 2 ani fusese o grozăvie, cine să creadă că planurile de apărare ale țării sau de cucerire a Ardealului pot fi făcute în Bordei la Fronescu[2], mâncând mititei și bând șampanie șapte nopți din săptămână?

Acest general nu era oricine, ținea cea mai înaltă răspundere militară și încrederea desăvârșită a Primului-ministru, de aceea lumea era convinsă: nu va fi nimic, cât generalul petrece.

În această credință, și eu ca și alții, la 1 august, mi-am luat soția și copilul și m-am instalat la Sinaia.

Acolo m-a surprins mobilizarea.

Am avut intuiția că se vor petrece evenimente mari, de aceea, fără a ști dacă pentru noi începe o epocă de fericire sau o grozavă tragedie, m-am hotărât să notez zi cu zi tot ceea ce veți ceti aci.

V.T.C.

---

1. Dumitru Iliescu (1865–1940), general, personalitate controversată, considerat vinovat de dezastrul militar din toamna anului 1916.

2. Restaurant celebru în epocă, situat la Șoseaua Kiseleff, în zona numită la acea vreme Grădina Bordei.

1916
13 august–31 decembrie

MOBILIZAREA GENERALĂ

Sâmbătă, 13 august, Sinaia

De câteva zile presa noastră războinică alarmează publicul în mod neobișnuit; nu se mai scrie altceva decât că rușii au pătruns deja în Dobrogea, pe care o traversează pentru a ataca Bulgaria. Oficiosul[1] d-lui Marghiloman[2] publică azi un articol prin care anunță că: „*Crima s-a consumat, România intră în război contra Puterilor Centrale*."

Aci în Sinaia, unde mișună pretutindeni „cei bine informați", n-auzi decât șoptindu-ți la ureche: – *intrăm!*

Trenul ce a sosit la 7.20 seara ne-a adus ziarele de București. Publicul de pe promenada din parc smulge ziarele din mâna vânzătorilor, cu sentimentul că ceva grav trebuie să se fi petrecut în Capitală, căci în surdină încă de la amiază se zvonise lucruri neliniștitoare.

Toate ziarele anunță cu litere groase: Convocarea pentru mâine, duminică, la București, a unui *Consiliu de Coroană*. Presa intervenționistă nu se mulțumește cu atât, ea comentează, ea chiar știe ce va decide Consiliul de mâine: *Mobilizarea generală și războiul! Adevărul* pretinde a ști chiar cari sunt clauzele

1. *Steagul* apărea din noiembrie 1914, la București.
2. Alexandru Marghiloman (1854–1924), om politic, președinte al Partidului Conservator în timpul războiului, prim-ministru (1918). În timpul mandatului său s-a realizat unirea cu Basarabia.

convențiunii militare ce am fi încheiat deja cu Rusia și ce ne garantează, în caz de victorie, Cvadrupla înțelegere[1].

La noi, la Hotel Caraiman, e o înghesuială la cancelarie, toată lumea cere socoteala pentru a putea pleca cu trenul de mâine-dimineață. După masă am stat la o consfătuire mai multe familii de prieteni, ce ne găseam împreună; toți au decis plecarea pe mâine-dimineață.

La un moment dat m-am hotărât să plecăm și noi, dar, după o mai matură judecată, am renunțat. [...]

În cazul cel mai rău, vom rămâne în Sinaia câteva zile, până ce va dispare aglomerația, e știut că greul ține cele 5 zile de la declararea mobilizării. [...]

Duminică, 14 august

[...] În total, au plecat azi de aci pentru București 4 trenuri. Am stat aproape toată ziua în gară privind la lumea care pleacă; înghesuiala e fără precedent. Călătorii sunt urcați și pe vagoane, și pe mașini.

De la București, spre Predeal, a trecut un tren militar ce transporta o parte din Regimentul 6 Vânători. Lucrul acesta e simptomatic; azi la București e adunat Consiliul de Coroană, iar înainte ca acest consiliu să fi luat o hotărâre, asistăm ziua în amiaza mare la transportare de trupe spre granița Carpaților[2]. Soldații sunt entuziasmați, încărcați de flori, cântă în cor împreună cu publicul de pe peron *La arme!* [...]

De la București n-a sosit azi nici o știre.

Am vrut a telegrafia sau telefona la București acasă; poșta e deja militărește ocupată și închisă pentru public. În gară a sosit tot personalul german de la castelul Peleș și de la Curtea Regală; claie peste grămadă, o mare adunătură de oameni, cu un imens bagaj de cufere și boccele, între cari se agită o mulțime

1. Alianță militară formată de Franța, Anglia, Rusia și, ulterior, Italia, mai cunoscută sub numele de Antanta.

2. Pretextul oficial pentru aceste deplasări de trupe a fost cel al unor exerciții pe zona de frontieră.

de copii mici; sunt nemții din serviciu, pe cari îi expediază cu un tren special la București. La fel, ultimul tren ce a sosit de la București e plin de străinii cărora Poliția le-a îngăduit imediata plecare din țară. Mai toate vagoanele au perdelele lăsate și câte o gardă de jandarmi la toate ușile. Toate mutrele suspecte de prin cazinou scot bilete pentru Brașov. Publicul e calm și se abține de la orice manifestație ostilă, de altfel în sufletul fiecăruia s-a încuibat deja neliniștea și grija. [...]

La ora 8 seara vine la cazinou știrea că mobilizarea generală a fost hotărâtă pentru astă-seară la miezul nopții. Vestea mobilizării generale n-a produs nici un entuziasm. Jocul a încetat imediat, iar cazinoul stinge luminile și închide. Toată lumea iese în parc spre a merge acasă; toți discută zgomotos, unii aplaudă gestul României, alții rămân pesimiști. Un agent de poliție îmi comunică că toate trenurile de pasageri au fost suspendate pe 5 zile.

Fără să-mi dau socoteală de ce, mă apucă o mare neliniște. Am dorit războiul, m-am frământat și eu cerându-l, sunt încântat de hotărârea guvernului, dar mă apasă o presimțire rea, poate din cauza grijei că m-a surprins mobilizarea departe de casa mea. [...]

Luni, 15 august

[...] Clopotele monastirii sună prelung de răsună Valea Prahovei în tăcerea nopții; e anunțarea mobilizării generale.

Ușor este să zici: război și România Mare. Iată acum războiul, și nervii deja nu ne mai țin. Stingerea electricității în mod brusc, siguranța că războiul a fost declarat, ideea că la Predeal sunt deja lupte ne dă gânduri negre și insomnie. [...]

Când a răsărit soarele, goarnele militare răsună sub ferestrele hotelului; e anunțarea mobilizării generale. [...]

Trupele noi n-au mai trecut azi spre Predeal, ceea ce ne încurajează a crede că în punctul acesta nu e nici o teamă.

De la București n-au sosit azi nici pasageri, nici jurnale. [...]

Lumea curioasă – de altfel e singurul lucru ce mai interesează azi în Sinaia – stă în preajma gării, toți aleargă spre gară.

La ora 5 apare pe șoseaua ce vine din Bușteni și trece prin fața Hotelului Caraiman primul convoi de prizonieri. Sunt vreo 20 de soldați unguri, în cea mai mare parte finanți; obosiți, plini de praf, murdari la față, cu hainele decolorate de intemperii, bărboși și cu pipe în gură, înaintează și ne privesc cu ură. Doi jandarmi rurali îi conduc spre Ploiești. [...]

Tristă soartă pe nenorociții aceștia, și mai ales să o ai din prima zi. În cele câteva minute ce am putut vorbi cu jandarmii, am aflat că trupele noastre au avut ordinul să treacă granița aseară la ora 9; că în primul moment ungurii au cercat să arunce în aer gara Predeal, dar n-au reușit decât să strice un zid. Valea Temeșului, soldații noștri au trecut-o cu mare ușurință, dar la Dârstea s-au încins lupte mari, ungurii apărându-se din puternice tranșee. [...]

Seara în restaurantul hotelului după ce s-a servit masa, și-a făcut apariția un elev plutonier al școalei militare de ofițeri, în ținuta de campanie. E șeful postului militar din gară. Cu un glas sever și tare, el se adresă publicului:

— Starea de asediu fiind proclamată în toată România, cu începere de azi, nimeni nu mai poate părăsi locuința lui după ora 10 seara. Lumina se va stinge devreme, iar stolurile ferestrelor vor fi lăsate în jos.

Nimica toată; totuși, o emoțiune necunoscută m-a cuprins. Starea de asediu, pe care am votat-o în parlament de două ori – fără nici o emoție – o dată la 1907 și a doua oară la 1913, atât de inofensivă pe hârtie, acum că se aplică mi se pare monstruoasă.

Imediat am plecat să ne culcăm și să stingem lumina. [...]

Marți, 16 august

De dimineață scobor spre gară. Starea de asediu își produce primele efecte: militarii țin ordinea. Primul lucru ce fac pentru această ordine este de a împiedica lumea să mai meargă la gară. Dispare deci prima noastră ocupație, de a căsca gura acolo. [...]

Prin ce minune nu știu, dar azi au parvenit aci câteva numere de ziare. Din *Minerva* aflăm că România a declarat război numai Austro-Ungariei, iar d. Vintilă Brătianu[1] a fost numit ministru de război. [...]

Către Predeal a trecut azi artilerie și pontoane. Ungurii, în retragerea lor, au distrus poduri și a deteriorat tunelul. Spre seară se anunță ocuparea Brașovului. Vestea e pusă la îndoială de către bunul-simț, în tot cazul ar fi prea frumos ca lumea să creadă că s-a și întâmplat. Nu e mult de când ziarele[2] lui Griguță Cantacuzino[3] și Slavici[4] ne avertiza că Carpații vor fi mormântul armatei române; și să creadă lumea că, în 48 de ore numai, Brașovul e în mânele noastre? [...]

SINAIA—BUCUREȘTI

Miercuri, 17 august

Publicul s-a mai calmat; treburile statului par a merge cu noroc, armata înaintează. În ce privește viața noastră de toate zilele pare a fi îndeajuns asigurată aci. [...]

La asemeni nimicuri gândeam azi de dimineață, când o ciocănitură se aude în ușa odăii.

— Cine e?

---

1. Vintilă Brătianu (1867–1930), om politic, primar al capitalei (1907–1910), succesor al fratelui său, Ion I.C. Brătianu, la conducerea Partidului Național Liberal și a guvernului (1927–1928).

2. *Minerva* și *Seara*.

3. Grigore Cantacuzino (1872–1930), om politic conservator, ministru în cabinetul Marghiloman (1918).

4. Ioan Slavici (1848–1925), scriitor și publicist, reprezentant al liniei moderate în mișcarea națională a românilor transilvăneni. Considerat supus austro-ungar, a fost încarcerat imediat după intrarea României în război. Pentru activitatea editorială desfășurată în perioada ocupației Puterilor Centrale va fi condamnat, în 1919, alături de alți ziariști, la mai mulți ani de închisoare.

— Din partea Poliției, anunțăm pe toți pasagerii hotelului că astăzi trebuie să părăsească Sinaia. Hotelul trebuiește pus încă de astă-seară la dispoziția armatei, deci trebuie evacuat. La ora 6 p.m. va pleca un tren pentru Ploiești. Este ultimul și primul pus la dispoziția vizitatorilor; circulația oricărui alt tren este suprimată pentru cel puțin 12 zile. [...]

Pe ușa gării, de altfel încuiată, stă un afiș; semnat: „Bărbulescu, șeful gării".

Un brav om acest șef Bărbulescu, cel puțin după aparență și după limbaj. Cu sfaturi blânde și cuviincioase ce contrastează așa de mult cu ordinele și tonul agentului de poliție, șeful gării îndeamnă publicul *„să nu se alarmeze"*, să nu se *„îmbulzească"*, căci toată lumea va avea putința să plece. Trenuri se vor mai acorda, deci deocamdată să facem loc doamnelor și copiilor, bărbații să mai aștepte. Mobilizații să nu ocupe locuri în trenurile pentru civili, deoarece ei au zilnic un tren de mobilizați. Bagaje se primesc atât cât vor încăpea în cele 3 vagoane de bagaj acordate de Statul-Major, restul vor fi expediate la destinație treptat, treptat, ce se va putea. [...]

Bagajele se încarcă deja pe o rampă depărtată de gară; mă duc la rampă să văd.

Cele 3 vagoane de marfă acordate pentru trenul de 6 sunt deja pline. În unul singur se mai încarcă, e aproape plin deși e ora 10 abia. Pe rampă însă stau baricade, munți de bagaje aduse și descărcate. Zeci de care încărcate stau gata să descarce. Și ce bagaj? Cufere, geamantane, lăzi de ambalaj, cuști cu păsări, saltele, buccele cu așternuturi, paturi, dulapuri, mobilă de tot felul, case de fier, putini cu murături, toate mărimile de butoaie, mașini de făcut bucate, burlane, în rezumat nu bagaj de călător grăbit, ci o bejănie de Sfântul Gheorghe. Nu lipsesc nici tradiționalele oglinzi și lămpile de petrol din mâna cărăușilor. [...]

M-am reîntors la hotel. [...]

Comunic soției mele cele văzute și auzite; pentru moment nici nu vrea să audă de plecare și de bagaj. [...]

Mă reîntorc după știri și sfaturi. Printre pasageri panica e mare ca în ziua mobilizării. În fața scării principale a hotelului

toți cei ce pleacă stau strânși și la sfat și se încurajează fiecare de necazurile lor. [...]

Senatorul Leon Sachelarie de la Bacău îmi spune că pleacă, iar pentru bagaj a aranjat cu antreprenorul hotelului să i-l expedieze când s-o putea. E o soluție la care nu m-am gândit. Antreprenorul îmi e bun prieten, e Radu, patronul birtului Iordache din București, așa că sunt sigur că îmi va face și mie acest serviciu. Comunic soției mele această soluțiune și, lucru neașteptat, primește. În acest caz nu mai e timp de pierdut, e ora 12; ea va face cuferele, eu cu Sonia mă duc să iau dejunul. În sala restaurantului nu mai e nimeni; imposibil să pun ceva în gură, cer o cafea neagră și mă reîntorc la bagaj. La ora 3 cuferele sunt deja încuiate; n-am reținut decât strictul necesar. Hotărârea e deci aceasta: dacă în trenul de 6 găsim loc, plecăm; dacă nu găsim lor, rămânem și ne vom adăposti unde se va putea.

Nemaiavând ce face scoborâm spre gară după informațiuni. De cum am început a scoborî, zărim la rampa de bagaje că se încarcă un al 4-lea vagon. Într-o goană sunt jos pe rampă.

— Cum se poate, domnilor, la ora 12 mi-ați spus că nu se mai primește bagaj, acum este ora 3 și încă încărcați.

— Pentru că Statul-Major ne-a mai dat un vagon, răspunde un amploiat cu șapcă roșie.

– Dacă e așa, am și eu bagaj și vă rog să mi-l primiți.

— Nu se mai poate, e prea târziu, vagonul este plin, uitați-vă și d-voastră.

Plec să văd pe blajinul șef d. Bărbulescu și să protestez cu toată autoritatea mea. Radu de la Caraiman mă recomandă șefului – ca om mare, iar șeful pare a se fi înduplecat după ce îmi declarase de vreo 3 ori că „*nu se poate*“. El aruncă unui amploiat de mișcare ordinul grăbit.

— Primește și bagajul d-lui!

Bucuria mea e mare. Am reușit.

— Care vă este bagajul, mă întreabă funcționarul?

— E la Caraiman, îl aduc numaidecât.

— Ce Caraiman, domnule, d-ta te joci? Ce, avem noi vreme să vii d-ta de la Caraiman? Dacă era aci mai mergea, se putea

încărca, de așteptat nu se poate, vagonul trebuie închis imediat, e plin.

Căldura iar mă ia; apa curge după mine parcă am ieșit dintr-o baie de abur. Cu ochii nu mai văd decât o ceață deasă. Iau la o parte pe un șef de hamali, e cel ce supraveghează încărcarea, voi să încerc ceva practic.

— Ascultă, domnule șef, spune-mi verde, cu curaj, ce trebuie să-ți dau să-mi încarci în vagonul acesta și bagajul meu pentru care a dat ordin chiar acum domnul șef al gării? Caraimanul e la doi pași, trenul pleacă la 6, acum nu e decât 3 jum.; cât ai clipi cuferile vor fi aici.

Omul stăpânirii se uită la mine, mă măsoară de sus până jos; probabil sudorile în cari mă scald și mutra mea puțin marțială nu-i inspiră mare încredere și îmi răspunde:

— Nu se poate, domnule, nu e loc, vezi și d-ta, păcatele mele.

— Doi poli; scap eu vorba.

— Nu se poate! Dacă ar fi fost cuferile pe rampă, treacă, meargă și doi poli, s-ar fi făcut, ce D-zeu, suntem și noi oameni; dar ca să așteptăm de acuma încolo, să vină din oraș, asta nu se poate.

Răspunsul acesta m-a încurajat. Vasăzică loc ar fi dacă bagajul ar fi pe rampă. Atunci oferta mea a fost prea mică. Nu e timp de tocmeală și licitație cu câte puțin; îmi șterg fața cu batista și îi strecor vorba:

— Cinci poli, nene! În 5 minute eu sunt la Caraiman, în alte 5 minute sunt cu cuferile aici.

Onorabilul slujbaș zâmbește de astă dată, cu o mișcare degajată a mânei, își dă chipiul mai pe ceafă și îmi răspunde:

— Bine, să încercăm. Dar numai 10 minute, mă înțelegi?

— Am înțeles, domnule șef!

Cât ai clipi, dintr-o săritură sunt jos de pe rampă ca să scurtez drumul spre un camion ce așteaptă pe șosea.

— Cinci lei, băiete, ca într-o fugă să-mi aduci niște bagaj de la Caraiman.

— Nu pot, răspunde căruțașul alene, învârtind o țigară, eu sunt de la Crucea Roșie și aștept să încarc niște răniți pentru spital, când o veni trenul.

— Trenul n-a venit, măi române, și nu vine curând. Ai un pol de parale, în 8 minute n-ai ce face de ești om vrednic.

Rezultatul: omul a întors caii, a lăsat Crucea Roșie să mai aștepte și cât ai clipi a fost în deal la Caraiman. [...]

Patru inși au pus mâna să descarce când m-am reîntors la rampă. Probabil că în lipsa mea s-a mai vorbit că e o pâine de câștigat.

— Ce oameni de treabă, mi-am zis eu în gândul meu.

— Dar unde e domnul șef? întreabă unul din hamali; fără el nu putem face nimic.

Șeful este individul cu care tratasem „afacerea".

Iată-l că vine; grav, misterios, cu chipiul pe o ureche.

— Târziu, domnule, târziu, nu ți-am spus, este foarte greu. Ce ziceți, măi băieți, dacă am mai scoate din colete și să le așezăm mai cu economie?

— O să încapă, domnule șef.

— Ia vedeți, băieți, că domnul o să vă dea și vouă câte 10 lei de-ți putea face loc; nu e așa, boierule?

Cât pe ce să scap vorba – dar pungași v-a mai lăsat D-zeu!

— Fie, spun eu tare, și să terminăm odată.

În câteva minute, cuferile erau plasate în vagon; ce e dreptul, cele mai din urmă, după care vagonul a fost închis și plumbuit în fața mea. [...]

Sunt 4 ore jumătate; soția mea stă în vârful dealului și așteaptă să-i fac semnul că „s-a făcut!".

Și acum să ne gândim la noi. Cu bagajul cel mic în mână ne scoborâm în gară. Bagaj mic, dar mult. Eu, nevasta, Sonia, o servitoare, două geamantane, un pachet și două cutii cu pălării ce trebuiesc musai ținute drept, să nu li se strice penele. Două ore avem de așteptat pe peron; ce căutăm cu două ore înainte în gară? Dar lumea aceasta imensă, ce umple deja literalmente peronul, ce caută? Toți se așteaptă la o călătorie ce n-a mai făcut în viață, de aceea cu ore înainte s-a instalat să aștepte. Bagaje, buccele și geamantane ce stau înșirate la marginea primei linii sunt adevărate baricade. Femei și copii stau grămadă așezați jos să se odihnească lângă calabalâcul lor; nimeni nu se îndepărtează ca să nu-și piardă lucrurile și mai presus de toate

locul la marginea peronului, ca să fie cel întâi care să se urce când o sosi trenul.

Fără exagerare sunt cel puțin trei mii de oameni, din cari măcar două mii vor să ocupe trenul.

Printre grămezile de oameni și de pachete, abia îți poți face loc să înaintezi; numeroase borcane cu dulceață sunt sparte și umple cu dungi și bălți roșii și cleioase bazaltul și mozaicul peronului. Cu mare greutate am găsit și noi un loc să ne punem bagajul jos și să așteptăm. [...]

Un fluierat de locomotivă străbate prin urechile tuturor. Toată lumea se ridică, o mișcare și un freamăt general se produce, unii vociferează, se strigă pe nume, alții își caută copiii, își dau sfaturi, cum și ce să facă când o veni trenul la peron. Toți recomandă calmul vecinilor lor și să nu se înghesuiască, când de fapt toți stau gata de a doborî orice în calea lor pentru un loc. În mijlocul freamătului general, un glas autoritar de militar se aude.

— Trenul de București, pe linia a 4-a!

Cei ce de ceasuri stau de-și păzesc locurile bune ce și-au ales trebuie să le părăsească, să-și ia bagajul și să treacă trei rânduri de șine și încă 2 peroane ca să prindă iar un loc bun, de astă dată pe repezeală, pe peronul liniei a 4-a, unde s-a anunțat trenul pentru București. Trecerea se face într-o îmbulzeală fără seamăn. [...] Totuși fără accidente, publicul s-a instalat pe peronul liniei a patra. N-au apucat însă să-și pună jos bagajele, când un domn cu șapcă roșie își face apariția, desperat și trăgându-se cu mâinile de păr:

— Ce căutați aici, pentru numele lui D-zeu, de ce ați plecat de pe peronul gării?

— Ni s-a spus că aici va trage trenul pentru București, răspunde lumea în cor.

— Înapoi, domnilor, toată lumea înapoi! Aici vine trenul de la București, nu pentru București, n-ați înțeles d-voastră ce s-a spus. Trenul ce vine de la Predeal pentru București va trage tot pe linia I-a.

Și din nou toată lumea o pornim iar cu geamantanele și cu cutiile de pălării, păzind copiii să nu-i calce trenul, înapoi peste cele 3 rânduri de șine, la peronul liniei întâi. [...]

N-am apucat însă nici de data aceasta să lăsăm bagajele din mână și să ne ștergem frunțile de sudoare, că iată pe blajinul și decorativul domn șef că își face apariția disperat.

— Ce faceți, oameni buni, de ce v-ați reîntors aici cei ce plecați pentru București, trenul d-voastră nu trage aici, vi s-a mai spus. Aci trebuie să primim din moment în moment un tren ce vine din Predeal cu „*iubiții noștri răniți*“. Ei au nevoie de liniște, peronul trebuie să fie liber.

— Atunci, zice un domn, tot bine s-a spus întâi că trenul de București e pe linia 4-a?

— Nu, stimabililor, nu, pe linia 4-a vine un tren de la București cu militari, iar trenul de Predeal spre București va veni pe linia a 3-a.

— Sunteți sigur, domnule șef? făcui și eu de colo.

— Sigur, domnule, răspunse șeful cu demnitate, arătând vădit că l-am ofensat, dacă pe el, șef, un pasager îl întreabă de e sigur ce vorbește.

— Înapoi, toată lumea ce pleacă la București, să trecem pe linia a treia, strigă domnul ce vorbise cu șeful gării.

De astă dată lumea neîncrezătoare nu vrea să se mai miște, ba încă un domn cu barbișon alb se adresă celui ce sfătuia lumea să se dea înapoi pe linia treia:

— Nu mai încurca lumea, „musu“, trenul vine pe linia doua, nu vezi hamalii unde stau cu bagajele, or fi știind și ei ceva.

Spun la ureche soției mele: Nu e chip să putem pleca; când va sosi trenul, are să se omoare lumea în zăpăceala ce va fi, toți și-au pierdut capul. [...]

— Aoleu! Aoleu! un strigăt desperat se aude de pe șoseaua din fața gării. Multă lume aleargă în partea de unde vin văicărelele, riscând să nu-și mai găsească lucrușoarele, numai să vadă ce s-a întâmplat. Un automobil militar trecând în viteză a răsturnat și rănit o femeie. În același moment un tren se anunță fluierând, dinspre Ploiești, și care trage, în gesturile disperate ale șefului, pe linia întâia, destinată „*iubiților noștri răniți*“. E un tren militar ce transportă pe câmpul de luptă de la Brașov o parte din Reg. 6 Vânători. Un „ura“ formidabil răsună din piepturile tuturor. Vagoanele vin ticsite, pe scări, între vagoane, pe coperișul vagoanelor stau soldați. Ei cântă, împodobiți de

flori, cântece patriotice; gorniștii sună atacul, gălăgia și entuziasmul e la paroxism. Cu toată grija noastră, curentul ne ia, și strig și eu cu toată lumea „*Trăiască armata!*". E lume care plânge de entuziasm. Câteva dame din înalta societate vin pe peronul doi unde suntem și noi și împart soldaților din coșuri țigări și pachete cu alimente. Când ajung în ușa vagoanelor ticsite, aruncă pachete înăuntru; la fiecare aruncătură soldații se reped, se înghesuiesc, se calcă, se strivesc, unii cad din vagon, în lupta de a apuca fiecare un pachet de țigarete. Gestul cucoanelor e frumos, dar nu e practic, se omoară oamenii pentru a prinde o țigară. [...]

S-au împlinit 3 ore de când așteptăm și trenul nostru de Predeal nu mai vine, de altfel nici trenul cu soldați nu poate pleca din cauza lui. Cu timpul soldații s-au mai liniștit; toți fumează sau mănâncă ce-au căpătat. [...]

Vine trenul! [...] Pe linia a treia, defilează trenul nostru; primele vagoane sunt de marfă, din cari vreo zece absolut goale, pe urmă vin vreo zece tot de marfă, pline de lume. Cele de persoane nu mai sunt vagoane, par struguri de albine. Om de om se țin pe săli, pe scări, între vagoane și acoperiș. Mașina a stopat. Lumea se omoară să prindă un loc, țipete și hărmălaia celor călcați în înghesuială face să ți se urce părul în vârful capului. Nu e nici un moment de gândit, toată speranța e la vagoanele de marfă din capul trenului; dacă nu ne grăbim se umplu și ele cât ai clipi. O luăm spre ele, le ajungem, deja nu mai sunt goale, dar nici pline. Ne oprim în dreptul unui vagon, ușile sunt larg deschise, înăuntru câteva familii urcate, mulți copii, multe dame de bună condiție, puțini țărani și muncitori. [...]

Cu greu, și cu binevoitorul concurs al publicului, am putut să ne urcăm în vagonul fără trepte, ridicându-ne pe fiecare în brațe. [...] Vai, ce miros și ce putoare în vagon. Sunt vagoane ce probabil la dus au transportat caii armatei, un miros pătrunzător de grajd exală pardoseala umedă și necurățată bine. Și doar am avut inspirația să cer casierului gării bilete de cl. I. Încă nu s-a întunecat de tot, așa că avem putința să ne alegem fiecare un locșor unde e mai curat. [...]

Așa am plecat din Sinaia. [...]

La ora 9 jum. trenul intră în gara Ploiești. Am presupus numai că e Ploiești prin mulțimea macazurilor și a luminilor de la locomobilele ce așteptau sub presiune în gară. O adâncă întunecime planează asupra stației; nici o lumină nicăieri. Trenul fiind prea lung a ieșit mult din stațiune. Toată lumea e anunțată că aci trebuie să descindă, vagoanele nemergând mai departe. Cei ce merg spre București vor aștepta pe peronul no. 4 venirea trenului de Moldova ce va sosi la ora 10 jum.

Ușor e a zice să scobori, greu e să te și execuți. Din cauza întunericului dinlăuntru și din afară, nimeni nu-și mai poate nimeri bagajele lui. Mamele nu-și mai pot aduna copiii adormiți printre buccele, și nici măcar o lumânărică undeva. Aveam în buzunar o cutie de chibrituri, ea ne-a fost și salvarea. Cu ajutorul lor ne-am putut găsi și da lucrurile jos, am sărit apoi eu jos și am luat în spinare nevasta și copilul de s-au putut coborî. Nu se vede la doi pași, cerul fără lună trebuie să fie și înnourat, altfel nu se explică întunecimea ce ne înconjoară. Instinctiv, ținându-ne unul de altul, pe dibuite, plini de bagaje pe cari le târâm fiecare din noi, o luăm încet în direcția în care simțim că se scurge toată lumea. [...]

Trenul n-a sosit decât la 1 noaptea și a intrat în gară și el cu luminile complect stinse. E neînchipuit de descris înghesuiala din vagoane și cea a celor de pe peron ce trebuia să mai ocupe și ea loc. Într-un vagon de cl. III-a ne-am putut strecura cu mare greutate și noi, mai ușor pentru persoane, mai greu pentru geamantane. Într-un vagon în care de obicei încap înghesuiți 36 persoane, ne numărăm o sută. Slab luminat de o lumânare, abia se zărește înăuntru. Oameni muncitori, țărani, surtucari, dame, copii, preoți și militari stau ca sardelele, unii înghesuiți pe băncile de lemn, alții culcați pe sub bănci, unii urcați în fileurile de bagaj, alții călări pe despărțiturile dintre locuri, n-ar fi spațiu ca un om să poată cădea jos. Aerul e asfixiat deși toate ferestrele sunt deschise. Doi muncitori s-au sculat de pe o banchetă să facă loc soției și copilului meu. Ce oameni de treabă! N-am știut cum să le mulțumesc.

Abia la 2 ore jum. a plecat trenul din gara Ploiești. [...]

Drumul până la București a fost penibil. Compania din vagon, glumele nesărate ale unora, aerul infect, groaza de a nu lua tot

felul de păduchi și molime de la cei ce mereu se freacă de tine, curentul rece ce se face în mersul trenului de la ușile și ferestrele deschise m-a făcut să n-am liniște un moment.

La ora 4 jum. trenul s-a oprit în stația B.M.[1], de unde pe jos ne-am îndreptat spre Gara de Nord. Și aci nici o lumină aprinsă, de altfel zorii zilei își fac apariția. Publicul n-are voie a rămâne în gară pe peron sau la bufet, unde de altfel este același întuneric, așa că ne lăsăm în voia curentului care ne-a scos în piața gării.

S-a luminat binișor de ziuă. Toată piața gării e plină de lume culcată pe jos, și doarme cu desagii drept căpătâi. E lume ce a sosit în cursul nopții și căreia nu i s-a permis să circule în oraș. Nici urmă de trăsură nicăieri. Ai mei, zdrobiți de oboseală, nu știu cum se mai țin pe picioare; totuși, încărcați fiecare cu ceva din bagajul de mână, o luăm încet pe jos pe strada Polizu acasă.

BUCUREȘTII DUPĂ MOBILIZARE

Joi, 18 august

Cu ajutorul lui Dumnezeu și cu multă răbdare a noastră, iată-ne acasă.

Din fizionomia Capitalei se simte starea de rezbel. Pretutindeni, automobile militare gonesc într-o viteză nepermisă. [...] Pe toate zidurile sunt lipite numeroase proclamațiuni. Proclamația Regelui către armată și a guvernului către cetățeni. Fraze mari, frumoase, stau așa de stângaci în gura unui Hohenzollern și a guvernului lui Ionel Brătianu[2], care până azi făcea pe cenzorul „patrioților naționaliști“ ce cereau *România Mare*.

---

1. Cel mai probabil stația Basarab Marfă.

2. Ion (Ionel) I.C. Brătianu (1865–1927), președinte al Partidului Național Liberal, prim-ministru pe aproape întreaga durată a primei conflagrații mondiale. Este cel care a negociat intrarea țării în război. A dominat scena politică a României între 1914 și 1927.

„Mergeți să cuceriți țara în care zac oasele lui Ștefan cel Mare și ale lui Mihai Viteazul“ – zice Regele Ferdinand[1]. Pare că mă aud pe mine, ținând discursuri acum 23 de ani, de pe statuia lui Mihai Viteazul. Eu atunci pentru Regele României și pentru guvernul țării eram un „descreierat“.[2] Citind azi aceste proclamațiuni oficiale îmi saltă inima de bucurie. [...]

O sumă întreagă de alte afișe conțin diferite ordonanțe polițienești. Starea de asediu, stingerea obligatorie a luminei, predarea armelor etc. etc. Pe toate le citesc cu atențiune, pentru că toate ne sunt obligatorii; câte noi obligații necunoscute!

De atâtea zile n-am mai putut citi ziarele pentru că în Sinaia nu ajungeau; azi le am pe toate, e un deliciu să le citești. Numai noutăți. Din ele aflu că România n-a declarat război Germaniei, ci Austro-Ungariei. Germania însă și-a luat asupra-și solidaritatea și deci și declarația de război. Bulgarii încă nu s-au pronunțat. [...]

Populația ce mișună pe străzile principale în mod neobișnuit de deasă e calmă și urmărește desfășurarea evenimentelor cu mult interes. Nicăieri nu se mai servesc băuturi spirtoase, nici vin, nici bere, ele nu se mai servesc nici chiar în restaurante, ceea ce eu cred că e o măsură excesivă. Pâinea se găsește cu mare greutate, ca să nu spun că noi n-am găsit-o deloc. Cât se fabrică, se ridică de trupele ce pleacă; al doilea, s-a dezorganizat pe neașteptate fabricațiunea prin mobilizarea lucrătorilor pentru front. Populația înconjoară brutăriile și așteaptă; armata face ordinea. [...]

Am fost la gară să-mi ridic bagajul, dar nu l-am găsit, mi se spune că n-a sosit; asta îmi dă grija că s-a pierdut la transbordarea de la Ploiești.

---

1. Ferdinand I de Hohenzollern-Sigmaringen (1865–1927) a urcat pe tronul României la 27 septembrie/10 octombrie 1914, după moartea unchiului său, regele Carol I. Ceremonia de încoronare ca rege al României Mari avea să aibă loc opt ani mai târziu, la 15 octombrie 1922, la Alba Iulia.

2. Este vorba de manifestațiile studențești desfășurate la București pe durata procesului memorandiștilor de la Cluj – soldat cu condamnarea, în mai 1894, a 25 de lideri politici ai românilor transilvăneni și cu interzicerea activității Partidului Național Român.

Vineri, 19 august

Încă de dimineață alerg din nou la gară să-mi caut cuferele; în ele am toate hainele, ghetele și rufăria, de le pierd nici nu mai am cu ce să mă mai îmbrac. E o vorbă – „cauți acul în carul cu fân"; ei bine, așa se caută azi bagajele în Gara de Nord. Toate magaziile și peroanele sunt ocupate cu munți de colețe. Orice tren, din orice direcție a venit, a descărcat cuferele unele peste altele, unde a găsit un loc. [...] Ceasuri întregi am umblat din grămadă în grămadă, până ce într-un târziu a dat Dumnezeu de le-am găsit. Cu o plată excesiv de exagerată am găsit și un camion [...].

Pe străzi armată pretutindeni; unii trec în formațiuni, sunt cei ce pleacă; cei mai mulți se învârte fără nici un rost, trebuie să fie sedentarii. Ofițerii ruși și-au făcut azi apariția pe Podul Mogoșoaiei[1], publicul le-a făcut manifestațiuni de simpatie. Pretutindeni în cafenele, mai ales la Capșa, sunt bine primiți și anturați. Pe străzile comerciale, casele au arborat drapele românești și ale aliaților. [...]

Sâmbătă, 20 august

Trupele ce pleacă pe front sunt din ce în ce mai numeroase. Lucru simptomatic, cu toate veștile bune de pe câmpul de bătaie, în public nu e nici un entuziasm; pretutindeni, în toate cercurile e numai îngrijorare. O viață nouă de privațiuni, încă necunoscută și la care nimeni nu s-a gândit, începe pentru toată lumea, de la mic până la mare. Bucureștenii nu mai pot avea nici o legătură cu lumea din restul țării. Trenuri pentru particulari nu mai circulă; poșta și telegraful nu mai funcționează – deocamdată – pentru civili, de asemeni s-au oprit comunicațiunile telefonice. Trăsurile și automobilele de piață s-au redus în așa chip încât sunt o raritate. Din piață a dispărut orice aliment. Justificarea e că totul s-a ridicat de trupele ce pleacă. Publicul

1. Numele vechi al Căii Victoriei, cea mai lungă și mai frumoasă stradă din București.

nu mai are nici pâine, nici carne, nici făină, nici mălai, nici conserve, nici zarzavat. Probabil că negustorii ascund mărfurile, atât pentru a scăpa de rechiziționarea lor, cât pentru a avea mai târziu stocuri pe cari să le vândă cu prețuri urcate. Deja prețurile s-au urcat considerabil. Ni se asigură că guvernul veghează și că va lua măsuri ca răul să fie numai trecător. Pe de altă parte, fiecare are rude, copii, frați, părinți, soți, cari pleacă în război, într-un război care n-are aparența a fi ușor numai pe frontul României, când a fost groaznic pe toate celelalte fronturi. Iată de ce se explică că nu e entuziasm, ci numai îngrijorare.

Amicul meu, generalul Eremia Grigorescu[1], comandant al unei divizii în Dobrogea, a venit azi să mă vază să-și ia rămas-bun. Nici el nu e entuziasmat de succesele noastre din Carpați. Îmi vorbește cu groază de nepregătirea militară a țării și de prezența în capul Statului-Major a generalului Iliescu. Oștirea noastră va abandona Dobrogea, care va fi lăsată în apărarea armatei rusești. Românii rămân numai la punctele Turtucaia și Silistra. [...]

Duminică, 21 august

Guvernul publică azi prima listă de pierderi. Morți: un loc.-colonel Poenaru[2] și 6 ofițeri; răniți, la fel, un loc.-colonel și 6 ofițeri, iar 500 soldați morți și răniți. Față de extraordinara înaintare, pierderile acestea nu contează. Simți însă ce durere este pierderea pentru ai lor și groaza perspectivei pentru ceilalți. Întreaga presă publică articole entuziaste în onoarea eroilor căzuți.

Bilanțul primei săptămâni de război este că am trecut pretutindeni Carpații și că suntem în Ungaria pe o adâncime

1. Eremia Grigorescu (1863–1919), general, s-a distins în campaniile militare din 1916 și 1917; ministru de război în perioada octombrie–noiembrie 1918.

2. Gheorghe Poenaru-Bordea (1871–1916), primul ofițer român căzut pe câmpul de luptă, lângă oficiul vamal austro-ungar de la Fundata (jud. Brașov).

între 5 și 60 kilometri de graniță. Guvernele țărilor aliate și suveranii lor ne copleșesc de telegrame elogioase și încurăjătoare. Brătianu și brătieniștii nu mai încap în piele. La Berlin și Viena clocește ura în contra României. Teribil trebuie să le fi stricat planurile intrarea noastră în război; lucrul se vede după ura ce dezlănțuiesc în contra noastră. Presa lor ne amenință cu consecințe groaznice, e vorba nici mai mult, nici mai puțin decât că vor slăbi celelalte fronturi, numai ca să ne pedepsească pe noi. [...]

Bulgarii, fără provocațiune formală, ne-au atacat pe granița Dobrogei. Comunicatul Cartierului General anunță că armata rusă și sârbească ce se află în Dobrogea a luat contact cu bulgarii. [...]

Capitala are azi aspect de sărbătoare. O imensă mulțime circulă pe străzi. Lumea se plimbă. Să fie oare nesimțire? Lumea aceasta ce se plimbă pe Podul Mogoșoaiei e compusă în majoritate de oameni în vârstă de a se găsi pe front; ce fel de recrutare și mobilizare s-a făcut? Ori avem rezerve imense, ce nu au fost nevoie să fie mobilizate? [...]

Regele și-a făcut azi apariția pe Calea Victoriei într-un automobil. Lumea i-a făcut ovațiuni; cei ce stau pe la mese în fața localurilor de consumație s-au sculat în picioare – lucru neobișnuit – și au strigat în cor cu trecătorii:

— *Trăiască Regele! Trăiască armata română!*

Am văzut deseori pe Regele Carol trecând prin mulțime; l-am văzut la 10 Mai, l-am văzut cu ocazia jubileului, l-am văzut când cu Pacea de la București; niciodată nu l-am văzut aclamat cu atâta entuziasm ca astăzi pe Regele Ferdinand. Îmi reamintesc că, la 10 Mai din anul acesta, Regele a trecut spre Șosea[1] să primească defilarea armatei; imensa mulțime de pe trotuare n-a scos un „ura", nu s-a ridicat o pălărie, iar astăzi a fost un delir. Ce învățăminte pentru suverani! La 10 Mai, el încă o scălda în neutralitate, iar poporul avea credință intimă; nici eu n-am crezut că Regele Ferdinand va intra în război

---

1. Șoseaua Kiseleff – căreia bucureștenii îi spuneau, pe scurt, Șosea – era locul unde ieșea la plimbare protipendada din București.

contra Germaniei, și de multe ori am avut discuții cu oamenii noștri politici, ce sperau să-l ducă pe această cale. Fac azi *mea culpa* alături de urările populațiunii. Regele a jucat o mare carte, ori Mare român și Rege al României Mari, ori fără tronul României și șters din cartea neamului Hohenzollern. Înfrângerea României va fi și dezastrul lui; acest lucru poporul și armata l-a înțeles, așa se explică aclamațiunile de azi. [...]

VIZITE DE ZEPELIN

Luni, 22 august

Aseară abia îmi terminasem de scris notele zilei, când clopotul Mitropoliei și a bisericilor din vecinătate încep a suna în tăcerea nopții, întovărășite de un fluierat prelung al sergenților de stradă. După ordonanța ce am citit afișată pe stradă, acesta e semnalul de pericol. Pentru noi, e un lucru nou, ce natural ne emoționează deosebit. Sting imediat toate luminile electrice [...]. Am ieșit într-un balcon să privesc cerul; aci, o priveliște foarte curioasă ce văd pentru prima oară. Pe întinsul cerului întunecat de nori groși, opt dungi de lumină ce pornesc din opt direcțiuni diferite, străbat și luminează firmamentul. Sunt reflectoarele; ele sunt în continuă mișcare, se încrucișează, se îndepărtează, ca din nou să se încrucișeze în alte locuri. Probabil că caută și cercetează cerul să găsească avionul anunțat. Până acum probabil că nu l-a găsit. [...]

La ora 1 mă trezesc însă într-un puternic bombardament de artilerie. Fără a mai aprinde vreun chibrit măcar, ies pe balcon. Teribile bubuituri de tun răsun din toate direcțiunile. Reflectoarele încă nu s-au fixat nicăieri, ci se mișcă și se încrucișează mereu. [...] La 2 jum. reflectoarele au dispărut, s-au stins unul câte unul. Tunurile au încetat și ele de a mai bate. [...]

Pe la 3 în ziuă, bombardamentul a reînceput, dar nu m-am mai deranjat. La ora 5 se aud sirenele fabricilor de prin apropiere.

Tot din ordonanța Poliției am văzut că sirenele când vor suna înseamnează că pericolul a încetat și lumea poate să reiasă din pivniță. Mofturi! [...]

Lupte mari se desfășură la Turtucaia. Se anunță că zece atacuri bulgare date asupra capului de pod au fost respinse în mod crâncen.

Se pare că tactica ar fi aceasta: defensivă cu ruși și sârbi la Dunăre și în Dobrogea, ofensivă în Carpați. [...]

Marți, 23 august

La ora 2 de noapte, ne trezim în puternice salve de tunuri. Sar din pat și ies pe terasă, zeci de tunuri trag deodată. Reflectoarele luminează cerul, dar nu mai cercetează ca noaptea trecută, ci stau fixe și se încrucișează într-un singur punct deasupra centrului orașului. La punctul de întretăiere a reflectoarelor se zărește distinct ceva lunguieț și luminos. De astă dată e temutul zepelin; a trecut deja de noi, așa că nu mai sunt în pericol. Cu mare viteză se îndreaptă spre Oltenița. Priveliștea e din cele mai interesante. Efectul artileriei se poate urmări cu ochii liberi; obuzele când se sfarâmă produc o flacără intensă, dar scurtă. Se pot număra obuzele ce explodează sus. Multe plesnesc anapoda, la distanțe opuse chiar de țintă. E o risipă de munițiuni fără nici un rost. Unele tunuri însă trag admirabil, aeronava pare încadrată de obuze. Din nenorocire, tirul este scurt pentru înălțimea la care zboară inamicul. [...]

În șapte minute aeronava a dispărut, reflectoarele s-au stins și tunurile au amuțit. S-au aruncat sau nu bombe? M-am înșelat să spun că am distins în bubuitul tunurilor ceva mai deosebit. Când însă de dimineață am ieșit în oraș, am aflat consecințele vizitei nocturne. Intrarea zepelinului a fost o surpriză pentru cei puși să ne păzească. Așteptat dinspre Giurgiu sau Oltenița, el a venit cu înconjur și luminile stinse dinspre Ploiești. Fie că posturile de observație n-au stat la datorie, fie că microfoanele n-au funcționat, e destul că zepelinul a intrat în oraș pe Calea Dorobanților, neobservat. Parcursul orașului l-a

făcut în 14 minute, primele 7 minute a aruncat bombe, restul de 7 minute a căutat să scape din bombardamentul tunurilor.

Guvernul comunică laconic aruncarea a 8 bombe explozibile. Plin de curiozitate, publicul aleargă să vadă efectele bombardării; această curiozitate mă cuprinde și pe mine. Întovărășit de doi prieteni, o luăm de la capăt. Prima bombă a căzut în Prelungirea Dorobanților, deteriorând pavagiul. A doua a căzut în strada Nisipari, dărâmând o jumătate de casă cu un etaj și nelocuită. A treia a căzut în piața Alexandru Lahovari, colț cu Strada Atenei, a treia casă de d. Take Ionescu. Spuneam cu altă ocazie că nu servește întunericul, cel de sus știe cu precizie unde se află. Așa se explică că d. Take Ionescu se bucură încă din prima dată de simpatia bambagiilor. Bomba a căzut drept pe acoperișul casei unde erau instalate birourile jandarmeriei rurale, a străbătut acoperișul și plafoanele, ajungând în subsol, unde a făcut explozie, dărâmând zidurile interioare. E o amestecătură de scânduri, de cărămizi, moloz și mobilă sfărâmată ca după un cutremur. Aci am întâlnit și pe dl Al. Marghiloman, care venise să se intereseze.

Publicul adunat l-a primit cu oarecare murmur – în surdină, ce e dreptul. A patra bombă a căzut la gimnaziul Cantemir, 100 metri de clădirea dlui Take Ionescu. A dărâmat un geamlâc, dar n-a explodat. A cincea a căzut în strada Poșta Veche, în grădina caselor arhitectului Maimarol, dar n-a explodat. A șasea a căzut în curtea grajdurilor Palatului Regal, stricând numai pavajul. A șaptea în strada Câmpineanu, peste o tipografie, alături de Hotel Bruxelles, sfărâmând și ușa, și mașinile. A opta și ultima a căzut în Cișmigiu lângă grilajul Ministerului de Lucrări Publice, dezrădăcinând un pom.

Cum se vede, daune materiale mici, militare nule, pierderi de oameni zero, răniți un jandarm ce dormea în jandarmerie, un sergent de stradă și o femeie…

Publicul a rămas impasibil. Presa însă cere represalii imediate. [...]

Comunicatul Cartierului General anunță înaintări în Transilvania; în schimb mari lupte la Turtucaia. Atacuri inamice, în număr de zece, ar fi fost respinse cu mari pierderi pentru

inamic. Forțele dușmane ce atacă Turtucaia par a fi mult superioare singurei divizii românești ce s-ar afla acolo.

Guvernul și Cartierul General au devenit ridicoli cu publicarea pierderilor noastre. A patra listă ce se publică azi zice: Morți: un soldat; răniți, un sublocotenent din Reg. 67 Infanterie și 3 oameni de trupă. Cine să-i creadă? Adică am luat 30.000 km pătrați în Transilvania, cu lupte, și apărăm granița Dobrogei contra atacurilor desperate ale bulgarilor și germanilor și n-avem încă 20 de morți? N-ar fi mai bine, decât să fim ridicoli, să nu se mai publice nimic? Lumea știe că nu se fac jumări fără ouă, nici război fără jertfe; destul ca să fim victorioși. [...]

TURTUCAIA

Miercuri, 24 august

[...] Lipsurile și vexațiunile stării de război încep a fi simțite. Pentru circulația publicului numeros al Capitalei, trăsurile au devenit o raritate. Tramvaiurile, atât cele electrice, cât și cele cu cal, s-au redus simțitor; cele cu cai nu mai circulă decât linia Sfântul Gheorghe–Gara de Nord; cauza e că caii au fost rechiziționați, iar personalul mobilizat.

Multe instituții și autorități s-au transformat în spitale, ca o sfidare a listelor ridicole de pierderi ce publică comunicativele guvernului; de altfel, pe ziua de azi a și renunțat să mai publice vreo pierdere.

Comunicatul Cartierului General ne aduce la cunoștință pe ziua de azi că noi am ocupat Orșova, iar că la Turtucaia sunt mari lupte în curs. [...]

Nu știu pentru ce, dar am o presimțire că la Turtucaia se joacă un mare atu pentru ambii beligeranți. [...] Pierderea Turtucaii ar fi pentru noi un dezastru și militar, și moral. Drumul spre Dobrogea s-ar deschide inamicului, iar trupele noastre din Carpați vor fi nevoite să se oprească ca să se detașeze forțe puternice cari să apere țara contra ofensivei dușmanului de la sud. Chestia militară dă de gândit în toate cercurile competente,

mulți acuză deja Statul-Major de imensa greșală ce ar fi făcut, că am atacat Carpații, înainte de a bate pe bulgari. Nu mai vorbesc de ce ar fi căderea Turtucaii din punct de vedere moral. Am avut pretenția să luptăm cu Germania și Austria, și după zece zile ne bat bulgarii.

Nu, este inadmisibil, Turtucaia va rezista! [...]

Joi, 25 august

Ziarele de dimineață ne aduc știrea: am pierdut Turtucaia[1].

Speranțele ce le mai aveam încă, ieri, s-au risipit. Îmi dau seama că într-un război nu poți avea numai victorii, dar prea suntem bătuți de la început. Trăiam într-o așa legendă a puterii noastre militare și atât caz s-a făcut de legendara vitejie a soldatului român, și mai ales s-a exagerat atât la 1913 chestia de a avea numaidecât Silistra și Turtucaia, poziții strategice pentru apărarea Dobrogei, încât azi, când pierdem pe cea mai principală după 48 de ore de la atac, lovitura ni se pare ireparabilă. [...]

Impresia în Capitală este dezastruoasă. Nu e rușine să ne bată Germania, rușinea este că ne-au bătut bulgarii.

Aglomerația răniților ce sosesc, transportarea lor cu tramvaiele de la Gara Obor și descărcați pe bulevarde și pe locuri virane, în apropierea spitalelor cărora sunt destinați, halul în care se găsesc, văicărelele lor, mărește în imaginațiunea publicului dezastrul nostru de la Dunăre. [...]

Cei scăpați din dezastru, mare parte în înot pe Dunăre, istorisesc că populațiunea bulgară din Turtucaia și vecinătăți s-a aruncat asupra trupelor în retragere sau a celor înconjurate și le-au măcelărit. Că trebuie să fie ceva adevărat din aceasta e faptul că *Naționalul* anunță cu permisiunea cenzurei că *„s-au exercitat de trupele rusești venite în ajutor severe represalii*

1. În zilele de 1–6 septembrie 1916 a avut loc sângeroasa bătălie de la Turtucaia, cap de pod al armatei române pe malul drept al Dunării, în fața Olteniței. Au învins forțele germano-bulgare; peste 6.000 de români au murit, iar circa 30.000 au fost luați prizonieri.

asupra populațiunii bulgare de pe frontul de sud“. Deocamdată populația Capitalei și-a arogat ea dreptul de represalii, atacând în hala centrală pe bulgarii zarzavagii. [...]

Comunicatul Cartierului General apărut la ora 3 e foarte laconic: „*După grele lupte, Turtucaia a fost ocupată de inamic*“; atât.

Publicul nostru a fost foarte rău pregătit pentru sacrificii. De doi ani de zile se propăvăduia luarea Transilvaniei, *fără sacrificii*. Mereu s-a scris în chestia momentului, fiecare îl alegea, la o epocă când Transilvania era presupusă golită de oștire și fără apărare. Când presa noastră, când Acțiunea Națională[1] cerea războiul, nu auzeam de la cei cuminți strecurându-se la ureche: „Aveți răbdare, așteptați războiul general să fie pe sfârșite, când vom interveni *fără sacrificii*.“ Nu e un secret pentru nimeni azi că guvernul, când s-a decis să intre în război, a avut convingerea că războiul european se va termina cu intrarea noastră. Pe de altă parte, campania din 1913 ne-a fost un rău exemplu. A lua Cadrilaterul, fără să descarci o pușcă, a fost o proastă încurajare pentru cei ce ar fi vrut Ardealul, fără pierderi. Acum ne trezește realitatea, războiul în care am intrat e groaznic și va fi sângeros.

Pentru a împiedica propaganda descurajării, guvernul a luat chiar de azi oarecari măsuri.

A închis cafenelele: Capșa, Café Royal și Café de la Paix. Aglomerația și staționarea pe străzi și trotuare a fost strict interzisă, iar patrule circulă pe Calea Victoriei și bulevarde pentru a executa această măsură. [...]

Vineri, 26 august

Zi calmă. Prima emoțiune a trecut, judecata rece a dat loc la o adevărată reacțiune. Nu putem compara forțele noastre libere cu forțele bulgare libere. Turtucaia rămâne o greșeală

---

1. Apărută în toamna lui 1914, această inițiativă politică reunea mai multe personalități politice și culturale care militau activ pentru intrarea României în război, de partea Antantei.

remediabilă. Asta este credința tuturor. Circulația pe străzi și-a luat înfățișarea obișnuită.

Bucureșteanul nu mai recunoaște Bucureștiul. Când s-a declarat mobilizarea generală, o primă măsură a guvernului a fost oprirea băuturilor spirtoase. [...]

Nimeni nu mai consumă altceva decât apă și limonadă. [...]

Războiul ne-a făcut între alte revelațiuni și pe aceea că la nevoie putem fi și sobri, și antialcoolici. [...]

Mergi pe stradă, bucureșteanul e uimit, unde este luxul de ieri?

Automobilele splendide de casă, cu doamnele elegante, echipagiile și muscalii din Piața Teatrului au dispărut. Nu mai sunt nici vehiculele de circulație publică, toată lumea merge pe jos, încărcată de pachete și cumpărături. Tramvaiele puține ce mai circulă sunt supraîncărcate. Croitorii se pregătesc să închidă prăvăliile, iar croitoresele au și închis, în lipsă de comenzi. Maximum ce se lucrează sunt costumele pentru damele de caritate. Modistele n-au vândut o pălărie de iarnă, deși intrăm în septembrie. S-a întors lumea pe dos. Și pentru ce s-ar mai îmbrăca lumea în lux? Șoseaua e desființată în lipsă de trăsuri; cursele nu se vor mai redeschide; teatrele vor rămâne închise, cel puțin iarna aceasta, din cauza zepelinurilor cari nu permit noaptea iluminarea; sindrofii nu se vor putea face; cluburile nu vor mai funcționa pentru același motiv; baluri nu se vor permite din motive de moralitate publică. Toată viața se va reduce în a te scula de dimineață, a-ți aranja nevoile zilnice și a te culca seara la 9 să aștepți zepelinurile. [...]

VEXAȚIUNI INUTILE

Sâmbătă, 27 august

Zi absolut calmă; publicul s-a liniștit de-a binilea. Autoritatea guvernului și severitatea măsurilor militare încep a se resimți și mai mult în vexațiunile ce ni se impun zilnic. [...]

Literalmente bucureșteanul ce iese din casă n-are unde să se mai oprească, căci nici pe stradă nu e voie să staționezi sau să stai în grup mai mare de 2 persoane, nici în local public nu mai poți intra, că e închis. [...] O ordonanță a Prefecturii de Poliție, după ce interzice orice discuțiune privitoare la război și oștire pe străzi, tramvaiuri sau localuri publice, mai îndeamnă pe oamenii binevoitori să spioneze pe ceilalți și, cum vor auzi pe cineva vorbind în contra celor prevăzute de ordonanță, de armată, de succesele sau insuccesele ei, să-l denunțe imediat autorității pentru a fi arestat. [...] Își dă oare socoteala Prefectul de Poliție de gravitatea consecințelor unei asemeni ordonanțe? Și pentru ce instituirea spionajului? Pentru că țara a răspuns cu avânt la mobilizare? Pentru vitejia și sacrificiul copiilor și fraților ce s-au dus pe front? Pentru ordinea și cumințenia ce a dat dovadă în aceste săptămâni toți cetățenii? Nu e destul că presa nu mai poate spune nimic, nici o vorbă care n-ar fi pe placul Prefectului sau a guvernului? Și suntem încă, să nu uităm acest amănunt, în plină cucerire și victorie, cu toată Turtucaia. Ce ar fi dacă dușmanul ne-ar înfrânge și ne-ar călca țara? [...]

Duminică, 28 august

Zi de sărbătoare. Lume foarte multă se revarsă de la periferie la centru ca să afle noutăți. Pe tot Podul Mogoșoaiei nu e nici un local deschis să iei un pahar de apă, totuși lumea să frământă în căldură la centru și ține gura închisă.

Nimeni nu mai discută, nici pe stradă, nici în tramvai, de frica vecinilor și a agenților ce mișună pretutindeni ca să pună mâna pe cineva și să dea un exemplu. [...]

Efectul închiderei localurilor publice se resimte; nimeni nu mai știm nimic, nici de bine, nici de rău.

Tot ce mai putem afla e de pe la zaplazurile spitalelor, unde cei răniți mai ușor vorbesc cu trecătorii. [...]

Din sursă guvernamentală se știe azi că majoritatea garnizoanei din Turtucaia nu a murit, ci s-a predat. [...]

Luni, 29 august

[...] În oraș nu mai poți vorbi nimic și cu nimeni, neștiind cu cine vorbești și la ce te poți aștepta. De te interesează soarta unui militar, ți-e frică să deschizi gura și să întrebi; așa, eu nu știu nimic de situația fratelui meu August, căpitan de administrație la batalionul de pionieri din Capitală, și mi-e frică să întreb pe cineva ce a devenit această unitate. Căci îndată te poți trezi că ești suspectat, mai ales eu care mă tem mereu ca numele să nu-mi facă vreo blăstămăție.

Ura contra bulgarilor crește din zi în zi, împreună cu legenda măcelurilor de la Turtucaia. Cu cât timpul trece, se văd greșelile ce s-au comis acolo. Turtucaia era apărată de o singură divizie românească, fără nici un ajutor rusesc.

Ea a avut de luptat cu forțe mult superioare, prevăzute cu o artilerie grea și servicii de recunoaștere pe cari armata noastră nu le-a avut. [...]

Pentru satisfacerea opiniunii publice, pentru încurajarea armatei ce a început să vorbească, public aproape, de incapacitatea șefilor, comandanții noștri din Dobrogea au fost înlocuiți. [...] Generalul Aslan cari comanda Armata a II-a[1] a fost destituit și trimis judecății. Acest domn general mi-a făcut întotdeauna impresia – era comandantul unei unități, probabil divizii, la Bacău[2] – că nu e omul operilor sale și că nu putea duce pe umerii săi comanda unui grup de armată, cu un rol ca acel ce s-a dat oștirii de la Turtucaia. De altfel, acest militar nu avea personal nici o vină, a fost opera timpului lui și, pe când șeful real al Marelui Stat-Major[3] abandonase petrecerile de la Florescu pentru a se dilecta cu Ciolac[4] în castelul de la Buftea, comandantul Armatei a II-a, ce avea în fața lui pe Mackensen[5], stătea la Jockey Clubul din București, la o masă de bridge, primind

1. Generalul Mihail Aslan (1857–1936) comanda, de fapt, Armata a III-a.

2. Regimentul 27 Infanterie Bacău.

3. Generalul Dumitru Iliescu.

4. Cristache Ciolac (1870–1927), celebru lăutar.

5. August von Mackensen (1849–1945), feldmareșal german, comandant al trupelor Puterilor Centrale în campania din România (1916–1918).

știrile din Turtucaia. De la masa de bridge de la Jockey Club s-a trimis populației Capitalei încurajarea ce va rămâne memorabilă că „*Turtucaia va fi Verdunul românesc*“, tocmai în momentul când Turtucaia se preda. [...]

Comunicatul Statului-Major anunță pe ziua de azi cucerirea Schelimbergului[1], lângă Sibiu. Frumoasă zi pentru oștirea care, după trei secole, calcă pământul pe care l-a stropit cu sânge Mihai Viteazul, învingătorul lui Báthory. [...]

Marți, 30 august

[...] Se confirmă știrea că generalul Averescu[2] a luat comanda Armatei a II-a[3] ce apără sudul Dobrogei. El și-a luat ca șef de Stat-Major pe generalul Cristescu[4], un general de mare merit și sistematic înlăturat de la treabă, sub regimul de pregătire militară a generalului Iliescu.

ÎN PREAJMA SIBIULUI

Miercuri, 31 august

Ministerul de Culte și Instrucție Publică ne înștiințează că școlile nu se redeschid mâine, ci la 1 octombrie. Pretextul amânării de o lună este necesitatea de a se proceda la suplinirea

1. Șelimbăr (în germană, Schellenberg).

2. Alexandru Averescu (1859–1938), mareșal al României (1930) și prim-ministru (1918, 1920–1921, 1926–1927). Unul dintre cei mai capabili generali români, s-a evidențiat în timpul campaniilor din 1913 și 1916–1917.

3. Autorul face o confuzie între Armata a II-a (dislocată în zona Carpaților Meridionali) și Armata a III-a (care apăra Dobrogea). De fapt, generalul Averescu a fost mutat de la comanda Armatei a II-a la cea a Armatei a III-a.

4. Generalul Constantin Christescu (1866–1923) a participat la întocmirea planurilor de operații în perioada premergătoare intrării României în Primul Război Mondial. Șef al Marelui Stat-Major (1918, 1920–1923).

profesorilor și institutorilor mobilizați. Nu se poate o justificare și o măsură mai la locul ei, totuși eu am aflat din cercuri sigure că guvernul n-are de gând a mai redeschide școlile deloc, cât o ține războiul. [...]

Joi, 1 septembrie

Tribunalele s-au redeschis astăzi înaintea sălilor goale. Obișnuita solemnitate de la Curtea de Apel și de la Casație n-a mai avut loc. Pe Sala pașilor pierduți puțină lume, câteva grupuri de avocați ce se revăd după vacanție discută cu aprindere noile evenimente, făcând strategie militară și aspră critică guvernamentală. [...]

O verigă din lanțul măsurilor de vexațiuni impuse de război s-a desfăcut azi; guvernul anunță populația că, cu începere de azi, poate bea un sfert de litru de vin la masă, pe zi! [...]

De asemeni, cu începere de azi s-a dat o satisfacție publicului și în chestia cafenelelor, așa s-a permis ca ele să deschidă între 6–8 jum. dimineața. Alt caraghioslâc! Care e patronul care să poată face cheltuiala de a ține personalul și a avea aprovizionare pentru două ore și jumătate pe zi, și încă ce ore? Când omul abia s-a sculat din pat. [...]

CENZURA PRESEI

Vineri, 2 septembrie

[...] Ziarele de azi apar cu multiple ștersături și locuri albe în ele, provenite din foarfeca cenzurii. Cenzura se exercită cu cea mai mare rigoare, sub conducerea însuși a unui membru din guvern, a tânărului domn Duca[1]. [...]

1. Ion Gheorghe Duca (1879–1933), om politic liberal, ministru al cultelor și instrucțiunii publice în cabinetul Brătianu (1914–1918). Ulterior,

Sub pretextul că presa nu trebuie să stânjenească operațiunile militare, lucru netăgăduit de nimeni, s-a suprimat orice critică la adresa guvernului și a administrațiunii lui. [...] Prin tăcerea presei și rigoarea cenzurii, cine are să profite? Ticăloșii și incapabilii ce au provocat catastrofa. Rolul presei libere într-un stat este tocmai acea teamă de răspundere a fiecăruia, că faptele lui vor fi divulgate și expuse judecății opiniei publice. [...]

Războiul ne-a surprins la o epocă în care guvernul, împins de presiunea opiniunei publice, acceptase să sacrifice o serie de prieteni prefecți de județe, prinși cu contrabande și acte necinstite.

Abia apucase guvernul să destituie motivat pe Prefectul de Suceava; se semnase decretele de destituire a Prefectului de Bacău și de Neamț, când s-a declarat războiul și s-a instituit cenzura.

Primii cari au profitat au fost prefecții necinstiți, cari au rămas la posturile lor. Guvernul a fost încântat că și-a salvat partizanii din gura opiniei publice. Să poftească acum presa să mai zică ceva.

Tâlharii ne dau cu tifla ca la niște caraghioși; a te atinge de ei e a te atinge de *„interesele superioare ale neamului“*.

Putredă țară a mai fost România. [...]

APROVIZIONAREA POPULAȚIEI

Sâmbătă, 3 septembrie

Viața noastră casnică devine imposibilă de trăit; dacă pentru militari s-a mai făcut ceva, pentru populația civilă nemobilizată nu s-a făcut nimic. De când există regim constituțional în România, n-a fost nici guvern mai nul, dar nici administrație mai incapabilă. Vine iarna, Capitala n-are lemne și chiar cele puține câte le găsești, n-ai cu ce le transporta la domiciliu. [...]

---

prim-ministru al României (noiembrie–decembrie 1933). Asasinat de legionari.

Gândul că o să murim de frig la iarnă mă face din om neom, de pe acum. [...]

Nu există pâine în oraș. În primele zile de lipsă s-a zis că cauza a fost dezorganizarea fabricațiunii prin mobilizare; dar acum? Adevărul pare a fi că nu este făină, nu este grâu suficient. Cât a fost, s-a speculat și s-a vândut dușmanului cu zeci de mii de lei vagonul. O clasă de oameni s-a îmbogățit, alții o să murim de foame. Ce a făcut administrația? Ce fac de veacuri administrațiile românești. La brutării se ucide lumea să apuce o pâine. Am văzut lume de considerație stând la ușa brutăriilor, făcând coadă să capete o pâine. Bucătăreasa noastră pleacă de la ora 3 noaptea și se reîntoarce la 10 ziua, bătută și fără pâine.

Carne nu există deloc în hală. [...]

De ce această lipsă? Pentru că, în ochii și privirea stăpânirii, toți negustorii și-au dosit marfa când au văzut lista prețurilor maximale, și nimeni n-a luat o măsură să împiedice dosirea. Plătim deja 5 lei chilo de brânză telemea, 12 lei untul, 12 lei untdelemn de floarea soarelui, 9 lei cutia de sardele, 2 lei chilo de prune coapte, 8 lei perechea de pui de găină, 30 lei gâsca. Nu știm unde vom ajunge; azi știm însă de unde am plecat. Lumea ce dispune se crucește, dar plătește, ce o să facă sărăcimea? De 3 luni nu se găsește în comerț un dram de zahăr, un pic de făină de grâu. Țară agricolă suntem noi?

Ca și alimentele, s-au urcat și materialele de îmbrăcăminte. Nu mai poți face o haină simplă fără 300 de lei, ori un palton fără 500 de lei. Ghetele au ajuns 70 lei perechea pentru bărbați și 120 pentru femei. Toți se întreabă, ce face autoritatea?

Și răspunsul e același: nu face nimic. E pur și simplu zăpăcită de incapacitate; nepregătiți și fără cap, acum se surmenează de prisos. Ar vrea să facă ceva, se mișcă, se învârt, dar bat apa în piuă de prisos. Comisii și para-comisii din care n-a ieșit și nu va ieși nimic. [...]

Și parcă toate s-ar mai uita dacă măcar am fi încântați de operațiunile armatei. În Dobrogea ne-am retras pe flancul mării până aproape de Constanța, iar pe flancul Dunării până la sud de Cernavodă. De ce? Cum? Publicul nu știe nimic; lui atât i se spune – ne-am retras spre nord. Să fie tactică, sau suntem definitiv bătuți pe frontul acesta? [...]

OCUPĂM FĂGĂRAȘUL

Duminică, 4 septembrie

Azi fiind zi de sărbătoare se vorbește ceva mai mult; cei bine informați, nemaiputând sta în cafeneaua Capșa ce încă e închisă, stau în stradă în fața vitrinelor și discută, așa că ceea ce stăpânirea n-a vrut să se vorbească înăuntru se vorbește acum afară, în plină stradă și în auzul tuturor. Soldații însă patrulează grupurile de pe trotuar, dar cum între cei ce discută sunt și ofițeri, ba încă superiori, renunță să ne mai invite a circula, trec drumul și își exercită însărcinarea pe trotuarul din față, populat de negustori și samsari. [...]

Comunicatul de azi ne mai spune că bateriile noastre au scufundat 2 șlepuri cu munițiuni la gura Lomului.

Constanța iar a fost bombardată de aeroplane, ucigând 2 civili și rănind 4. În schimb, peste Carpați ar fi bine. Am luat Homorod, Almașu, Cohalm[1] și Făgăraș. [...]

Făgărașul! Cine din cei ce au învățat puțintică istorie românească nu e cuprins de un fior de mândrie auzind că Făgărașul, de unde a scoborât Radu Negru Basarab de a pus temelia Țării Românești, Făgărașul leagănul României de azi, este al nostru, în mâinile ośteanului român?

Să ne trăiască! Trăiască armata ce l-a dezrobit! [...]

Luni, 5 septembrie

Tribunalele și-au reluat activitatea – vorba vine, căci de fapt nu se mai judecă nimic. Toți advocații mai tineri concentrați, toți împricinații mobilizați, chiar dacă nu e exact în fapt, totuși e o prezumție acceptată ca legală. [...]

Așa fiind, tot rolul meseriei noastre se reduce în a amâna procesele și, cum nu se știe cât va dura războiul, le amânăm

1. În prezent, Rupea.

fără termen. În curând nu vom mai avea nimic pe condică, și totuși va trebui să trăim. [...]

ÎNCEPE ÎNGRIJORAREA

Marți, 6 septembrie

O îngrijorare latentă începe a se încuiba în sufletele tuturor românilor, mai ales în a acelora ce au fost în fruntea mișcării de intrare în acțiune. În adevăr, în toate încăierările mai serioase ce au avut loc până azi, niciodată n-a învins armata noastră. Cel puțin așa a reieșit până azi din comunicatele laconice ale Cartierului General. [...]

Miercuri, 7 septembrie

Sunt bolnav în casă; vremea începe a se răci de-a binelea. Pe ziua de azi nevăzând pe nimeni, nu cunosc decât comunicatul oficial din gazete. [...]

Impresia mea e că ne-am vârât într-o mare belea. Ni s-a vorbit mereu de ofensiva de la Salonic[1], ni s-a vorbit de o ofensivă generală pe toate fronturile și, odată ce noi am intrat în luptă, toate luptele s-au oprit, chiar cele de la Verdun[2], și privesc cum germanii ne atacă pe noi ca să ne distrugă. [...]

Joi, 8 septembrie

Sunt încă bolnav în casă, așa că mă mențin iarăși numai la știrile ce citesc în ziare. [...]

---

1. Declanșarea unei ofensive împotriva Bulgariei de către Armata aliată dislocată la Salonic, din octombrie 1915, a fost un angajament asumat de Antantă, pentru intrarea României în război.
2. Bătălia de la Verdun (februarie–iulie 1916) a fost una dintre cele mai sângeroase bătălii din Primul Război Mondial.

Vineri, 9 septembrie

[...] Ce e de remarcat e lipsa oricărui entuziasm în desfășurarea acestui război. Un act ca acel ce tinde la unirea tuturor românilor ar fi trebuit să se manifesteze cu un entuziasm care să nu se răcească în 10 zile de nesiguranță. Pretutindeni, în loc de entuziasm și încredere, vezi îngrijorare. Pare că fiecare își dă socoteală că ceea ce ne-am luat ca scop este peste forțele noastre și, deși în Transilvania până acum n-avem decât înaintare, fiecare se gândește că mâine poate să fie altfel. Care să fie cauza?

În primul rând este catastrofa de la Turtucaia și pierderea a unui sfert din Dobrogea, care, de bine, de rău, era a noastră și nu ne-o disputa nimeni până azi. Credința apoi că Germania va face și imposibilul ca să ne pedepsească și să se răzbune. Trimiterea în contra noastră a unuia din cei mai renumiți generali ai lor, a lui Mackensen, ne îngrijește simțitor. Mulți speră că Averescu va fi la înălțime, și mai mare, și mai priceput, și acest lucru lumea îl speră nu dintr-un spirit șovinist, ci dintr-o profundă încredere ce are în acest om. [...]

Cafenelele se pregătesc pentru redeschidere. Teatrurile anunță începerea sesiunii de matinuri. Se vede că a început să vină mintea la cap Ministerului de Interne. [...]

PREFECTURA POLIȚIEI SE CUMINȚEȘTE

Sâmbătă, 10 septembrie

Este o vorbă: după furtună vine liniștea; după furtuna de aseară, Prefectul de Poliție și-a adus aminte că nu e bine să persevereze în măsuri vexatorii și luate în pripă, fără un pic de inteligență, de aceea azi zidurile Capitalei au fost acoperite de o nouă ordonanță prin care ni se spune că nu este prudent ca Bucureștii să stea în complect întuneric cât o ține războiul. La ora 6 deja se face noapte; cine poate impune lumii să se

culce la ora 6? Muncitorii ies din fabrici abia la ora aceasta, iar funcționarii din birouri; deci după ora 6 trebuie să circule pe străzi să se ducă acasă. Circulația densă și cu felinarele stinse când e întuneric nu se poate, deoarece automobilele și trăsurile, ce n-au voie a avea felinare sau faruri, o să calce trecătorii, de aceea cu începere de mâine toate felinarele de pe străzi vor fi aprinse și nu vor fi stinse decât la darea semnalului de alarmă. De altfel, geamurile felinarelor au fost vopsite în albastru, așa că nu răspândesc lumina decât la o mică distanță. [...]

Nici nu este bine, mai crede Prefectul Poliției, ca lumea să-și pună sacul cu cenușă în cap și să bocească toată ziua „*starea de război*". De aceea, tot cu începere de mâine, teatrele și cinematografele pot fi ținute deschise până la ora 9 seara. Cum se vede încet, încet, Capitala își va relua fizionomia ei. [...]

VEȘTI BUNE DIN DOBROGEA

Duminică, 11 septembrie

[...] După Turtucaia, nu e soldat, nu e ofițer care să nu-ți vorbească de incapacitatea șefilor. Această stare de lucruri nu se poate remedia într-o noapte. Bulgarii au profitat de panica armatei și au pus mâna pe Cadrilaterul anexat la 1913. Se abandonase aproape și jumătate județul Constanța, când sosi ordinul că generalul Alex. Averescu, având șef de Stat-Major pe generalul Cristescu, a luat comanda frontului dobrogean. Ca electrizați de un curent în același moment, întreaga oștire s-a înviorat. Printr-un act de cumințenie guvernamentală, a renăscut încrederea oștirei în vitejia ei și în capacitatea comandei. În Dobrogea azi nu mai sunt decepționați, toți luptă cu curaj, cu energie, cu încrederea că vor învinge, dacă își va face fiecare datoria, deoarece comanda și planul de luptă trebuie să fie bun.

Sosirea generalului Averescu pe frontul Dobrogei și primirea ce i s-a făcut de trupe a fost încoronarea încrederei în viitor. [...]

Stai și te întrebi, e admisibil ca un guvern ce a dorit victoria armatei române în doi ani de pregătire să nu se fi gândit, să nu fi cercetat și să nu fi aflat de ce prestigiu se bucură în oștire acest eminent general? Mai mult decât atât, să te lipsești de serviciile lui în pregătirea războiului, să-l ții departe de o comandă minimă, iar la lucru și la răspundere să pui manechinuri și ticăloși?

Guvernul n-are nici o scuză, dar Regele?

Generalul Averescu nu era necunoscut. Când la 1907 țara era în foc în plină revoluție, când inima fiecăruia tremura, de la cel de jos până la cel de sus, de grija că armata nu-și va face datoria, guvernul liberal, în care figura și d. Ionel Brătianu, a făcut apel la generalul Averescu, dându-i comanda și răspunderea. Generalul a primit, armata l-a urmat, i s-a supus și țara a fost liniștită. Desigur, e grozav rolul de atunci al generalului Averescu, dar a trebuit să-l joace, să salveze țara. Politică meschină, intrigi josnice au răsplătit acest sacrificiu și generalul s-a reîntors la comanda lui.

În 1913, când am trecut Dunărea să punem capăt războiului balcanic, Regele Carol n-a mobilizat până n-a obținut concursul generalului Averescu[1]. Împrejurarea că lovitura României a reușit a cuminți pe bulgari n-are nici o importanță în ce scriu acum. N-au fost lupte. Când pericolul a trecut, au reînceput intrigile, infamiile și generalul s-a reîntors scârbit la comanda lui.

De la 1913 până acum a fost ținut departe, la o comandă din provincie, când într-un moment de fericită uitare, dușmanul lui, d. Ionel Brătianu, îl cheamă pentru a treia oară să ia pe umerii lui salvarea țării. [...] Onoare lui, numai de n-ar fi prea târziu. [...]

Luni, 12 septembrie

La Tribunal am terminat târziu, trecuse ora 2; m-am dus la restaurantul Iordache, în Covaci, să iau dejunul.

---

1. România a decis să intervină în cel de-al Doilea Război Balcanic abia după ce a primit asigurări că demersul său are susținerea Marilor Puteri.

La ora 3 ne sculasem deja să plecăm, trei colegi, [...] când auzim de afară focuri de tun. Ieșim repede în stradă. Publicul de prin toate prăvăliile a ieșit în mijlocul uliței și privește pe cer bombardarea ce se face pentru prima oară ziua. [...]

Cineva a strigat – iată un aeroplan! În adevăr, sus de tot, cât o vrabie, se vede ceva galben și lucitor în soare; vine dinspre Sf. Anton spre Lipscani, trece drept deasupra noastră – a trecut. Abia a trecut aeroplanul și se aude înspre piața mare o îngrozitoare bubuitură. O bombă! Acum am distins-o bine de detunătura tunului. Pământul s-a cutremurat sub noi, probabil că n-a căzut departe. Publicul înspăimântat aleargă zăpăcit în toate părțile; lucru curios, în loc a intra în case, fuge desperat în lungul străzii. N-au trecut zece secunde de la prima, și o a doua bubuitură se produce spre piața Sf. Anton, de astă dată mult mai aproape. Pe cer, trei alte aeroplane vin dinspre piață, urmând același drum ca cel dintâi, înșirându-se în linie pe lungul străzii Covaci; nenorociții fug chiar în direcția luată de aeroplane.

O clipă mi-a venit în minte să intru undeva; pretutindeni s-a tras obloanele, s-au încuiat ușile. Instinctiv o iau în susul străzii în direcția opusă mersului aeroplanelor. Să mă fi depărtat 30 metri de Iordache, când la maximum 25 metri de mine, chiar în fața magazinului de blănării Alter David, cade o bombă drept în mijlocul străzii. Puterea detunăturii nu o pot descrie. M-a asurzit literalmente și un fum negru ca funingenea ne-a acoperit ca o ceață. Zăpăcit, mi-am pierdut orice judecată; stau în loc și mă pipăi dacă trăiesc, dacă nu sunt lovit. Deși țipetele mulțimei continuă, deși toți fug cari încotro, deși noi bombe explodează destul de aproape, stau locului ca un inconștient. [...]

Când fumul negru s-a răspândit din jurul nostru și mi-am putut da seama de ce mă înconjoară, un tablou îngrozitor mi se înfățișează ochilor, pe locul unde a căzut bomba. Mai întâi, în spatele meu, adică mai departe de bombă de cum m-am găsit eu, un grup de oameni se lamentează în jurul unui mort.

E negustorul Lazarovici din colțul străzii. În fața mea, spre Alter David, în stradă, pe trotuar și în intrarea unui mic pasaj,

vreo douăzeci de corpuri omenești și animale se zvârcolesc în praf și în sânge. [...]

Cât privești de jur împrejur, pe un spațiu cu o rază de 50 metri, numai resturi omenești. [...] Am avut tăria, când pericolul a dispărut, să număr aceste cadavre și nenorocite victime; erau 18. Asta numai în stradă. De prin casele laterale se aud plânsete și văicăreli. Într-un birt ordinar, e mort birtașul și soția lui. La atelierul Alter David se spune că sunt peste 20 de lucrătoare moarte și rănite. A început a sosi ajutoare. Camioane și căruțe din hală strâng în grabă resturile și vii, și moarte; aruncate unele peste altele, sunt transportate la spitale, pentru a se face triajul de dus la morgă. Și cine nu și-a dat sufletul și-l dă în zdruncineala camionului.

Lumea de pe străzi e imensă și îngrozită de priveliștea camioanelor cu cadavre sângerânde, ce vin din toate direcțiunile Capitalei.

Picioarele abia mă mai țin; abia acum îmi dau seama că am scăpat. O iau încet spre casă să liniștesc pe ai mei cari trebuie să fie îngrijați. Bombardamentul a încetat.

În total se spune a fi căzut vreo 40 de bombe. Pierderile în oameni sunt foarte grave.

Marți, 13 septembrie

Deși în mijlocul Bucureștiului, suntem în plin front de luptă, cu un dezavantaj pentru noi cei de aci, că, de unde pe adevăratul front fiecare din noi am avea o armă cu care să ne apărăm, aci suntem condamnați a înfrunta atacul dușmanului, cu mâinele în buzunar. Atacul criminal de ieri și din nopțile trecute devine o obișnuință pentru mizerabilii ce ne atacă. Bătuți acum pe toate fronturile, alungați din Transilvania, opriți și dați îndărăt în Dobrogea, se năpustesc asupra celor inofensivi. [...]

Astă noapte la 1 jumătate ne-am deșteptat din somn în puternice detunături și bubuituri de tun. De astă dată și noi suntem mai îngrijiți. Detunăturile acestea nu ne mai lasă indiferenți, ca în trecut. [...] Privesc cerul ca să-mi dau seamă

de pericol. Reflectoarele sunt deja fixate și se întretaie drept deasupra casei noastre. Ies pe terasă să văd mai bine; zepelinul luminat de reflectoare e chiar deasupra noastră. Pericolul este momentan. Scol copilul, îl învălesc cu o plapomă și ne târâm pe întuneric, cătând drum ca să nu ne spargem singuri capetele, sau să ne rupem picioarele, scoborând scările etajului fără o umbră de lumină. Spre norocul nostru zepelinul în acel moment n-a aruncat bombe, că ne surprindea tot sus. Când am ajuns jos, aeronava deja trecuse, e deasupra centrului orașului, merge cumplit de repede. Odată îndepărtată, ne-am liniștit. Din când în când, printre loviturile de tun, distingem bubuiturile mai puternice ale bombelor ce cad. Urmăresc bombardarea, toate obuzele plesnesc sub el. Într-un sfert de oră s-a depărtat așa fel că a dispărut. Reflectoarele s-au stins, tunurile au amuțit, iar sirenele de la Arsenal anunță populația să iasă din pivnițe și să se culce.

Ușor e de zis: acum poți să te culci! Somn mai e acesta? Statul ar trebui să ne împartă gratis bromură. Eu iau mereu; de-o veni des zepelinul am să mă tâmpesc. [...]

La ora 10 dimineața trebuiam să mă duc la percepție să-mi achit dările către stat, deoarece am o somație de achitare pentru azi. Percepția este pe șoseaua Basarab, foarte departe, chiar în apropierea atelierelor căilor ferate. Cum am ajuns la percepție, fără a se da vreun semnal de alarmă, a început bombardarea de tunuri. Lumea ce sta de vorbă în curtea percepției a dat năvală înăuntru. Ies afară să-mi dau seamă de pericol. Trei aeroplane zboară deasupra noastră la o mare înălțime, abia se pot distinge; unul e mai jos și are tendința de a mai coborî. Printre bubuiturile dese ale tunurilor cari continuă a bate scurt, se aud din când în când exploziunile bombelor, ce acum am învățat să le distingem perfect. Probabil că vor să bombardeze atelierele căilor ferate. Panica aci în mahala e mai mare ca cea de ieri din Covaci. Din toate casele iese lumea zăpăcită și aleargă țipând, cărând nu știu pentru ce, care perne, care saltele, care bagaje. Unde aleargă lumea aceasta? Întrebând pe un nenorocit ce fugea, îmi spune că fug pe un maidan, deoarece acolo n-o să arunce bombe, că n-are ce strica. [...] Percepția e o clădire mică

și fără pivniță, așa că o bombă de cade, ne face seamă la toți. Nici o scăpare decât în voința lui Dumnezeu. [...] Funcționarii care știu că alt adăpost mai bun n-au continuă încasarea dărilor. Până am terminat eu, au încetat și tunurile de a mai trage. Plec repede spre oraș. [...]

Nu mai circulă nici un tramvai, nu găsesc nici o trăsură și trebuie să fiu numaidecât la Curtea de Apel, unde am trei procese – de amânat. Pornesc pe jos în lungul Căii Victoria. Pe stradă, lume foarte puțină, automobile sanitare aleargă în goană în direcția Gării de Nord. Când am ajuns în dreptul Ateneului, s-a dat din nou semnalul de alarmă. Lumea aleargă după un adăpost pe unde poate, unii se retrag chiar sub streșina caselor crezându-se oarecum mai la adăpost, instinctul de conservare e mai tare ca judecata. [...] După un sfert de oră circulația s-a reluat și am pornit și eu repede spre tribunal. Când am ajuns la podul Dâmboviței, s-a dat din nou semnalul de alarmă, de astă dată am intrat în Palatul de Justiție la un adăpost real. [...]

Guvernul prin comunicatul său oficial se mărginește a spune că nici un stabiliment militar n-a fost atins, dar că au fost lovite: un sanatoriu (Antoniu), un spital (Brâncoveneasa) și un azil de orfani (Cazzavillan). Toate acestea însă le dă ca efectul bombardării de ieri. Guvernul mai afirmă că ar fi 60 de morți și numeroși răniți. De la un polițist de seamă am aflat că adevărul e altul, sunt peste 200 de morți și 1.000 de răniți, cari literalmente au umplut spitalele și morga. M-am interesat la Colțea, acolo au adus sute de răniți; pe toate coridoarele au pus paturi, deoarece în saloane nu mai încap. Ajutorul medical însă e aproape inutil, toți cei răniți mor. Majoritatea victimelor sunt însă femei și copii.

Despre zepelinul de astă-noapte, comunicatul se limitează a spune că au fost ucise 5 persoane. [...]

În Capitală viața a devenit un adevărat pericol permanent. Ce scop or fi urmărind inamicii noștri? Să ne distrugă? Asta nu se poate. Un oraș de 400.000 de suflete și cu zeci de mii de clădiri ce pierderi poate suferi prin bombardarea și prin rănirea a câteva sute de persoane și dărâmarea a câtorva zeci de case?

Să ne terorizeze? Ce influență poate avea terorizarea populației civile a unui oraș asupra șanselor războiului pe câmpul de operație?

Dar dacă dușmanul pleacă de la o judecată greșită, ne întrebăm cu drept cuvânt, la noi, guvernul, Statul-Major ce fac ca să ne apere? Până acum nu se vede nimic. Cum adică, vom fi lăsați așa mereu la discreția criminalilor, mulțumindu-se că zvârle în vânt, zilnic, trei sau patru sute de obuze? [...]

Ne-am culcat astă-seară cu multă grijă. Am aranjat totul, ca la cel întâi semnal să fim jos, să nu mai facem ca aseară.

La ora 12 a început să sune clopotul Mitropoliei. Imediat au început și fluierăturile sergenților de stradă. Cu darea semnalului la timp aveam vreme să ne scoborâm în liniște. La ora 1 abia a început bombardarea. Am ieșit în curte să văd de unde va veni pericolul. Reflectoarele se întretaie deasupra Șoselei Kiseleff. Alerg la poarta din Bonaparte[1], acolo sub gang sunt la adăpost. Cerul e senin și plin de stele, nu adie un pic de vânt; dinspre șosea vine drept spre noi, cu burta lui uriașă și luminată de reflectoare, zepelinul. Merge foarte repede și se leagănă ca un șarpe. Deja aruncă bombe; se aud bubuituri groaznice. De pe clădirea noului muzeu de la Șosea[2] se trage cu o mitralieră a cărui țicănit se aude distinct. Tunurile trag fără încetare, dar fără nici un efect, nici un obuz n-ajunge la înălțimea trebuincioasă. Ajuns deasupra Ministerului de Externe[3], își schimbă direcția, spre marea noastră bucurie, și se îndreaptă spre Calea Victoriei, pe care o urmează puțin, și o ia la dreapta spre Cotroceni.

Unele obuze par a plesni aproape de el, se poate să fie numai o iluzie, dar avem senzația că din moment în moment îl vom vedea prăbușindu-se în flăcări. Nu știu, e tot iluzie sau a fost lovit, la un moment dat a dispărut de pe cer și din lumina

1. În prezent, bdul Iancu de Hunedoara.

2. În 1906, Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa“ se instalase definitiv în noul local de la Șosea.

3. Palatul Sturdza din Piața Victoriei, ridicat la începutul secolului XX, era Sediul Ministerului Afacerilor Străine. Bombardat în cel de-al Doilea Război Mondial, avea să fie demolat ulterior.

reflectoarelor, după ce a avut un moment aerul că se apleacă cu capul în jos. Focurile de tun încep a se rări și curând au încetat. Să fi căzut?

Deocamdată intrăm la culcare; reprezentația s-a sfârșit. [...]

CAPITALA, FRONT DE LUPTĂ

Miercuri, 14 septembrie

Am dormit foarte agitat, iar la ora 7 dimineața am sărit iar din pat. Groaznice exploziuni de bombe ce cad prin împrejurimi zguduie clădirea și amenință să ne spargă geamurile. Au revenit aeroplanele. De pe fereastră le și zăresc sus de tot, planând în jurul casei. De astă dată sunt 3 și au sosit să ne viziteze la o oră când nu ne așteptam. Și azi urmăresc aceeași direcție, au venit spre Șoseaua Kiseleff și se îndreaptă spre atelierele căilor ferate de la Gara de Nord, ca să se reîntoarcă spre Cotroceni. Tunurile continuă muzica lor cunoscută. Cerul e plin de rotogoale de fum albastru. Cu ce folos? Poate să fie unul, poate că, dacă n-ar fi aceste bombardări ineficace, ar zbura și mai jos și ar atinge mai cu profit ținta. Numărul bombelor aruncate azi e mai mare ca cel de ieri și ca oricând. Cele căzute în apropierea noastră au avut o putere de exploziune neobișnuită. Casele se cutremurau literalmente. [...] De la o vreme apare un biplan de al nostru ce se ridică ca și o piatră ce ni se ia de pe suflet. Toți privesc cu interes și cu recunoștință gestul, e al nostru și probabil că vrea să sfideze inamicul. Probabil că acesta l-a zărit și fuge. După câteva minute au dispărut cu toții.

Zvonuri că de astă dată au făcut mari ravagii în oraș mă determină să mă duc să văd, cu tot pericolul să fiu surprins de o nouă bombardare. N-apucai să mă depărtez cincizeci de pași de casă și se redau semnalele de alarmă. Din depărtare se zărește venind spre Șosea un punct foarte lucitor încadrat de zeci de globule albe. În câteva minute însă punctul lucitor a

dispărut și bombardarea s-a oprit. Îmi continui drumul pe B-dul Colței. În apropiere de Strada Cătunului mare aglomerație de lume. La garajul Leonida, ce se sprijină cu spatele de grajdurile d-lui Take Ionescu, a căzut o bombă distrugând o parte din imobil. Toate casele vecine au geamurile sfărâmate și zidurile găurite de schije și gloanțe. La d. Take Ionescu o mulțime de geamuri au fost sparte. [...] În rezumat, pe o rază de mai puțin de 100 metri de casa d-lui Take Ionescu, s-a aruncat numai astă-noapte de zepelin și azi de aeroplane 8 bombe, din cari una de o putere excepțională, cum n-a căzut în altă parte a orașului.

De ce spun asta? Pentru că denotă intențiunea precisă și criminală de a distruge casa acestui om. Noroc că d. Take Ionescu nu mai locuiește în casa lui, cel puțin nu mai doarme acolo. D-na Take Ionescu stă la Teleajen, la rafinăria americană, iar dânsul doarme pe la prieteni în cel mai mare secret, fără a se fixa undeva, de frica spionilor care desigur ar arăta urma lui aeroplanelor ce îl urmăresc cu intențiune. [...]

La ora 5 am ieșit din nou în oraș, dar n-apucai să părăsesc curtea și aud semnalul de alarmă. Nu mai e chip să-ți cauți de treabă. Două biplanuri pe aripele cărora strălucesc culorile drapelului nostru se înalță în grabă; avioanele inamice dispar imediat. Acum pare evident că inamicul nu primește lupta aeriană dreaptă. De câte ori aeroplanele noastre s-au ridicat, ei au dispărut, ceea ce face ca publicul să capete o mare încredere în apărarea noastră. [...]

La ora 9 și jumătate seara s-a dat alarma de pericol, probabil vine zepelinul. Nu ne culcăm și îl așteptăm în etajul de jos. La ora 1 sirenele fabricelor au dat semnalul că pericolul a încetat.

Ne-am culcat, dar n-am închis ochii până la ziuă cu gândul că vine zepelinul.

Joi, 15 septembrie

La ora 10 și jumătate dimineața se dă alarma. După câteva minute, cele 2 biplane ale noastre apar deasupra orașului. Nici de astă dată inamicul nu s-a apropiat. [...]

Cafenelele s-au redeschis la ore mai acceptabile; motivul e că să aibă publicul unde să se adăpostească în caz de pericol. S-a constatat că în ultimele bombardări victimele au fost foarte puține, nici o victimă între cei ce s-au adăpostit într-o casă.

Comunicatul Cartierului General de azi e chiar anost. Mai bine s-ar limita să spună că nu e nimic nou, decât să spună fleacurile ce înșiră. [...]

Despre bombardările de ieri se zice: *„Bucureștiul a fost bombardat, cauzând câteva stricăciuni"*. [...]

Până seara târziu nu s-a dat nici o alarmă.

Vineri, 16 septembrie

Noaptea fără zepelin, zi fără aeroplane; a fost o zi de ideal. [...]

Bucureștiul, care începuse a fi luminat seara, a recăzut în întuneric; ultimele incursiuni au speriat din nou și publicul, și pe autorități. Orice circulație pe străzi încetează de la ora 7. Astă-seară venind acasă la această oră, n-am întâlnit nici un trecător.

GRELE LUPTE LA SIBIU

Sâmbătă, 17 septembrie

Noapte fără semnal de alarmă; în schimb, el s-a dat la 9 dimineața. N-a trecut câteva minute și s-a început bombardarea, mai intensă de astă dată ca oricând. Șapte aeroplane inamice sunt deasupra orașului. Cum se poate ca un număr așa de mare de aparate să vină asupra Capitalei și nimeni să nu ne fi avertizat? Aud scuza – ne-au surprins. [...]

Într-un târziu s-au urcat pe cer 3 biplane de ale noastre, ceea ce n-a împiedecat pe agresori de a arunca bombe pe malul drept al Dâmboviței, pe Șerban-Vodă, Calea Rahovei, Dudești,

Filaret și Dealul Spirei, făcând și de data aceasta câteva victime și dărâmând câteva case fără importanță.

La ora 11 am plecat la tribunal; ajuns în Piața Teatrului m-a surprins alarma. Lumea de pe stradă aleargă în toate părțile să găsească un adăpost, lucru ce pe Calea Victoriei nu e tocmai ușor de găsit. Cauza? Toate prăvăliile, când se dă alarma, lasă obloanele de fier ca să-și salveze vitrinele și geamurile intrărilor, așa că publicul n-are unde intra. Aeroplanele noastre reapar pe cer, publicul aplaudă. Inamicul prudent nu se apropie, dovadă că nu a apărut deasupra orașului și se mărginește a sta prin împrejurimi. Circulația se reia, lumea umblă însă mereu cu capul pe sus. Când vede un aeroplan ce zboară mai jos îl anunță vecinilor – e al nostru! Acest „*e al nostru*“ pe unii i-a costat viața. [...]

Comunicatul Cartierului General dă azi o explicație luptelor de la Sibiu. Trei zile s-a limitat a ne spune – lupte vii la sud de Sibiu. Iată acum ce au fost acele lupte. Inamicul cu forțe mari a cercat o mișcare de învăluire și reușise, cu trupe experimentate de Alpini, să scoboare prin munții Carpați și să iasă să se fixeze în spatele trupelor noastre, dincoace de trecătoare. Pe de o parte au atacat dinspre Sibiu, pe de alta ne tăia retragerea. După 3 zile de luptă, trupele noastre au reușit să se degajeze, să-și asigure retragerea scăpând de învăluire. A scăpa desigur că e bine, dar nu când idealul era să iei Sibiul. E al doilea punct din Carpați pe care îl pierdem, după justificarea Marelui Cartier General, din cauza forțelor superioare inamice; acest lucru trebuie să ne puie pe gânduri. [...]

Duminică, 18 septembrie

Aseară, la 11 jumătate, clopotele bisericilor și fluierăturile gardiștilor iar ne-au trezit, cum ațipisem. De astă dată nu m-am mai coborât jos, am așteptat întâi să apară zepelinul și, fixat de reflectoare, să-mi dau socoteală de e sau nu pericol. Am așteptat într-o încordare nervoasă, pe care desigur nu o să putem să ne-o mai explicăm peste câțiva ani, dar care, acum,

în mijlocul pericolului, este teribilă. Pentru cei ce am văzut cu ochii noștri efectele bombelor, teama e justificată. Am văzut bombe de zepelin cu efecte groaznice, am văzut și de cele ce n-au făcut explozie sau cu efecte nule; am văzut case mici cu un etaj a căror stricăciune s-a redus la acoperiș, am văzut însă și case de beton armat cu trei etajuri, străbătute de bombă până în subsol. Am văzut bombe de aeroplane făcând ravagii groaznice asupra mulțimei fără să deterioreze un centimetru din granitul pavagiului pe care a căzut; dar am văzut și de acele ce au găurit granitul pe 2 metri adâncime. Prin urmare, sunt bombe și bombe, iar când sună alarma, nu știi cu care din ele ai a face și nici dacă ai să mai existi peste jumătate de oră. Iată emoția și nesiguranța prin care trece fiecare bucureștean în cele 24 ore ale zilei. [...] Cu așa reflexiuni stau pe întuneric la o fereastră deschisă, privind cerul întunecat și așteptând apariția reflectoarelor care să ne fixeze un moment, cât de departe sau cât de aproape e pericolul de noi. S-a făcut ora 2, și zepelinul n-a venit. M-am culcat, dar somnul n-a vrut să mai vie și abia la ziuă am adormit, într-un somn neobișnuit de greu. La 8 s-a dat alarma și ai mei abia au reușit să mă trezească. Clopotul Mitropoliei sună mai jalnic ca oricând. Să nu-l ajungă pe inventatorul avioanelor blăstemele mele de azi. Aeroplanele noastre de la Băneasa și-au făcut îndată apariția. Inamicul iar n-a îndrăznit să se apropie și să le înfrunte, în schimb, s-a dus la Dadilov[1], unde a bombardat teribil trupele și hangarele de acolo.

La ora 2 alarma s-a dat din nou, ea m-a surprins pe stradă, dar nici de astă dată n-a apărut nimic. [...]

De câteva zile trec convoiuri întregi cu pontoane, spre Dunăre; se spune că au trecut și trupe rusești. Cineva mi-a șoptit azi misterios la ureche:

— Trecem Dunărea în Bulgaria să cădem în spatele nemților.

Să fie oare adevărat? [...]

1. Astăzi, comuna Mihai Bravu, jud. Giurgiu.

GENERALUL AVERESCU TRECE DUNĂREA

Luni, 19 septembrie

Nici zepelin, nici aeroplane, nici clopote de biserici, toată noaptea și toată ziua de azi. De altfel, e ploaie și vânt. Nervii noștri au avut un armistițiu de cel puțin 24 de ore. [...]

Întârziind la tribunal, am luat dejunul la Iordache. Pe la ora 3 un vânzător de ziare intră în birt cu o ediție specială a *Epocei*. Lumea ia gazeta și restaurantul răsună într-un glas: *„Trăiască generalul Averescu!"*

Un comunicat spune:

„Trupele noastre au trecut Dunărea între Rusciuk și Turtucaia."

Am trecut Dunărea! Dunărea, care pentru criticii militari constituia, chiar azi, o apărare inexpugnabilă, e trecută de armata română în 24 de ore, și unde? Între Rusciuk[1] și Turtucaia, în spatele frontului de luptă inamic. Între Rusciuk, cea mai însemnată cetate bulgară de pe Dunăre și care domină de sus malul românesc, și între Turtucaia, nenorocita Turtucaie, din care bulgarii au vrut să facă o cetate formidabilă, e poziția cea mai dificilă azi a inamicului. Frontul lor pe aripa dreaptă la mare e dat îndărăt; centrul este dat îndărăt; se sprijină tocmai pe flancul stâng, tocmai acolo de unde sunt acum în pericol de a fi înconjurați. Dacă se ia Razgradul[2], se taie linia ferată Rusciuk–Varna, singura existentă, și deci pune în mare pericol armata lui Mackensen.

Dacă e așa, atunci cu adevărat *„să trăiască generalul Averescu"*!

Lovitura aceasta va reuși? E prea frumoasă ca să cred că da. [...]

Cu încordare toată lumea așteaptă comunicatul de mâine.

Spre seară a sosit un transport întârziat de ziare franceze ce ne vin prin Rusia, sunt numerele de la 1–4 septembrie st. n. Ele conțin articole elogioase la adresa României, care a intrat

---

1. Ruse.
2. Razgrad, localitate în nord-estul Bulgariei, la aproximativ 69 de kilometri de Oltenița.

în război. Pretutindeni în toată presa aceasta, nu vezi decât titluri ca acestea:

„Generalisimul armatei române, generalul Iliescu“,

„Armatele generalului Iliescu“,

„Ofensiva generalului Iliescu“.

Și pretutindeni, fotografia și poza acestui militar român.

Deși ești român, această deșănțată reclamă a celui mai odios dintre conducătorii armatei noastre îți face scârbă.

N-am nimic a împărți cu acest general pe care n-am onoarea măcar a-l cunoaște personal, nici nu sunt ostaș ca să-l invidiez sau să-i iau locul, știu atât, ca simplu cetățean la curent cu treburile publice, că, grație politicei și mai ales împrejurării de a fi intim prieten din școală cu d. Ionel Brătianu, a înaintat în oștire înaintea multor colegi mai vechi și mai capabili. Grație acestui sprijin înalt, dar nu destul de explicabil pentru o țară chiar ca a noastră, a condus mult timp Ministerul de Rezbel ca secretar general, post în care a săpat, persecutat, înlăturat pe cine a vrut el de la treburile armatei și a ridicat, sprijinit și făcut să parvină iarăși pe cine a vrut el. [...] Grație acestui sistem, în pregătirea armatei au fost înlăturați de la orice rol activ generali ca Averescu, Cristescu, Grigorescu Eremia; din contră, au avut rol preponderator generali ca... mai bine să-i iert, să le rămână numele numai în cluburi și tripouri. Toți lingușitorii, toți doritorii de a parveni au creat o clică cunoscută bine de oricine poartă o sabie, clica generalului Iliescu. Grație intervenției acestui general, de trei ani de zile armata nu are un șef de Stat-Major, iar de ochii lumii au ținut până în momentul declarărei războiului în fruntea Statului-Major un general[1] ieșit la pensie, bolnav de neurastenie în ultimul grad, numai și numai ca postul să nu-i fie discutat când va voi să-l ocupe generalul Iliescu. Lumea mai știe că pentru pregătirea armatei, ca să fie în halul de pregătire ce a avut-o la declararea războiului, ministerul a cheltuit mai bine de un miliard; în cheltuiala aceasta a fost un adevărat jaf de care a profitat protejații și

1. Generalul Vasile Zottu (1853–1916) a fost, mai mult formal, șef al Marelui Stat-Major în perioada neutralității. S-a sinucis după înfrângerea de la Turtucaia, în circumstanțe care au dat naștere multor interpretări.

samsarii celor protejați, ca să nu vorbesc și de cei de mai sus, pe cari opinia publică îi acuză în mod formal. [...]

Și să nu-ți fie indignarea justificată când auzi că armata noastră de viteji ce sângerează în Carpați și Dobrogea este armata „*Lui*"?

A fost, adevărat, ceva a lui din războiul acesta, au fost greșelile făcute cu duiumul, a fost proastă ordine de bătaie a comandamentelor, au fost lipsurile oștirei, a fost lipsa unui plan inteligent de operație, a fost Turtucaia cu deprimarea generală și credința în incapacitatea șefilor. [...]

Chemarea de deunăzi a generalului Averescu la conducerea trupelor din Dobrogea i-a fost cea întâi palmă aplicată de cei ce au răspunderea; mă tem însă că prezența lui încă în fruntea Statului-Major să fie încă obârșia multor alte greșeli și infamii.

Marți, 20 septembrie

Din cauza ploii ce continuă zi și noapte, avem liniște. [...]

Comunicatul de azi a Marelui Cartier General este foarte neliniștitor. Inamicul ne atacă de pretutindeni cu mari forțe. [...]

Miercuri, 21 septembrie

Fie ploaia, fie altă cauză, avioanele inamice continuă a ne lăsa în pace.

Pe câmpurile de luptă pare a fi bine; comunicatul de azi e îmbucurător și mai precis ca oricând. [...]

Nici un cuvânt despre acțiunea trupelor ce au trecut Dunărea. [...]

Joi, 22 septembrie

La ora 8 jum. dimineața fluieră gardiștii alarma; după o oră de așteptare au sunat sirenele fabricilor încetarea pericolului. [...]

Comunicatul de azi sună așa:

„La nord, în regiunea Praidului, după lupte de 3 zile, am respins pe austriaci luându-le întăriturile și respingându-i la vest. În Dobrogea lupte foarte violente pe întregul front; am luat 5 ofițeri și 100 oameni de trupă." [...]

Comunicatul nostru însă mai adaugă ceva trist:

„Demonstrația de peste Dunăre luând sfârșit, trupele noastre s-au retras din Bulgaria pe malul stâng."

Am înțeles; lovitura a eșuat. De ce? Lumea profană e mirată că nimeni nu spune că ne-am retras pentru că am fi fost bătuți. Desigur că n-a fost o demonstrație; nu se trece Dunărea cu atâtea riscuri ca să se joace cineva; s-au dus să lupte, fără a ni se spune că a fost măcar vreo luptă, și am fost respinși, anunță că demonstrația s-a sfârșit și armata a revenit.

Transpiră însă în toate cercurile de aci un lucru de neînchipuit. Trupele ce au fost acordate de Statul-Major generalului Averescu prin intervenția Regelui ca să treacă Dunărea i-au fost retrase tot de Statul-Major într-un interes superior[1]. S-a arătat situația de la Orșova și Câineni excesiv de gravă și au rechemat trupele de peste Dunăre să meargă în Carpați.

Natural că deocamdată ne abținem de la orice calificare.

Pe toate fronturile războiului e o acalmie generală, ceea ce dă putința nemților să aducă de pretutindeni trupe în contra României.

ÎNCEPUTUL DEZILUZIILOR

Vineri, 23 septembrie

Azi, pe când pledam un proces la Curtea de Apel, am fost întrerupt de sunetul clopotului de la Mitropolie, care în mod deosebit se aude foarte bine în Palatul de Justiție. [...]

1. Operațiunea de la Flămânda a eșuat și din cauza vremii nefavorabile, care a provocat ruperea podului de pontoane peste Dunăre.

Consilierul ce prezida Curtea, cu urechea ațintită spre zgomotul clopotului de la Mitropolie, m-a întrerupt zicând:

— Domnilor, ședința se suspendă din cauza pericolului, pentru ca Curtea să aibă timp să se scoboare în subsol.

Natural, toată lumea a zâmbit și Curtea a coborât la etajul de jos. [...]

Sâmbătă, 24 septembrie

La orele 10 jum., pe când voiam să ies în oraș, aud o canonadă puternică; cerul e acoperit de globule albe. Trebuie să fie două aeroplane ce nu se văd, dar se ghicesc prin grupurile de obuze ce explodează în două direcțiuni. Sunt chiar deasupra casei mele. Tunurile cu cari se trage azi trebuiesc să fie tunuri noi, deoarece bat la o înălțime considerabilă. Au aruncat și azi bombe.

Guvernul a luat măsuri severe contra spionajului. El și-a zis, pentru că sunt spioni pe cari nu-i cunosc, voi lua măsuri generale, cari să-i cuprindă și pe cei necunoscuți, voi aresta pe toți străinii dușmani și îi voi interna. Măsura aceasta simplă poate fi și vexatorie, și fără folos. S-au arestat și dus la lagăre de concentrare oameni ce nu mai erau considerați ca străini, deoarece nu se mai bucurau de zeci de ani de supușenia străină. Unii bătrâni de 70 de ani, alții infirmi și bolnavi, alții cu copii pe front în armata română, cea mai mare parte oameni simpli, servitori, muncitori manuali, meseriași. Are oare guvernul siguranța că chiar cu așa măsură a arestat pe toți străinii, în lipsă de o statistică serioasă, și mai ales cu corupțiunea agenților noștri însărcinați cu această operație? Crede guvernul că adevăratul spion, de temut, nu va reuși să se strecoare și să rămână? Și mai crede guvernul că spionul trebuie să fie numaidecât supus al unui stat cu care suntem în război? [...]

Duminică, 25 septembrie

E o splendidă zi de toamnă, peste zi termometrul s-a urcat la umbră la +30 grade, ca în iulie. Puteau să nu vină banditii

aerului pe așa vreme și mai ales pe zi de sărbătoare? Tocmai ieșeam din casă la ora 11, când sună alarma. Mulțimea de pe B-dul Colței aleargă în toate părțile să se adăpostească. Iau primul tramvai și mă reîntorc acasă. Abia ajuns, au început tunurile, extraordinar de intense de data aceasta. Cerul e plin de globulele produse de explozia obuzelor. Printre globule apar deasupra șoselei 7 aeroplane. Unele se învârt în loc, altele se îndreaptă spre Chitila, altele se îndreaptă spre oraș. Din timp în timp se aud bubuiturile bombelor ce cad. Cerul senin și soarele prea intens te împiedică să le urmărești cu privirea. La un moment dat pericolul a fost iminent și pentru noi, din fericire nici de astă dată nici o bombă n-a căzut pe casa mea. Multe victime au făcut azi la Chitila; la ora 1 au fost aduși 30 răniți din această localitate la spitalul din Palatul Regal.

Vremea menținându-se bună, am luat fata și m-am dus la cinematograful de lângă *L'Indépendance*[1]. Pe la 5 jum., pe când eram încă înăuntru, s-a dat alarma de pericol. Deși localul este la adăpost de pericol, lumea ce umplea sala s-a speriat, s-a produs panică; toți țipă, toți vor să iasă afară mai curând. Ușile însă sunt închise și ieșirea oprită din ordinul Poliției. Publicul țipă și reclamă insistent să iasă din sală. Directorul întreprinderei se urcă într-o lojă și explică foarte cuminte publicului pentru ce nu trebuie să aibă nici o frică, sala este construită din beton armat și are încă deasupra sa 4 etaje la fel construite. Încuiatul ușilor este din ordinul Prefecturii de Poliție și nu-l poate călca. Lumea s-a liniștit și a rămas în sala luminată, iar filmul n-a mai rulat. După o oră am părăsit localul, deși încă nu s-a dat semnalul că a încetat pericolul. S-a întunecat complet, iar pe Calea Victoriei, pe care circulă încă o lume nebună, e un întuneric beznă, nici o vitrină, nici un felinar aprins. Cu mare greutate și pericol de a te lovi, de a-ți sparge capul sau rupe picioarele chiar fără bombe, abia am ajuns acasă.

Azi a fost prima zi a deschiderei cafenelelor de dimineață până seara. S-a mai permis consumarea vinului și a berei la orele de masă. [...]

---

1. Redacția *L'Indépendance Roumaine* se afla în Piața Teatrului Național.

Comunicatul de azi e și mai laconic ca cel de ieri. [...]

Toate ziarele străine aduc știri despre atacul de la Turtucaia și despre înaintarea noastră în Transilvania. Sunt multe lucruri interesante de cari noi habar nu am avut. [...]

GÂNDURI RELE SE IVESC

Luni, 26 septembrie

Am umblat toată dimineața pe la Ministerul Industriei pentru un vagon de cărbuni ce mi s-a promis de mult, de la vagon m-am ales cu două tone, iar în promisiunea ministerului aveam toată nădejdea. M-am asigurat deci de combustibil pentru o lună. [...]

Pe când reveneam acasă, un prieten mi-a strecurat la ureche o veste ce mi-a trecut prin inimă ca o săgeată.

Bulgarii au trecut Dunărea la Zimnicea.

Dacă e așa, dezastrul nostru e definitiv. El nu stă în trecerea Dunării, ci în complexul apărărei noastre. Ieri se zvonise că germanii sunt deja la Călimănești și noi în retragere pe tot lungul Carpaților până la Focșani.

Vânzătorii de gazete aleargă strigând „*Epoca*“, ediția de seară; iau un număr, comunicatul pare a confirma zvonul: „*Pe frontul de sud, violentă acțiune de artilerie la răsărit de Zimnicea*“.

E probabil pregătirea comunicatului de mâine.

În regiunea Brașovului am fost nevoiți, zice Marele Cartier, să ne retragem la ieșirile de nord ale defileului Carpaților. Ce întortochere de vorbe ca să nu spună adevărul pe numele lui, am retras armata până la Predeal.

La Predeal! După Călimănești și Jiu, a venit Predealul. În două zile pierdem tot ce câștigasem în 40 de zile. „*Ne retragem*“ e o vorbă. Ce poate fi o retragere forțată în defileurile munților Carpați? E începutul sfârșitului. Toată lumea a strigat celor ce trebuia să audă: nu se înaintează în contra celui ce fuge fără a întări ceva poziții în urma ta. Ce este aceea retragere în 48 ore

de la Făgăraș la Predeal? Nu sunt nici pesimist, nici prăpăstios de frică, cu toate acestea se vede că în vinele mele e prea puțin sânge de erou, deoarece sunt complet demoralizat. Din conversații ce am avut cu răniții de prin spitale, ofițeri de valoare, am aflat că nu putem să ne bizuim pe artileria ce aveam față de artileria inamică. Războiul în cei 2 ani de zile dăduse învățături suficiente specialiștilor în ale milităriei. Guvernul trebuia să știe ce rol joacă în actualul război artileria și a mai știut ceea ce noi, publicul, nu știam, că n-avem artileria necesară; atunci pentru ce a intrat în război? Ni se va spune, ușor e să întrebați azi de ce a intrat guvernul în război, când acum două luni toți strigați „război și România Mare". Acesta nu este un răspuns. Poporul, opinia publică, noi, cei ce am zguduit această opiniune cu idealul național și cu intrarea în acțiune, am lucrat din sentiment, ne-am arătat o dorință, guvernul singur era în măsură de a ști dacă România se poate bizui pe ceva, sau nu se bizuie pe nimic. Nimeni n-am pretins că România poate bate Germania sau pe Austria, dar am pretins să intrăm în alianța cu Înțelegerea și să cerem sprijin și ajutor suficient. Poporul n-a știut nici atunci, cum nu știe nici azi, ce pregătire militară a avut România, guvernului însă nu-i este permis să nu fi știut. Opinia publică a putut să se înșele, guvernului acest lucru nu-i este iertat. [...]

Ce va deveni Capitala? [...]

Va veni invaziunea. Cu groază mă gândesc la consecințele ei. A te gândi azi că pot veni bulgarii la București și să rămâi cu mintea întreagă? Și noi ce să facem? Eu ce să fac? Să-mi iau nevasta și copilul și să fug cum au să fugă, desigur, mulți. Unde? În Moldova.

A merge azi în Moldova e o adevărată problemă. Să admit că voi putea străbate; ce pot lua cu mine? Un cufăr sau un geamantan. Pentru cât timp mă duc? O lună, un an, doi? Și dacă războiul și invaziunea va ține ani? Să las aci tot ce o viață munca mea a agonisit, plecând de la sărăcie, și să mă duc să cerșesc într-o țară din lume? Am fost cineva aci, am muncit, aiurea limba mă va face să nu pot să agonisesc viața a trei inși. O asemenea perspectivă nu pot să-mi deschid singur în momentul când min-

tea încă mai judecă. Amicul meu generalul Eremia Grigorescu îmi trimite prietenește de la Oituz sfatul a nu mă bizui pe un refugiu la Bacău, unde am părinții, deoarece el are credința că scopul inamicului este de a tăia Moldova pe la Oituz, Bacău, Bârlad, închizând retragerea armatei. El crede că va rezista și Oituzul nu va fi trecut, dar crede că Bacăul nu este o siguranță pentru prietenul lui. Iată de ce astă-seară, făcându-mi socoteala, mi-am zis: rămân în casa mea orice s-ar întâmpla. Au mai fost Capitale de țări cucerite de inamic, a fost Bruxelles, el nu a fost distrus, populația rămasă a avut de suferit desigur, dar a fost îngăduită să-și vadă de treburile ei. De ce ar fi mai cruzi cu Bucureștiul? Cei ce am făcut politică se poate să suferim mai mult, ei bine, în cazul cel mai rău, ce mi se poate întâmpla? Deși bolnav, să zic că dușmanul va fi nemilos, mă va lua și duce în țara lui să muncesc. Câte zile sănătatea îmi va permite, voi suporta, cât nu, mă voi stinge undeva, departe de țara mea și de ai mei și voi termina fără să mai sufer nici de nenorocirile unui neam învins, nici de mizeriile omenești. [...]

Marți, 27 septembrie

Noaptea am trecut-o agitată și fără somn; spre ziuă, treptat, treptat gândurile negre s-au risipit. O zi cu soare contribuie mult la liniștea nervilor. Ieșind în oraș caut pretutindeni optimiști și știri bune și pare că a fost un făcut, pretutindeni le găsesc mai încurajatoare ca ieri. Încercarea de debarcare a bulgarilor la Zimnicea n-a reușit și i-am respins cu adevărat. Între Predeal și Brașov trupele noastre ar fi bătut serios trupele germane, luându-le 3.000 de prizonieri. Aceste știri mai bune le-am auzit și din anturajul guvernamental și al d-lui Take Ionescu. Sala pașilor pierduți din Palatul de Justiție n-a avut azi decât știri bune.

În schimb, comunicatul de seară a Cartierului General e desperant.

La nord ar fi mici hărțuieli; la sud ar fi mici hărțuieli și focuri izolate de artilerie în lungul Dunărei, atât! Și cu toate acestea Statul-Major știe că tragedia României a început. [...]

Miercuri, 28 septembrie

[...] Domnii Take Ionescu și Alexandru Marghiloman au fost în mod separat primiți în audiență de Rege. Se pare că în principiu a fost admis formarea unui guvern național, care să conducă războiul. Toți însă sunt unanimi în a cere Regelui înlăturarea din capul oștirei a generalului Iliescu. [...]

Comunicatul de azi e ceva mai clar. [...]

Din el reiese: că inamicul ne-a scos din Transilvania și că ne găsim în țară în defileurile noastre și că tot ce am făcut ca sacrificii de la 14 august s-a șters cu buretele ca și cum n-a fost.

Să sperăm acum că, dacă Dumnezeu nu ne-a dat mintea de a ne întări și intra pe o linie de apărare fixă în Transilvania, nu va fi tot așa în defileurile noastre ale Carpaților și că vom opri pe această linie pe inamic. [...]

Față de situația recunoscută de Statul-Major, guvernul nu face nimic să ridice moralul atins al populațiunei civile.

Mulți au început să plece spre Moldova și Rusia. [...]

Joi, 29 septembrie

Germania trimite mereu noui trupe în Transilvania. Noi de asemeni trimitem tot ce avem în Carpați. Bulgarii s-au oprit, așteaptă, sau pregătesc vreo surpriză undeva, la un moment mai critic pentru noi. Eu sper că comandanții noștri se așteaptă și nu vor fi surprinși, mai ales pe Dunăre. [...]

O să ne bată nemții măr, să-i învețe minte pe aliații noștri cum se face război.

E scandaloasă inactivitatea lor când se joacă aci soarta României, și când te gândești că noi am intrat în război la un moment când, prin noi, Franța a vrut să salveze Verdunul.

PANICA ÎȘI FACE APARIȚIA

Vineri, 30 septembrie

Azi la ora 11.30 s-a stins din viață Neculai Filipescu. Suferind de o boală de inimă, și-a agravat-o în lupta ultimilor doi ani pentru intrarea noastră în acțiune alături de Înțelegere. Și-a văzut în parte visul cu ochii, a văzut drapelul românesc fâlfâind la Brașov, la Făgăraș, la Odorhei, și i-a închis în momentul când aceste dreapele s-au reîntors la granița țării. Fericit că nu va vedea dezastrul, dacă D-zeu ni-l va hărăzi, dar și fără mulțumirea de a vedea România Mare, dacă ea se va înfăptui.

Un grup de ziariști ce am întâlnit de dimineață îmi dă vești din cele mai rele. O adevărată panică a coprins guvernul și autoritățile. Ca întotdeauna, exemplul vine de sus. Fără justificare vădită, deoarece buletinele militare sunt încă bune, oameni de seamă, mai ales dintre cei ce au susținut războiul, caută să fugă din Capitală în Moldova și de acolo să treacă în Rusia. [...] De pretutindeni azi se încarcă camioane cu cufere. Calea Griviței vuiește de vehicule ce trec spre gară. [...]

În Piața Universității, astăzi ziua mare, cinci camioane automobile încărca de zor arhiva Ministerului de Justiție spre a o transporta la Iași.

Toate acestea în văzul și auzul populației care merge în mahalale și povestește că s-a sfârșit cu noi, guvernul fuge în Moldova! [...]

Și în publicul acesta zăpăcit, care nu știe ce are să facă, se amestecă ofițeri cari le vorbesc de dezastru și de „să scape cine poate“. Ei ne dau detalii precise de abandonarea Capitalei, azi pleacă spre Moldova parcul de automobile și cel de aviație. Iar Poliția, Primăria, Ministerul de Interne, Cetatea București, Comenduirea militară tac și nu spun nimic, nu dau o ordonanță, vreo proclamație liniștitoare, care să oprească panica ce se întinde ca o boală infecțioasă. E datoria autorităților să liniștească lumea, chiar dacă ar fi să mintă.

Nici ziarele de azi n-au un cuvânt de încurajare; parcă toți și-au dat mâna să contribuie la spaima generală. [...]

În toată această debandadă situația mea e din cele mai grele. Eu n-am mult de ales. Poate fugi din țara lui și să se expatrieze pe un timp ce cred că va fi lung un om ce dispune de avere lichidă: Cu cecuri în buzunar poți trece oriunde și trăi, așteptând în liniște vremurile de reîntoarcere. Deși am fost un om ce câștigam din profesiunea mea, nu îndeplinesc această condițiune. [...] A mă duce să rătăcesc în Rusia cu convoiurile de refugiați, cu perspectiva înfometării și a mizeriei, nu pot admite. Refugiul în Moldova îl cred provizoriu. Oituzul și județul Bacău e atacat puternic; cine poate crede că, pierzând Bucureștii, nu va cădea și Oituzul? Prefer să rămân și să mor în casa mea. Știu că va fi greu de trăit sub ocupație dușmană, în tot cazul aci am încă putința de a munci și a mă hrăni până va trece grozăvia. Vom fi desigur umiliți, și jefuiți poate, ni se va lăsa viața. Voi fi luat ostatec la retragerea lor, la asta mă aștept. Voi pleca în exil cu toate consecințele, dar nu voi avea pe conștiință că m-am exilat de bunăvoie. [...]

Sâmbătă, 1 octombrie

În sfârșit guvernul s-a hotărât să dea un comunicat destinat să astâmpere panica. [...]

Presa publică următorul comunicat oficial:

„Unele întâmplări fără însemnătate în ce privește rezultatele determinante ale războiului și ale căror urmări au fost zădărnicite de hotărârea nebiruită a soldatului nu sunt de natură a neliniști pe nimeni. [...] *Semănătorii de știri rele și interpretatorii răivoitori ai măsurilor ce se iau în orice țară în timp de război trebuie semnalați autorităților, pentru ca ei să nu împiedice necontenita conlucrare liniștită și plină de încredere a guvernului și populației.“* [...]

Guvernul, natural, are nevoie de liniște și bine face amenințând pe propovăduitorii de știri rele; dar ce comedianți! Dr. Anghelescu, ministrul lucrărilor publice, și-a transportat deja colecțiunea sa de tablouri la Iași, pe când altă lume nu poate pleca pentru că nu i se primește un cufăr de bagaj. Alecu Con-

stantinescu, și el ministru[1], a încărcat trenuri întregi cu neamuri și alimente și le-a dus deja în Moldova; deși lupta e departe și fără nici un pericol. Publicul însă, marele public, să nu fie alarmat, căci ce aude sunt zvonuri răuvoitoare. [...]

Duminică, 2 octombrie

Curioasă zi de sărbătoare; deși zi cu soare și căldură neobișnuită în toamnă, totuși nu întâlnești două sute de persoane pe tot parcursul Căii Victoria. Îngrijorarea publicului se menține cu toate veștile liniștitoare ce se dau de pe front. Cauza rămâne aceeași: autoritățile publice. Fuga oficială e la ordinea zilei. Toate ministerele își trimit serviciile la Iași, chiar acele ce după cel mai elementar bun-simț ar trebui să rămână aci orice s-ar întâmpla. [...] Mulți din cei ce fug au justificarea unor misiuni din partea guvernului, cunosc o mulțime de prieteni ce pleacă încântați de cea mai nouă invențiune a favoritismului, să te pui la adăpost tu și familia de orice pericol, pe socoteala statului. [...]

La 2 jumătate s-a făcut înmormântarea lui Neculai Filipescu. Lume foarte puțină; guvernul era reprezentat.

Deși fost ministru de război, nu i s-a dat onoruri militare. Se crezuse că avioanele inamice vor profita de ocazie și să ne viziteze; Statul-Major a luat măsura ca avioanele noastre să planeze asupra Capitalei în tot timpul înmormântării, pentru ca surpriza să nu se producă. [...]

Luni, 3 octombrie

[...] Veștile militare ce circulă azi sunt mai liniștitoare. [...]

Pretutindeni nu auzi decât să mai ținem atâtea zile și suntem scăpați. Toate speranțele ne sunt la aliații noștri, cari cel puțin în aparență ar voi să ne ajute. [...]

---

1. Alexandru (Alecu) Constantinescu, zis Porcu (1859–1926), influent lider liberal, ministru al agriculturii și domeniilor (1914–1916), ministru de interne (1916–1918).

Misiunea Franceză, în frunte cu generalul Berthelot[1], a sosit azi în Capitală venind din Rusia. Misiunea are peste 25 ofițeri superiori de Stat-Major. Nu-mi dau seamă de care va fi rolul lor în România, dar, oricum va fi, sunt bine-veniți. Sperăm chiar că, prin prezența lor în țară, guvernul francez va fi în măsură să cunoască ce ne trebuie, și mai ales când ne va trebui.

Frontul românesc a devenit, pentru toți beligeranții, frontul cel mai important. Germania s-a aruncat cu desperare în contra noastră, nu pentru ambiția de a pedepsi o țară mică, ci pentru că de mult n-a mai avut vreun succes, pentru că se apropie inactivitatea iernei și pentru că sunt în ajunul unui mare împrumut de război. Unde decât în mica Românie puteau găsi un succes mai ușor și mai repede? Și apoi în această mică Românie Germania înfometată poate găsi două recolte de grâu și porumb înmagazinate; poate găsi petrolul, benzina și mai ales uleiurile minerale de care era ințărcată. Ce izvor de viață pentru Puterile Centrale ar naște din zdrobirea României. Numai acum ne putem da socoteală de gravitatea faptului de a fi intrat în război nepregătiți. [...]

Marți, 4 octombrie

[...] Cu încordare așteptăm buletinul zilei. Comunicatul Cartierului General care poartă data orei 7 dimineața nu apare în ziare decât după ora 3. [...]

Pentru cetățeanul ce citește acest comunicat, nimic rău nu apare; pentru cel ce cunoaște țara, Carpații și cu granițele lui, două săgeți i se vâră drept în inimă când citește. La Bacău stăm rău. Atacul de pe Trotuș și vorba că inamicul a trecut de la Palanca la Agăș e o grea lovitură, cu atât mai grea cu cât știu de la generalul Eremia Grigorescu că inamicul aci cearcă a da

1. Generalul Henri-Mathias Berthelot (1861–1931) avea experiența unor lupte grele desfășurate pe Frontul de Vest. În fruntea Misiunii Franceze reușește să transforme armata română, demoralizată după campania din 1916, într-o forță capabilă să obțină, în 1917, singurul succes al Antantei împotriva Puterilor Centrale.

lovitura pe Trotuș și Oituz, iar când vor răzbi aci, dezastrul, de la Orșova la Buzău, va fi îndeplinit. Să fi venit momentul? [...]

Pe de altă parte, mare pericol în Muscel; dacă noi suntem pe Mateiaș retrași, atunci nemții au luat deja Rucărul. [...]

Dacă deja stăm așa, atunci e rău, e grav, în adevăr grav. [...]

Dușmanul își încearcă forțele în cele 14 trecători; când am pornit noi din ele parcă nu erau destule, și azi mă gândesc, cum naiba ne-a dat D-zeu atâtea spărturi în munți și nu ne-a apărat cu mai puține. Unde se va da atacul definitiv? Iată problema militară de apărare. [...]

Până acum Brătianu, Primul-ministru care și-a luat singur răspunderea războiului, continuă a guverna singur, iar ministerul național de care numai se vorbește nu s-a constituit. [...] De altfel nu văd nici putința guvernului național în acest moment, deoarece fug fruntașii ca potârnichile risipite, peste Milcov, cu destinația de a trece granița. Cine ar putea intra azi într-un guvern național? Neculai Filipescu s-a stins; Toma Stelian[1] a fugit; Petre Carp a fost pentru război în contra Rusiei alături de nemți, el nu e omul să-și schimbe tocmai azi părerile lui. Marghiloman ține să rămână rezerva în cazul unui război nenorocit și să prezideze un guvern, care să ducă țara la politica pe care a propovăduit-o în cei 2 ani ai neutralității. Rămâne Take Ionescu; ce poate da el într-un guvern național decât puternica lui personalitate? [...]

Adevărul este altul; doi ani de zile Ionel Brătianu a voit să guverneze singur, bravând pe toată lumea. În egoismul său a crezut că va putea singur să înfăptuiască un mare act național. Nu s-a sfătuit cu nimeni, nici n-a primit sfatul cuiva. Cu puterile străine a tratat personal și singur; planurile de război le-a alcătuit singur cu amicul său generalul Iliescu. Convențiile ce a încheiat cu aliații le-a formulat și le-a încheiat personal și singur, iar momentul intrării în acțiune l-a ales singur.

Nici măcar cu partidul și fruntașii acestui partid nu s-a consfătuit. Și când azi tot ce a clădit singur a ieșit rău și edificiul

1. Toma Stelian (1860–1925), om politic și profesor universitar, ministru de război (1909).

cată să se prăbușească, este o soluție uniunea sacră a celorlalți, a tuturor? Cine este acela care, după ce n-a contribuit cu nimic la dezastru, să vină acum și să împartă cu Ionel Brătianu răspunderea? Un singur om ar fi în stare să o facă, și acela este Take Ionescu. Nu o dată și-a luat asupră-și răspunderea păcatelor altora, când a crezut că o face spre binele general; ar fi în stare să o facă și azi, pentru că din tot ce a propovăduit omul acesta doi ani de zile nu reiese că a vrut războiul ca mijloc de a dobândi, repede și fără sacrificii, cine știe ce avantagii materiale; el a propovăduit războiul ca o chestie morală a naționalităților asuprite, de a lupta să se dezrobească, și mai ales lupta alături de acei ce s-au pus în fruntea civilizației și a libertății. Pentru el, pentru ce a vrut să lupte el, e indiferent dacă România va fi bătută sau nu, e suficient că România s-a jertfit pentru un ideal. Iată de ce îl cred în stare să primească chiar azi o răspundere pe care nici un alt om politic nu ar primi-o. Peste câteva zile se crede că chestia aceasta se va lămuri. [...]

Miercuri, 5 octombrie

[...] Comunicatul de azi e și bun, e și rău. Bun, că rezistăm încă pretutindeni; rău, că dușmanul se menține intrat pe cele două puncte, în Muscel și în Bacău. [...]

SUSPENDAREA PANICEI BUCUREȘTENE

Joi, 6 octombrie

La ora 10 dimineața un bombardament puternic se aude în direcția Gara de Nord–Chitila. În oraș nu s-a dat nici un semnal de alarmă, probabil că inamicul bombardează numai linia de drum de fier. Din cauza mișcărilor mari de trupe, de 4 zile sunt întrerupte trenurile de pasageri pe linia Focșani–Pașcani–Iași. În schimb, linia Vaslui–Iași e încă liberă. De câteva zile se

întâmplă un eveniment neașteptat, convoiurile emigranților București–Iași s-au oprit. Mulți din cei plecați s-au reîntors pe tăcute îndărăt. La toți le este rușine de fugă, fiecare dă o explicație într-o misiune secretă.

În Moldova sosesc mulți ruși. [...]

Comunicatul de azi e bun. Situația se îndreaptă în județul Bacău. În adevăr. [...]

Vineri, 7 octombrie

Se vede că pericolul nu a fost așa mare de cum se speriase stăpânirea, dovadă că toată lumea s-a mai liniștit. [...]

Atunci pentru ce panica?

Pentru ce? Pentru că în realitate a fost o debandadă groaznică în reîntoarcerea peste graniță a armatelor din Transilvania. [...]

Comunicatul Cartierului General ne spune azi că pretutindeni ținem și înaintăm. [...]

Azi am putut vedea pe d-l Take Ionescu; nu mi s-a părut abătut, din contră se silea să fie vesel.

— Nu e așa că lumea mă blastămă, că v-am vârât în război?

I-am răspuns că lumea în adevăr spune multe, dar că nu din el face pe marele vinovat. Lumea se plânge de nepregătire și are credința că, altfel conduși, altfel pregătiți și altfel încheiată alianța, n-am fi ajuns unde ne găsim. Neutraliștii însă se reabilitează, lumea crede că politica lor ne-ar fi folosit mult și fără sacrificii.

— Asta nu. Nu se putea face altceva decât ce a făcut România. De nu intram noi, ne atacau germanii, fie că punea Austria, fie că punea Bulgaria să ne provoace. Și grâul și petrolul nostru le era indispensabil. Dacă ne atacau ei eram și mai rău din toate punctele de vedere.

Mi-a spus că probabil peste câteva zile va intra în minister. De plecat în Moldova nu mi-a vorbit. [...]

Sâmbătă, 8 octombrie

Poliția umblă din casă în casă să încartiereze în mahalaua noastră soldați și ofițeri ruși ce sunt în trecere prin București. [...]

S-a introdus cartela de carne; am dreptul, ca să hrănesc 7 suflete din casă, la 7 kilo de carne pe săptămână. Eu cred însă că e o glumă, din aprilie și până azi n-am putut obține din piață un singur kilogram de carne. Să facă acum cartela minunea a 7 kilo pe săptămână?

Lipsa alimentelor și mai ales dispariția zarzavaturilor de toamnă e o nenorocire. Carne nu, zarzavat nu, ouă nu. De 2 luni n-am putut cumpăra un ou. Cu toate acestea este carne, este zarzavat, sunt ouă, dovadă că la birturi se găsește de toate. Atunci? Să fie o problemă așa de grea? Problemele ca orice probleme sunt și grele, și ușoare, dar toate au soluții; ei bine, edilii noștri n-au rezolvat nici una, ba mai mult, au aerul că nici măcar nu se ocupă să-și bată capul să descopere ceva. [...]

Comunicatul Cartierului General dă azi o situație îngrijitoare pretutindeni, dar ne îmbărbătează cu constatarea unei energice rezistențe ce opunem peste tot locul. [...]

Duminică, 9 octombrie

[...] Vremea s-a stricat, plouă și este foarte rece. La munte a viscolit, iar zăpada a început să împiedice operațiunile militare.

După comunicatul Cartierului General de azi stăm rău în Dobrogea, unde linia Cernavodă–Constanța e în pericol de a cădea în mâna inamicului.

Pe tot frontul Carpaților, situația neschimbată. Pretutindeni atacuri respinse. [...]

CE AM FĂCUT PENTRU MORALUL POPORULUI?

Luni, 10 octombrie

Veneam azi agale pe Șoseaua Kiseleff citind o gazetă ce apăruse cu ultimul comunicat de război, când un țăran, ce sta jos lângă gardul unei grădini, mă oprește și mă întreabă:

— Ia ascultă, boierule, ce mai scrie la jurnale? Mai e vreo nădejde cu țărișoara noastră? [...]

Acest mic incident mi-a dat azi mult de reflectat. Iată unde am ajuns în mai puțin de două luni de război; și de la ce război? De la acel avânt peste Carpați, unde ne dusesem să dezrobim frații... Nu s-a împlinit luna de când statisticele ne dădeau cifre, că 40.000 km p., adică o treime din Ardeal, era deja dezrobit; iar azi, un biet țăran, fără multă știință, care nu citește ziarele și nici nu frecventează cafenelele, care cel mult a vorbit cu răniții de prin spitale, a pierdut nădejdea că ar mai fi vreo scăpare pentru țara noastră. Dacă istorisirea aceasta mi-ar fi spus-o alții, aș zice, mofturi, spionii fac propagandă de descurajare; dar nu, am auzit-o cu urechile mele din gura unui țăran veritabil.

De unde ne vine asta?

Am spus deja cu altă ocazie, a fost ceva putred în țara aceasta. Popor deprins cu toate de-a gata; născut și crescut în libertăți – vorbesc de generația de azi – și fără nici un ideal decât cel al stomacului și al parvenirei, care n-am știut că mai avem vreo revendicare de urmărit și, prin urmare, sacrificii de suferit. Popor care până anul trecut petrecea în lux și destrăbălare, în curse, teatruri, baluri și bătăi de flori, pe când milioane de oameni sângerau pe câmpul de luptă pentru drept și libertate – se vede, deodată, pe neașteptate, chemat, să plece la resbel.

Convins de la început că României i se cuvine tot, deplin drept și fără sacrificiu – numai șiret să fie; cu experiența anului 1913, când a putut călca o țară fără să întâmpine nici o rezistență, a plecat voios peste Carpați. Nu i s-a spus mereu acestui

popor că Transilvania e goală și *fără apărare*? Așa crescut și educat încrezător în ceea ce i se cuvenea, vede deodată că trecătorile Carpaților i se deschid înaintea lui, fără a-l costa mari sacrificii, că dușmanul nu opune nici o rezistență, se amețește de aceste succese ușoare, îi revine în gând 1913 și își pierde mințile. Cei rămași acasă își freacă mâinile, numai puțini sunt cei cari se gândeau cu groază la ziua când adversarul va fi întâlnit. Nu pentru că aș fi avut vreo idee că soldatul nostru nu va ști să lupte, nu, dar mă gândeam că atunci va apare groaznic sacrificiul ce va trebui să facem, că poporul nu va fi pregătit să-l suporte.

Dușmanul s-a arătat, ceea ce era de presupus că trebuie să se arate, ca cel ce își apără casa și pământul de cucerirea altuia, crâncen și hotărât. Ne-a dat peste cap, înapoi.

Surprinși, ne-am retras zăpăciți mai repede de cum ne-am fi închipuit; trupele s-au demoralizat, iar civilii din țară s-au dezmeticit îngroziți. S-a produs panica; guvernanții au intrat ca în gură de șarpe, cătând să-și pună la adăpost avutul și familia. Războiul e ceva groaznic, n-am văzut asta până ce nu ne-am lovit cu capul de sus și acum, vorba țăranului, o mai fi vreo nădejde pentru țărișoara noastră?

Eu cred că este o nădejde, în aceea de a ne dezmetici cu toții din beția și nesimțirea în care am trăit. Dumnezeu a pus sânge în vinele noastre, acest sânge nu se poate să nu tresară și să nu circule așa cum se cuvine, în vinele tuturor. Deșteptarea noastră, a tuturor, la datorie, la muncă și la sacrificiu, ne va fi salvarea.

Ce fac însă pentru aceasta cei ce ne guvernează? Rămâi uimit de ce s-a făcut de cei în drept, pentru moralul țării acesteia, în cursul acestor două luni din urmă. Cenzura a redus presa la rolul unui *Monitor Oficial*. [...]

Presa așa cum apare e o rușine. Câte un articol forțat și ridicol, căci și cel ce scrie are sentimentul că a înflori patriotismul în moravurile noastre de oameni practici ar fi a se face ridicoli.

Comunicatele oficiale sobre, goale, stupide, de îți îngheață sângele în vine.

Unde sunt poeții? Unde sunt literații să miște cu condeiul și talentul lor cadavrele acestea de adormiți, să-i deștepte, ca să simtă măreția sacrificiului ce li se cere să facă? [...]

Când s-a ocupat Brașovul, Șelimbergul, Făgărașul, acte istorice, au fost anunțate poporului de Marele Stat-Major cu aceeași răceală cu care un negustor ar fi anunțat că a primit 3 butoaie de măsline. Că le vom păstra sau nu, nu importă; le-am luat, pe zidurile lor flutură un moment drapelul românesc, să vibreze o clipă inima fiecărui român, să simtă toți măreția actului, să știe ce este sacrificiul și ce este răsplata, să fie mândru de succes, să nu-l doară pe părinte moartea în luptă a copilului și să-i râdă inima când îi plâng ochii, nu că a înmormântat un copil, ci că a înscris în cartea neamului numele și sângele său. Când după Turtucaia și Silistra am oprit ofensiva lui Mackensen, să se fi zguduit țara de recunoștința poporului în sacrificiile celor cu a căror piept s-a făcut zidul, și să nu credeți că moralul cu care s-ar fi oțelit oștirea ne-ar fi adus la noul pericol ce amenință Dobrogea. Să vedem și noi rușinându-se românul în stare de a purta arma că nu este pe front; să nu vedem părinți umblând prin ministere după favoarea ca copiii lor să rămână la partea sedentară, cum vedem zilnic. Să vedem copiii bravând lacrimile mamii lor și mergând pe front să se facă demni de numele părinților, iar nu maimuțărindu-se în uniforme de șoferi, fii de miniștri sau președinți de parlamente, puși sub comanda unor vagmiștri.

Comunicatul de azi ne anunță: la Carpați dușmanul e respins pretutindeni. [...]

În Dobrogea ne-am retras pe linia ce precede pierderea orașului Constanța.

Nici o așa dureroasă înfrângere nu se anunță așa, fără nici o încurajare, fără nici o explicație. Pierdem Dobrogea, noi care voiam să cucerim Transilvania, Banatul, Maramureșul și Bucovina, și nu se spune nimic de autoritatea militară, nici de guvern, nici măcar de presă. Lumea e lăsată să creadă ce-o vrea și cum i-o duce capul.

Și dacă lumea ar ști adevărul azi, adevăr pe care tot are să-l afle mâine, ce pierde Marele Stat-Major? Cui se ascunde azi,

10 octombrie, situația, spunându-se că ne-am retras la sud de Constanța, când de aseară, orele 11, inamicul a ocupat deja orașul?

Știrea a fost confirmată azi verbal de membrii guvernului.

Sute de milioane cheltuite în Dobrogea se spulberă cu un singur cuvânt: bulgarii au luat Constanța. Mă gândesc la deprimarea oștirei și a civililor destul de deprimați deja.

Pierdem nu numai singura noastră ieșire la mare, dar pierdem o importantă legătură cu Rusia, pentru apărarea viitoare și pentru aprovizionarea noastră.

Ne-au umilit bulgarii.

Generalul Averescu a fost din nou trimis din Carpați la comanda din Dobrogea. Bietul Averescu!

Dar rușii? Ce fac rușii? Unde sunt rușii, despre cari guvernul ne cânta mereu, că vin, că curg puzderie? Ori și-au bătut joc de noi?

Acum, că inamicul ne-a dat o lovitură, cred că au să o speculeze ca să ne zdrobească moralicește. În privința asta germanii sunt maeștri. În primul rând mă aștept la noapte la vizita zepelinului, al doilea, a aeroplanelor mâine, ca să nu ne dea răgaz să ne venim în fire.

Artiști, nu altceva.

AM PIERDUT CONSTANȚA

Marți, 11 octombrie

Nu m-am înșelat ieri, zepelinul, care nu ne mai vizitase 3 săptămâni, a venit astă-noapte deasupra Capitalei. [...] Cu foarte mare viteză de astă dată, disprețuitor de bubuitul tunurilor și a obuzelor ce de astă dată par a exploda chiar în jurul lui, își urmează drumul spre Filaret și în zece minute a dispărut. Exploziuni de bombe nu s-au auzit; peste zi am aflat că n-a aruncat de astă dată bombe în cuprinsul orașului, ci numai la periferie, unde a cauzat stricăciuni minime.

Atunci pentru ce a venit? Pentru ce am prevăzut încă de ieri, pentru moralul celor slabi și mulți, pentru a contribui intensiv la descurajarea populației civile. Pretutindeni nu se discută azi decât pierderea Dobrogei, căci, să nu ne înșelăm singuri, pierderea liniei Cernavodă–Constanța este pierderea integrală a Dobrogei. Apărare serioasă pentru rest nu se mai poate. [...]

E ora 3, ziarele strig edițiunea de seară cu comunicatul. Iau repede *Epoca*. [...]

Deci e adevărat că s-a pierdut Constanța. În Carpați de asemenea se ascunde că stăm mai rău. La Jiu inamicul a progresat. Până unde? Ce vă interesează? o fi zicând Marele Cartier General. La Predeal lupta e pe liziera orașului. Inamicul ce a urcat Valea Temeșului, ce va fi pentru el liziera orașului?

Pe nici un front nimic de seamă. Toată lumea are aparența că cască gura privind cum piere o țară naivă, ce s-a jertfit pentru ea. [...]

SE PREVĂD VREMURI GRELE

Miercuri, 12 octombrie

Barometrul soartei României cade mereu spre „*Vremuri grele*“. Îngrijorarea tuturor s-a urcat la maximum. [...] Pierderea Constanței a atras imediat pierderea Medgidiei și a Cernavodei. Și militărește, și economicește, și politicește, pierderea e incomensurabilă. Până în acest moment nu se cunoaște soarta podului de la Cernavodă. [...]

Ziarul guvernamental *L'Indépendance Roumaine* încearcă azi o îmbărbătare, dar spune naivități, ca să nu le numesc altfel; temelia ar sta în situația noastră excelentă din toate punctele de vedere, iar germanii ar fi epuizați. [...]

Veșnic auzim reproșul – *civilii nu țin*; se poate, dar ce a făcut până azi puterea militară ca să ni se înrădăcineze încrederea în rezistență? [...] Civilul, ca să reziste, trebuie să vadă și mai

ales să *simță* putința de a învinge, și asta nu se capătă din vorbe late, ci din fapte, din succese măcar intermitente și izolate ale oștirei. Noi nu vedem rezistență desăvârșită decât la Orșova și la Oituz. La Orșova e un viteaz, general Dragalina[1], și la Oituz, Grigorescu, atât; pe cel ce conduce de fapt războiul încă îl mai vedem din când în când, dând câte o raită pe la Fronescu, fără ca nimeni să-i fi putut zdruncina situațiunea. [...]

Joi, 13 octombrie

Am căutat să văd ieri pe sora mea Elena, pentru a mă consulta cu ea asupra răspunderei ce am în caz de pericol față de soția și copilul meu. N-am putut-o găsi. Azi dimineață, nu era 8 ore când, alarmată, a venit să mă vadă. Ea e bună prietenă cu soția generalului Averescu și în măsură a-mi comunica lucruri interesante. Din ce știe ea, nu e exclusă situația că Bucureștii vor fi abandonați inamicului, deci din nou chestia: ce facem? Eu am rămas la punctul meu de vedere că e mai preferabil a rămâne în casa mea și a duce consecințele. [...]

Știrile de azi mai îmbunătățesc pe cele de ieri. [...]

Marea victorie franceză de la Verdun se confirmă. Ziarele aduc elogii eroismului francez, pe care noi îl apreciem azi mai mult ca oricând. Descongestionarea frontului nostru va fi o primă consecință.

Ziua de mâine poate deja aduce o schimbare radicală a situației.

Vineri, 14 octombrie

O stagnare în deprimarea publicului e vădită. De la veștile cele rele exagerate, am ajuns la vești bune exagerate. Oricum,

---

1. Ioan Drăgălina (1860–1916), român transilvănean, cu studii la Academia Militară de la Viena. Demisionează din cadrul armatei austro-ungare și trece Carpații, pentru a îmbrățișa cariera armelor în Vechiul Regat. Moare de pe urma rănilor, prost tratate, căpătate în luptele de pe Valea Jiului.

e un progres și eu unul prefer ca publicul să exagereze în bine, decât să exagereze în rău. [...]

Guvernul național de care s-a tot vorbit nu s-a format, și nici nu se formează. [...]

Sâmbătă, 15 octombrie

Ca să am putința de refugiu în Moldova am cercat azi să negociez niște acțiuni ale Băncei Agricole, dar nu mi-a fost posibil a realiza ceva. [...] Nimeni nu-ți dă în Capitală un ban pe ele, dar în refugiu? E o povară de prisos. E o soluție, să le depun la Casa de Consemnațiuni a statului. A le depune însă statului este a fi evacuate în Moldova și la o nevoie în Rusia. Deși este a-ți pierde uzul lor pe multă vreme, tot însă e mai bine a garanta copiilor proprietatea, de aceea m-am decis și eu, ca restul publicului, să le depun. Deși Casa nu mai primește, prin sprijinul subdirectorului Morandini, operația s-a făcut și mi s-a dat recipisa No. 25897 cu o valoare nominală de 61.475 lei. [...]

Comunicatul a apărut la ora 3 și e ceva mai bun azi. [...]

Ce bine e să fie omul mai cu sânge-rece; iată că se poate rezista în Carpați. Intră inamicul pe o vale, îl poți da îndărat; pretutindeni s-a făcut dovada. Cu o condiție; să fie adevărat ceea ce ne spune Marele Cartier, și nu văd pentru ce nu ne-ar spune adevărul. De altfel știrile acestea încurajatoare par a fi în legătură cu încetarea panicei ce se produsese în primul moment chiar la autorități. [...]

Duminică, 16 octombrie

Plouă și temperatura a scăzut simțitor, așa că, fiind și sărbătoare, n-am părăsit casa. În așa împrejurare nici nu m-am bucurat, nici nu m-am supărat de știri senzaționale. [...]

Fiind ziua nașterei mele, am băut șampania ce mai aveam în pivniță, ca să n-o bea nemții.

Luni, 17 octombrie

Nu e pedeapsă mai mare pentru un profesionist decât aceea de a se vedea la un moment dat fără nici o ocupație. Mai întâi grija materială; mi-am pierdut profesiunea ca mijloc de trai, pe tot timpul războiului. Avusesem încă de înainte procese fixate pe septembrie, octombrie și noiembrie, așa că de fapt mă mai duc la Palatul de Justiție ca să le amân fără termen. În așa împrejurări nici clienții nu mai plătesc și nici procese noi nu mai intră. Ce vom face? Cel ce mai are și altceva decât profesiunea se va putea strecura, cel ce a trăit numai din ea va duce mizeria în haine negre. În al doilea rând lipsa de ocupație are și un efect moral. Oamenii deprinși a munci, a se agita, a face ceva stau deja de două luni fără nici o treabă, cu ochii pe ziare și comunicate. Și va mai dura probabil încă multă vreme această situație. [...]

Marți, 18 octombrie

[...] Una din consecințele mobilizării a fost și dezorganizarea gospodăriilor prin plecarea servitorilor mobilizați; în al doilea rând, vatmanii și conductorii tramvaielor, fiind și ei mobilizați, toți servitorii ce au mai rămas au părăsit serviciul să intre la tramvaie, unde cei 3 lei pe zi, plus pungășiile la încasare îi atrage, așa că toată lumea a rămas fără servitori. La mine e o debandadă generală, au plecat și femeile, așa că nici măcar să-mi facă focul la calorifere nu am pe nimeni. Noroc că vremea s-a mai îndreptat, este rece, dar avem soare și n-avem umezeală. [...]

Miercuri, 19 octombrie

Listele de pierderi se succed mereu cu mulți răniți și foarte puțini morți, ceea ce dă credința că guvernul ascunde adevărul. Cei inițiați cred a ști că pierderile noastre în aceste prime două luni de zile trec de o sută de mii de oameni, morți, răniți și prizonieri. E enorm. Nici un popor n-a avut în așa scurt timp așa pierderi, păstrând proporțiunile armatei totale. Dacă lucrurile

ar continua așa, în 8 luni se pierde întreaga oștire, și ce e mai grav este că ne ajung la ureche plângeri că oamenii mor cu zile; fie din lipsa de medici la vreme, fie din lipsa de organizare, răniții nu primesc toți ajutoarele necesare la vreme, așa că mor infectați; cazul Dragalina e un exemplu. [...]

Joi, 20 octombrie

Un reveriment s-a petrecut în mentalitatea fugarilor. A început să revină lumea fugită la Iași și chiar în Rusia. De două zile, cine ar crede, d. Toma Stelian, într-o mizerabilă brișcă de Oltenița trasă de două mârțoage nețesălate, face naveta Căii Victoria, de la un capăt la altul și îndărăt, la ceas, la ceas, ca să-l vadă bucureștenii și să se sature privindu-l că s-a reîntors de unde a fost – în interes de ordin superior. [...] Cam în aceeași notă *Adevărul* publică un interviu a lui Nicu Xenopol[1], reîntors și el din Rusia, unde a fost într-o călătorie de studii economice. Publicul mai puțin diplomat zâmbește și își zice în simplicitatea lui:

— Să știți că lucrurile merg bine dacă s-au reîntors boierii la casele lor. [...]

Vineri, 21 octombrie

Principele Mircea[2] a murit aseară la ora 8. Prea mic pentru a însemna ceva în opinia publică, al șaselea copil al Regelui, moartea lui e privită mai mult ca o curiozitate de către public. Un mort în familia regală. Deci publicul așteaptă parada și programul înmormântărei. În popor este și un sentiment de milă către Regina mamă[3], care în aceste momente se devota mult îngrijirii răniților de război. [...]

---

1. Nicolae Xenopol (1858–1917), om de cultură, diplomat și politician, ministru al industriei și comerțului (1912–1913), antantofil.

2. Mircea, principe al României (1913–1916), cel mai mic dintre copiii reginei Maria și ai regelui Ferdinand; a decedat din cauza febrei tifoide.

3. Marie Alexandra Victoria (1875–1938), regină a României (1914–1927), căsătorită, în 1892, cu viitorul rege Ferdinand I. Prin tenacitatea, energia

Toate autoritățile au suspendat serviciul în semn de doliu. [...]

Sâmbătă, 22 octombrie

Atât în cercurile militare, cât și în cele politice, se discută cu mâhnire și cu mirare conduita avută de parte din populațiunea românească de peste Carpați, față de trupele noastre în timpul invaziunii în Transilvania.

Netăgăduit că nu putem astăzi trage concluziuni din cazuri izolate când nu cunoaștem rapoartele oficiale ale Comandamentului militar. Va veni vremea când pe documente precise se va scrie și pagina aceasta de istorie a neamului; deocamdată, eu înregistrez povestirile și sentimentele multora din ofițerii ce s-au întors de acolo, sentimente pline de indignare pentru ingratitudinea fraților de dincolo.

Am susținut în mod public prin articole de presă, în ultimii doi ani de zile, cât timp s-a agitat chestiunea *României Mari*, că *Unitatea tuturor românilor* ne-a surprins nepregătiți, atât de cei din regat, cât și pe cei de peste Carpați. Nu se unește așa un popor fărâmițat de atâtea secole. Nu s-a unit prin improvizare Moldova cu Muntenia, ci s-a luptat, s-a făcut să se simtă de ambele părți nevoia *unirei*, iar atunci când s-a produs prin dubla alegere a lui Cuza pe tron, *unirea* a căzut ca fructul cel copt. [...]

Ce am făcut noi, românii, înainte de 1914, pentru *unitatea politică a tuturor românilor*?

Răspunsul este scurt – nimic.

În ultimii 47 de ani, sub domnia lui Carol I, politica externă a României a exclus chiar putința vreunui gând de „*iridentă*“. În cursul alianței noastre politice, militare și economice cu Austro-Ungaria, a fost nevoie deseori ca însuși Suveranul, guvernul, parlamentul și chiar oamenii politici opozanți să declare sus și tare că o iridentă română ar fi un act de nebunie. Aș putea cita nume, discursuri, documente și cărți, ca să dovedesc ceea ce afirm, dacă lucrul n-ar fi recunoscut de toată lumea. [...]

și devotamentul său, joacă un rol crucial în campania militară a României din Primul Război Mondial.

Un lucru l-au spus toți, rând pe rând, când aveau libertatea de a vorbi, adică când nu erau la guvern, că România trebuie să intervină când poate, pentru ameliorarea situațiunii politice a românilor din țările subjugate și nevoia dezvoltării legăturilor noastre printr-o unitate culturală a tuturor. Atât. [...]

În afară de azilul bine nutrit a unora din martirii refugiați de dincolo, cari și ei luptau numai pentru o îndreptățire sub Habsburgi; în afară de subvențiunile cvasi-oficiale ce țara dădea pentru întreținerea școlilor românești, pentru a împiedica maghiarizarea, ce am făcut pentru a ne recunoaște măcar, noi, cei din regatul liber, cu cei din țara oprimată? În școală, era o aberație să ne închipuim că ar fi fost posibil a se propăvădui copiilor oral sau în scris un capitol de istorie în care să se descrie persecuțiunile de peste graniță a unui popor ce este sângele nostru, sau să se infiltreze în mintea copilului ideea că, măcar peste sute de ani, acest popor ar trebui să se unească și să fie una. Îmi amintesc că odată, într-o geografie, un institutor a fixat pe o hartă, cu aprobarea ministerului, granițele Daciei lui Traian, și a fost conflict diplomatic cu scuze din partea noastră, și ce scuze? Simțite și din convingerea că ar fi o nebunie să ne gândim că ar fi în țara aceasta un singur român care se gândește la *Unirea tuturor românilor*.

Nici gând în Banat sau Ardeal să fie altceva decât în mentalitatea românilor liberi.

Vor spune unii, nu s-a vorbit, dar aveam în suflet și aci, și dincolo idealul *Unirei*; nu s-a vorbit căci nu se putea vorbi.

Pentru ce?

În Ardeal, când românii au vrut să-și deschidă sufletul, au spus lucruri mai grave decât idealul *unirei*, fără teamă, au pierit în temnițe sau pe roată, în convingerea că ce au vorbit a fost un ce, dorit de inima și nevoile poporului. În toți martirii pe cari i-au avut ardelenii, de ce nu găsim nici unul care să se fi sacrificat pentru *unire* și pentru o *Românie Mare*?

Teama în regat de a vorbi?

Am avut libertățile cele mai largi; nu oficialitatea, ci opinia publică de ce n-a vorbit niciodată poporului? Teama că n-am fi avut pace cu Austro-Ungaria? [...]

Nu, la noi nimeni n-a avut curajul să o facă, la noi au fost numai oameni cuminți și oportuniști care se mulțumeau cu

laudele concertului european, care se baza pe două axiome: *statu quo* în Balcani și că la gurile Dunării a plasat Dumnezeu pe cel mai cuminte și liniștit popor de pe lume – pe români.

De aci am tras și noi toată politica noastră. Consecința a fost că poporul a rămas în ignoranță de marea cauză națională, iar chestia *Unirei* i-a fost străină și nesimpatică pentru că era simțită prin lipsa de educație națională ce i s-a făcut.

Când s-a declarat războiul și am pătruns în Transilvania să o cucerim, pentru marea opinie publică a fost senzația că i s-a pus dinainte o tavă cu bucate excelente, gustoase, dar indigeste.

Consecințele încep a se vedea. La noi, transilvănenii erau primiți cu neîncredere și chiar zeflemisiți; dincolo, în Transilvania, românii ostași ce s-au dus să dezrobească frații au întâlnit trădători, ce e mai regretabil, chiar între preoții și învățătorii români. [...]

Duminică, 23 octombrie

O frumoasă zi de toamnă. [...] Trotuarele Căii Victoria sunt de o fizionomie nouă; mulți militari ruși și francezi se plimbă cu un aer de oameni fericiți. [...]

Luni, 24 octombrie

[...] Pe fața multora am văzut azi reapărută îngrijorarea; inamicul pe Valea Prahovei ar fi înaintat până în Bușteni. Comunicatul oficial confirmă faptul, deoarece Valea Cerbului, unde zice că se găsește inamicul, e în marginea Buștenilor, în spatele Hotelului Palace. [...]

E curioasă psihologia românului; cea mai mică victorie a Aliaților ne dispune și ne dă curaj, cea mai mică înfrângere a noastră ne indispune și ne face prăpăstioși. Astăzi, îngrijorați de înaintarea nemților la Bușteni, suntem entuziasmați de victoria italienilor pe Carso[1]. [...]

---

1. Pe acest platou muntos s-au desfășurat, în anii 1916–1917, lupte crâncene între trupele italiene și cele austro-ungare.

Marți, 25 octombrie

[...] Comunicatul de azi nu este mult mai liniștitor ca cel de ieri. [...]

Faptul că germanii vor să ne cucerească țara nu mai are îndoială; că l-am oprit câtva timp la graniță e îmbucurător, dar nu e o siguranță că pericolul a dispărut. Vedem zilnic tenacitatea cu care se menține la Jiu și pe Olt. Publicul ar voi să vadă în aceste puncte că l-am bătut și dat peste cap, nu că din nordul Moldovei și până la Dragoslavele nu e nimic nou. Nimic nou după mine înseamnă că inamicul s-a înțepenit în poziții din cari nu-l mai putem urni și de acolo pregătește cu socoteală alte lovituri. [...]

Miercuri, 26 octombrie

La ora trei s-a făcut înmormântarea generalului Dragalina. Pe străzi lume multă curioasă. Nimic din aspectul unei mărețe înmormântări, din vremurile normale. Mai mulți militari rezerviști și puțini civili, probabil rude, urmează carul funebru, un afet de tun. Într-un automobil închis, în rândul cucoanelor ce urmează carul, se zărește și d. ministru Duca, reprezentantul guvernului. Pentru parada militară a fost destinat Regimentul 56 de Infanterie venit de pe frontul Moldovei, chiar zilele acestea. Foarte impresionantă e ținuta acestei trupe. Capitala cunoaște splendide defilări militare, cu soldați îmbrăcați curați și în haine și cizme noi, perieți și lustruiți din cap până în picioare. Regimentul ce urmează cadavrul lui Dragalina e plin de praf și de noroi, cu haine încă bune, dar decolorate de intemperii. Fața oamenilor, deși recent rași și tunși, e arămie de arșița soarelui și bătaia vântului. Se putea cu drept cuvânt spune că miroseau a praf de pușcă. Ofițerii aproape nu se mai distingeau de trupă, îi cunoști numai după locurile ce ocupă la comandă și după sabie. Am luat fotografii spre amintire. [...]

Joi, 27 octombrie

Un ziar din Capitală, *Gazeta*, a deschis o rubrică zilnică intitulată „Mondicităţi“, în care publică numele celor ce pleacă spre Moldova şi Rusia. [...]

Unii din refugiaţi s-au întors scandalizaţi pe nemţi că i-a făcut să fugă degeaba, că au cheltuit sume enorme pe o viaţă mizerabilă, ca să se reîntoarcă înapoi. [...]

Adevărul e că mulţi s-au păcălit, dându-şi de gol şi laşitatea, şi lipsa de patriotism. [...]

Vineri, 28 octombrie

În ultimele zile, opinia publică şi-a mai revenit în fire, încurajată de rezistenţa trupelor noastre în Carpaţi.

Comunicatul de ieri o pune din nou pe gânduri. Cele trei atacuri formidabile pe Valea Oltului, Valea Prahovei şi pasul Bran se menţin zilnic fără mari succese pentru noi, din contra, cu o pronunţată aplecare a balanţei de partea inamicului. Comunicatul de azi nu ne spune iar altceva decât că lupta continuă. [...]

Sâmbătă, 29 octombrie

Presa germană face aprecieri măgulitoare relativ la armata noastră, aprecieri pe cari le citim cu satisfacţie tocmai pentru că vin de la duşman. Pe când, din ordinele de zi găsite asupra prizonierilor germani, aflăm că soldaţii sunt îndemnaţi a evita lupta la baionetă cu românii, mai citim în ziarele lor şi aprecieri ca astea:

„*Ofensiva noastră în Carpaţi a fost oprită de tenacitatea armatei române. Vitejia acestui popor e de altmintrela recunoscută în istorie.*“

Foarte frumos lucru, pentru că e şi adevărat. [...]

Duminică, 30 octombrie

Fie de frica raziilor, fie din cauza supărărilor ce au atins pe toată lumea, fie poate din cauza vremei urâte, azi, duminică, străzile Capitalei sunt absolut pustii. Din când în când grupuri de militari ruși și francezi, întovărășiți de câte un gradat român, trec și cască gura pe la edificii și vitrine. Mai e de observat că prea mulți ofițeri români, de câteva zile, bat trotuarele de promenadă ale orașului.

Școlile cari trebuiau să se redeschidă la 1 noiembrie nu se vor redeschide deocamdată.

Copiii au un an întreg de pierdut în instrucțiunea și educația lor. [...]

REGELE FERDINAND VORBEȘTE PRESEI

Luni, 31 octombrie

După o respectabilă pauză, inamicul și-a adus aminte de nervii bucureștenilor, așa că azi am avut două semnale de alarmă. Una de scurtă durată la 2½ p.m. fără nici o urmare. Azi, aspectul străzilor la darea semnalului diferă de ce era la început. Cum s-a dat primul semnal, trecătorii grăbesc pasul, alții fug de se adăpostesc, birjarii lovesc caii să meargă iute, tramvaiurile se opresc și toată lumea coboară pentru a găsi un adăpost. Cinci minute de la primul semnal nimeni nu mai circulă pe stradă, obloanele prăvăliilor sunt lăsate și gangurile caselor ticsite de lume. [...]

Mai interesantă este alarma de seară, nu de noapte. Până acum avusesem alarma de zi și de noapte; niciodată nu avusesem alarma de seară. La 5½ se întunecă, la 6 întunericul e complect, totuși circulația Capitalei e în toiul ei, prăvăliile încă sunt luminate, cafenelele și cofetăriile gem de lume, restaurantele abia încep a se popula. Astă-seară mă reîntorceam acasă de la medicul meu, cu un prieten; ajunși în Știrbei Vodă mi se

pare că aud clopotul Mitropoliei, nu fui sigur deoarece granitul străzii răsuna de tropotul cailor și mersul căruțelor. [...]

Nu m-am înșelat. În calea noastră câțiva inși aleargă în fuga mare gata să dea peste noi.

— Ce fugiți așa, oameni buni?

— N-ați auzit alarma? Vine zepelinul!

O luăm repede din Luterană spre Calea Victoriei. Câțiva oameni de la compania de gaz aleargă cu prăjinele lor de sting felinarele albastre de pe stradă. [...]

Ajungem la Ateneu, fluieratul sergenților te asurzește, întunericul e beznă, abia ne strecurăm pe lângă ziduri să nu ne spargem capul de ceva, sau să nu ne izbim de alții. Intrăm la cafeneaua Imperial, toată lumea e retrasă la mesele din fundul cafenelei și în subsol, în jurul unei lumânări de spermanțetă. Chelnerii sunt zăpăciți și furioși, i-au surprins alarma și întunericul cu consumațiile neîncasate așa că mulți au plecat neplătiți, ceilalți nu mai știu unde se găsesc. Ca să-i găsească, aprind câte un chibrit și le luminează fața la fiecare să-l vadă, e de-al lui?

Publicul discută abia pe șoptite, ca și cum i-ar fi teamă să nu-i audă zepelinul că sunt acolo. Cei ce vin de afară spun că pe cer nu e încă nimic și nici un reflector încă nu s-a aprins. Ies și eu în stradă; grupuri, grupuri stă lumea în fața hotelului și pe trotuarul din față așteptând apariția reflectoarelor, însă nimic. [...]

Fluieră sirena arsenalului.

Iar n-a fost nimic; imediat luminile apar pe la ferestrele caselor, străzile rămân însă în întuneric. [...]

În ziarele de astă-seară se publică un interviev al Regelui nostru dat unui ziarist englez, Stanley Washburn[1] de la *Times*. [...]

---

1. Reputat corespondent de război, americanul Stanley Washburn (1878–1950) era, în acel moment, trimis special al prestigioasei publicații britanice *The Times* pe frontul rusesc.

NOU ATAC DE AEROPLANE

Marți, 1 noiembrie

La ora 10½ dimineața s-a dat alarma de pericol. [...] O puternică bombardare s-a deschis imediat. Probabil că pericolul e în direcția noastră deoarece aci plesnesc obuzele. Inamicul bombardează intensiv, în câteva minute am remarcat 25 bombe ce au făcut explozie. La un moment, o teribilă detunătură s-a produs în apropierea casei mele, fără a se sparge geamurile, casa întreagă s-a cutremurat. Bomba a căzut la 60 metri de noi, B-dul Colței colț cu Clopotarii noi.

Bombardarea începută la 10½ a ținut trei sferturi de oră, mai mult ca oricând. Panica pe străzi a fost și ea mai mare ca ieri, pierderile însă sunt minime, 4 morți, 20 răniți și câțiva cai uciși.

Mai toate victimele sunt femei. [...]

NE RETRAGEM PE A DOUA LINIE DE APĂRARE

Miercuri, 2 noiembrie

În listele de pierderi publicate azi se găsesc numele mai multor ofițeri din corpul nostru de aviație. Pentru noi, pierderile din aviație sunt o surpriză, deoarece niciodată nu s-a anunțat că am pierdut vreun aeroplan, și doar din lista de azi se vede că am avut pierderi grave.

Pretutindeni publicul e indignat de modul cum se poartă propriile noastre trupe cu avutul cetățenilor. Un ofițer, ce a făcut în 1913 campania din Bulgaria, îmi vorbea azi revoltat – nu ne-am purtat noi cu averea bulgarilor cum se poartă armata noastră cu averea românilor. [...]

Un fost deputat de Bacău îmi spunea azi că Slănicul din Moldova a fost complectamente devastat de ai noștri, ca să

n-aibă inamicul ce lua dacă o cuceri localitatea. Cu asemenea mentalitate se va pustii țara întreagă. Lumea așteaptă măsuri de la Comandamentul superior. În 1913 în Bulgaria fusese dat un ordin de zi, că cel mai mic furt în averea populației se va pedepsi cu moartea. Ar fi timpul să se aplice măsura și în țară.

Comunicatul de azi e excesiv de lung, fără a fi încurajator. [...]

După cât pare, inamicul a abandonat tot frontul pentru a da presiunea mare pe Olt și pe Jiu și unde ne-au simțit că suntem în retragere.

„Ne-am retras pe a doua linie de apărare la Jiu."

Cuvinte vagi, dar cari spun multe. [...] Să fi ajuns inamicul la Târgul-Jiu? Iată de ce comunicatul așa cum s-a dat e îngrijitor. Cu forțele cu cari nu i-am putut ține în Carpați, apărare naturală formidabilă, îi vom ține la șes, unde artileria lor grea și superioară va avea cuvântul? Grea speranță. [...]

Lumea e scandalizată în contra aviatorilor puși să apere Capitala. După cele petrecute ieri, când inamicul ne-a bombardat ca într-un sat fără câini, publicul se întreabă dacă Bucureștiul este sau nu apărat în contra avioanelor. Dacă la începutul războiului n-am avut nici o apărare, această justificare azi nu se mai poate da. [...]

CHETA GUVERNULUI PENTRU ARMATĂ

Joi, 3 noiembrie

[...] Gazetele publică un apel al ministrului de război, semnat Vintilă Brătianu, care începe așa:

„Având de echipat contingente noi, și până la sosirea echipamentelor comandate, publicul este rugat a ne da rufe, haine, haine, paltoane, ghete, căciuli etc. etc."

Cum se poate! O fi vreo farsă? Contingentele noi sunt 1917 și 1918, prima noastră rezervă și singura; e posibil ca guvernul să fi intrat în război fără să aibă măcar îmbrăcămintea celui

întâi contingent de rezervă? Cu multă bunăvoință am mai putut pricepe să n-avem tunuri de câmp suficiente, să n-avem artilerie grea, să n-avem mitraliere, aeroplane, bombe, gaze asfixiante, puști suficiente; căci mi-am zis, nimeni nu s-a așteptat înainte de 1914 la nevoia stocului enorm de munițiuni și armament necesar războiului modern. De la 1914 granițele ne-au fost închise de războiul european și e explicabil că, față de nehotărârea noastră, nici una din grupurile de puteri să nu ne furnizeze nimic. Ar fi o justificare slabă, dar ar fi una. După ce însă am votat în Cameră, în ultimii ani, un miliard pentru armată, bani ce au fost cheltuiți, să vii tu, ministru de război, să ceri pentru primul nou contingent, de la particulari, paltoane, ghete, cămăși și pantaloni este o rușine care nu cred să aibă aiurea undeva asemănare. [...]

Acum îmi explic de ce lăptăreasa îmi spunea astăzi dimineață că, la bariera orașului, un comisar și niște soldați au oprit-o, i-a dezbrăcat cațaveica (blana), a luat lui bărbatu-so căciula și cizmele din picioare, spunându-le că sunt pentru armată.

Eu îi spuneam că a fost victima unor pungași deghizați în comisari și gardiști. Acum văd că acei oameni ce dezbracă lumea la barieră sunt agenții d-lui ministru de resbel, Vintilă Brătianu. Apelul e o formalitate inutilă, lumea nu dă de bunăvoie hainele civile pentru armată, tot forța și brutalitatea le va obține și le va obține de la nenorociții fără apărare, căci la mine sau altul ca mine nu va îndrăzni să intre, că le zburăm creierii.

Mizerabilii! [...]

Comunicatul de azi a căzut peste noi ca un duș de apă rece. [...]

În regiunea Jiului trupele noastre s-au retras [...] la sud și răsărit de Târgul-Jiu.

Așadar am pierdut încă o capitală de județ pe una din cele 3 coloane ce înaintează mereu. Și noi care credeam că trupele degajate din Moldova vor servi la ceva!

Un ofițer mi-a șoptit azi: *Tac-ti-că!*

Să dea D-zeu, dar nu prea avem nas de tactică. În două luni și jumătate n-am avut și noi o singură victorie, care să se distingă și să rămână. Acesta este adevărul, ce tactică?

Pierdem Turtucaia, Silistra, Constanța, Cernavodă, Predealul, Azuga, Rucărul și Târgul-Jiu, și ne mai gândim la tactică? [...]

SPIONII

Vineri, 4 noiembrie

Inamicul, care un mare interval de timp ne lăsase în pace cu avioanele, a reapărut. [...]

În ultimul timp România ar fi primit din Franța câteva aeroplane tip Bébé-Neuport speciale pentru lupte aeriene, mici și extra-rapizi. Ele erau în mare parte destinate Bucureștiului spre apărare. Îndată ce ne-a sosit aceste aparate, inamicul a aflat și n-a mai apărut. O lună de zile s-au limitat să bombardeze satele și orașele dunărene. S-a întâmplat însă că Comandamentul nostru să aibă nevoie neapărată de aceste avioane pe front, și cum Capitala nu mai era atacată de atâta timp, a deplasat aparatele și le-a trimis unde trebuie. Secretul, ca secretul, a fost imediat aflat și inamicul a fost înștiințat de plecarea avioanelor, de aceea și-a făcut fără teamă apariția chiar de a doua zi. Suntem extraordinar de aproape de spionați, tot ce se mișcă la noi a doua zi este cunoscut de inamic. Cine sunt spionii? Pe ce cale corespund? Pedepsirea lor ar fi o măsură din cele mai utile. O pedeapsă, ca să fie exemplară, deci utilă, trebuie să fie publică și adusă la cunoștința tuturor. La noi s-a făcut mult caz de spioni, s-a arestat o mulțime de lume, totuși publicul nu știe ce au devenit cei arestați și dacă vreunul a fost pedepsit. [...]

Internarea e o măsură barbară, de acord; sunt mulți nevinovați între ei, soarta lor e de plâns pentru că indivizii trebuie să răspundă de actele guvernelor lor, dar prea e întins spionajul între ei ca să nu luăm măsuri de apărare, mai ales când dușmanul e așa de sălbatec cu noi. [...]

Sâmbătă, 5 noiembrie

Am intrat în plină iarnă. [...] O imensă parte din populație a rămas fără combustibil; nu numai sărăcimea ce duce obișnuit mizeria, dar lumea cu stare materială bună a rămas fără un pic de lemne. Eu am avut un mare noroc, printr-un prieten am obținut de la o pădure un stânjen de lemne, iar cu boii cumnatului meu l-am putut aduce și pune la pivniță. Un stânjen de lemne pe vremea de azi e enorm, dar insuficient să duc măcar jumătate din iarnă. Pentru calorifere n-am putut aduna decât trei tone de cărbuni, cu cari nu o pot duce decât maximum până în ianuarie, cu mare economie. Stăm în frig până la ora 5 seara, când aprindem focul pentru câteva ore. Cel puțin când ne culcăm avem o temperatură acceptabilă. Sunt bolnav și foarte îngrijit. Sufer de câtva timp de piciorul drept, unde s-a ivit o rană foarte dubioasă, care îmi dă dureri atroce. [...] Doctorul atribuie lucrul stării mele generale proaste și unei nutrițiuni insuficiente. Mi-e teamă să nu pierd piciorul. Această stare generală rea îmi cauzează mari neajunsuri la vechea mea boală. Starea mea, destul de mulțumitoare până azi, era datorită unei liniști aproape complectă și unei absolute lipse de oboseală fizică sau morală, pe lângă care o bună alimentare se putea face. Nici unul din aceste leacuri cu care trăiam nu le mai pot avea azi. Mai ales cu alimentarea o duc nu se poate mai rău; în târg nu se mai găsește nimic. [...] A venit iarna, legume nu mai există afară de varză, morcovi și cartofi. Oricât ai plăti, nu se găsește nici fasole uscată, nici mălai. În schimb însă sunt conserve abundente în cutii, scumpe desigur, dar sunt. Problema gospodinelor e cum să le gătească. Undelemnul a dispărut cu totul; cel de floarea-soarelui nu e de mâncat, deși și el costă 15 lei litrul. Nu există zahăr, nici orez. Au ajuns lucruri de pus la muzeu. De două luni nu mi-am putut procura un ou, de nicăieri. De pasări nu poți să te apropii dacă nu ești milionar. [...]

Guvernul, din considerente pe care numai el le cunoaște, n-a luat nici o măsură pentru aprovizionarea populației. Tremură de frică, de dimineață până seara, strângând galoși și paltoane pentru rezerva armatei și, desigur, așteaptă dezastrul, să fugă aiurea, să scape de grija de a se mai ocupa de treburile publice.

Se hotărâse instituirea unor cartele; mofturi, nici până azi n-au făcut nimic, căci își dau seamă că nu e chestie de cartelă, e chestia să ai ce da publicului după ce i-ai dat cartela. [...]

CE DEVIN TRUPELE DE LA CERNA

Duminică, 6 noiembrie

Piciorul continuă să mă neliniștească, toate pansamentele făcute au fost de prisos, rana se întinde văzând cu ochii. Toată ziulica am stat în casă ca să nu mă obosesc, de aceea nu știu nimic din ce s-a mai petrecut. Comunicatul l-am găsit în gazeta de seară.

Nimic nou pe tot frontul, de la nord până la Valea Prahovei, unde am respins un atac inamic. [...]

Un prieten ce m-a vizitat spre seară mi-a spus că știe din anturajul ministrului de război că guvernul crede că e în pericol linia ferată Craiova–Severin, și totuși trupele de la Cerna sunt menținute pe loc. Acest lucru trebuie să-l fi spus generalul Gărdescu[1], Statul-Major nu și-a pierdut mințile, deci dacă nu retrage divizia din Severin este că n-are frică de coloana de la Jiu că va răzbi spre Filiași.

Vom vedea, să dea Dumnezeu ca noi, profanii, să ne înșelăm. [...]

O ZI ÎNTREAGĂ DE ALARMĂ

Luni, 7 noiembrie

Urâtă zi. Încă nu mă îmbrăcasem de dimineață când a început bubuiturile de tun. Mă uit la ceas, e 9 și jumătate. Caut

1. Ion Gărdescu (1862–1929), general de brigadă.

cerul, e senin de un albastru de primăvară; două aeroplane vin dinspre centrul orașului spre șosea, urmărite de obuzele ce plesnesc în jurul lor. Unul zboară așa de jos, încât e inadmisibil să nu fie al nostru; totuși, nu este al nostru. Tunurile bubuie îngrozitor. Din când în când disting sunetul înfricoșat al bombelor ce fac explozie în cădere. Din fericire se aud destul de rar. Tunurile de astă dată trag mai intensiv ca oricând. Aparatele au trecut de casa mea și se îndreaptă spre Hipodrom; imediat și tunurile au încetat, probabil inamicul se duce spre Chitila și Buftea. N-a trecut însă jumătate de oră și tunul a reînceput să bubuie, aeroplanele se reîntorc, dar de astă dată sunt patru. Bombardarea a continuat 20 de minute și iar a încetat. La 11 și jumătate plec spre Palatul de Justiție, nu fac însă o sută de metri pe B-dul Colței, și bombardamentul reîncepe; dinspre gară vin 7 sau 8 avioane. Unul din ele trebuie să fie de-al nostru deoarece între ele se trag focuri de mitralieră; artileria însă, care până acum n-a făcut nici o scofală, continuă a trage în toate. [...]

După 3 sferturi de oră de bombardament intensiv, a încetat focul și mi-am continuat drumul cu tramvaiul [...]. Când am ajuns în bulevard la statuia Brătianu, artileria ce trăgea chiar de pe locul viran al fostei Primării a reînceput focul. Am intrat în Universitate la adăpost. Am plecat de o oră și jumătate, e ora 1 și încă n-am ajuns la Palatul de Justiție. Am 3 procese ce desigur se vor amâna, dar, cum clienții mi-au dat procuri, trebuie să fiu acolo ca să nu zică că le-am neglijat afacerile. Vor ști ei că ne riscăm viața ca să ne putem face datoria? Sentimentul răspunderei, care la mine este un crez, mă face să plec la tribunal, deși tunurile bubuie; de altmintrelea multă lume întâlnesc care circulă după nevoi și nu mai bagă în seamă bombardamentul. Am ajuns teafăr la Palat. Până la ora 3 tunurile n-au mai încetat. Tribunalele au intrat în ședință, de altfel localurile tribunalelor sunt bine adăpostite la parter. [...]

Curtea nici până la 3 n-a intrat în ședință. Deși toți consilierii sunt în București, n-a venit nici unul la serviciu; desigur bombardamentul e cauza. Am plecat înapoi acasă puțin contrariat de gândul cine a făcut mai bine, Curtea, care a stat acasă

la adăpost, sau eu care am riscat viața ducându-mă să-mi fac datoria? Și, lucru curios, încă nu m-am convins cine a fost mai cuminte. [...]

ÎNCEPUTUL SFÂRȘITULUI

Marți, 8 noiembrie

Din ce în ce mai grav. Să fie oare „*Finis România*"?

În orice caz am pierdut Dobrogea și Oltenia. [...]

Pentru moment nu mă mai gândesc la consecințele politice ce vor urma, uit umilirea față de Germania, față de Ungaria, chiar față de Bulgaria, uit totul ca să privesc realitatea, viața noastră animală, ca să zic așa, a populației Capitalei și a mea. Mă gândesc la ce poate aduce ziua de mâine, la ziua panicei, când armata germană va fi la porțile orașului. Am momente când judec cu sânge-rece și îmi zic: vom suferi, vom trăi modest și izolați, umiliți sub călcâiul dușmanului, vom răbda foamea, lipsurile și vexațiunile în speranța unor zile de reînviere, ce nu pot să nu revie pentru un popor; dar am momente când mi se stinge curajul și mă copleșește grija de ce știu că ne așteaptă de la o invaziune sălbatecă. [...]

E îngrozitor mai ales să te întrebi câte zile va mai trăi România liberă. E ca un vis; cum, e posibil ca Regatul Român să dispară așa stupid deodată? Vai, și ce sacrificii a făcut poporul acesta în ultimele două luni de zile. Am vrut România Mare! O, e frumos și nobil să o fi vrut, dar ce crimă a fost să tratăm cu Europa de la egal la egal, cerând doi ani de zile ceea ce nu voiau să ne dea, obținând de la ei prin forța împrejurărilor convențiuni pe hârtie, în loc să cerem pentru sacrificiul nostru sprijin și ajutor real, imediat și abondent. A fost o nebunie să credem că noi, cu mijloacele noastre, vom opri hoardele înarmate până în dinți ale Germaniei, cu piepturile descoperite ale soldaților noștri.

Oh, domnule Brătianu, să nu te ajungă blestemurile noastre de azi înainte de a te judeca istoria.

Miercuri, 9 noiembrie

De la ora 9 și jumătate până la ora 1 p.m., cu mici pauze, 8 aeroplane dușmane au zburat și aruncat iar multe bombe asupra Capitalei. În schimb, bombardamentul neeficace al artileriei noastre a continuat și azi cu o excesivă risipă de muniţiuni. [...] Bombele au făcut multe victime între femeile strânse la Obor în jurul depozitelor comunale de lemne. Au scăpat bietele femei de grija gerului la iarnă. [...]

Joi, 10 noiembrie

E nor și vânt. Avioanele inamice ne-au scutit pe ziua de azi de prezența lor.

Pretutindeni e încă speranța că situația se va îndrepta. Deși situația noastră azi e mult mai grea ca oricând, pesimiștii sunt mai puțin numeroși. Cauza? E că nimeni nu poate concepe că s-a sfârșit cu România liberă. Actul guvernului de a destitui pe înalții funcționari ce își abandonează posturile a făcut o excelentă impresie.

În comunicatul de azi, nu e absolut nimic. E cum ar spune, pretutindeni bubuie tunul pe pozițiele din ajun. [...]

O FARSĂ DE PROST GUST

Vineri, 11 noiembrie

Eu nu mai văd scăparea de nicăieri. Vom fi zdrobiți și desființați și, dacă mai târziu aliații noștri vor învinge, din ruinele României prăbușite se va ridica, pentru cei ce vor mai apuca asemenea timpuri, o *Românie nouă*, poate mai cuminte și mai fericită. [...]

O farsă de prost gust s-a făcut azi Capitalei. Unii spun că ar fi opera inamicilor cari trăiesc încă nesupărați în mijlocul nostru și cari lucrează la deprimarea noastră morală.

Încă de dimineață, oriunde te duceai, găseai figuri vesele, iar grupuri, grupuri, discutând și comentând o telegramă-comunicat, pretinsă oficială, scrisă la mașină pe foi volante și prevăzută cu ștampila poștei. În acest comunicat se spunea că în apropiere de Craiova am obținut un grandios succes, armata dușmanului a fost înconjurată și distrusă, că au pierit vreo zece mii de germani și că prada în prizonieri și muniţiuni e considerabilă.

Acest comunicat a parvenit chiar autorităților, cum și prin cine, e un mister; la Poliție, la Primăria Capitalei, la ministere. D. Cezar Pascu, ajutor de Primar, în posesiunea telegramei ștampilate de poștă, a venit la Palatul de Justiție, s-a urcat pe o bancă în Sala pașilor pierduți, a adunat publicul, avocați și magistrați și i-a dat lectură în delirul și aplauzele mulțimei. Poliția a umblat din prăvălie în prăvălie anunțând evenimentul și dând ordine să se arboreze drapele naționale. Calea Victoriei și Lipscani sunt decorate ca la 10 Mai.

A fost o farsă. Când farsa s-a aflat, era prea târziu, ne făcusem deja de rușine. Steagurile au fost ridicate spre mai marea deprimare a cetățenilor cari un moment avusese iluziunea salvării României. Parchetul general anchetează să pună mâna pe vinovați. [...]

Spitalele din Capitală evacuează în grabă rănițiii și îi transportă în Moldova. [...] Ofițerii sunt evacuați mai toți și, cum statul n-are mijloace necesare de a-i transporta pe toți, s-a dat ordine ca toți să se evacueze singuri cum vor ști. E de neînchipuit. Lumea aceasta scoasă cu sila din spitale pleacă fără să aibă siguranța că va mai putea să fie undeva îngrijită.

Drumul gării e plin de nenorociți bandajați cari se târăsc spre gară.

Guvernul anunță că va redeschide Parlamentul la 15 noiembrie. E o încurajare pentru publicul deprimat; dacă ar fi vreun pericol, s-ar redeschide Camerile în București? [...]

ÎN PLIN DEZASTRU

Sâmbătă, 12 noiembrie

Dezastrul nostru se confirmă de pretutindeni. N-am cuvinte să pot pune pe hârtie starea noastră sufletească. [...]

Pentru a nu știu a câtea oară mă întreb în conștiința mea dacă trebuie să fug, cum și unde să mă duc? Iar răspunsul îl dau același: e imposibil să plecăm.

Mi se povestește că Gara de Nord este complect asediată de mulțime, că a intervenit armata să facă ordine, că se ucide lumea ca să poată parveni la un tren. Zeci de mii de oameni vor să plece, iar Direcția n-are nici vagoane, nici mașini suficiente disponibile. Toate liniile sunt prinse cu trenuri militare ce aduc trupe din toate părțile, pe lângă ordinul de a ține la dispoziție în fiece moment noi trenuri pentru trupele și armamentul în retragere spre Moldova.

Multă lume fuge cu trăsurile și căruțele, iar cei mai numeroși pleacă pe jos cu ce se poate lua. Unde merge lumea aceasta? Câți vor ajunge la un adăpost și câți vor rămâne pe marginele șoselelor? [...]

Seara am avut un dureros moment. Mi-am aranjat afacerile ca să fie găsite în regulă la o nevoie; am pus pe soția mea în cunoștință de afacerile noastre, în cazul când o nenorocire ne-ar despărți. I-am predat acte, chei duble și instrucțiuni. Sunt foarte enervat, nervii mei au slăbit de nu mai pot fi stăpân pe ei. După ce am terminat spovedaniile mi-am șters lacrimile și m-am culcat, ca în liniștea întunericului nopții, să veghez și să mă înspăimânt de gândurile cele mai groaznice.

FUGE LUMEA ÎN MOLDOVA

Duminică, 13 noiembrie

Oriunde îți arunci privirea, domnește o activitate febrilă. Toată lumea e grăbită, nu mai merg trecătorii, ci aleargă; căruțe,

camioane, automobile în viteză, trăsuri cară mereu din toate direcțiunile înspre gară tot felul de bagaje, lăzi, pachete. Am ieșit în oraș să-mi mai aranjez afacerile, dar e imposibil să-ți cauți de treabă, alarma de pericol a ținut în permanență de la 9 dimineața până la amiază. Încrezătoare în ceea ce e scris să se întâmple, lumea continuă a circula spre marea dezolare a gardiștilor cari au ordinul să vâre lumea la adăpost, cu sila.

Am fost azi la Gara de Nord să văd de se poate pleca. Până mâine este ordin afișat că nu mai pleacă nici un tren pentru public. Totuși sute de căruțe stau să descarce bagaje. Propriu-zis îmbulzeală de public nu este în piața gării, de altfel e ora 12 amiază și până mâine dimineață nu pleacă nici un tren. În interiorul gării însă, lumea e imensă. Mă strecor spre un ghișeu de bilete să iau informațiuni. Casa nu vinde bilete până la ora 2 și nu eliberează bilete decât cu un avans de 2 zile, ceea ce însemnează că cine e grăbit să fugă trebuie să-și cumpere bilet cu 2 zile înainte. Casierul de la cl. I anunță că el nu mai eliberează deloc bilete.

Locurile de cl. I abia ajung pentru favoriții ce călătoresc și comod, și gratuit. [...]

Când m-am reîntors acasă, am găsit o lume imensă în Piața Victoriei, la Capul Podului[1]. Aci se formează grupe de 100 sau 200 de indivizi, țărani și târgoveți, oameni în etate, dar capabili de a purta o armă și cari, încadrați de câte un gradat, sunt porniți pe Șosea spre Ploiești cu destinația: *Moldova*. Toată ziua au plecat asemenea grupuri. Pe șoseaua Bonaparte trec cârduri spre Obor, resturi de oștire, oameni în uniforme uzate, artileriști cu puști sistem Peabody[2], căruțe cu alimente, fân, lăzi cu conserve, munițiuni, camioane cu pâine, butoaie cu apă etc. Mai trec și se formează în grupe tineri și copii între 14–18 ani, neîmbrăcați de iarnă, cu câte un săculeț de pânză albă după gât, săculeț în care a vârât două pâini, o sticlă cu apă și câteva cepe.

1. Denumirea zonei în care Calea Victoriei se intersecta cu Piața Victoriei.

2. Model aflat în dotarea armatei române din perioada Războiului de Independență.

Multe chipiuri și uniforme de elevi de licee, între acești tineri, și mulți cercetași.

Sunt sortiți să meargă în Moldova și cântă, în inconștiența lor, cântece războinice. În bocetele părinților ce i-au acompaniat până la capătul șoselei. E o cumplită jale în cei ce rămân.

Oare cu știința guvernului pleacă lumea aceasta? Spre Moldova? Dar Moldova nu e la Mogoșoaia, nici la Ploiești, cum să duci copiii aceștia pe jos și dezbrăcați? Ce va profita statul din sacrificiul lor? Vor muri până la Buzău. Pe nopțile de iarnă ce au început, ce va face lumea aceasta și ce vor mânca când cele două pâini și 4 cepe se vor termina?

Prefectura de Poliție a dat azi o ordonanță destinată liniștirei populației. E ridicol, lumea vede că, pe când ei cearcă să liniștească pe alții, familiile lor sunt gata să o șteargă peste noapte. D-l Corbescu[1], care semnează ordonanța de azi, este deja demisionat, și-a expediat deja totul la Iași, el urmând să plece odată cu guvernul.

De altfel, acest document destinat liniștirii populației începe prin a spune că Camera Deputaților nu se va mai deschide la București, ci la Iași. Aferim încurajare!

Publicul mai e rugat să nu plece din București, deoarece călătoria se face dificil, iar cei ce n-au o nevoie reală de a pleca mai bine să rămână în Capitală, unde ordinea e asigurată.

Cumnatul d-lui Corbescu, d. ministru de justiție Victor Antonescu ne face și el mult curaj, familia și bagajele i-au plecat deja la Iași, anunță însă că *justiția* își va urma cursul, iar magistrații să rămână la posturile lor. Foarte frumos. Dar tot azi mai aflăm că un decret regal a strămutat la Iași Curtea de Casație. Decretul a apărut azi, și Curtea a fugit încă de ieri, fără dosare, fără grefieri.

Tot azi a părăsit Capitala d. Take Ionescu; m-a durut în suflet când mi s-a spus azi că în Gara de Nord i s-ar fi făcut manifestații ostile. [...]

Lucrurile se precipită vertiginos.

---

1. Gheorghe Matei Corbescu (1876–1923), publicist și om politic; prefect al capitalei (1914–1916, 1919–1920) și primar general (1922).

Generalul Zottu, șeful Statului-Major, și-a zburat azi creierii și a murit. Guvernul și cenzura împiedică răspândirea știrei. Lumea ar fi dispusă să facă o legătură între dezastrul nostru și sinuciderea lui. Ar fi nedrept, generalul Zottu n-avea nici o legătură cu războiul, nici cu slujba ce o ocupa. Era un manechin pus să ocupe un loc, era grav bolnav de nervi. [...]

Comunicatul de azi îți dă impresia că rezistența noastră e încă mare; în realitate nu e nimic, dezastrul se întinde vertiginos. Presiunea de la vest e peste puterile noastre. [...]

Spre seară am luat oarecari măsuri prin casă în vederea sosirei inamicului.

Acte, documente au fost puse bine. Am luat de pe birou fotografiile d-lui Take Ionescu, mai ales cele cu dedicații. El va fi *la bête noire* a nemților. E un act de lașitate din partea mea? M-am lepădat oare și eu ca Petre de Cristos, când a cântat cucoșul?

Nu; e un act de prudență spre a evita conflicte și dezagramente inutile.

MORMÂNTUL REGELUI CAROL ÎN MÂNA INAMICULUI

Luni, 14 noiembrie

[...] Exodurile celor cari pleacă continuă și azi la capătul Șoselei Kiseleff. Foarte mulți cercetași și copii din licee pleacă și azi. Ce crimă! Pe când vagoanele ce ar putea fi libere cară întregul mobilier a celor puternici, sute de copii sunt porniți pe jos, expuși gerului, bolilor, oboselei, nemâncării și bombelor aeroplanelor inamice. [...]

Circulația în Capitală pare azi mai intensă ca oricând; fiecare a ieșit la centru să cerceteze, să întrebe, să afle ce mai este de făcut, mai e vreo scăpare? Alții târguiesc pe capete ce se mai poate târgui, alții schimbă monedă măruntă, lucru ce de altfel de câteva zile a ajuns un lucru peste putință de executat. [...]

Statul a plătit funcționarilor lefurile pe 3 luni de zile, înainte de a pleca guvernul cu tezaurul în Moldova. Ce e mai grav e că nu s-a sfiit să spună funcționarilor mici, singurii cari sunt lăsați aici, că este ultima leafă ce li se mai dă, iar pe viitor să se aranjeze fiecare cum o ști, deoarece statul nu mai crede că va mai avea putința să-i achite.

Mai toate băncile și casele de comerț au închis. Se zice că va continua să funcționeze Banca Națională și Banca Românească, cu un capital limitat. De asemeni au închis unele prăvălii. Deși am credința că toate aprovizionările ni se vor rechiziționa de inamic, am mai făcut azi cumpărături. Din toate grijile, cea mai importantă este cea a alimentării, deși este cea mai prozaică. Mă tem să nu ajungem vremea în care partea animală a omului să rămână cea mai de căpetenie grijă. Cu ce va trăi lumea de azi înainte? Funcționarii fără lefuri, profesioniștii fără meserie, negustorii fără marfă, creditorii cu moratoriu? Ce aveam ca capital în bonuri am dus la Casa de Depuneri și s-a dus în Moldova.

O să caut și eu o ocupație, nu se poate să nu găsesc undeva. [...]

M-am culcat cu grija că poate în noaptea aceasta, poate în zorii zilei, se va termina cu oribila așteptare și vom intra sub ocupație străină. [...]

BEJĂNIA

Marți, 15 noiembrie

Azi se împlinesc trei luni de la mobilizarea României. Bilanțul acestor 3 luni ar fi acesta:

De la 15 august la 15 septembrie, invaziunea noastră în Ardeal, ocupând aproape o treime, sau 40.000 km pătrați.

De la 15 septembrie la 15 octombrie, retragerea din Ardeal și instalarea inamicului pe crestele Carpaților.

De la 15 octombrie la 15 noiembrie, inamicul trece Carpații și se instalează în șesurile României, cucerind Oltenia și Dobrogea în întregime.

Un mare semn de întrebare se pune în ce va fi a patra lună.

În așteptare, convoiurile de refugiați continuă a părăsi Capitala zi și noapte, în așa proporție, că s-a îngrozit guvernul. Pe lângă orășeni, fug și țăranii din calea dușmanului. Mii de care cu boi, pline cu avutul lor, cu vitele lor legate după căruțe, bătrâni și copii în vârful carului cu coceni și buccele. Pe lângă car, femeile târăsc porci și câini legați de câte o frânghie. E un tablou de bejănie necunoscut ochilor bucureștenilor; sute de asemenea care ce se țin lanț au traversat azi orașul în lungul Bulevardului și Calea Rahovei, cu direcția spre răsărit, spre Ploiești și Urziceni.

Întrebați oamenii aceștia unde se duc, răspund că nu știu nici ei, merg spre răsărit, din ordinul stăpânirei, să nu vină armatele dușmane peste ei. Pentru asta și-au abandonat casă, pământ, recolte și bruma ce n-a putut fi urcat în căruță. Satele rămân pustii.

Tinerii ce pleacă de la Capul Podului spre Ploiești au continuat și azi să plece pe căprării.

Tramvaiele electrice transportă spre gară și spre bariere mii de oameni, ele au aspectul unor roiuri de albine, lumea e urcată până și pe vagoane, cu tot pericolul de a fi electrizați.

Se duc ca niște inconștienți, nici ei nu știu nici unde, nici de ce.

Soarta oamenilor acestora e din cele mai triste. Ei se compun în mare parte din refugiați transilvăneni, veniți de curând în Capitală, fugiți din Oltenia și județele de munte unde se refugiase. Acești oameni sunt mai mult sau mai puțin indrituiți să fugă, ca să nu dea ungurii peste ei aci. De altfel oameni muncitori, oriunde se vor duce, vor suferi mai puțin. În al doilea rând vin refugiații din Oltenia și Dobrogea, cari, după ce au făcut greșeala de a-și părăsi căminul, fac acum a doua greșeală. Justificarea lor pare a fi: ce mi-e Bucureștiul și ce-mi este Moldova, dacă nu-s la căminul meu. În al treilea rând vine țărănimea și populația orașelor și satelor din drumul dușmanului, mai ales

cele de pe malul Dunărei, cari au fost evacuate din ordinul guvernului. În al patrulea rând, copiii între 15–18 ani pe cari guvernul îi evacuează aproape obligatoriu, în vederea rezervelor viitoare. Și numai după aceasta vine populația civilă ce fuge de spaimă, pentru a pune la adăpost fetele și femeile de siluirea dușmanului. Convoiurile acestor refugiați cari în marea lor majoritate se duc pe șosele – trenurile neputând fi utilizate decât de cei cu puțin noroc și multă favoare – e tot ce poate fi mai tragic în aceste momente. Am văzut în căruțe răniți și bolnavi culcați pe paie, am văzut ologi târându-se cu rănile bandajate, pe jos. Prost aprovizionați și neîngrijiți, vor muri în câteva zile și vor fi abandonați în șanțurile de la marginea șoselelor, fără a se bucura măcar de o groapă. Cei obosiți vor rămâne pe marginea drumului, unde gerul nopților, zăpada în perspectivă îi vor înțepeni și acoperi pentru totdeauna. Iar copiii din țoalele mamelor ce vor deveni, dacă nu hrana câinilor ce urmăresc aceste convoiuri? [...]

Populația ce rămâne nu e nici ea mai fericită, cei mai mulți nu fug, nu din cumințenie, nu fug că n-au cu ce și n-au nici un mijloc de trai. Toți fierb în sufletele lor și umblă pe străzi de colo până colo în neastâmpăr.

Mergând cu un tramvai spre Mitropolie, am fost opriți în dreptul Spitalului Brâncovenesc și dați jos din vagon. Se rechiziționa vagoanele pentru evacuarea răniților din acest spital. Cine n-a văzut evacuarea grăbită de prin spitale să nu dorească a vedea. Trotuar și stradă erau pline de tărgi pe cari zăceau niște oameni bandajați și galbeni ca ceara. Niște cadavre vii. Cu tărgile erau urcați în vagoane; vagoanele însă, neamenajate pentru așa ceva, se pretează rău operațiunii. Neavând pe unde să-i vâre, îi vâră pe ferestre și, cum ferestrele sunt sus, tărgile sunt ridicate, sucite, strâmbate când la dreapta, când la stânga. Prin aceste mișcări se produc grave dureri bolnavilor, cari țipă și se vaietă de ți se ridică părul în vârful capului. O lume imensă s-a adunat să privească, unii vociferează în contra celor ce nu se pricep să vâre o targă, alții plâng. E o îmbulzeală, o gălăgie și o grabă în tot ce fac oamenii aceștia, încât ai iluzia că sau dușmanul este în preajma spitalului, sau se evacuează în mijlocul unui incendiu.

Guvernul, care până azi a încurajat fuga autorităților, a revenit cu ordine că ministerele, afară de cel de război și externe, rămân la Capitală. Dar, cum funcționarii de seamă deja au fost duși la Iași, guvernul a dat o sumă de delegațiuni de secretari generali și directori. Un zvon persistent e azi că guvernul și Regele pleacă la noapte, iar de mâine nu mai circulă nici un tren decât militar. D. Corbescu și-a dat demisiunea cum prevăzusem, și e gata de plecare. Guvernul ca să satisfacă amorul propriu a d-lui Ferekide[1], ar fi numit Prefect de Poliție pe d. general Mustață[2], ca filo-german notoriu. În locul d-lui C. Dumitriu, guvernul ar fi numit secretar general la interne pe d. Lupu Kostache[3], un intim partizan al d-lui Carp. Cum se vede, sunt ultimele precauțiuni ca întâlnirea cu dușmanul să fie mai puțin aspră.

D. Al. Marghiloman a ajuns ca buruiana cea de leac. Nu e casă mai frecventată ca a lui. Toată lumea se grăbește a-i aduce omagii și devotament. [...]

Personalul gazetăresc al mai tuturor ziarelor guvernamentale și războinice au părăsit astă-seară Capitala.

TEROARE ÎN DEZASTRU

Miercuri, 16 noiembrie

Nici Regele, nici guvernul n-au plecat astă-noapte cum se știa de ieri. În vederea marei bătălii încă se încearcă înlăturarea panicei. D-na Vintilă Brătianu a făcut azi să se publice în ziare

---

1. Mihail Pherekyde (1842–1926), om politic liberal, președinte al Adunării Deputaților (1914–1916).

2. Generalul Alexandru Mustață (1854–1927) și-a câștigat notorietatea în timpul celui de-al Doilea Război Balcanic.

3. Lupu Kostaki (1851–1923) deține mai multe funcții administrative, inclusiv pe cea de director general al penitenciarelor. Rămâne în capitală în calitate de secretar general al Ministerului de Interne, cu acceptul lui Ion I.C. Brătianu.

că D-sa rămâne în Capitală orice s-ar întâmpla. De asemenea au hotărât să rămână, ca încurajare a populației, bătrâna doamnă Pia Brătianu, mama Primului-ministru, și d-na Pilat[1], sora Primului-ministru, împreună cu altă soră, d-na dr. Sabina Cantacuzino[2]. Recunosc că asemeni gesturi sunt demne de laudă.

Pe la autorități s-a afișat următoarea telegramă primită de la generalul Presan[3], Comandantul Armatei din Moldova, de către Comenduirea Pieței București.

„Luați măsuri urgente ca panicile să fie înlăturate. Panica populației civile provoacă panica armatei.

În consecință dați ordin să fie executați imediat acei cari părăsesc posturile lor, funcționari sau civili.“

Comandant de grup de armată
General de divizie PRESAN

[...] Noul comandant al Pieței a intrat în funcțiune. El a dat imediat o circulară prin care anunța – executând ordinul generalului Presan – că pentru a stârpi panica va traduce înaintea Consiliului de Război și va executa pe toți colportorii de știri și pe toți cei ce alimentează panica, fie ei funcționari publici, fie particulari. Această circulară e interesantă prin conflictul ce a născut imediat între guvern și între Comenduirea Pieții, de aceea o dau în întregimea ei.

„Către cetățenii Capitalei

Din Ordinul M.S. Regelui, însărcinat cu menținerea ordinei în Capitală, fac cunoscut:

Că în timp de război nu numai ostașii, dar și toți cetățenii sunt datori să ajute la apărarea țării cu încordarea tuturor puterilor pentru a răbda greutățile războiului.

---

1. Maria Pillat (1868–1945), sora mai mică a lui Ion I.C. Brătianu, căsătorită, în 1889, cu Ion N. Pillat (1859–1952), moșier și deputat.

2. Sabina Cantacuzino (1863–1944), sora cea mare a lui Ion I.C. Brătianu, căsătorită, în 1885, cu doctorul Constantin Cantacuzino.

3. Constantin Prezan (1861–1943), general care s-a distins în campania militară din 1916–1917, șef al Marelui Cartier General (decembrie 1916–aprilie 1918). La începutul războiului a comandat Armata de Nord, dislocată în Moldova. Pentru rolul jucat în prima conflagrație mondială va fi ridicat, în 1930, la rangul de mareșal.

Vouă vă revine cinstea de a ajuta și îngriji pe răniți și pe acei pe cari vrăjmașul i-a izgonit de la vetrele lor; iar acelora cari de 3 luni luptă cu un eroism demn de admirație, sunteți datori a le procura cele necesare, oricare ar fi jertfa ce vi se impune și mai presus de toate a arăta o încredere oarbă în vitejia lor, care fără îndoială ne va duce la izbândă.

Până în prezent purtarea unora din cetățeni și chiar a unor slujbași ai țării a lăsat de dorit. Unii critică operațiile militare, alții răspândesc zvonuri false cari pricinuiesc panica, alții servesc de unealtă vrăjmașului, ținând cuvântări ce deznădăjduiesc populația.

Unii funcționari răspândesc panica dând semnalul fugei; alții acaparează alimente, automobilele, locurile în tren etc. De azi înainte voi aplica cu cea mai mare străşnicie legea stării de asediu.

Toți acei cari dovedesc nepatriotism prin faptele pomenite mai sus sau se vor abate de la ordinele ce voi da, fie funcționari, fie orice altă persoană, vor fi îndată arestați, dați judecății pentru provocare de dezordine sau trădare și pedepsiți conform Codului de justiție militară."

Comandantul Corpului II de Armată și
al Garnizoanei București
General de divizie ANGELESCU
Comandantul Pieței București
Colonel Boboc

Această ordonanță prin care generalul Anghelescu[1], pensionarul, se anunță însărcinat de Rege, fără a pomeni de guvern nimic, și prin care autoritățile publice sunt infierate ca autoare ale panicei de până azi, n-a convenit deloc guvernului. Ordonanța, trimisă de general direct presei spre comunicare, a fost interzisă de cenzură. Numai *Epoca* a publicat-o pe răspunderea ei contra cenzurei.

Comunicatul Statului-Major nu mai spune azi nimic. Pe tot frontul situația neschimbată.

1. Alexandru Angelescu/Anghelescu (1850–1925), general de divizie.

Piciorul meu e rău, mai ales în urma unui accident de tramvai, în care m-am lovit peste rană.

Joi, 17 noiembrie

Încă din zorii zilei, zidurile orașului au fost acoperite cu trei afișe mari, albe. Unul este ordonanța generalului Anghelescu pe care cenzura a interzis-o să fie publicată în gazete. [...]

Alături de această ordonanță s-au mai lipit 2 ordonanțe ale Prefecturei de Poliție, semnate tot de d. Corbescu, deși știu pertinamente că e demisionat și înlocuit cu generalul Musteață.

O primă ordonanță, cu nr. 253, e privitoare la reglementarea plecării trenurilor din Gara de Nord.

Nu râdeți deloc; azi, când nu se mai știe dacă de la noapte va mai putea pleca vreun tren, guvernul s-a gândit să reglementeze plecarea refugiaților. [...]

Cealaltă ordonanță, ce poartă No. 254, e ceva mai serioasă, deci și mai interesantă pentru viața ce ni se va deschide de azi înainte în prevederea că inamicul nu ne va ocupa. De altfel și aceasta este o prostie.

Iat-o în întregimea ei:

ORDONĂM DE LA DATA DE FAȚĂ:

1) Se închid toate cluburile, cercurile și localurile de întruniri ale societăților de orice fel, afară de cele de interes public recunoscute și autorizate de noi.

2) Se va închide definitiv orice local public în care s-ar fi expus, colportat, răspândit sau discutat orice fel de știri asupra chestiunilor privitoare la armată.

3) Se va aresta pe loc și înainta Consiliului de Război orice persoană care în local public, pe stradă sau oriunde va fi auzită răspândind asemenea știri.

4) Se vor închide definitiv toate localurile de consumațiune publică care ar avea în prezent la cazierul lor două contravențiuni, precum și toate cele cari de acum înainte ar cădea în contravențiune la ordonanța de față și la cea privitoare la interzicerea vânzării alcoolurilor.

5) Birturile, restaurantele şi toate localurile publice unde se serveşte mâncare vor fi de aci înainte închise strict la orele 8 seara.

6) Toate celelalte debite şi localuri de consumaţiune vor fi închise la orele 7 seara.

7) Cinematografele autorizate în prezent vor putea da spectacole zilnice numai între orele 3–6.

8) Circulaţia publică este cu desăvârşire oprită de la orele 9 seara. De la data prezentei ordonanţe sunt anulate toate permisele de liberă circulaţie emise anterior. Pentru personalul serviciilor publice strict indispensabil în serviciul de noapte, se vor elibera de Prefectura Poliţiei în unire cu Comenduirea Pieţii permise speciale de circulaţie, cari însă vor fi retrase când se va constata că nu sunt întrebuinţate în interesul serviciului.

9) Circulaţia vehiculelor, în oraş, este oprită cu începere de la ora 9 seara. Până la această oră, vor circula şi tramvaiele. Orice vehicul care va întrece viteza de 12 km pe oră în oraş şi nu se va opri la semnalul agenţilor forţei publice va fi somat prin armă a se opri, şi la nesupunere, se va trage asupra conducătorului. Farurile sunt strict interzise în oraş, dacă lumina lor nu este acoperită prin hârtie sau vopsea. Contravenienţii vor fi opriţi pe loc şi li se vor confisca farurile cari n-ar îndeplini aceste condiţiuni.

10) Este interzisă aglomerarea la uşile băcăniilor, brutăriilor şi altor localuri de desfacere de produse alimentare şi de primă necesitate. Publicul se va aşeza în ordine şi în şir de-a lungul trotuarului, aşezându-se fiecare la urma celui sosit înaintea sa.

11) Toţi indivizii excluşi din elementele armatei pentru că au suferit condamnaţiuni infamante, cu închisoare de la 2 ani în sus, sunt obligaţi a se prezenta, până la data de 20 noiembrie inclusiv, la Prefectura Poliţiei pentru a face această declaraţie.

12) Oricine va fi surprins furând, jefuind, devastând sau cercând să dea foc va fi împuşcat pe loc.

13) Toate organele forţei publice vor executa pe loc dispoziţiile de faţă.

Măsuri severe de poliţie, utile, dar tardive în faţa prăpastiei în care ne găsim azi.

Toată ziua lungi convoiuri de căruțe țărănești încărcate se scurg dinspre Bragadiru spre Obor. În căruțe stă toată gospodăria țărănească, iar deasupra lor stau femei ce bocesc în gura mare. O adevărată bejanie, și s-a lăsat azi un frig teribil.

Cercetașii și copiii plecați pe jos spre Moldova au fost opriți, din ordinul guvernului, la Ploiești, în urma protestărilor generale ale publicului. Cei prea tineri au fost reîntorși cu trenul la casele lor, cei mai în vârstă și mai solizi au fost porniți cu trenuri spre Moldova. O notă bună administrațiunii publice.

Eforia Spitalelor Civile, în urma descomplectării contenciosului său prin mobilizarea avocaților săi, m-a angajat ca avocat consultant. În această calitate am un avantaj de care mă bucur; toți cei din serviciul Eforiei Spitalelor Civile avem dreptul a purta o bandă albă la mână, cu semnul Crucei Roșii și un carnet de identitate, care să justifice semnul distinctiv, iar după opiniunea președintelui Crucei Roșii va fi respectat de trupele de invaziune.

La ora 4 jum., ducându-mă la pansament, aud o puternică, dar depărtată bombardare. La ora 6, când m-am reîntors, bombardamentul continuă. De astă dată sunt tunurile de pe front. Să se fi apropiat oare așa de mult frontul, sau e un efect acustic explicabil, chiar la depărtări mari? [...]

Vineri, 18 noiembrie

După o noapte agitată, zorii zilei apar mai liniștiți; tunul nu se mai aude bubuind, probabil că luptele s-au îndepărtat și asta e un semn bun. Pe străzi nu se mai simte panica, noile ordonanțe și-au făcut întru câtva efectul. Nici la Capul Podului nu se mai văd azi convoiuri de refugiați. Până și automobilele aleargă cu o viteză mai rezonabilă. [...]

Guvernul a dat azi noi ordonanțe în vederea dezastrului.

În teritoriile ocupate de inamic, se suspendă termenile de judecată. Cu această ocazie constatăm cu tristeță că am pierdut până azi: Silistra, Bazargic, Constanța, Turnu-Severin, Târgu-Jiu, Craiova, Râmnicul-Vâlcea, Turnu-Măgurele, Slatina,

Caracal, Câmpulung, Pitești și Giurgiu, capitale de județ. Ce ne mai așteaptă săptămâna care vine?

Cu toate acestea ni se strigă: încredere în armată și în Rege.

Mai văd pe zidurile orașului azi un afiș ce sună scurt: *Ordin*, semnat de generalul de divizie Anghelescu, prin care face cunoscut tuturor militarilor, de orice grad, ce se găsesc în București, să plece imediat la front sau la reședința corpului de armată din care fac parte, sub pedeapsa de a fi traduși în judecata Consiliului de război.

În executarea acestui *Ordin*, au circulat azi pe toate străzile patrule militare.

Chestiunea militarilor ce se găsesc în București e foarte gravă. Bucureștiul e plin de ofițeri, fie reveniți de pe front cu vreo însărcinare, fie lăsați aci expres cu vreo misiune; cea mai mare parte din ei sunt băieți de oameni influenți. O vedem cu ochii noștri, o simțim din conduita lor, că toți cei ce prin rubedenie sau prin politică au vreo legătură cu partidul d-lui Marghiloman sau Carp nu se mișcă din Capitală. Mulți mărturisesc la ureche că au fost sfătuiți să mai stea ascunși câteva zile, alții au intrat prin spitale suferind de migrene sau dureri de măsele. [...]

O nouă pacoste pentru consumatori. Nu mai există monedă mai mică de 20 lei. După ce a dispărut din circulație literalmente argintul, a dispărut acum și hârtia de 1 leu, 2 lei și 5 lei. Nimeni nu voiește a mai da rest, negustorii se lipsesc să mai vândă. Când intri într-un local să consumi, te întreabă în ce monedă ai să-i plătești, altfel nu te servește. Nici Banca Națională nu mai schimbă, decât cu mari dificultăți. [...]

Guvernul, ca să înlesnească fuga funcționarilor, le dăduse leafa cu anticipație pe 3 luni; acum s-a răzgândit.

Ministerul de Culte și Instrucție Publică comunică azi prin ziare, funcționarilor refugiați, inclusiv șefii de birou, că, dacă nu se reîntorc la post până în cutare zi, vor fi înlocuiți. Același aviz îl publică Curtea de Compturi și Casa de Depuneri. Cum se vede, se tolerează fuga numai directorilor și subdirectorilor. Și când te gândești că azi guvernul știe că, din cauza imposibilității de transport, nimeni nu se mai poate întoarce, mai ales în ajunul ocupării Bucureștiului!

Am așteptat comunicatul Statului-Major, cu mare nerăbdare azi, din cauza bombardărilor ce au ținut toată noaptea. [...]

Deci luptele sunt la Comana.

Călugărenii, pământ sfințit de oștile lui Mihai Viteazul, este din nou însângerat azi. Fie ca umbra lui Mihai să reîmbărbăteze oștirea noastră. Salvarea Bucureștiului, dacă mai este posibilă, de aci va veni.

Dacă pierdem Comana, Capitala va capitula repede.

NENOROCIRI MULTIPLE

Sâmbătă, 19 noiembrie

Și astăzi ne-am sculat într-un București românesc. Va mai dura mult nesiguranța? Cei ce suntem hotărâți a înfrunta nenorocirea ocupațiunii suferim tocmai din prelungirea nesiguranței.

Lumea ce aleargă pe străzi s-a mai rărit. Îmbulzeala e numai la gară. În Piața Victoriei, la Capul Podului, azi nu mai e nimic, numai nesfârșite care cu făină trec spre Obor; sunt destinate Moldovei, unde stocurile trebuie să fie insuficiente.

Noi măsuri s-au luat contra militarilor ce nu vor să plece din București.

O nouă ordonanță a generalului Anghelescu reamintește comercianților prețurile maximale și obligația de a nu ascunde mărfurile, de astă dată însă sub pedeapsa *bătăii în piața publică*. [...]

Multe cazuri de nenorociri întâlnești pe străzi. Azi am asistat la câteva scene [...] cari [...] dau mai bine imaginea stării sufletești în care se găsește populația. [...]

Comunicatul de azi are același cântec, dușmanul atacă și noi ne retragem. [...]

De altfel, către seară a început a se auzi distinct bombardamentul de artilerie.

Funia se apropie de par.

De s-ar termina într-un fel.

Duminică, 20 noiembrie

Înainte de a se lumina de ziuă au început tunurile de pe Neajlov. Cu cât înaintează ziua, cu atât focul se întețește. Toată ziua tunul a bubuit, iar între 4–6 bombardamentul este așa de intens, încât nu se mai disting loviturile între ele, este un huruit permanent. Pe la 7 s-a făcut liniște complectă.

În lupta ce să dă acum, armata noastră ar trebui să fie mereu victorioasă, cea întâi neizbândă este pieirea Bucureștiului.

La ora 9 dimineața o patrulă din Reg. 67 Infanterie s-a prezentat în curte la noi ca să perchiziționeze de avem sau nu arme nepredate. Au verificat superficial la etajul de jos și s-au dus. Scopul urmărit este ca populația să nu aibă arme și să atace inamicul când va ocupa orașul. [...]

Orașul pare liniștit cu toată grija ce a dat fiecăruia bombardarea intensivă de azi. [...]

RUPEREA FRONTULUI. GUVERNUL FUGE ÎN MOLDOVA

Luni, 21 noiembrie

Toată noaptea Capitala a fost zguduită de groaznicul bombardament al artileriei. Spre ziuă, intensitatea e la maximum. Cum s-a luminat am trimis după ziare, din ele văd că aseară guvernul a părăsit Capitala. Prefectura de Poliție face cunoscut că, în interes superior, guvernul se strămută la Iași pentru a putea păstra legătura cu armata și cu Aliații. Formula nu e banală. Până acum ziceam, mai bine să se termine și să înceteze nesiguranța; acum, că apare primul simptom că s-a terminat, ne reia din nou groaza. Presa publică noile condamnări ale Tribunalelor militare relative la cei ce au răspândit panica. Cezar Pascu, ajutor de Primar, a fost condamnat la 6 luni închisoare.

La ora 10 jum. dimineața am ieșit în oraș. Pe străzi liniște neobișnuită, numai bubuitul tunurilor, ce n-au încetat, ne mai amintește că undeva sunt frământări mari.

La toate răspântiile ce dau spre Calea Victoriei e câte un milițian cu arma la umăr, ce face de pază. Ce o mai fi și asta? Pe B-dul Colței întâlnesc grupuri de soldați români, unii cu echipamentul de război, alții fără armă, alții fără ranițe, alții cu capul gol, toți însă au după gât sacul alb pentru merinde. Cu hainele prăfuite, rupte, decolorate, plini de noroi, bărboși, cu fața arămie de vânturi și ploaie, merg alene spre Capul Podului. Nu e un grup, două, zece, sunt sute de grupuri și vin de se concentrează de pe toate străzile orașului. [...]

Curios, întreb un grup de soldați, ce e cu ei și de unde vin?

— De pe front, boierule, vai de măiculița noastră.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Ne-a prăpădit astă-noapte nemții, ne-a rupt frontul și ne-a prăpădit. Noi îi bătusem întâi, dar vezi, s-au reîntors cu mașinăriile lor multe și ne-a stâlcit. Domnii ofițeri, cari au murit, cari au fugit; noi am rupt rândurile, am trecut Argeșul prin apă și câți n-au rămas în Argeș au fugit la București și ne-am împrăștiat ca potârnichile.

— Și unde vă duceți acum, așa fără nici un rost?

— Ne ducem la Băneasa; am auzit că acolo se strâng rămășițele ca să plece înspre Urziceni, că de ne-o prinde inamicul ne ucide ca pe câini. [...]

Dușmanul e la porțile orașului. Istorisirea soldaților se confirmă nu numai prin fuga guvernului, dar și prin următorul afiș, lipit pe zidurile caselor:

PROCLAMAȚIUNE

„Noi, generalul Musteață, Prefectul Poliției Capitalei, aduc la cunoștința tuturor cele ce urmează:

1) Din înalte considerații guvernul țării și-a mutat provizoriu reședința la Iași, însărcinându-mă cu asigurarea liniștei și a ordinei în Capitală.

2) Luând această grea sarcină, voi căuta a-mi face datoria până la capăt, astfel ca liniștea și ordinea cea mai desăvârșită să domnească.

3) Vor fi pedepsiți cu pedeapsa capitală toți acei ce se vor deda la jafuri, prădăciuni, dare de foc și la nesupunere la ordinele noastre.

4) Toţi cei ce posedă în casele lor arme de orice fel, în termen de 12 ore de la publicarea acestei proclamaţii, vor fi datori a le depune la Primăria Capitalei; contravenienţii vor fi pedepsiţi cu împuşcarea.

5) Întrunirile prin case particulare, localuri publice, cluburi sau chiar pe străzi în grupuri, cu scopuri ascunse, vor fi pedepsite cu împuşcarea.

6) Apariţia oricărui jurnal sau orice publicaţie se opreşte cu desăvârşire. Contravenienţii vor fi executaţi.

7) Oraşul va fi iluminat în întregime, iar localurile publice vor fi deschise până la ora 8 jum. seara.

8) Toţi birtaşii, cafegiii şi cârciumarii cari vor da de băut oricărui cetăţean sau ar provoca scandaluri în acele localuri se vor pedepsi cu amendă până la 10.000 lei şi cu închiderea localului pentru toată durata războiului.

9) Sunt oprite reprezentaţiile teatrale, cinematografele şi café-concertele, magazinele de orice fel pot după voia fiecăruia a fi închise sau deschise şi asta numai până la 7 seara.

10) E oprită circulaţia pe strade de la 9 seara, afară de oamenii de serviciu ai Poliţiei sau a fanaragiilor. Contravenienţii vor fi executaţi.

11) Poporul Capitalei, care în toate ocaziunile mari a dat probă de tact şi înţelepciune, va face ca şi în aceste momente grele să fie la înălţimea sa, spre a nu fi pus în dureroasa poziţie de a aplica pedepsele de mai sus.“

(ss) GENERAL MUSTEAȚĂ

Dat în Bucureşti la... noiembrie 1916
(Ziua lipsește)

Se adeverește deci că guvernul numise mai demult Prefect de Poliție pe acest domn general funebru, care în ridicolul în care nu se simte își intitulează proza drept „*Proclamațiune*“.

Din două una, sau intră inamicul și atunci lasă-i lui dreptul să desființeze ultimele vestigii de libertate ce ne mai lăsase starea de asediu și dreptul de-a ne împușca pentru toate nimicurile, fără judecată; sau n-are să intre inamicul și atunci pentru ce această nebunie, cu o populație din cele mai pașnice? [...]

O a doua proclamație a generalului Musteață ne-a înspăimântat și mai mult.

Ea sună așa:

„Noi general Musteață, Prefectul Capitalei, ordonăm ceea ce urmează:

La intrarea în Capitală a armatelor imperiale germane, toți locuitorii, bărbați și femei, vor avea o purtare cuviincioasă oferind cu bunăvoință găzduirea de care vor avea trebuință.

Porțile și ușile caselor vor fi deschise.

Oricine, bărbat sau femeie, tânăr ori bătrân, care se va deda la acte ce ar aduce o insultă armatelor imperiale, precum: împușcături cu vreo armă de foc ascunsă, aruncare de orice fel de lucruri, cum și amenințare cu vorba ori cu gestul, va fi imediat pedepsit cu împușcarea."

În fața unui așa avertisment, trebuie să ne așteptăm ca armata dușmană să intre chiar azi în București.

Ne deprinsesem cu ideea, totuși ordinul generalului Musteață ca să primim bine și politicos, cu bunăvoință chiar, pe inamicul care ne desființează țara și ne-a ucis frații și copiii ne zguduie în mod neașteptat nervii.

Plec în oraș să găsesc un prieten, să ne încurajăm de se mai poate; în dreptul B-dului Academiei se aude o muzică militară ce cântă un marș străin, necunoscut. Lumea aleargă, trebuie să fie nemții. Instinctiv mă duc și eu în acea direcție. Sunt trupe în marș, nu sunt nemții, sunt câteva regimente rusești de infanterie, care trec în pas de defilare spre Cotroceni în sunetul muzicei. Soldații cântă din gură și strigă „*ura*". Publicul a rămas rău impresionat. Zvonurile cele mai contradictorii să răspândesc în oraș – Bucureștiul nu se predă. Se precizează că nici Comandamentul rus, nici Misiunea Franceză nu voiesc să abandoneze „*Cetatea București*". Prezența pe străzile Capitalei a regimentelor rusești în același timp când generalul Musteață ne invita să descuiem ușile nemților îndrituiește pe toată lumea să creadă că lucrul e adevărat. În acest caz orașul va fi groaznic bombardat. Publicul e revoltat de conduita rușilor. Eu nu cred că guvernul român a plecat fără să aranjeze cu Rusia chestiunea aceasta, nu e admisibil să ne fi lăsat pe atâtea sute de mii de oameni în acest oraș, fără a ne avertiza că cei ce

rămân rămân în plin front. Nu se poate. Atunci ce caută rușii în Capitală azi? Cu puțină bunăvoință se găsește explicația. Ei erau cantonați de mult în jurul Bucureștilor pentru eventualitatea că ne vom apăra. Acum, că vine inamicul și nu se mai luptă, pleacă și ei. Disciplina le cere să se retragă frumos și nu în panică. [...]

Ultimele ziare au apărut astăzi dimineață. Altele nu vor mai apare, sub pedeapsa morții. Nu credeam să trăiesc să văd și acest fenomen: Bucureștii fără guvern român, fără constituție, fără presă, fără poștă, fără telegraf, izolat de restul lumii, izolat de ai tăi, de rude, de prieteni. Și pentru cât timp? Pentru un an, pentru doi?

Necunoscutul acesta este groaznic.

Până la ora 4, în oraș nu e nimic nou, afară de o mică debandadă în poliție. Fără ca să aflăm pentru ce, poliția a rupt la amiază de pe ziduri Proclamația și ordonanța generalului Musteață. Lumea se întreabă ce să fie? [...]

Ce a fost rămâne deocamdată un mister; pe la orele 2, tot poliția aleargă de lipește la loc ceea ce rupsese.

Seara o surpriză, străzile și casele luminate „*a giorno*", cum nu mai văzusem Capitala din august. E o primă consecință a înfrângerei, care ne mulțumește; am scăpat de zepelinuri și aeroplane, casele pot fi luminate, lumea poate circula pe străzi fără a-și sparge capul de felinare.

Tunurile nu se mai aud.

Pentru prima oară de la declararea războiului, nu mai avem comunicatul Statului-Major.

Ultimul a purtat No. 98.

Citind gazetele ce au apărut astăzi pentru ultima oară: *Universul* și *Dimineața*, ai impresia că mai târziu nimic n-ar îndritui pe un cercetător să creadă că în această zi s-a prăbușit *România liberă*. De mult, cenzura își terminase opera – desființase presa. Păstrez aceste numere, pentru ca să fie o lecțiune de lașitate și ticăloșie, generațiunilor viitoare. Presa noastră pare a fi trăit sub bici ultimele zile de libertate. Nimic în ea, din groaza și furtuna sufletelor noastre, nu va găsi cercetătorul istoriei.

ÎN AJUNUL MAREI RUȘINI

Marți, 22 noiembrie

Încă o noapte de insomnie și de torturi morale. Ce de gânduri! Ce va fi cu noi, cu viața și avutul nostru? Să stăm cu ușile descuiate și cu bunăvoință să lăsăm să intre și să iasă din casele noastre dușmanul, când va voi și probabil cu ce va voi. Își dă oare lumea socoteală de ce înseamnă asta? [...]

Toată noaptea s-au zguduit casele de zdruncinăturile camioanelor încărcate ce au trecut pe șoseaua Bonaparte. În ziuă am ieșit la o fereastră să privesc cine trece, sunt nemții? Erau tot convoiuri românești, nesfârșite resturi ale armatei noastre în retragere: căruțe cu coviltire, purtând fiecare o placă cu inscripția cărei unități aparține, căruțe model militar, amestecate cu căruțe de rechiziție, chesoane de fier, furgoane, trăsuri de ambulanță, cuptoare de bucătărie, care cu butoaie și sacale de apă și iar căruțe cu coviltir și iar chesoane și ambulanțe conduse de soldați și comandate de ofițeri călări. În multe căruțe sunt răniți, în altele ofițeri culcați în paie. E retragerea, vin dinspre Obor și o iau pe șoseaua Jianu[1] pentru Urziceni.

Nici în noaptea aceasta dușmanul nu a intrat în oraș.

Bombardarea artileriei a încetat cu desăvârșire.

Publicul s-a mai liniștit – vorba vine – adică a mai prins glas de vorbă; e gălăgios și discută la toate răspântiile. Fiecare îți spune o veste bună, un succes extraordinar pe care îl știe, l-a auzit de la o persoană demnă de toată încrederea. [...] Asemeni zvonuri sunt provenite din împrejurarea că ieri pentru prima oară publicul n-a avut comunicatul oficial al Cartierului nostru General. Această împrejurare unită cu aceea că publicul așteaptă încă de ieri-dimineață ca inamicul să intre în Capitală și acum vede că a trecut o zi și nici un neamț n-a apărut la barieră, din contra, nici tunul nu mai bubuie, face optimismul să dea frâu liber tuturor știrilor fantastice.

1. Bulevardul Aviatorilor de astăzi.

În fapt, în cercuri informate aflăm că nimic din cele de mai sus nu este adevărat. Din contră, patrule inamice venite dinspre Titu au distrus ieri parte din linia ferată București–Ciocănești. Oricare ar fi adevărul, un lucru e sigur, azi proclamația generalului Musteață a devenit ridicolă. Guvernul în ultimul moment își pierduse capul; asta l-a făcut să plece înainte de vreme, dând ocazia generalului Musteață să-și afișeze și el proclamația prematur. Știam din anturajul unui ministru că, atunci când nemții vor intra pe o barieră, guvernul va ieși pe alta. În noaptea de 20 spre 21 noiembrie, când frontul nostru a fost spart, guvernul a avut credința că nemții nu se vor opri decât în Capitală; s-au înșelat. Concluzia o vedem acum, ne-am ales cu spaima înainte de vreme, guvernul a fugit înainte de a fi necesar, ni s-a suprimat presa înainte de timp și ne-am trezit guvernați de generalul Musteață, înainte de a fi nevoie. Asta încă n-ar fi nimic, au făcut una și mai boacănă. În noaptea de 20 spre 21, generalul Musteață, crezând că nemții nu se vor opri decât în centrul orașului, a dat ordin Poliției ca la orele 2 noaptea să scoale lumea din somn, să aprindă luminile, să descuie ușile că vine nemții. Zis și făcut; poliția a bătut în geamurile și ușile caselor înspăimântând lumea, speriind copiii și femeile. Cunosc lume care a avut atacuri de nervi și inimă, mulți s-au îmbolnăvit de frică. [...]

DUȘMANUL OCUPĂ CAPITALA

Miercuri, 23 noiembrie

Noapte liniștită, tunurile de pe front nu se mai aud. Spre ziuă însă ne trezim în puternice exploziuni. Par a fi bombe mari de zepelinuri, geamurile se cutremură. La prima impresie am crezut că au revenit avioanele inamice; pe cer însă nu se vede nimic, și apoi dacă ne predăm de ce ar mai bombarda avioanele?

Dau să mă scol și să ies în oraș. [...] Ieșit în oraș aflu că exploziile au provenit din aruncarea în aer a unor pavilioane de la Arsenal. [...]

Pe Calea Victoriei poliția în mare ținută e înșirată pe mijlocul străzii ca la 10 Mai; din strada Carol până la Palatul Regal se țin lanț unul de altul: inspectori, comisari, subcomisari și gardiști.

Se așteaptă intrarea Feldmareșalului Mackensen.

Deși îmi zisesem de atâtea ori că atunci când va apare dușmanul mă voi ascunde să nu văd și să nu aud, o curiozitate bolnăvicioasă mă îndeamnă să rămân pe stradă să asist la acest act pe care Dumnezeu m-a condamnat să-l văd cu ochii. Intru la Capșa; aci nici un prieten, numai filo-germanii cunoscuți. Am ieșit afară, după ce am aflat că un banchet de 20 tacâmuri stă gata pregătit.

Fix la orele 12 trec în viteză dinspre Bragadiru câteva automobile cu drapele naționale și albe, iar unul cu drapel american. Era al d-lui Vopicka[1], ministrul Americei. În celelalte se zăresc d-nii Nenițescu[2], Emil Petrescu[3], general Mustață, câțiva ajutori de Primari.

Se reîntorc de la Bragadiru unde se duseseră de dimineață să predea nemților orașul. Mă duc cu un ziarist la Ministerul de Interne; aci însă un consemn sever ne oprește de a intra. Reîntorși în Calea Victoriei aflăm că poliția toată a fost rechemată la Prefectură sub motiv că nu mai intră nici un neamț.

Ce se petrece e extraordinar. E o debandadă nemaipomenită. Nimeni nu mai știe nimic ce e cu nemții. Singurul care ar fi putut ști exact e generalul Anghelescu, care se zice că a avut ieri o întrevedere cu trimisul lui Mackensen, dar care a fugit și el în Moldova. Generalul Mustață, în uniforma de general,

1. Charles J. Vopicka (1857–1938), ministru plenipotențiar al SUA la București (1913–1920).

2. Dumitru Nenițescu (1881–1930), om politic apropiat aripii P.P. Carp din Partidul Conservator, ministru al industriei și comerțului (1912).

3. Emil Petrescu (1858–1938), primar al capitalei în perioada martie 1914–noiembrie 1916.

vine într-un automobil să contramandeze banchetul de la Capșa. Hotărât că nemții nu mai vin. Mă duc și eu acasă să iau masa. La ora 3 voi să mă duc la medicul meu pentru un pansament. Abia ieșit în stradă aud cântecul de cor ostășesc al unei trupe în marș. Alerg spre Capul Podului deoarece cântecul pare a veni dinspre Calea Victoriei; așa și era, o companie de infanterie germană trece înspre Șosea. În rânduri, soldații merg cântând, acoperiți de flori. În fruntea companiei merge cu pasul cadențat, cu sabia scoasă, un tânăr ofițer, înalt, slab și excesiv de galben la față. Cu ochii țintă înainte, nu privește nici la dreapta, nici la stânga lui, la lumea adunată. Lângă el în stânga, merge un plutonier român în aceeași cadență și nedezarmat; probabil îl conduce ca călăuză să ocupe poziția ce i-a fost destinată.

Soldații sunt toți oameni tineri, toți slabi și trași la față, blonzi, mulți cu ochelari după ureche. Plouați, cu uniformele șifonate, decolorate și pline de praf, poartă pe cap niște coifuri cu țepușe, acoperite cu un înveliș de postav gri. În picioare au cizme înalte; hainele de o culoare cenușie sunt subțiri pentru iarnă; nici unul n-are manta. După gât au niște ciorapi lungi de pânză ce le servesc de cartușiere, iar în spinare ranițe de piele de capră ce păstrează părul încă pe ele. Figura trupei în general e radioasă; toți sunt veseli și cântă râzând. Publicul de pe trotuare, public mai mult feminin și desigur străin, îi aclamă și le aruncă flori. [...]

Multe femei și fete au intrat în rândurile soldaților și merg cu ei braț la braț. Un flăcăiandru cu casca pe ceafă ține una la brațul drept, alta la brațul stâng și cântă de se sparge, fără însă a ieși din aliniere. Mulți soldați au brațele pline cu pâine, sticle de vin, coniac. Alții beau din sticlă, mergând. Cei mai mulți au câte o țigară de foi în gură sau o pipă. Mulți din public le împart în trecere țigarete. [...]

Am continuat pe Calea Victoriei drumul spre centru. O lume imensă. Trotuarele sunt pline, nici o figură de român. Din când în când apar grupuri de soldați ce au rupt rândurile. Câte 2 sau 3 merg însoțiți de câte un civil sau o femeie. Vorbesc între ei în limba lor, își istorisesc lucruri plăcute căci sunt veseli și

râd de se prăpădesc. Prăvăliile de alimente și cofetăriile s-au umplut de soldați ce târguiesc în grabă. [...]

În piața Palatului Regal aglomerația e și mai mare; o lume imensă amestecată cu soldați germani au năvălit în curtea Palatului. În mulțime se zăresc și soldați călări cari probabil au intrat să facă pază deoarece porțile au fost închise și nu se mai permite intrarea altora. Garda la Palat o fac încă jandarmii pedeștri români. La fiecare poartă s-a postat în stradă un soldat german călare și un comisar român.

Deasupra Palatului nu s-a arborat nici un drapel.

În toată mulțimea aceasta nu zăresc o singură figură de român. Pe tot parcursul drumului meu n-am întâlnit decât pe trei români: pe Dem. Nenițescu, pe pictorul Petrașcu și pe Nae Petrescu caricaturistul. Restul, străini. Toți internații găsiți la Văcărești, Domnești și Luvru[1] au fost liberați din ajun de autoritățile noastre. Toți au venit cu flori azi întru întâmpinarea armatelor liberatoare. Gestul acesta îl iert străinilor, nu-l iert evreilor cari formează jumătate din această mulțime radioasă. Se mai remarcă în fața Palatului, înșirate pe un singur rând, călugărițele de la Sf. Iosif cu brațele pline de flori.

Privesc dintr-un colț al străzii priveliștea aceasta, cu sentimentul că sunt străin în țara mea. Toată lumea din fața mea e una cu năvălitorul, toți sunt ca la ei acasă, noi cei cari n-am fugit suntem niște nepoftiți, siliți a ne strecura pe unde lumea e mai puțină ca nu cumva cel întâi venit să te arate neamțului cu degetul:

— Uite, vezi pe cel de colo? E un român, e un spion rămas aci, a vrut războiul, a vrut România Mare.

Am plâns mult în viața mea, am plâns cu drept și pe nedrept, dar nu mi-au curs lacrimi mai amare ca azi când m-am întors acasă rușinat că sunt român.

1. Astăzi Hotel Capitol, situat pe Calea Victoriei.

PROCLAMAȚIA LUI MACKENSEN

Joi, 24 noiembrie

Feldmareșalul General von Mackensen este în București.

O proclamațiune, pe un petec mic de hârtie albă, tipărită în două limbi, germană și română, stă azi pe toate zidurile Capitalei în numele lui. Ea sună așa:

„Către locuitorii orașului București.

Orașul București este ocupat de către trupele mele; el intră sub legile de război.

Noi ducem război numai contra armatei române și rusești, iar nu contra poporului român. Cine nu va opune armatei mele nici o rezistență și se va supune de bunăvoie ordinelor comandanților militari și a însărcinaților le va fi asigurată viața și avutul. Iar cine va încerca de a aduce vreun rău trupelor puse sub comanda mea sau a aduce vreun folos armatei române și ruse, contra căreia luptăm, va fi pedepsit cu moartea.

Pentru orice rezistență ce s-ar opune trupelor mele de către populația civilă, inclusiv funcționarii publici, orașul București va fi tras la răspundere și va putea aștepta măsurile de represiune cele mai aspre.“

Orașul este liniștit; nici un act de ostilitate, nici un conflict nu s-a născut nicăieri. Din contra o imensă populație străină, amestecată cu populația evreiască din Capitală, umple și azi străzile, plimbându-se ostentativ braț la braț, cu soldații și ofițerii germani.

Capitala a luat înfățișarea unui oraș german, prin militarii ce mișună pretutindeni și prin limba ce se vorbește pe stradă. Nici un cuvânt românesc nu se mai aude, pretutindeni în prăvălii, în cafenele, în berării, pe stradă, nu se vorbește decât nemțește. Singură cafeneaua Capșa mai adăpostește pe obișnuiții politicieni români, rămași în Capitală, și cari, în lipsa cluburilor închise de generalul Mustață, se adună încă aci. Conversațiunile se țin în surdină – deocamdată.

Trupe germane defilează în trecerea lor, pe străzile principale ale orașului; ele sunt în trecere, urmând armata noastră în retragere. Desigur că pentru a ne consolida moralul defilează aceste puține trupe, restul trec pe șoselele de centură, în înaintarea lor. Un escadron de husari a descălicat și poposit pe piața Sărindar în fața Cercului Militar. Palatul Regal a fost azi ocupat de gardă germană, iar porțile închise; intrarea în curtea Palatului e strict interzisă. Nici un drapel german n-a fost încă arborat. Gardă germană s-a pus imediat la Ministerul de Externe, la cel de Interne, la cel de Război și la Statul-Major român. Poșta a fost evacuată de funcționarii români și ocupată militărește. Garda în afară se face de soldați germani asistați de un jandarm pedestru român dezarmat.

Căruțe de ordonanță, pline de aprovizionări cu materiale, nutriment și munițiuni, și-au oprit mersul în lungul Căii Victoriei, poposind mai ales în puncte însemnate ca: Prefectura Poliției, Capșa, Piața Teatrului, Ateneu, Biserica Albă etc. Soldații s-au așezat jos, deschid cutii de conserve și își pregătesc masa pe loc. Trăsuri mari militare, cu materiale tehnice de telegraf și telefon s-au oprit în diferite puncte și instalează deja sârme de telefon și fac legăturile; sârmele se așază așa de jos, încât pot fi atinse cu bastonul; inscripțiuni mari în limba germană se atârnă din loc în loc spre a indica diferite lucruri pe cari eu nu le înțeleg. Statul-Major și komandatura au ocupat Hotelul Bulevard, Capșa și Athénée Palace.

Toată ziua au trecut diferite trupe, cu muzica în frunte, nici unele însă nu se opresc în Capitală. Am văzut azi infanterie, cavalerie și artilerie germană. Artileria n-a trecut decât cu tunuri de câmp ca și ale noastre, însă trase de niște cai mari și voinici, bine îngrijiți. Infanteria cea care a trecut azi a lăsat o proastă impresiune. Câteva regimente de oameni absolut tineri, între 16–18 ani; slabi, mici și mai ales urâți. Nici o caricatură n-am văzut până azi, care să reproducă mutrele ce au defilat cu aceste regimente. Halul în care erau, oboseala întipărită pe figurile lor prăfuite, galbene și nespălate, dovedea că erau trupe ce au luptat în primele linii ale înaintării. Cavaleria în schimb, cea care a defilat azi, a fost admirabilă ca prestanță, cai puternici și mari, soldați înalți, bine legați, bine îmbrăcați

și vârstnici fără a fi bătrâni. Ofițerii toți au o prestanță marțială. Au trecut și regimente austriace, multe unități erau însă încadrate de ofițeri germani. Spre seară și-a făcut apariția un batalion turcesc, cu efectiv de o companie, cu o detestabilă muzică în frunte, ca la moși[1], cu drapelul desfășurat, a defilat în lungul Căii Victoria. Prost îmbrăcați, cu tunica de un fel, cu pantalonii de alt fel și neasemănătoare în culoare la toți soldații, purtând pe cap, unii șepci, alții fesuri, alții turbane, iar cei mai mulți o cască de postav în genul pălăriilor engleze din colonii, au făcut o impresiune detestabilă. Am văzut trecători închinându-se, făcându-și cruce privind la cuceritorii României.

Bulgari nu s-au văzut încă.

Automobilele germane au umplut străzile. Toate sunt uniforme ca tip, caroserie și culoare.

Mackensen a circulat într-un automobil pe străzi, a fost și la Palatul Cotroceni.

S-au făcut multe arestări de ofițeri și soldați români și ruși, găsiți pe străzile orașului în mahalale. Până în acest moment învingătorii n-au făcut nici un act de natură să ne facă să simțim și materialicește că sub mănușa de catifea e o mână de fier.

Despre soarta armatei noastre în retragere nu se mai știe absolut nimic.

Izolarea noastră de tot ce trece bariera orașului e completă.

SUB OCUPAȚIUNE GERMANĂ

Vineri, 25 noiembrie

Inamicul s-a infiltrat în întreaga Capitală. E pretutindeni, la centru ca și la periferie. Trupe în marș azi n-au mai defilat, în schimb, automobile și camioane automobile încărcate de zguduie clădirile trec necontenit spre front. Mai toți ofițerii și soldații fără arme sunt azi în plimbare pe străzi.

1. Bâlci organizat anual la București.

Ofițerii nu poartă sabie, ci o mică baionetă cu un dragon de fir; printre ei se zăresc azi și austriaci și bulgari. Două companii, una bulgară și una turcă, au fost reținute în oraș ca garnizoană de ocupație pe lângă trupele germane, ca o satisfacție dată amorului lor propriu. Aceste 2 companii au fost încartierate la Școala de Artilerie și Geniu din Calea Griviței. Bulgarii se disting la prima vedere de celelalte trupe; sunt fioroși la vedere, figuri sălbatece, murdari, soioși îmbrăcați, cu fețele și părul neîngrijit, bărboși, cu cizme mari și grosolan lucrate; uniformele lor au o culoare gri-galbenă și ieșită de soare, postavul din care sunt confecționate e foarte grosolan. Sunt puțini în București, *dar se disting*, îmi spunea azi cineva.

Dacă armata germană s-a purtat cu omenie până acum, nu putem spune același lucru despre mica trupă bulgară. Astă-noapte au umplut cârciumele din Cartierul Grivița și Sculpturei și, după ce s-au îmbătat, au plecat în grupuri și s-au pus pe spargeri, jafuri și crime. [...]

Aceste fapte au fost aduse chiar azi la cunoștința komandaturei germane și s-a promis că faptul nu se va mai repeta. Deocamdată s-a dat ordin să se închidă cârciumile și s-au plasat în cartier patrule germane.

Soldații au început deja a târgui fără bani. Dau un fel de bonuri ștampilate de Comandamentul lor – plătibile de Comuna București.

În palatul Cercului Militar au fost instalați prizonierii români și ruși, capturați în Capitală.

Un ordin al generalului Mustață cere ca toți cei ce au făcut parte din ambele *armate dușmane*, ruși și români, și se găsesc în Capitală, să se prezinte singuri în 24 ore pentru a fi făcuți prizonieri de război. Cei ce nu se vor prezenta vor fi pur și simplu împușcați.

Nemții obosesc primind și înregistrând ofițerimea română rămasă în Capitală ca să-și salveze viața. [...]

Komandatura imperială a impus Primăriei Capitalei o listă de vreo 20 de obligațiuni. [...]

Între altele, le-a dat 12 ceasuri răgaz, ca să le comunice:

Ce magazii de arme, nume, stradă și număr, precum și conținutul depozitelor lor, s-ar fi găsind în București.

Câte vehicule automobile se găsesc în Capitală și adresa lor.

Ce cantități de lemne, petrol, cărbuni, zahăr, făină etc. se găsesc depozitate în Capitală de către autorități și de către particulari și unde.

Câtă pâine se poate fabrica zilnic în București și care e capacitatea totală de măcinare a morilor aflătoare în ființă aci.

Răspunsul trebuie dat în 12 ore sub pedeapsă de grea amendă de război.

Ceasul și calendarul va fi cel german.

Toate prăvăliile au fost golite de mărfuri, unele puse la adăpost de negustori, altele rechiziționate cu și fără bonuri de trupele inamice.

Ni se pregătește o grea situație de aprovizionare.

Populația avea mare nădejde în sprijinul și autoritatea d-lui Marghiloman, deocamdată însă nimeni nu-i cere avizul, nemții nu știu de nimeni decât de *Primarul Capitalei*; numai cu el stă de vorbă, și nu pentru a-l asculta, ci pentru a-i porunci noi ordine, sub sancțiunile cele mai severe. [...]

Toți cei rămași aci, aproape fără excepție, blestemă pe Brătianu și pe Take Ionescu în public; chiar cei pe cari i-am cunoscut în raporturile cele mai intime cu ei. Eu îi ascult cu resemnare, căci în momentele prin cari trecem nu găsesc nici cuvinte de apărare, nici circumstanțe ușurătoare; nu pentru că aș fi azi un laș, să reneg ceea ce am adorat, dar pentru că simt în toată gravitatea ei prăpastia în care benevol ne-am aruncat, când privesc pe geamul ferestrei forțele uriașe ce desfășoară acei pe cari i-am atacat fără nici o pregătire.

Am jucat pe o carte, *totul sau nimic*. Cartea s-a lansat pentru noi, a ieșit: – „*nimic*“. Am pierdut ca jucătorul pe o singură carte munca a 50 ani de progres. [...]

Sâmbătă, 26 noiembrie

[...] Bucureștiul a luat înfățișarea unei garnizoane militare din dosul frontului. Toată ziua trec trupe și convoiuri spre noile lor etape; din oraș strâng tot ce pot din obiectele ce le pot folosi la ceva. Astăzi a fost ultima zi de predare a tuturor automobi-

lelor. Mâine e ziua prezentărei vitelor și cailor de tracțiune. O sumedenie de ordonanțe stau afișate pe zidurile orașului cuprinzând asemenea măsuri. O îndulcire totuși s-a produs azi în severitatea lor militară. Pe ziua de ieri trebuiau să se prezinte toți militarii și rănițiii ce pot umbla pe picioare, aflători în Capitală, sub pedeapsa împușcării de nu se vor prezenta și vor fi găsiți. Această prezentare a fost contramandată azi, fiecare va rămâne încă liber acolo unde se află până la noi ordine. De altfel aflu fără a putea controla, că s-a dat permisiunea de a locui în oraș liber și la o parte din prizonierii ce deja erau adunați la Cercul Militar.

Liniștea aparentă și politețа rece a soldatului german ne îngrijește mai mult, decât ne liniștește. Nu e naturală o asemenea purtare; trebuie să ne pregătească ei ceva care să ne doară mai rău, dar pe care ne-o vor da să o înghițim ca hapurile poleite.

Primăria a fost somată să prezinte komandaturei lista tuturor caselor a căror locatari nu se găsesc în București, căci în ele au de gând să se încartiereze mai întâi. Desigur că urmăresc și scopuri de răzbunări politice, așa, trecând astă-seară pe Calea Victoriei, văd casa lui Costică Disescu[1] a giorno luminată. Intrigat întreb pe sergentul din post.

— Ce, s-a întors domnul Disescu?

— Nu.

— Atunci ce e cu luminația asta în toată casa?

— Are musafiri, spune sergentul făcând din ochi un semn șiret.

— Musafiri? Pe cine?

— Niște nemți. [...]

Aflu pe seară că același lucru s-a petrecut la casele d-lui Take Ionescu și Emil Costinescu.

Cum se vede, e pe sprânceană selecțiunea. [...]

---

1. Constantin Disescu (1854–1932), om politic conservator și profesor universitar; ministru al cultelor și instrucțiunii publice în cabinetul Maiorescu (1912–1913).

NEMȚII LA CASA TAKE IONESCU

Duminică, 27 noiembrie

După cum îmi pusesem în gând aseară, m-am dus dis-de-dimineață la locuința d-lui Take Ionescu. [...]

Lângă poartă, două femei stau de vorbă. Una plânge și se jeluiește. [...]

— Dumneata ești de aci? întreb eu.

— Da, domnule, sunt jupâneasă în casă și m-au lăsat să păzesc curtea până s-or întoarce d-lor.

Nevoind a fi bănuit de cineva că mă interesez de ce s-a petrecut aci, spun femeii să vină cu mine mai în susul străzii, deoarece sunt un prieten al boierului și vreau să-i scriu ce s-a întâmplat.

După ce ne-am depărtat de casă, femeia îmi istorisi:

— Ieri au venit 3 ofițeri cu 80 de soldați și mi-au cerut cheile ca să intre în casă. Dacă le-am spus că cheia de la intrare e la boierii ce au plecat, au spart geamurile de la ușă, au stricat ușa și au intrat înăuntru. Au spart toate sertarele de la birouri și de la biblioteci și au răscolit toate hârtiile pe cari le-au aruncat pe jos, au scos toate cărțile din rafturi și le-au aruncat în mijlocul casei. A găsit ascunzătoarea din zid a casei de fier, a rupt peretele de lemn și a spart casa de bani din zid. A scos cu o baionetă tabloul cucoanei, din perete. (În fundul biroului, pe un perete încadrat de o mare ramă de stejar era portretul în ulei, aproape în mărime naturală, a d-nei Bessie Ionescu[1]). În sufragerie au spart bufeturile și au scos vesela în care au mâncat soldații spre seară.

După ce au mâncat o ciorbă ce li s-a adus în niște găleți, de afară, cât a rămas au aruncat-o pe pereții de matasă ai sufrageriei și pe canapelele de piele. S-au urcat sus în salon și în odăile de culcare și s-au culcat în paturi, pe canapele și pe jos, unde au dormit astă-noapte. Au spart azi-dimineață gardero-

1. În 1881, Take Ionescu s-a căsătorit cu englezoaica Elisabeth (Bessie) Richards (1860–1918).

burile cuconiței, luând tot ce a găsit în ele, i-a deschis niște lăzi mari ce avea cu fel de fel de cusături românești și le-a luat pe toate. Ieri a plouat și era noroi, ce au făcut cu picioarele e o așa murdărie că nimic n-a mai rămas bun. Au băut bere și vin, iar sticlele toate le-au spart pe pereții din salonul cel mare. Soldații sunt și acum înăuntru, au spus că au să facă aici depozit de benzină pentru automobile. Din pivniță au luat ce au găsit, ceva cărbuni și niște vin în sticle. Lemnele din curte le-au împărțit la lume încă de aseară. [...]

Am plecat să nu par suspect.

Atât cazul de ieri de la d. Disescu, cât și cel de la d. Take Ionescu denotă că pe alese aceste locuințe au fost batjocorite. Întâmplarea are și un caracter local politic, căci desigur este cineva care știe și desemnează cine să fie menajat și cine nu. [...]

De altmintrelea e vădit, toată ura se desfășură contra d-lui Take Ionescu și a partizanilor săi. Azi la Capșa, un grup [...] jubila gălăgios de nenorocirea României, pentru faptul că au scăpat de canalia takistă. Nu mă doare atât umilința ocupațiunii inamicului, cât mi-e scârbă de politicianismul acesta și de canibalismul la care se dedau în mod public, excitați de cele câteva rânduri de țuici, câțiva oameni, ce se intitulează români. [...]

Afișe mari anunță azi noi măsuri sub semnătura *„Guvernământul Imperial“*. Am ajuns deci la un Guvernământ Imperial în România; autoritățile publice sunt înștiințate că corespondența cu Guvernământul Imperial se va ține în limba germană. [...]

N-am lucrat activ pentru război, am avut motivele mele; am avut însă bucuria sufletească să văd pe Regele României punând cu sabia în mână chestia întregirii neamului românesc.

Oamenii ce l-au ajutat și urmat au putut aprecia greșit momentul intervenției și forțele noastre, se poate, dar, pentru că au fost învinși și visul lor nu s-a putut realiza, oricare ar fi consecințele pentru țară, oamenii aceștia nu pot fi nici canalii, nici trădători; au crezut în visul unei Românii Mari, iar în locul României Mari să iasă o României mică și îngenunchiată, se poate, e dureros, e trist; dar ca tu, român, să te bucuri că compatrioții

tăi au fost învinși, să te bucuri că în locul României Mari și libere ai ajuns o României zdrobită sub călcâiul german e faptă de canibali.

În Moldova se dau lupte îndârjite.

PRIMARUL CAPITALEI ÎN FAȚA NEAMȚULUI

Luni, 28 noiembrie

A trecut o săptămână de când guvernul și armata română ne-a părăsit, abandonându-ne dușmanului învingător. O săptămână numai, și totuși ni se pare o veșnicie de când trăim sub teroare și nesiguranță. Cine ar fi conceput vreodată Bucureștiul izolat de restul lumii, fără poștă, fără telegraf, fără ziare, fără nici o știre de nicăieri? Cu toate acestea așa trăim de o săptămână. Nu numai că nu mai știm nimic de soarta celor ce ne sunt de aproape, dar nu mai știm nimic de armata română? A capturat-o? S-a predat ea? Sau a reușit în retragere să se salveze? [...]

Nemaifiind gazete sau *Monitor Oficial*, toate ordonanțele autorităților se publică prin afișe puse pe ziduri. Prima grijă a fiecărui cetățean este ca de dimineață să se ducă să citească noile ordonanțe afișate; e o adevărată artă de a le putea distinge pe cele noi de cele vechi, pentru care îți trebuie o memorie prodigioasă, altfel riști să te trezești cu pedeapsa morții fără să știi pentru ce.

În publicul bine informat a început a transpira impresiunile comandanților germani asupra administrațiunii ce au găsit în București. Pentru noi, românii, a spune că aveam o administrație incapabilă era un ce foarte natural. Când, pe timpurile fericite de liniște, Primarul și ceilalți edili își căutau de alte afaceri decât de interesele orașului, iar lumea protesta că străzile sunt murdare, că n-avem apă cât trebuie și când ne trebuie, că nu e pâine sau e scumpă și proastă, că nu e carne în piață, că nu sunt lemne în depozite, că comercianții ne jupoaie ca la

abatoriu, se dădeau îndată explicații justificative: – *„infamii ale opoziției!“*

Dar acum nu mai e nici guvern, nici opoziție; nici conservatori, nici liberali; au venit nemții ce ne-au cucerit și vor să ne cunoască așa cum am fost și ne-au găsit, de aceea voiesc să aibă lămuriri. Pe cine vreți să cheme? Cui vreți să se adreseze?

Au chemat pe părintele orașului, pe d-l Emil Petrescu, Primarul Capitalei.

Concepeți, domnilor ce mă citiți, ce catastrofă pentru d-l Primar?

Omul care n-avea să dea socoteală de administrația sa nulă decât amicilor de la club [...]; omul care n-avea să răspundă de treburile și nevoile Comunei decât conștiinței lui, deoarece la cea întâi imputare era gata să amenințe cu demisiunea, cu ruptura în partid sau cu orice altă sperietoare, omul acesta se vede deodată adus umilit în fața unui colonel în uniformă, investit cu aureola de *„german învingător“* venit din țara unde legenda spunea că înflorește rânduiala și e silit a răspunde repede și precis: ce treabă a făcut la primăria Capitalei?

Neamțul îl întreabă:

— Câtă făină măcinată se găsește depozitată în Capitală? Câte mori sunt și ce capacitate de măcinare zilnică au? Câte brutării există, câte pot lucra și ce producție zilnică pot avea? Câtă cantitate de combustibil se găsește în depozitele particulare și publice în București? Cât zahăr se găsește în depozite publice și particulare? Câte căruțe poate furniza orașul pentru transporturi și în ce interval pot fi gata?

D-l Emil Petrescu, se zice, a deschis ochi mari și a privit pe neamț cu nedumerire, zicându-și: E nebun omul acesta? Vrea să știe toate lucrurile acestea de la mine, Primarul Capitalei?

— Eu, domnule, nu știu nimic din ce mă întrebi d-ta, dar toate aceste lucruri se pot cerceta.

Acesta a fost răspunsul. [...]

În așteptare, toate serviciile publice s-au dezorganizat. În unele servicii funcționarii români au fost concediați în bloc, așa s-a făcut la Poștă, drumurile de fier și se spune că se face la administrațiile financiare. Restul funcționarilor tremură așteptând licențiarea; cine și de unde li se vor mai plăti lefurile? [...]

Marți, 29 noiembrie

La Palatul de Justiție am găsit azi o mare consternare printre funcționarii grefelor și arhivelor. Ei se tem să nu rămână pur și simplu pe drumuri. [...]

Magistratura s-a dezorganizat însă de tot. Cea mai mare parte din judecătorii tribunalelor au fost mobilizați și sunt în Moldova. [...] De asemeni s-a dezorganizat învățământul public. Institutori, învățători și profesori au fost mobilizați; școalele au rămas închise și nu e nici speranță a fi redeschise, iar profesorii rămași nu vor mai fi nici plătiți, deoarece cad în categoria slujbașilor a căror serviciu nu se mai cere. [...]

După o săptămână de ședere, indezirabilii noștri ne-au golit literalmente prăvăliile de mărfuri. Nu mai se găsește nimic în târg, mai ales alimente. Probabil că negustorii și-au ascuns mărfurile de frica rechizițiilor. [...]

Tot tutunul aflat în vânzare s-a epuizat; nemaifiind de vânzare nici timbre poștale, nici chibrituri, nici tutun, toate debitele au lăsat obloanele. Fumătorii sunt dezesperați. Se zice că se va fixa o zi pe săptămână pentru vânzarea tutunului. [...]

Nemții ne-au făcut azi două surprize:

Prima: Două aeroplane au zburat deasupra orașului dând diferite semnale. Semnalele au constat în lansarea unor granate ce explodează imediat în aer sus, răspândiind un fum colorat. [...]

A doua surpriză a fost publicarea unui comunicat oficial al Statului-Major german, în ambele limbi, germană și română, prin care generalul Ludendorff[1] ne aduce la cunoștință situația fronturilor pe ziua de 10 decembrie st. n. sau 27 noiembrie stilul nostru. Surpriza pentru noi a fost îndoită, întâi că ne dă asigurarea că vom avea zilnic asemeni comunicate, al doilea că se dezmint chiar de germani scandaloasele informațiuni cu cari ni s-a otrăvit sufletul în zilele din urmă [...], după cari, până azi jumătate din Moldova, cea de la Vest de Siret, era deja cucerită de inamic. [...] Opt zile am suportat știrile cele mai

1. Erich Ludendorff (1865–1937), general german, adjunct al șefului Marelui Cartier General (1916–1918).

fantastice relativ la dezastrul nostru din Moldova, iar azi Ludendorff personal vine să ne spuie, desigur părtinindu-se pe ei, că rușii sunt încă în Bucovina, că au reluat ofensiva între Dorna și Cârlibaba. Rezultatul că nu a reușit această ofensivă cade pe planul al doilea; importantul e că rușii dețin aceeași linie în Bucovina și atacă. Tot din comunicat reiese că n-a căzut nici Fălticenii, nici Piatra N., nici Bacăul, nici Târgu-Ocna. Ele sunt în mâna rușilor; că pe Trotuș rușii au avut succese, dar n-au știut să le speculeze. [...]

PUTERILE CENTRALE PROPUN ÎNȚELEGEREI PACEA

Miercuri, 30 noiembrie

[...] A apărut azi primul ziar autorizat în Capitală și în tot teritoriul ocupat. El se numește: *Bukarester Tagblatt*. E un ziar pur german și este continuarea gazetei cu același nume ce apărea în București de mulți ani sub direcțiunea unui domn dr. Pop.

El a reapărut în 4 pagini, primele două sunt în limba germană, celelalte două conțin traducerea: *Gazeta Bucureștilor* și a textului integral german. Sub numele gazetei stă inscripțiunea: „*Ediția de război, sub ocupațiune germană*“. Redacția și tipografia str. Sărindar No. 9 și 11, deci localul *Adevărului*. D-l C. Mille[1] plătește deci chiar de la început o poliță.

La un banchet dat aseară de ofițerii germani la Hotel Bulevard, Mackensen a dat citire unei telegrame a Împăratului, prin care armata e înștiințată că Puterile Centrale au propus Puterilor inamice – *pacea*. Lucrul e confirmat azi de primul număr al gazetei lor [...].

1. Constantin Mille (1861–1927), proprietar și director al publicațiilor *Adevărul* și *Dimineața*. Redutabil editorialist, se remarcă în perioada neutralității prin energia cu care susține intervenția imediată a României în război, alături de Antantă.

Pretutindeni în Capitală, în populația cosmopolită ce umple azi străzile și localurile, chiar între funcționari – nu mai vorbesc de marghilomaniști, această propunere de pace a făcut o mare impresie și i-a umplut de bucurie. [...]

La Capșa mare agitație, ziariștii germanofili Chiriacescu, Vasiliu, Deoghenide-Craiova, Papamihalopulo și mulți alții se consfătuiesc. [...]

Din ce îi aud că discută oamenii aceștia, înțeleg un lucru, că nu pot îngădui nici lui Ionel Brătianu, nici lui Take Ionescu perspectiva de a avea veleități să se mai întoarcă vreodată în orașul lor. De altfel e singurul neastâmpăr al adversarilor, care le mai întristează bucuria, grija că d. Marghiloman, șeful lor, nu va rămâne în viitor singur pe ruinile României libere. Față de o așa perspectivă, preferă mai bine prezentul; decât să se reîntoarcă oamenii aceia, cari au avut naivitatea să creadă într-o *Românie Mare*, mai bine nemții, ungurii, bulgarii și turcii să batjocorească în Capitală căminurile celor ce s-au dus să lupte. Decât drapel român pe Palatul Regal cu un Brătianu în București, mai bine drapelul german pe casa lui Take Ionescu, și el afară din România. Căci azi s-a arborat primul drapel german în București. El nu fâlfâie nici la komandatură, nici la locuința lui Mackensen, nici la legația germană, nici la Palatul Regal, nici la vreunul din ministere, el a fost arborat, ca un simbol de ură și umilință, pe casa lui Take Ionescu.

Și sunt români ce jubilează! [...]

PRIMUL NUMĂR DIN GAZETA BUCUREȘTILOR

Joi, 1 decembrie

Deoarece aseară m-a durut îngrozitor piciorul, am lăsat să citesc azi primul număr al *Gazetei Bucureștilor*.

Dacă articolele de fond îți inspiră scârbă, nu e mai puțin adevărat că găsești în restul gazetei lucruri interesante, date cu permisiunea cenzurei și privitoare la chestiile de actualitate.

Așa găsesc unele detaliuri privitoare la capitularea Bucureștiului. Nemții afirmă că au luptat cu armata română până la linia forturilor cetății, de la care ai noștri s-au retras. [...]

Ziarul nu vorbește nimic de vreo delegație ce i-ar fi predat orașul, ci numai de capitularea scrisă prezentată de Primar. Iată și textul istoric al acestui document de tristă memorie:

„Către Comandantul trupelor aliate cari înaintează spre București

Bucureștii, Capitala Regatului României, e dezarmată (ce gramatică!) *și nu mai opune nici o rezistență înaintării trupelor aliate ale Puterilor Centrale.*

Subsemnatul, Primar al Capitalei, roagă în numele populațiunii civile să se ia toate măsurile ca viața normală să fie asigurată, atât în interesul armatei de ocupațiune, cât și al populației pașnice.“

(ss) EMIL PETRESCU

După ce armata inamică a intrat, ziarul ne afirmă că comandanții ei au dejunat la Capșa, iar de acolo, imediat, s-au prezentat d-lui Petre P. Carp, ca să-i facă o vizită de politeță. D-l Carp i-a primit și le-a mulțumit (sunt propriile cuvinte ale ziarului german *Bukarester Tagblatt*) declarându-le că d-sa n-are nici o legătură cu guvernul român, deci nici o influență asupra desfășurării destinelor grele ale României. [...]

Când o țară, prin forma de guvern ce are și cu respectarea tuturor formelor constituționale, a declarat război cuiva, nimeni, dacă este cetățean patriot al acelei țări, n-are dreptul să se desolidarizeze cu țara și guvernul țării lui, nici la victorie, nici la înfrângere. Așa este de adevărat acest lucru, încât chiar d-l Carp, la fapte, a fost altul decât cel ce a primit vizita de politeță a învingătorilor germani, căci când a sunat mobilizarea și-a trimis în luptă copiii lui, să apere cauza României[1]. [...]

În Capitală se încartierează mereu trupe și ofițeri. [...]

---

1. Conform lui I.G. Duca (martor ocular), la Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 Petre P. Carp ar fi declarat: „Nu îmi puteți cere nici

Vineri, 2 decembrie

[...] Capitala a luat un aspect necunoscut. Trei maidane noi s-au deschis pe Calea Victoriei pentru poposirea convoiurilor ce trec pe front: Piața Sărindar, Piața Teatrului și Piața Ateneului. Pe aceste piețe poposesc căruțele, se deshamă caii, li se dă hrană și apă, aci bivuachează trupa și stă la masă. Consecința e că, pe ploile ce cad, s-au creat încă trei focare de murdărie în plin oraș.

UN NEAMȚ LA MINE ÎN PIVNIȚĂ

Sâmbătă, 3 decembrie

Peste noapte am avut o mică sperietură. Pe la 1 după miezul nopții ne-am trezit în sunetul prelungit al soneriei, iar de la etajul de jos se auzea o gălăgie neobișnuită. [...] Locatarii de jos, la rândul lor, sunau soneria ca să le vină un ajutor, deoarece niște soldați nemți umblă să pătrundă înăuntru cu forța. [...] Peste drum de noi este o cazarmă de sergenți de oraș. Sergenții auzind alarma le-a fost frică să vină, mai ales când li s-a spus că sunt niște soldați germani, totuși câțiva inși au îndrăznit să vină întovărășiți de un felinar. Ei au intrat în subsol de unde veneau gemetele și iată ce au aflat:

Jos pe scări, trântit la pământ zăcea, cu capul spart, un soldat neamț mort beat. Ei fusese 2; au vrut să intre, dar când s-au stins luminile s-au găsit în interiorul necunoscut, absolut

---

sprijin pentru o politică pe care o cred a însemna pieirea României. Am un ziar, *Moldova*, de mâine chiar îl voi închide. Am în jurul meu câțiva prieteni, le voi cere îndată să se împrăștie. Am trei fii, îi dau Majestății Voastre să se bată și să moară. Iar eu mă voi ruga lui Dumnezeu ca armata română să fie bătută..." și, după o scurtă pauză: „căci numai astfel România va putea să fie scăpată!" Cel de-al doilea fiu al său, locotenentul Petre Carp (1890–1916), avea să cadă pe frontul din Transilvania, în primele săptămâni ale războiului.

în întuneric. Unul a reușit să iasă și să fugă, celălalt a alunecat pe scările de beton ce duc în subsol și și-a crăpat capul. [...]

Mai multă spaimă decât treabă ne-a făcut reprezentantul Kaiserului. Ce o fi prin mahalalele retrase, unde nici o pază nu se poate exercita? [...]

În locul generalului Mustață a fost numit Prefect de Poliție de către komandatură d. Țigara Samurcaș[1], directorul Fundației Universitare Carol I. Impresia în populație este favorabilă, deoarece acest domn e un om cult, om de știință, bine cunoscut de bucureșteni. [...]

Autoritățile germane ne fac cunoscut să facem economii la combustibil, lumină și apă, deoarece suntem amenințați să rămânem fără ele. Tot așa suntem amenințați a rămâne fără pâine, deoarece cantitatea ce este obligată Primăria Capitalei să procure trupelor germane e enormă față de stocurile ei. [...]

În oraș a persistat azi un zvon că se vor ridica ostatici dintre personalitățile marcante din București, pentru ca, prin așa presiune, guvernul german să obție de la guvernul român liberarea străinilor arestați și duși din Ialomița în Moldova cu ocazia retragerei. [...]

KOMANDATURA RIDICĂ OSTATICI DIN CAPITALĂ

Duminică, 4 decembrie

Suntem deja în a doua duminecă de la ocupație; cine a văzut un oraș nemțesc de a treia mână în zi de sărbătoare își poate imagina fizionomia de azi a Capitalei. Soldați, civili și femei dubioase și din când în când câte un ofițer. Foarte mulți austriaci și unguri soldați, cu câte o floare la capelă, braț la braț cu câte

1. Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872–1952), om de cultură, director al Fundației Universitare Carol I (1914–1946), prefect al Poliției Capitalei și reprezentant al Casei Regale și al Domeniilor Coroanei față de autoritățile de ocupație.

o femeie îmbrobodită; surtucari civili și muncitori mai toți străini îi întovărășesc. Fiecare vorbește, fiecare strigă, de produce un freamăt de iarmaroc. Femeile după vorbă și port nu sunt romànce. Eleganța feminină cunoscută Căii Victoriei a dispărut, rar să mai vezi o rochie scurtă și o cizmuliță înaltă. [...]

În fața Hotelului Imperial[1] stau dese grupuri de curioși ce discută. [...]

Aflu, fără a putea controla, că au fost arestați până în acest moment și internați în mansardele Hotelului Imperial următoarele persoane: Alexandru Ciurcu, fost ajutor de Primar și deputat, ziarist, colaborator la *Adevărul*; inginerul Zane, doctorul Mina Minovici, profesor universitar și fost director al serviciului sanitar sub Take Ionescu; doctorul C. Cantacuzino, profesor universitar și efor al spitalelor, cumnatul d-lui Ionel Brătianu; Matei Ceocârdia, președinte la Curtea de Apel; Ion Duca, președinte la Curtea de Casație; Aristide Alexandrescu, consilier la Curtea de Casație; Const. Antoniade, consilier la Curtea de Apel; Alex. Donescu, ajutor de Primar al Capitalei; Victor Duculescu, avocat și fost custode la o întreprindere germană. Numele celorlalți nu s-a putut afla.

Un gazetar evreu mi-a făcut farsa de a-mi strecura la ureche:

— *Ești pe listă!*

Copleșit de gentileța acestui indiscret, am plecat îngrijorat spre casă să-mi mai aranjez afacerile. [...]

Judecând bine, pentru ce m-ar lua nemții ostatic pe mine?

Iei ostatic un om care, prin greutatea personalității lui, contrabalansează măsurile nesăbuite ce ar putea să ia guvernul român contra supușilor străini. Dacă guvernul din Iași poate fi influențat de arestarea doctorului Cantacuzino, Ionică Pilat, Ion Duca etc., de arestarea unui om ca mine n-ar avea nici un habar. Se mai iau ostatici persoane din răzbunare, cari prin conduita lor politică au dezlănțuit războiul; sau oameni ce au ocupat situații cum erau custodiile în cari au administrat cu ură sau cu necinste averea supușilor statului ocupant. Nu sunt

1. Hotel aflat pe Calea Victoriei, demolat în anii '30, pentru extinderea Palatului Regal.

nici din aceștia. Se mai iau ostatici oameni din categorii sociale sau ordine administrative cari prin solidaritatea colegilor lor rămași ar avea o influență asupra conduitei guvernului român, cum ar fi mitropolitul, episcopii, magistrații superiori, secretarii generali de ministere, generali pensionari, deputați și senatori guvernamentali. Nu sunt nici dintre aceștia. Atunci?

„*Omul lui Take Ionescu.*“ Această legendă îmi poate juca festa, față de oamenii ce urăsc la desperare pe Take Ionescu, cărora le poate trece prin minte că, lovind în mine, lovesc în el. [...] Nu l-am lingușit niciodată și n-am căutat niciodată să profit cu ceva de cunoștința și bunătatea lui excesivă pentru cei ce îl înconjurau. Acest lucru puțină lume l-a știut. În ultimii doi ani cineva m-a săpat în inima lui, deoarece avea o conduită foarte rece cu mine. [...] Singurele raporturi ce mai aveam cu el erau de advocătură, deoarece îi țineam locul de vreo zece ani la Soc. Româno-Americană. I-am scris la Sinaia o scrisoare justificând pe o boală cronică rezerva mea în politică; nu mi-a răspuns, iar când ne-am revăzut a fost ceva mai amabil fără a deschide chestia. Am fost un naționalist înfocat și m-a umplut de bucurie conduita lui de a se pune în fruntea revendicării Ardealului, dar am considerat că face o greșală politică ținând în ziarul *La Roumanie*[1] limbajul aspru, în contra Suveranului german. El era un om politic; rezultatul războiului nu se putea ști care va fi, căci de multe ori războaiele se termină pe spinarea celor mici. Putea el, șef de partid, să dispară din arena politică în urma războiului prin situația imposibilă ce și-o crea față de regate și imperii streine? E sigur că, așa cum a lucrat, dacă politica lui nu va reuși, el va dispare din politică, când țara, după mine, n-are doi oameni de valoarea lui. Era un mare avocat, un orator neîntrecut, o minte sclipitoare și gata de a da soluțiunea cea mai dificilă oricând; era un om de sfat, în adevăratul sens al cuvântului; era un European, cum atât de bine l-a numit ziaristul francez Clemenceau[2]. Îl respectam ca pe o ființă de care

1. Oficios al Partidului Conservator Democrat.
2. Georges Clemenceau (1841–1929), om politic și publicist, prim-ministru al Franței (1906–1909, 1917–1920), supranumit „părintele victoriei“.

eram mândru că mă pot apropia. Legenda însă era alta; că sunt omul lui, că prin mine își face treburile, că pot obține de la el orice. Această credință se înrădăcinase în mulți oameni de afaceri din țară și chiar de afară. Dacă aș fi fost un om necinstit, aș fi făcut bogății speculând numai legenda. În fapt am fost un om onest și sunt printre cei puțini cari l-au apreciat și apropiat și cari n-au profitat bănește o centimă după dărnicia lui proverbială. [...]

În schimb lumea avea convingerea că de la mine se poate afla când și unde a dormit, ce a mâncat, pe cine a văzut în anumită zi, dacă la ora cutare poate fi văzut, când și unde pleacă, când și de unde revine, lucru în contra căruia mă ridicam întotdeauna cu protestări. Iată de ce, dacă pe baza legendei voi suferi exilul la dușmani și poate moartea mea într-un lagăr de concentrare, țin să se știe scriind aceste rânduri că s-a făcut cu mine o mare nedreptate. [...]

Luni, 5 decembrie

Arestările de ieri se confirmă și se continuă. Mai aflu azi la Palatul de Justiție de arestarea lui Ion Procopiu, deputat și directorul ziarului *L'Indépendance Roumaine*, dar care fiind bolnav a fost arestat la domiciliu; a lui Alex. Crăsnaru, membru în consiliul superior administrativ; a lui Vasile Derusi, secretar general al Băncii Naționale; a lui I. Săvescu, directorul Băncii Românești; a lui Const. Băicoianu, director la Banca Națională. [...]

E vădit că nu se urmărește arestarea personalităților marcante, ci răzbunări politice în primul rând. Și apoi de unde știu germanii așa de bine pe cine să ia, ca să nu fie atins nici unul din ai lor? Cum știu ei să aleagă așa bine chiar între magistrați? Nu e așa că e curios? Ce mișei, Doamne! [...]

Marți, 6 decembrie

Un Sfântul Neculai neobișnuit; dar ce e normal și obișnuit azi? Pe 6 grade de căldură cade o ploaie torențială. Noi nu

vedem decât convoiurile germane și le plângem, ce o fi de ale noastre? [...] Stau în casă toată ziua să-mi mai odihnesc piciorul și, de ce să nu o spun, și de frica de a nu mă mai afișa pe stradă, ca să nu mai atrag atenția dușmanilor mei. [...]

Miercuri, 7 decembrie

[...] Azi, s-a prezentat la Soc. de asigurări „Generala" d. maior Petersen din armata germană, pentru a cere să părăsească imobilul lor, deoarece e rechiziționat pentru germani.

Acest domn maior este fostul director al Băncii Generale Române și mult timp amicul d-lui Emil Costinescu. Cum se vede, maior la Berlin, director de bancă la București și în raporturi intime cu oamenii noștri politici. În ultimul timp, înainte de declarația noastră de război, presa a denunțat pe acest domn ca fiind șeful spionilor în România și ca fiind un adevărat pericol național în țară, totuși guvernul n-a jenat cu nimic situația d-lui Petersen în București. Când a simțit că va fi război, a fost dintre cei ce-au plecat la vreme, acum se-ntoarce cu trupele, maior. [...]

Interesul României azi este războiul până la capăt. Niciodată nu m-am îndoit că la război lung va învinge Cvadrupla. Totul depinde însă de această lungime și mai ales de rezistența civililor și a guvernelor până la capăt. Când însă aceștia încep a manifesta oboseală și enervare, chiar în ce privește lungimea, atunci este pericol ca Germania, victorioasă azi, să rămână victorioasă până la fine. [...] Condiția e deci să alerge până la capăt. În acest război, de asemeni, Cvadrupla să n-aibă accident, altfel desigur va învinge. [...]

Joi, 8 decembrie

[...] O lungă ordonanță a Guvernământului Imperial ne reglementează pe ziua de azi consumul luminei electrice. Ordinele intră în vigoare chiar de mâine. Particularii avem dreptul de a consuma câte 1 kilowat pe săptămână de fiecare persoană

din o familie. Servitorii sunt excluși, așa că noi, cum suntem 3, avem dreptul a arde 3 kilowați pe săptămână sau 12 într-o lună. Verificând chitanțele pe trecut găsesc că consumul mediu era numai pentru trebuințele menajului între 50–80 kilowați pe lună.

Contravenientul va fi pedepsit cu 3 luni închisoare, 3.000 lei amendă și suprimarea luminei. [...] În aceeași ordine de idei, se interzice luminatul prăvăliilor de la 7 ore în sus, se reduce luminatul străzilor și se suprimă tramvaiul electric S.T.B.[1]

Cauza ar fi lipsa țițeiului prin distrugerea sondelor de către guvernul român.

În menaj trebuie să facem o adevărată revoluție ca să nu mergem la Văcărești[2]. Am redus luminatul casei de vreo 80 de lămpi, la 2 lămpi permanente între 5–10 seara, și 1 permanentă până la culcare. Celelalte se aprind numai în momentul trebuinței.

Un comisar de poliție a venit azi să-i dăm saltele de lână. El trebuie să strângă până diseară 10.000 saltele, așa au cerut germanii. De unde să-i dau? 3 persoane dorm în 2 paturi, am 2 saltele, pe care să o dau? Omul a plecat bombănind, se poate 2 saltele într-o casă așa mare? Iacă se poate, ce are-a face casa, dacă în ea n-am decât 2 paturi. [...]

VIAȚA GREA NE PROVOACĂ REGRETE

Vineri, 9 decembrie

Din ce în ce se strânge șurubul administrațiunii militare a învingătorilor și noi începem a simți din ce în ce mai greu jugul învinșilor. Trai animal, vegetăm în speranța de a trăi până la

---

1. Societatea Comunală pentru construcțiunea și exploatarea tramvaielor în București (S.T.B.) a luat naștere în 1909.

2. Mânăstirea Văcărești a fost transformată, la jumătatea secolului al XIX-lea, într-o bine-cunoscută închisoare.

încheierea păcii. Mizeria populațiunii e mare, o putem judeca zilnic după convoiurile de femei și nenorociți, mulți cerșetori în haine negre, cari stau cu sutele și miile în jurul debitanților de pâine, așteptând uneori ore întregi ca să le vină rândul se obție o pâine rea și scumpă, sau în ușa secțiilor de poliție așteptând mult promisele bonuri de 1 kg zahăr de cap de familie, ce administrația Guvernământului Imperial a autorizat comisia să le vânză din depozitul existent. Nu e nici pâine, nici mălai. [...] Carne nu este nici de un gust, ouă nu s-au pomenit de mult timp în piață, peștele a dispărut ca aliment, bălțile statului fiind toate în zona militară ocupată. Și nu numai de foame, dar moare lumea înghețată de frig, nu sunt lemne, nu e cărbune, toate gardurile și lemnele de construcție s-au pus deja pe foc. Lemne ar fi, dar nu există nici un mijloc de transport. [...]

O iarnă grea se anunță, ce grozăvie va fi și atunci. [...] Cu ce ne vom hrăni? Sămănături s-au făcut puține în toamnă, din cauza lipsei de brațe și de vite. De nu se vor face nici în primăvară, nu vom avea nici pâine. Tot ce se mai găsește e scump și exagerat. Bani nu sunt, cei bogați au fugit. [...]

INTERNAȚII LUI PANAITESCU

Sâmbătă, 10 decembrie

La ordinea zilei sunt internații de la Ialomița ai guvernului român și arestările de ostatici făcute de nemți în București. [...]

Când România a intrat în rezbel, guvernul a urmat sfatul șefului de siguranță Ion Panaitescu[1], de a imita pe celelalte puteri și a interna în lagăre pe supușii țărilor cu care urma să ne războim. Această populație cosmopolită constituia oare un pericol a fi lăsată liberă? În principiu, da. Guvernul avea cunoștință

1. Ion Panaitescu (1875–1929), director al Poliției și Siguranței Generale (1908–1919).

că toate actele lui, toate mișcările trupelor sunt cunoscute de inamic. Cine puteau să le comunice? Spionii. [...]

Era o prezumție că acești spioni foiesc în populațiunea străină. Guvernul plecând de la o idee bună i-a dat o aplicație greșită. Necunoscând cine sunt spioni era o idee în a zice arestând pe toți străinii inamici, voi aresta implicit și pe spioni. Ce-a făcut atunci? A arestat 30.000 de inși, dar nu i-a arestat pe toți, dovadă că, la intrarea lui Mackensen, peste 20.000 de străini i-a ieșit cu flori întru întâmpinare. Necunoscând cine sunt spionii trebuie să aibă priceperea de a-i bănui. N-a știut pe cine să aresteze și pe cine nu; a trimis la Ialomița meseriași, lucrători, servitori, bătrâni, bolnavi sau paralizați, femei și copii fără distincție, oameni în mare parte născuți și crescuți în România, mulți mobilizabili, sau însurați cu românce, mulți părinți de copii ce luptau pe frontul românesc, cari prin purtarea și legăturile lor sociale nu inspirau nici o neîncredere. S-au făcut excepții de la internare din nefericire, pentru cei în adevăr periculoși, pentru cei bogați, pentru oamenii ce au avut adânci legături în finanțe și strânse raporturi cu oamenii politici, de la cari puteau lua cu discreție informațiuni absolut folositoare dușmanilor. [...]

Iată greșala guvernului. Măsura lui n-a fost numai nepractică, dar a fost periculoasă în caz de înfrângere și ocupațiune, căci azi jumătate din populația României e pusă la discreția răzbunătoare a inamicului. Iar dacă d. Brătianu și Panaitescu au colecționat pe toți servitorii și muncitorii străini, puterea învingătoare are la dispoziție elita populațiunei, la zeci de mii de internați nenorociți, ei răspund cu ridicarea a o sută de oameni de seamă.

Când a venit retragerea, pe unii guvernul român i-a abandonat lagărelor, pe alții însă i-a dus în Moldova și se zice acum că ar fi fost trecuți în Rusia.

Cei abandonați în lagăre au fost retrimiși la vetre de către germani. Cu ocazia acestei repatrieri se fac fel de fel de manifestațiuni pentru a înfiera cruzimea guvernului român. [...]

Autoritatea militară ne-a mai proslăvit azi cu două ordonanțe noi.

Una: orice act judiciar ar interveni de la data ordonanței relativ la înstrăinarea bunurilor statului sau ale Comunei sunt nule și neavenite, iar contravenienții condamnați la amendă de la 10.000 de mărci în sus și cu închisoare de la 6 luni în sus, inclusiv recluziunea. [...]

O a doua ordonanță ne impune ca mâine seară la ora 12 din noapte să ne dăm ceasornicele cu o oră înapoi, conform orei Europei Centrale. Deși lucrul nu ne supără cu nimic, totuși măsura va avea dezavantajele ei în viața noastră de toate zilele. În moravurile noastre tradiționale, dictate de răsăritul sau apusul soarelui, care la alt timp e în România și la alt timp la Berlin, omul e deprins a se scula, să zicem, la ora 6. Cum îl vei face să se scoale la ora 5, deși ca timp ar fi aceeași oră? Leneșul ce se scoală la 9 cum va fi convins să se scoale, când la ceasornic va vedea 8. Și mă duce îndată mintea la judecătorii noștri deprinși să intre în ședință la ora 1, cum îi vei convinge să intre la ora 12?

Cu ce ne vom alege? O să vadă el, neamțul; muncitorul se va scula la 7 în loc de 6, leneșul la 10 în loc de 9, iar magistratul va intra în ședință la 2 în loc de 1, asta după noua oră oficială. [...]

Duminică, 11 decembrie

E ajunul Crăciunului german. Ziua splendidă cu soare și 10 grade căldură la termometru îi favorizează și în zi de sărbătoare. [...]

Mackensen a avut o mică revistă militară în grădina Ateneului; soldați și ofițeri strânși în cerc au ascultat o cuvântare a lui. Publicul, și el curios, s-a înghesuit și i-a făcut un cadru nu tocmai agreabil. Când a părăsit grădina întovărășit numai de un aghiotant, lumea s-a luat după el ca după călușarii de la moși. [...]

Nici o știre de nicăieri. [...]

COLONELUL VERZEA, PRIMAR AL CAPITALEI

Luni, 12 decembrie

Prima zi cu noul ceas. [...]

Administrația începe a se organiza. Nu știm ce vom profita de pe urma organizării așa cum se face, destul este că s-a început. [...]

Consiliul comunal al Capitalei a fost înlocuit cu o comisiune comunală astfel compusă:

Președinte colonelul Victor Verzea, fostul director general al Poștelor; vicepreședinți: I. Dobrovici, fabricant de spirt, și Sigmund Prager, comerciant; membri: Emil Petrescu, fostul Primar, Oscar Müller, comerciant, arhitectul I. Berindei, dr. N. Bărdescu, Teodor Nica, Const. Dristorian, Paul Teodoru și Alex. Darvari. [...]

Aceste numiri, cu mici excepții, au fost primite de public ca începerea unei administrațiuni a d-lui Marghiloman. În adevăr, dr. Bărdescu, Teodor Nica, Const. Dristorian, Paul Teodoru și Darvari sunt amicii săi politici și membri ai clubului. Numirea lui Victor Verzea[1] la cea mai înaltă demnitate română în Capitala ocupată a fost primită de publicul românesc cu repulsiune. Nu știu dacă pe drept sau pe nedrept opinia publică consideră azi pe omul acesta ca un simplu trădător. Transilvănean de origină, acest om ce nu era liberal, prin mijloace pe care publicul nu le cunoaște, obținuse în ultimul timp de la d. Ionel Brătianu însemnatul post de încredere de director general al poștelor și telegrafului. Îmi reamintesc că în prima chenzină a lunei august, în ajunul războiului, se născuse la Poșta Centrală un imens scandal. Miniștrii Franței și al Rusiei căpătaseră convin-

1. Colonelul Victor Verzea, personalitate controversată, primar al capitalei (noiembrie 1916–iunie 1917). A condus serviciul de spionaj în timpul neutralității, însă a lucrat și pentru Puterile Centrale. Acuzat de trădare și condamnat, după război, la moarte, pedeapsă comutată în închisoare pe viață. A fost totuși eliberat în 1925, dar s-a sinucis la scurtă vreme după aceea.

gerea că poșta română comunica d-lor Von dem Bussche[1] și Czernin[2] telegramele cifrate ale guvernelor lor, ce soseau în ultimul timp.

De asemenea, telegramele guvernului român către Franța erau cunoscute de ministrul Germaniei și al Austriei. [...]

Cine era trădătorul? [...]

Azi, când colonelul Verzea e numit de inamic Primar al Capitalei, lucrul începe a da de bănuit, mai ales că dânsul n-a plecat cu guvernul. De ce? D-sa era militar mobilizat la poștă, a primit ordin să se retragă și să distrugă instalația telegrafică și telefonică în ultimul moment. Nici asta n-a făcut; de ce? Iată întrebări ce n-au răspuns, de aceea publicul îl bănuiește. Autoritățile militare, pe lângă arestările de ostatici la Imperial, au mai făcut și alte arestări, cu un caracter mult mai sever. Aceștia ar fi ținuți în subsolul komandaturei, adică în subsolul Ministerului Lucrărilor Publice, într-un hal degradator. [...]

În Capitală inamicul a găsit o bună recoltă de câini, de care a profitat numaidecât. O ordonanță apărută anunță că toți câinii ce se vor găsi liberi pe străzi sau în curți vor fi ridicați și uciși la școala veterinară. Proprietarii câinilor ce nu vor fi găsiți în lanț vor suferi și o amendă de 1.000 de mărci, insolvabilii – 6 luni închisoare.

După cât se pare o să mai clădească multe pușcării în teritoriul ocupat, cât or sta nemții.

Marți, 13 decembrie

Noi arestări. [...]

Fiind încă Crăciunul, *Gazeta Bucureștilor* n-a apărut, deci nu cunoaștem nici Comunicatul militar. Orașul a avut ieri și azi aspectul unei adevărate garnizoane. Toți soldații având permis, au venit în promenadă la Centru. [...]

---

1. Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen (1867–1939), ministru plenipotențiar german la București (1914–1916).

2. Ottokar von Czernin (1872–1932), ministru plenipotențiar la București (1913–1916) și șef al diplomației austro-ungare (1916–1918).

POPOR CUMINTE, SAU ALTFEL?

Miercuri, 14 decembrie

Din presa lor, din informațiile ce ne parvin, din conversațiile publicului cu ofițerii germani, reiese mulțumirea lor de modul cum au fost primiți în România de populația civilă. Dacă nu sunt iubiți, sunt tolerați și respectați pretutindeni. Nici o dezordine nicăieri, nici un act de nesupunere, nici un act de violență în contra vreunui militar. Au împănat țara în sate și orașe, îi găsești răspândiți oriunde, izolați sau în grupe, în case particulare sau în localuri publice, în centrul orașului sau în mahalale, în sate sau pe șosele, un singur „*du-te încolo*“ n-au auzit de la un român. [...] Totuși, dacă ne reamintim de starea spiritelor înainte de intrarea noastră în război, e un mare contrast. Dacă într-un cinematograf apărea pe un film un soldat sau un drapel german, izbucnea o huiduială formidabilă. Dacă în public apărea un german, era provocat și luat la bătaie, o vorbă nemțească să nu se fi auzit, că scandalul era gata. [...] Ei bine, românul e om practic, el își zice „*cuminte*“; dus în război pentru iluzia unei măriri a țării, s-a entuziasmat și a devenit agresiv cu dușmanul. Bătut în luptă și învins, se supune îngenuncherei fără a murmura. Și câte jigniri, Doamne, nu i se aduc zilnic?

Zidurile Capitalei sunt pline de ordonanțe scrise în limba germană și română; ei bine, azi au apărut ordonanțe scrise în limba ungurească. Era nevoie de o asemenea provocare? Limba maghiară pe zidurile Bucureștiului! Putea învingătorul să ne arunce în obraz scuipat mai scârbos? Totuși populația Capitalei, care odată nu tolera limba franceză pe scena Teatrului Național, înghite și tace. Ba eu nu m-aș mira să văd mâine și proza bulgărească. De ce nu? [...]

ANTISEMITISMUL MEU

Joi, 15 decembrie

[...] Trăim o adevărată teroare și un regim de suspiciune și delațiune îngrozitor. Cine a avut vreodată ceva de dezlegat cu vreun străin din neamurile azi învingătoare acum e denunțat, ponegrit, acuzat din răzbunare și imediat arestat.

Prin mahalale, vecinii ce trăiau rău se pârăsc și se denunță ca spioni și trădători. Pentru o găină moartă sau furată acum câțiva ani, omul riscă închisoare pentru spionaj. De când te scoli până te culci, nu ești sigur de libertatea ta. Când sună soneria la intrare, te aștepți să vezi soldatul german. Am impresiunea când plec de acasă că nu mă voi mai reîntoarce, iar dacă mă voi reîntoarce nu am siguranța că nu voi găsi pe cine știe cine instalat în casa mea. Deși regula pare să fie că nu ocupă decât casele cele abandonate de refugiați, totuși unde le place și vor să intre intră și se instalează, fără să poți zice ceva. Până azi, poate pentru că stau prea departe de oraș, am scăpat; grija însă și pericolul e în permanență.

La mine delațiunile pot veni din multe părți. Pe lângă „*legenda*“ despre care am mai vorbit, mai am o tară. În tinerețea mea am fost înfocat antisemit; dacă am făcut bine sau rău, asta este altceva; dar am fost și am rămas, cu deosebirea că atunci am luptat pentru ideile mele, iar acum le am numai pentru mine. Din asta mi-am făcut mulți dușmani. [...]

Așadar, am mult plumb în aripi.

Arestările sunt precedate sau urmate de perchizițiuni. Dacă la o perchiziție mi s-ar găsi notele acestea ce țin zilnic, aș putrezi în închisori; de aceea e o artă de a le desimula. [...]

Vineri, 16 decembrie

Cum și prevăzusem acum două zile, bulgarii au obținut să dea și ei ordonanțele lor în limba bulgărească. Pentru prima oară azi, slova bulgărească stă afișată pe zidurile Bucureștiului,

iar românii înghit, nu se mai revoltă nimeni, zic slava Domnului că au dreptul de a mai vieţui. [...]

Guvernul Imperial, după ce ne-a schimbat ora, se pregăteşte să ne schimbe şi calendarul[1]. În acest sens s-a dat o ordonanţă care va intra în vigoare în ziua de 1 ianuarie st. n., aşa că Crăciunul nostru va cădea anul acesta la 7 ianuarie.

Chestia schimbării calendarului s-a mai discutat la noi şi înainte; există chiar în cartoanele Camerei încă din 1900 un proiect de lege propus din iniţiativă parlamentară, semnat şi de mine, prin care propuneam introducerea calendarului gregorian; însă din cauza opunerii Mitropolitului Primat de pe acea vreme proiectul a rămas înmormântat.

Va mai protesta cineva azi?

Comunicatul oficial publică azi o mare victorie germană, din nenorocire tot pe teritoriul românesc, în contra armatelor ruseşti. S-a luat Râmnicul Sărat, penultimul oraş din Muntenia ce mai rămăsese neocupat; ruşii au pierdut în ultimele zile numai ca prizonieri 10.000 oameni.

Pe celelalte fronturi nimic. [...]

ROMÂNIA CAPĂTĂ UN GUVERNATOR GERMAN

Sâmbătă, 17 decembrie

[...] În fine Împăratul Wilhelm a numit Guvernator în România; el a şi sosit în Bucureşti, unde a lansat o proclamaţiune. Se numeşte Tülff von Tschepe und Weidenbach[1], iar proclamaţia afişată spune aşa:

---

1. Calendarul gregorian va fi adoptat oficial în România abia după Primul Război Mondial. Trecerea la stilul nou s-a făcut în 1919, data de 1 aprilie devenind oficial 14 aprilie.

2. Franz Erich Theodor Tülff von Tschepe und Weidenbach (1854–1934), general în rezervă la data acestei numiri.

„Majestatea sa Împăratul Germaniei, în înțelegere cu guvernele aliate, m-a numit guvernator militar în România și m-a însărcinat cu administrarea teritoriului român ocupat.

Am luat în primire însărcinarea; sediul administrației mele se află în București. Voi avea grijă ca în țară să domnească disciplina, liniște și ordine, și să fie puse în funcțiune regulată drumurile, căile ferate, căile fluviale, serviciul telegrafic și cel telefonic.

Din proviziunile țării, se vor lăsa populațiunii acelea de care are nevoie pentru traiul, pentru continuarea culturei pământului, cât și pentru celelalte îndeletniciri neapărat trebuincioase. Prisosul se va exporta, cum s-a obișnuit și în timp de pace, în țările aliate. Pentru îndeplinirea acestor sarcini cer sprijinul tuturor autorităților române, județene și comunale.

Publicațiunile emise de comănduirile mele de etapă, cât și de comănduirile de stațiune v-au adus la cunoștință ce pedepse grele așteaptă pe aceia cari contravin dispozițiilor mele.“

Guvernatorul militar
(ss) Tülff v. Tschepe und Weidenbach
General de Infanterie
București, în 22 decembrie 1916.

Promisiunea lui de a ne reda căile de comunicație pe apă și pe uscat, precum și telegraful și telefonul a produs o bună impresie – numai să se țină de cuvânt –, de asemenea și promisiunea că din recoltă nu se va exporta decât ce va fi de prisos nevoilor noastre interne, ca și în trecut. Nu e vorba, sunt fraze destinate istoriei, pe când realitatea e alta. Să sperăm că, în durerea noastră națională, acest Guvernator ne va ușura condițiunile materiale de trai. Deja se anunță crearea unei comisiuni pentru introducerea cartelelor de pâine și de carne. La carne am putut renunța mai ușor; pâinea însă a ajuns astăzi o adevărată problemă ca să o obții. [...]

ARESTAREA MEA CA OSTATIC

Duminică, 18 decembrie

[...] Era 2 jum., când sună soneria la intrare. Presentimentul îmi spune că de data asta s-a terminat. Servitoarea mă anunță că un domn vine să-mi vorbească din partea Comandamentului german. Am înțeles, de altfel toți ai casei au înțeles, căci toți ne-am îngălbenit ca ceara. Am primit în odaia de așteptare pe acel domn, un evreu român, care mi-a comunicat că d. maior Fischer mă poftește să vin până la komandatură, până unde are ordin să mă însoțească.

E arestarea.

Îl rog să aștepte puțin deoarece eram la masă. A convenit.

— M-au arestat, atât am putut spune. Un nod parcă mi s-a pus în gât. Ai mei plâng. Imposibil de a pune ceva în gură. Dau repede soției mele ceva instrucțiuni relativ la banii ce am în casă, să aibă din ce trăi, îi îmbrățișez și plec.

Fel de fel de gânduri mă frământă, necunoscutul în care mă aruncă, boala mea, mai ales piciorul de care sufer acum grozav și care trebuiește îngrijit ca să nu-l pierd. Să fac o nebunie? Am încă timpul. Credința însă că voi întâlni oameni, nu fiare, cari vor vedea sănătatea mea, îmi dă curajul să merg la maiorul Fischer.

Într-o trăsură cu coșul ridicat, agentul mă duce la Palatul Soc. de Asigurare „Generala“, Piața Universității. Cunosc localul, căci sunt avocatul societății. Sunt introdus chiar în cabinetul subdirectorului Gerbea. Un militar în uniformă simplă de soldat, fără nici un grad exterior, fără contraepoleți de fir, probabil „*Unter-ofitzir*“[1], mă primește cu un:

— Guten tag!

Îmi dă un scaun. Mă întreabă ceva pe nemțește, dau din cap că nu știu ce spune. Reține evreul ca interpret și începe interogatorul:

— Cum te numești?

---

1. Subofițer.

— Cancicov.
— Prenumele?
— Vasile.
— Sunteți advocat?
— Da.
— Unde locuiți?
— Șoseaua Bonaparte 10.
— Ce vârstă aveți?
— 43.

Pe masa lui e un tablou, pe care îl examinează și îl compară cu răspundurile mele, apoi se ridică în picioare și cu un glas autoritar, militărește, îmi spune pe nemțește și interpretul îmi traduce următoarele.

— Din ordinul Guvernământului Imperial și pentru motive politice sunteți declarat arestat. Veți fi condus de sentinelă la Hotelul Imperial, unde, poate ați aflat, mai sunt și alții.

Picioarele îmi tremură nervos; m-au mințit, nu văd nici un maior Fischer cu care aș putea vorbi. [...]

La Imperial sunt predat cu document sentinelei de la ușă și urcat la un etaj. Introdus într-o odaie, sunt prezentat unui militar roșcovan, desigur tot unui unterofițer, ce scria la niște registre. Intrarea mea nu l-a deranjat deloc, m-a ținut în picioare, iar el a continuat să-și vadă de lucru vreun sfert de oră, când mi se adresează brutal în nemțește, spunând lucruri din cari pe ghicite pricep că e vorba:

— Am bani? Am ceasornic? Am inele?

Am dat puținii bani, ce înadins luasem puțini. Mi-a restituit 2 lei în gologani să am de cheltuială, iar ceasul și banii mi i-a pus într-un sertar. M-a trecut apoi într-un registru la No. 78 și m-a pus de am iscălit în dreptul numelui meu. Ce am iscălit n-am idee, dar am făcut-o deoarece toți ceilalți erau iscăliți. [...]

Ieșim pe sală unde întâlnim o femeie de serviciu căreia mă adresez a spune soldatului că eu, necunoscând limba lui, nu pricep ce vrea să-mi spuie.

Femeia îmi răspunde după ce l-a întrebat:

— Vrea să știe, doriți o odaie cu 2 paturi sau una cu un pat. Asta vrea să zică: cu un pat ești la mansardă singur, cu două

paturi ești la etaj și poate să-ți mai aducă și pe altul. Eu vă sfătuiesc să cereți cu 2 paturi, o să vă fie mai puțin urât.

Am primit odaie cu două paturi.

Am fost introdus în camera No. 206. Abia am intrat înăuntru și în urma mea ușa s-a închis, iar cheia s-a învârtit în broască. Învârtirea cheii a deșteptat în mine toată gravitatea situațiunii, acum am priceput în mod limpede situația mea. Nervii pe cari mereu m-am stăpânit să-i țin m-au învins ei; un plânset mă cuprinde, îmi arunc pălăria de pe cap și, îmbrăcat cu blana așa cum venisem, mă arunc pe o canapea cu capul într-o pernă. Ce n-am simțit atuncea, D-zeule? Ce nu mi-a defilat pe dinaintea ochilor închiși? Sănătatea mea, hotărât zdruncinată pentru totdeauna, infecțiunea piciorului și amputarea lui, exilarea în cine știe ce țară străină, mizeria neagră pe care nu voi avea forța de a o suporta, moartea mea departe de ai mei cu consecințele între cari cea întâi nenorocirea copilului meu. Și chiar până atunci, ce situație pentru ai mei, toate mijloacele de trai suprimate brusc; deodată, din oameni mulțumiți și avuți, o învârtitură de cheie îi transformă în nenorociți și săraci. Și toate acestea pentru ce? Să plătesc eu ca român ticăloșiile ce le-or face dincolo de adăpost Panaitescu sau Ionel Brătianu? Să nu-i ajungă, Doamne, blestemurile mele, că prea ar fi îngrozitor. Speram într-o vizită medicală și nicăieri nu poți vorbi cu nimeni, numai soldați, unterofițeri și limba lor.

Ceasuri și ceasuri întregi am stat așa. Când m-am sculat de pe canapea afară era întuneric deplin, în casă un frig groaznic. În zadar caut prin întuneric pe pereți butonul de lumină sau de sonerie; bat cu putere în ușă; pe sală se aud pași greoi, cheia se învârtește în broască și apare o santinelă. Probabil mă întrebă ce voiesc?

— *Liht*, îi răspund, neștiind sigur că așa se zice – lumina.

Soldatul cată butonul și se face lumină în odaie... Trei becuri electrice se aprind deodată. Soldatul s-a retras și a încuiat ușa. Abia acum privesc odaia în care am intrat. E o cameră destul de mare și relativ curată. Două paturi alături, o canapea, un șifonier cu oglindă, un spălător cu oglindă, o toaletă excesiv de murdară, o măsuță, două dulăpioare de noapte și 3 scaune.

Două zdrențe de covor la paturi și un covor mare în mijlocul odăii complectează întregul mobilier. Celula mea va fi deci o acceptabilă odaie de hotel. Examinez caloriferele, sunt închise, asta e și cauza frigului din odaie.

Piciorul mă doare cumplit. [...]

Sun la sonerie; un soldat descuie și intră.

De ce am sunat? Nu știu nici eu. Ba da, am vrut să vină femeia de serviciu ce vorbea românește. Voiesc să vorbesc cu ea; n-am rufe de noapte, n-am vată, n-am bandaje, n-am nimic din toate cele strict necesare mâine dimineață. Voi să o întreb: oamenii bolnavi aci de la cine pot cere un ajutor? Soldatul așteaptă.

— *Bitte, Frau.*

Omul a priceput, a încuiat ușa și s-a dus. Peste câtva timp revine cu femeia. E o evreică grasă și plictisită. O întreb ce ceas este?

— N-avem voie să vorbim cu d-v. românește.

— Cum? Dar eu n-am venit de plăcere aici, limba lor nu o cunosc, cui să mă adresez dacă nu d-tale care le cunoști pe amândouă. Am nevoie de lucruri de acasă, prin cine pot comunica?

— N-avem voie să vorbim, priviți soldatul, de ce credeți că stă cu mine?

— Spune-i că nu știu nemțește, că sunt bolnav, că voi să vorbesc cu cel ce e mai mare peste el, n-are de ce să te împiedice să-i spui, căci îl văd că deja ne lasă să vorbim amândoi și nu zice nimic.

Soldatul enervat o întreabă el pe limba lui – ce voiesc?

Ea îi spune că sunt bolnav. El o însărcinează să-mi spuie că va comunica la cancelarie să vină mâine doctorul. S-au retras și au încuiat ușa. [...]

Mâncarea servită e rece. Fasole fiartă în apă și fără sare. O dau deoparte. Las masa și mă culc pe canapea. Ce or fi făcând acum acasă? Poate or fi și ei la masă. Amară li s-o fi părând lor azi pâinea, rece o fi și mâncarea lor, dar nu așa amară ca a închisorii. Într-un târziu, și uitasem de masă, femeia revine cu o bucată de carne fiartă, rece și sleită. Când să iasă, îmi strecoară vorba:

— Scriți un bilețel acasă; îl trimit eu mâine.

N-am știut cum să-i mulțumesc. De bucurie, am mâncat carnea ce mi-a adus.

Când a ridicat tacâmurile, am rugat-o să nu uite de doctor.

M-am culcat fără să mai știu ora. Vai, ce noapte, ce cinematograf, ce dramă îngrozitoare s-a desfășurat ca un film în creierul meu torturat. Când ochii obosiți de lacrimi s-au uscat, am adormit. [...]

Luni, 19 decembrie

Când mi-am închipuit că o fi ora 9, deși vremea e întunecată tot ca și sufletul meu, m-am sculat.

Caloriferul răcit peste noapte a început din nou a funcționa, temperatura din casă e acceptabilă. N-am nimic pentru spălat. Serviciul n-are cană, n-are pahar, n-am săpun, n-am pieptene, n-am nimic. Mi-am făcut toaleta în mod primitiv; părul rebel stă ca la un sălbatec.

Mi se comunică că doctorul va veni la ora 2.

Madam Ghizela, așa se numește femeia de serviciu, când a făcut camera, mi-a spus că sentinela îmi poate procura țigări și că pot scrie acasă să trimită cele necesare și că biletul îl va trimite prin cineva. [...]

Trebuie să fi trecut demult ora 2 când pași greoi aud pe sală, îndreptându-se spre odaia mea. Nu m-am înșelat, s-a oprit în dreptul ușii și întreabă dacă aci este – *Zwei hundert zecs.*

Cheia se învârte și intră înăuntru un ofițer, sentinela și madama. E domnul doctor.

Mă scol în picioare, el salută milităreşte fără a-și ridica șapca de pe cap, își lovește călcâile unul de altul plecându-și puțin jumătatea de sus a corpului înainte. [...] Tânăr, frumos chiar, elegant, doctorul meu promite.

Îl întreb dacă vorbește franțuzeşte și îmi răspunde scurt și aspru:

— *Nein!*

Madam Ghizela se oferă ca interpretă, dacă nu mă jenez. O primesc.

Îmi face un mic interogator asupra identității; i-am oferit un scaun pe care l-a refuzat cu un gest scurt.

— Ce aveți?

Ridic bandajul de la picior; cum însă fașa e de vreo 5 metri și neavând alta ca să mă bandajez la loc o rulez treptat, treptat, ce o desfac. Lucrul îl enervează, bate călcâile și își frământă mâinile, dar mă fac că nu-l văd. În fine s-a terminat cu fașa; cu un gest nervos și brutal, rupe vata prinsă de rană. O durere înțepătoare până la creier mă face să țip, mă silesc să nu zic nimic, dar vede cum îmi vâr unghiile în carne ca să nu mă jeluiesc. A priceput însă că a fost brutal, pune cu îngrijire aceeași vată la loc și mă rebandonează.

Spune servitoarei că îmi va da un lichid de spălat în fiece zi și o alifie pe care să o pun pe rană, bate iar din călcâie și dă să plece.

Îl rețin și spui femeii să-i spuie că nu e totul. Concediez femeia și mutește îi arăt ce constituie boala mea. Modul cum s-a prezentat omul acesta îmi ridică speranța de scăpare, aveam nădejde în omul de știință ce e medicul, și nu mai pot să-mi stăpânesc nervii. Mi-e rușine de el că e militar, dar nu mai pot să mă rețin. De astă dată a priceput, probabil s-a impresionat, trage scaunul pe care mi-l refuzase, se așază lângă mine, și într-o franțuzească oribilă îmi adresează câteva vorbe de încurajare. Vede că am suferit în adevăr și că trebuie să mă îngrijesc serios. Îi explic bănuiala medicilor mei în a fi o tuberculoză, dar că prin o viață liniștită, fără supărări, cu băile de fiecare zi, cu soarele și aerul și cu o supraalimentare, o duceam destul de bine.

— Voi suporta eu închisoarea?

El dă din umeri cum ar zice „Ce pot face eu?“ [...]

S-a sculat.

— Voi face numai ceea ce stă în datoria mea. De voi fi întrebat, îmi voi da avizul meu.

Îmi întinde de astă dată mâna, nu mai bate din călcâie și iese.

Stau înlemnit. Oamenii aceștia deși au un suflet, disciplina i-a făcut de piatră.

De va fi întrebat? Dar cine să-l întrebe? Ridică lumea de la domiciliu printr-un agent, ridică oameni de seamă, și de la agent trec direct la unterofițerul pușcăriei; cine să se ocupe de el? Și noi cui am putea reclama? E absurd, e extraordinar, dar e așa. [...]

După tensiunea nervoasă prin care am trecut cu vizita doctorului și după insomnia de astă-noapte am adormit puțin. Când m-am trezit, sentinela mi-a adus un geamantan cu cele necesare de acasă, pe care mi l-a lăsat după o sumară percheziție.

Am acum și dezinfectante ca să mă doftoricesc. Singur? Mă cutremur când mă gândesc. Cu nervii mei, de 40 zile eu nu m-am uitat la rană; azi fără să vreau am văzut-o, e oribilă. Și cu toate acestea trebuie să mă dezinfectez singur, altfel vai de picior. [...]

Marți, 20 decembrie

Oboseală să fie? Resemnare să fie? Ori m-am deprins eu cu deznădăjdea? Fapt este că astă-noapte am dormit, și fără visuri urâte. Aș fi dorit să nu mă mai trezesc. Somnul îmi pare pentru moment singurul scop al vieții. Ce am să fac dacă mă voi scula? N-am nici o treabă, n-am nici un scop, n-am dreptul să citesc, n-am dreptul să scriu, n-am cu cine schimba o vorbă, n-am nici măcar ce au alții, vederea spre o stradă circulată, cum e Calea Victoriei sau Știrbei Vodă. [...]

Atunci pentru ce m-aș scula și n-aș dormi mereu?

[...] Nu cumva exagerez situația mea? Alții cum o suportă? O fi chestie de temperament, o fi și chestie de situație. Pe cei de lângă mine îi aud vorbind toată ziua, alții stau la geamuri de privesc strada. Dar eu? Eu am fost un alt om în viață, n-am fost nici omul public, nici cel de cafenea. Nici chefuri, nici cluburi, nici varieteuri; am fost omul casei, burghezul modest al căminului, între ai mei, în biblioteca și micile mele suveniruri, mai mult nefăcând decât făcând profesiunea, îmi duceam traiul liniștit. N-am invidiat pe nimeni, n-am urât pe nimeni, n-am înșelat pe nimeni, am fost omul cinstit și corect în cea mai largă accepțiune a cuvântului. [...]

Să suport, dar ce și cât trebuie să suport? După uzurile războiului *ostaticul* răspunde ca un martir cu viața lui de toate nebuniile și ticăloșiile celor pe cari inamicul nu poate pune mâna.

Ce se va cere de la noi? Ura inamicului unde va lua sfârșit? În actualul război în Franța și în Belgia ostaticii au plătit cu viața lor multe fapte imputate populației și armatei. Mâine pot fi ales, legat la ochi și împușcat ca represalii pentru că în Moldova a fost împușcat un spion german sau că vreun bandit a torturat vreun evreu supus austriac. Noi suntem ca materialul viu de experiență din laboratorii, pe spinarea noastră se vor injecta toate relele represaliilor ce vor experimenta, ca să le aleagă pe cele mai eficace. [...]

Am căpătat pe ascuns *Gazeta Bucureștilor*, am citit insanitățile din ea de două ori, din capăt până la sfârșit. Voi cerca să-mi introduc o carte, simt că cu corupțiune se va putea. Cu promisiune de bani, căci la noi n-aveam parale, am obținut azi o scrisoare de la soția mea.

Miercuri, 21 decembrie

[...] În așa condițiuni am să mor aci infectat ca un câine abandonat.

Pe lângă că n-am nici un antiseptic, n-am apă caldă, n-am acid boric, n-am o foarfecă să tai tifonul ce aplic pe rană, sunt nevoit să-l tai cu cuțitul nefrecat cu care tai mâncarea, ceea ce înseamnă infecțiune sigură. Starea mea generală se înrăutățește nu numai prin lipsa unui tratament medical propriu, ci prin absoluta lipsă de hrănire. E adevărat că nu suntem hrăniți ca arestați de prin închisorile publice, totuși mâncarea ce se dă prost gătită, insuficientă și totdeauna sleită eu nu o pot înghiți. Nu m-am decis la o grevă a mâncării, dar fără voie sunt nevoit să mă abțin de a mânca. Nu cred să pun în gură hrană de 200 grame, inclusiv pâinea, în 24 de ore și aceasta într-o stare de enervare dezesperată. Ce vreți, n-a pus natura în vinele mele sânge de martir să pot îndura în calm mizeria. [...]

EFECTELE ZĂVORULUI LA UȘĂ

Joi, 22 decembrie

[...] Cum a venit ziua, și-au făcut apariția și gândurile cele negre. Mereu mă decid de a mă obișnui cu ideea că nu am nimic bun de așteptat decât de pe urma măsurilor generale ce se vor lua pentru toți. [...]

Soarele ieșind din nori, strălucește de lumină prin geamurile odăii; pare că te cheamă la viață. Ce splendidă vreme e afară! Cum aș voi să respir puțin aer și răcoarea lui să-mi atingă obrajii înfierbântați. Să deschid o fereastră, nu se poate. N-avem voie nu numai a deschide ferestrele, dar nici măcar a ne apropia de ele. În stradă stă o santinelă cu arma pe umăr, care acest rol are, de a nu ne permite să ne apropiem de geamuri. Cât despre ușă, e tras zăvorul. De prisos iluzia că sunt într-un sanatoriu, aci e pușcărie. [...]

Spre seară am obținut *Gazeta Bucureștilor*, și o oră întreagă mi-am trecut-o citind insanitățile și insultele lui Karnabat[1], noul redactor al pamfletului german.

Din el se vede stagnarea pe toate fronturile afară de România, unde se dau lupte spre Focșani și spre Brăila. [...]

UN „SPEZIAL DERMATOLOG"

Vineri, 23 decembrie

Pe zi ce trece suntem ținuți mai strict și la un secret mai absolut. [...]

Nici ziar n-am putut obține azi. De ce s-or fi schimbat așa lucrurile? Mă jăluiesc femeii că nici doctorul n-a mai venit. Ea primește să reclame în numele meu unterofițerului. După vreun

1. Dimitrie Karnabatt (1877–1949), poet și gazetar, condamnat la închisoare pentru activitatea sa editorială din timpul ocupației Puterilor Centrale.

ceas, cineva descuie ușa la mine, bate și fără a aștepta răspuns intră. E un ofițer tânăr, îmbrăcat cu manta, încins și cu cască pe cap. Mi se adresează în limba lui și, văzând că nu pricep, se recomandă în franțuzește ca *„noul medic al închisorii"*.

Din nou istorisirea boalei, din nou desfacerea bandajului la picior. E grăbit, va veni pentru o examinare mai amănunțită după prânz.

— Ați avut șansă că am fost eu numit aci, deoarece eu sunt dermatolog. Înțelegeți ce este asta? Eu sunt spețial dermatolog, iar în 15 zile veți fi sănătos.

— Bravo, domnule doctor! Și credeți că asta se poate lecui aici?

— Da, desigur. Se poate lecui aici.

Și țeapăn, de pare că a înghițit un baston, întoarce trupul pe călcâie și iese. [...]

A revenit după ce s-a înserat, să fi fost ora 6. N-a mai venit încins și cu casca pe cap, a venit comod îmbrăcat și cu capul gol, s-a așezat pe un scaun și mi-a făcut un adevărat interogatoriu. Ce agreabil este să mai stai de vorbă cu un om! La sfârșit, a scris o rețetă, mi-a recomandat cum să întrebuințez medicamentul și se pregăti să plece. Curios *„spețial dermatolog"*. De dimineață nu mi-a examinat piciorul, a zis că va reveni să o facă după prânz, acum a venit și pleacă fără a dezlega piciorul, mulțumindu-se a-mi da să înghit ceva.

— Dar cu rana, domnule doctor, ce fac cu ea? O mai dezinfectez, o las așa de voia ei?

— A! Da, rana. O să vă prescriu o pudră care să o presurați în fiecare zi, fără a mai spăla.

Numai după ce am insistat că eu n-am nervii necesari să umblu la rană, a convenit să vină el singur mâine, la pansament. [...]

Am citit în liniște gazeta. În ea găsesc ordinul de rechiziție din toate prăvăliile a mărfurilor în proporție de ¾ din toată cantitatea. Pentru alimente e un ordin că nimeni n-are voie a târgui mai mult decât e necesar unei mese.

Acum aș putea spune de aci: Vai de cei liberi!

Din Comunicatul Cartierului General, rețin vestea rea a ocupării Odobeștilor. În Dobrogea au cucerit Măcinul cu care întreaga Dobroge e evacuată. Galațiul e în mare pericol. [...]

Sâmbătă, 24 decembrie

[...] Afară plouă și în casă e frig. Am stat culcat pe canapea cu ochii în tavan ore întregi. Am ce citi și mi-e silă și de citit; voi să mă forțez, să voiesc, dar e imposibil, ochii parcurg rândurile, dar gândul e aiurea, habar n-am de ce citesc și arunc cartea. Aș voi să-mi văd copilul și nevasta. De ce or fi așa de haini să ne izoleze și de familie? Ce crimă mare am făcut să fim așa de pedepsiți? Că guvernul țării a arestat pe străinii ce puteau să facă spionaj, bine, dar de ce să plătim noi asta? Ce, ei n-au arestat pe românii ce s-au găsit la declararea războiului în țara lor? Dar chiar guvernul român s-a purtat mai omenește cu internații lor; i-a dus în localitatea cea mai îndepărtată de front, iar acolo le-a dat libertatea de a se mișca; nu i-a despărțit de familiile lor. Cine a vrut să-și ia familia în Ialomița și-a luat-o. Chiar cei internați la Hotelul Luvru nu erau opriți de a-și vedea familia. Cei bolnavi au fost scutiți de internare, cunosc cazuri concrete. Pentru ce cu noi atâta sălbătecie? Dacă în societatea în care trăiesc aș fi ucis pe cineva, mi-ar fi dat munca silnică, dar nu mi-ar fi interzis să-mi văd copilul. Acest lucru nu mi-l pot vârî în minte cu nici un chip. Mizerabilii! [...]

S-a făcut noapte, trebuie să mă culc și doctorul n-a venit. Încerc să-mi spăl rana cu apă, că altceva nu am, dar e atât de infectată, că m-am îngrozit. Am să pierd piciorul. Dacă nu vine doctorul nici mâine fac o faptă mare și pun capăt nenorocirii, întâmplă-se ce se va întâmpla.

Crima cadă pe cel ce m-a adus aci.

Cu așa gânduri îmi închei a șaptea zi de izolare desăvârșită, de tortură morală și de lacrimi amare. În noaptea aceasta, după datina creștină s-a născut Cristos. Credincioșii îl serbează. S-o milostivi oare de acolo de unde tronează să-și arunce privirea și peste cei năpăstuiți?

CRĂCIUNUL UNUI ARESTAT

Duminică, 25 decembrie

Ziua vegetez și noaptea meditez, iată ce fac în cele 24 ore ale zilei. Zadarnic caut să pot măcar dormi, nu se poate, spre ziuă numai când oboseala mă copleșește ațipesc. [...]

Dimineața mi-a părut mai luminoasă când am deschis ochii. Cauza? A căzut zăpada, prima zăpadă în iarna aceasta. M-am sculat hotărât să protestez cu gestul și cu ce voi putea față de santinelă, pentru că doctorul m-a abandonat. Am protestat, am răcnit când a venit să-mi aducă sfertul de pâine și mi-a trimis răspuns prin madam Ghizela că, dacă doctorul n-o veni de la el, n-are ce să-i facă. [...]

Înainte de dejun a venit în fine doctorul cel nou, a venit întovărășit de un soldat sanitar; dacă n-ar avea banderola Crucii Roșii pe mână aș crede că vine de la grajd unde a curățit caii.

Doctorul mi-a zis să mă întind pe canapea, a pus soldatul să-mi desfacă bandajul.

Cu niște mâini murdare și nespălate, soldatul m-a dezbandajat, a rupt vata de pe rană, n-a spălat cu nimic, a presurat un praf peste rana plină de puroi, a pus o bucată de vată la loc și m-a înfășat. Toate acestea le-a făcut soldatul, doctorul nici nu s-a atins de mine, a spus că va veni peste 2 zile și a plecat. Curios tratament. [...]

Dejunul azi l-am luat mai cu plăcere. E prima zi de la arestare când pot mânca ceva. Dacă n-am mâncat ciorba de fasole ce ni s-a dat ca o atenție că azi e Crăciunul ortodox, am putut căpăta ceva de acasă și, mai presus de orice, trimițându-mi-se tot de acasă un pahar, am putut bea chiar și un pahar cu apă.

Crăciunul pe care mai bine de 40 de ani l-am făcut în mijlocul alor mei, l-am petrecut pentru prima oară singur în arest, cu ușile încuiate pe dinafară, pe un colț de masă pe care am întins un jurnal vechi ca față de masă și, ca o ironie poate, în sunetul muzicii militare care cântă alături la Palat, pentru schimbarea gărzii. [...]

N-am citit gazeta de trei zile și spre seară am căpătat-o. Prima noastră grijă e tot comunicatul, singurul de la care mai poate veni salvarea. Succesele germane nu se mențin decât în România. Toată Dobrogea a fost curățită de inamic și au ocupat Brăila. Acum e atacat Galații.

Biată Moldovă!

IDEALUL UNUI ARESTAT LA IMPERIAL

Luni, 26 decembrie

Noaptea mi-a fost dezagreabilă, dureri insuportabile ale nervului piciorului bolnav au ținut până la ziuă. Nopțile de insomnie au efect dezastros asupra stării mele generale, de aceea și când eram sănătos, încă nopțile nedormite le simțeam în zilele următoare, dar acum? Urâtul și el mă consumă grozav; citesc, dar nu rețin nimic din ce citesc, gândul mi-e totdeauna aiurea. M-am decis să am curaj și îl am; l-aș avea înzecit dacă nu m-ar roade și consuma singurătatea. A munci e a te distra, munca dă un scop vieții, dar eu ce scop să am? [...]

Pe un perete al odăii am făcut un răboj, cum mă scol de dimineață trag o linie, înseamnă o nouă zi de captivitate. Azi am tras a 9-a linie, te trezești că umplu pereții odăii până s-o termina războiul.

Marți, 27 decembrie

Din ce cauză nu știu, dar de ieri nu mai funcționează caloriferul. Astă-noapte a fost un frig teribil. Din cauza frigului și a oboselii am dormit ceva mai bine. Doctorul a venit de dimineață împreună cu sanitarul de mi-a schimbat pansamentul. Fie că se laudă, fie că o fi așa, mă încurajează că piciorul merge excelent. Praful ce presoară pe rană îmi produce o durere ce ține două zile și o noapte. Azi după ce a plecat, durerile au fost îngrozitoare. Sfertul de oră ce stă doctorul când vine îmi face

mare plăcere, deschid și eu gura la un om. Cu singurătatea m-am mai obișnuit căci toată ziulica citesc, poate că citesc chiar prea mult. Cu multă meșteșugeală pot ține corespondența cu casa mea și până acum grație țigărilor de foi ce dau santinelei de la ușa de jos, n-am avut dezagramente cu introducerea cărților și a altor mici pachete. [...]

Azi am putut obține jurnalul. Focșanii au căzut, împreună cu capul de fortificație al aripei drepte românești de pe linia Focșani–Nămoloasa–Galați. E extraordinară slăbiciunea armatei ruse ce a luptat în România. De armata română nu se mai vorbește, ca și cum nici n-ar mai exista. [...]

HRANA ÎNCHISORII

Miercuri, 28 decembrie

[...] Ziua mi-a trecut încet și urât, nemaiavând nimic de citit. De acasă n-am mai primit nici o știre. La 25 decembrie soția mea îmi scrise: „mâine sau poimâine sperăm să scapi“, au trecut 3 zile și nu mi s-a mai scris nimic. M-aș mulțumi să obțină măcar autorizarea de a ne putea vedea din când în când, aș mai reînvia și aș putea să mă ocup și de afacerile mele lăsate în părăsire. [...]

Masa și azi a fost o bătaie de joc. Eu înțeleg să tratezi pe arestați foarte sever în ce privește hrana. Un fel de mâncare, pâine și apă. [...] Azi masa a fost: cam 25 grame boabe de mazăre fiartă în apă, un fel, două lingurițe de un fel de mâncare evreiască cunoscută în Moldova, mămăligă de hrișcă cu zahăr pisat, al doilea fel; o bucățică de tort al treilea fel. Nu cred să fie hrăniți așa decât copiii de 5 ani. [...]

NOUL MEU TOVARĂȘ DE CELULĂ

Joi, 29 decembrie

Un soare de aprilie, nu de decembrie, luminează azi odaia. Să fie prevestirea unei zile bune? [...]

După dejun un soldat a venit să-mi comunice: În această odaie au ordin să mai aducă pe *Herr* profesor Rădulescu-Motru[1] și dacă am ceva de obiectat.

Pot oare refuza? Mă așteptam de atâta vreme la un tovarăș necunoscut, putea să-mi vină unul mai ales? C. Rădulescu-Motru îmi e cunoscut, partizan politic în Partidul Conservator Democrat și fost coleg în Camera de la 1913. E profesor universitar și filozof înainte de toate. E poate tovarășul ideal contra urâtului: nu-i cunosc caracterul, dar cu mine se poate ușor acomoda cineva. O primă consecință va fi resemnarea și curajul de a îndura relele mai cu bărbăție în fața unui filozof; apoi vom vorbi și noi vom discuta și poate că ne vom și distra. Ceea ce mă miră e de a-l vedea adus aci, el, adoratul culturei și filozofiei germane. Avea o revistă, *Noua revistă română*, o tribună liberă în care s-a scris de toate, dar direcția o avea el, un reprezentant al culturei germane la noi. În România s-a petrecut ceva curios, dar care are explicație, s-au confundat amicii și partizanii Germaniei cu inamicii ungurilor și ai bulgarilor. Așa e și cu Motru; cu studiile făcute în Germania a venit în țară pătruns de cultura și de calitățile poporului german; el însă ca orice bun român nu putea admite persecuțiile unguresti sau grandomaniile bulgărești; așa că în revista lui se întâlneau laudele filozofiei germane cu criticile politicei ungaro-bulgare. Convențiile însă dintre puteri le-au făcut solidare și deși noi n-am declarat război Germaniei, ci Austriei, Germania s-a solidarizat și ne-a zdrobit; acum ne pedepsește fără distincție de i-am fost ei prieten, destul să fi fost inamicul aliatului.

---

1. Constantin Rădulescu-Motru (1868–1957), ales senator pe listele Partidului Conservator (iunie 1918), director general al teatrelor (septembrie–decembrie 1918).

Motru era și takist, venit din grupul junimist; se putea să i se ierte?

Colegul meu a sosit odată cu întunericul. Nu vine de afară, ci se scoboară de sus de la mansardă și e arestat câteva zile înaintea mea. A avut nenorocul de a fi dus la mansardă în niște adevărate celule. [...]

Bucuria întâlnirii a fost reciprocă. Și el e vesel că are un tovarăș. Am discutat, am vorbit de toate, ne-am aranjat, ne-am împărțit dulapurile și sertarele frățește pentru un trai egal și prietenesc. Adio, singurătate! Dezobișnuit de a vorbi, m-am chiar obosit. Ce ușor vor trece de azi înainte zilele!

Din cele ce-mi spune aflu un lucru extraordinar; noi plătim pușcăria. Casă, masă, doctor, medicamente le plătim. Ceea ce tot semnam până acum prin registre era această obligațiune. Va să zică masa mizerabilă ce ne-o dă antreprenorul de aci, o și plătim?

Frumoasă farsă ni se joacă.

Vineri, 30 decembrie

[...] Ziua a trecut nu se poate mai repede, fără oftaturi, fără jeluire, fără mari griji. Am discutat toată ziua, și ce n-am discutat? Politică, educație, ecomonie politică, filozofie, morală și mai ales război și militărie ca doi ofițeri de Stat-Major. Am forfecat omenirea întreagă fără întrerupere până la saturație, ba chiar și până la oboseală.

Ziarul ne-a lipsit, dar nu i-am simțit lipsa. Cărți de acasă am putut iar obține. Masa împreună ni s-a părut mai acceptabilă, oricât de rea ar fi acum mâncarea văd că pot să înghit; și apoi eu am putut obține o sticlă de apă minerală, iar Motru a adus chiar o sticlă cu vin negru.

Peste zi, tovarășul meu având cele necesare am putut să ne facem și un ceai. [...]

Motru e un temperament fericit, influențat desigur de filozofia lui și de educațiunea germană; în discuția ce am avut cu

el relativ la modul cum suportă arestații izolarea, el s-a arătat absolut insensibil, primește cu sânge-rece orice situațiune. Fericiți așa oameni.

TICĂLOȘIA CONCETĂȚENILOR NOȘTRI

Sâmbătă, 31 decembrie

Nimic nou în traiul zilnic, o zi mai mult trasă pe răbojul din perete. Ziua ne-am trecut-o vorbind câte în lună și în stele. La fiece pas pe sală ne așteptam să se descuie ușa, iar soldatul să ne anunțe „*sunteți liberi*". De unde această nouă speranță? Mâine este Anul Nou, ce zi potrivită pentru liberare? Deja două săptămâni de închisoare, o fi suficiente pentru niște oameni subțiri; și e sâmbătă, zi de pomană. De Anul Nou se fac cadouri și surprize plăcute, nu cumva asemeni sentimente frământă și pe guvernatorul inamic? Ce copilărie! Călăii noștri nu cunosc asemeni atențiuni și cine să se ocupe de noi? Îmi trecu azi prin minte o idee. Ce-o fi făcând compatrioții noștri?

Iată o țară invadată de inamic; când au intrat au luat o parte din oamenii de frunte și i-a vârât la închisoare; au mai luat o altă parte de oameni de frunte și i-a pus în fruntea demnităților și a bucatelor, la Primărie, la Prefectură, la Ministere, la Poliție. Și unii, și alții sunt tot români din același neam cu cei cu care s-au războit. Ce solidaritate, Doamne, între aceste două categorii de români! Cei puși în fruntea slujbelor și a onorurilor se ocupă ei de compatrioții lor vârâți la închisoare? Căci după cum nouă nu ni se impută nimic personal ca să ne merităm soarta, tot așa nici ei n-au meritat cu nimic situația ce li s-a încredințat. Germanii au avut nevoie și pentru o clasă, și pentru cealaltă tot de români. Ce-or fi zicând inamicii noștri de poporul acesta? E posibil să ridici din mijlocul populației atâția oameni de frunte, români înainte de toate, și nimeni din compatrioții lor să nu se ocupe, ce au devenit cei năpăstuiți? Dacă bolnavi, nu ne-ar îngriji; dacă flămânzi, nu ne-ar hrăni;

dacă în loc de a fi sub cheie ne-ar schingiui sau pune la munci umilitoare, cine ar ști ce se petrece cu noi?

E oare posibil ca nici unul din cei ce stau în înalte demnități să nu se fi interesat de soarta noastră? Ei bine, o asemenea monstruozitate s-a petrecut. Magistrați superiori, Președinți de Casație și de Curți de Apel, profesori universitari, generali, deputați, senatori, financiari, medici, advocați, ingineri, fără vină au fost ridicați din mijlocul populației și dați pe mâna unor soldați, și nimeni nu s-a învrednicit, nu să protesteze, e a cere prea mult unui popor așa de laș, dar să meargă la autoritatea militară și să ceară permisiunea de a ne vedea cum suntem tratați, dacă avem vreo nevoie sau plângere de făcut. Prizonierul de război e vizitat de membrii Crucii Roșii, cărora li se adresează plângerile, iar cererile lor ajung la guvernele lor și, prin statele neutre, multe din nedreptăți sunt înlăturate.

La noi au putința de a se interesa, căci trăiesc cu inamicul în raporturi amicale. D. Carp e vizitat și vizitează pe Mackensen și Von Tschepe; d. Marghiloman îi are la dineuri, d. Tzigara e toată ziua în fața Feldmareșalului, nu li s-ar refuza o vizită la Imperial sau la Cercul Militar. Nici unul n-a făcut-o. De ce? E lipsa de solidaritate, e lipsa din sângele neamului nostru, a acestui sentiment pe care-l întâlnim chiar și la unele animale patrupede...

Așa este de ticăloasă această conduită, încât, iată, eu, bolnav, umblu de două săptămâni să fac să parvină Guvernatorului o cerere prin care reclam un consult medical, și e peste putință a face să-i poată parveni.

Compania lui Motru m-a făcut să văd, în ultimul timp, răul în mai puțin rău, însă când rămân singur cu mine însumi, când vine noaptea și sting lumina, reîncepe în mine și revolta, și disperarea. Am crezut un moment că răul va fi trecător, acum îl simt că se stabilește permanent. Parcă nu mai sper în altceva decât în a obține să-mi revăd nevasta și copilul. O fi departe ziua aceea? Cine știe? Și acum începe noaptea de Revelion a anului 1917.

Pare că m-aș simți mai ușurat dacă aș lăsa să curgă puțin lacrimele, dar mi-e rușine de Motru. Așteptat să stingem lumina, să adoarmă amicul și să-mi fac pofta.

1917
1 ianuarie–13 august

ANUL NOU ÎN PUŞCĂRIE

Duminică, 1 ianuarie

Pare că nu e iarnă; într-o strălucitoare zi de primăvară, pe o căldură excepţională, am serbat azi, între cele patru ziduri ale închisorii noastre, Anul Nou și ziua mea onomastică; așa au vrut învingătorii și distrugătorii României libere și independente, a României în care acum un an serbasem începutul anului 1916. Sărbătoarea suspinelor, am putea-o numi cu mai multă justeţă. Nimic decât jalea trecutului care nu mai este ne-a caracterizat sărbătoarea noastră de azi.

Tovărășia lui Motru mi-e din ce în ce mai preţioasă, ea a împiedicat azi să sufăr atât cât aș fi trebuit să sufăr singur. Eu nici în această zi mare n-am putut avea norocul să pot vedea pe vreunul din ai mei, nu i-am putut îmbrăţișa sau să le aduc obișnuitul cadou de Sf. Vasile. [...]

Luni, 2 ianuarie

Vremea continuă a fi frumoasă în ciuda noastră. Nimic nou, decât că Motru a fost înștiinţat de afară că la komandatură se discută deportarea noastră la Călimănești. Cu nici un chip nu vor să ne ţie în Capitală. [...]

GARDA NOASTRĂ

Marți, 3 ianuarie

O noapte extraordinar de rea, dureri grozave la picior, abia spre ziuă m-am putut liniști puțin. Doctorul și sanitarul a venit la pansament și a găsit rana foarte iritată. Mi-a interzis fumatul, deși nu fumam decât o singură țigară pe zi, mai mult ca distracție. Regimul nostru s-a mai îmbunătățit puțin fără știrea komandaturei și a Poliției Centrale. Ordinile ce vin de sus sunt din cele mai severe, izolarea cea mai complectă se cere, nimeni și nimic să nu intre, nimeni și nimic să nu iasă fără știrea Polițaiului-șef. La fiecare etaj e un personal de serviciu și de gardă deosebit și permanent. Femeile de serviciu sunt sau germane, sau evreice și sunt și ele izolate în închisoare, fără dreptul de a putea ieși din local. Întregul local este pus sub supravegherea unui unterofițer cu nume stupid de *Schwantz*[1], el are sub ordinele lui câțiva caporali și 10 soldați cari nu se schimbă cum se schimbă garda de jos. Soldații sunt repartizați câte 3 la fiecare etaj pentru pază, iar 2 sunt cu serviciu la intrarea închisorii și fac pe intermediarii între noi și cei ce ne vin de acasă. Paza soldaților de gardă se reduce în a ne ține ușile încuiate zi și noapte și a păstra cheile. Ei vin când îi suni, descuie și te întreabă ce vrei; conduc pe deținuți la cabinete când au nevoie și te păzește până reintri ca să nu ai contact cu cineva. Seara după ce s-a servit masa, controlează ușile de sunt încuiate și ridică cheile din broască pentru a le depune la corpul de gardă. Soldații aceștia sunt în genere oameni cumsecade, mai toți meseriași în țara lor, numai unul este chelner la Berlin, de altfel se și cunoaște, e cel mai găinar din toți. Mulți din ei poartă pe piept *Crucea de fier* și fac parte din divizia XI, care a luptat cu mari pierderi pe Valea Jiului; unii sunt foști răniți lăsați pentru odihnă într-un serviciu afară de front. Cu toată mândria și severitatea lor își dau seama de calitatea oamenilor pe cari

1. *Schwanz* (germ., vulg.), penis.

trebuie să-i păzească, de aceea s-au și mai îmblânzit în raporturile cu noi, mai ales că își dau seama că e exclus ca unul din noi să fugă. Ei mai știu că nu sunt controlați de nimeni decât de unterofițerul Schwantz, de aceea închid ochii la mici violări de consemne. Așa, au lăsat să se strecoare câte o carte, câte un pachet, câte o scrisoare, în mod ascuns. Toți s-au învățat cu bacșișul, ceea ce la început era necunoscut. Când și-au dat socoteală că nu e o mită, ci o recompensă pentru un serviciu făcut cu bunăvoință, au început a primi.

Sistemul de a-i trata cu țigări a fost și mai bine primit. După bacșișuri au început a se simți obligați, de aci putința ca unii să se poată întâlni câteva minute cu vecinii lor. Pachetele ce vin de acasă cu rufăria ei sunt obligați a le verifica; pentru un bacșiș, verificarea nu se mai face, ceea ce ne-a permis a putea introduce puțin vin și rom pentru ceai. [...]

Cu acest mod s-a mai îndulcit puțin traiul.

Din ziare vedem că mulți cari au fost condamnați de Tribunalele militare la închisoare au fost deportați în Germania, asta face să se creadă că cei ce nu suntem condamnați ne vor lăsa aci. [...]

Miercuri, 4 ianuarie

[...] D-na Motru a venit azi cu cele două fete ce are. Întâlnirea dintre copii și tată a fost duioasă. Permisiunea de a putea aduce copiii a obținut-o de la însuși unterofițerul închisorii, pe care aseară l-am tratat cu un pahar de vin.

Vederea copiilor colegului meu mi-a răscolit toți nervii în mine. [...]

Soția mea a trecut pe jos de mi-a lăsat o carte în care am găsit înștiințarea că se duce azi la Poliția militară să ceară și ea permisul de a mă putea vedea.

Știri ce au putut parveni din Oltenia sunt teribile în ce privește jaful cu care ocupantul s-a aruncat asupra averei populației. [...]

Joi, 5 ianuarie

Pe ziua de azi barometrul situației noastre a căzut la vreme rea. Mai întâi că de pretutindeni ne vin informațiuni că toate intervențiunile noastre au rămas zadarnice. Pe de altă parte *Bukarester Tagblatt* protestează pe ziua de azi în contra purtării guvernului român în chestia internaților din Moldova și cere Guvernământului Imperial *represalii imediate* și *severe* în contra ostaticilor de la Imperial. Și noi cari credeam că guvernul român s-a cumințit și liberarea noastră era chestie de zile.

Vremea de asemenea s-a înrăutățit. Afară e un frig teribil, iar în odăile noastre nu știu pentru ce nu s-a făcut foc de 2 zile. [...] E un frig teribil în odaie, stau cu blana pe mine și sunt absolut înțepenit. Nu am curajul a mă dezbrăca să mă culc. [...]

O ordonanță impune negustorilor și particularilor să declare, pe niște formulare tipărite, tot ce au în casă sau în prăvălie ca rufărie, alimente și combustibil. Pedepse severe amenință pe cei ce nu vor spune adevărul. Impresia în public trebuie să fie teribilă. Să declari, ți-e frică că ți le ia și rămâi muritor de foame, să nu declari și te prinde, e închisoarea și amenda.

Tot azi, Guvernământul ne amenință cu introducerea muncii obligatorii pentru toată lumea, fără distincție de clasă socială și iată cu ce ocazie. Comuna are nevoie de vizitii pentru căruțe și de măturători de stradă, la ofertele făcute nu s-a prezentat nimeni. S-a publicat o ofertă de 24 ore, cu sancțiunea că, dacă nu se vor complecta locurile de cari Primăria are nevoie, komandatura va rechiziționa de pe stradă pe cine va crede de cuviință cu forța. Ce amenințare largă! E consecința lașității populațiunii care s-a purtat așa de liniștit până acum. [...]

Vineri, 6 ianuarie

Gluma cu neîncălzitul odăilor s-a îngroșat de-a binelea. [...]

D-na Motru ne-a vizitat și azi. Soția mea n-a putut obține permis de a intra. Mă culc și noaptea asta fără a mă mai dezbrăca; după frigurile ce mă scutură, și după cele 39 grade temperatură ce am, simt că mă cuprinde o boală grea.

Sâmbătă, 7 ianuarie

Abia pot ține creionul în mână, tot corpul mi-a înțepenit de frig, spinarea și pieptul le simt prinse parcă am fost bătut, iar picioarele îmi tremură și sunt înghețate. Afară s-a lăsat un ger teribil, soldatul de gardă ne-a spus că termometrul a scăzut la –15 gr. Azi se împlinesc 96 de ore de când nu ni s-a mai făcut foc. [...] La amiază a venit însă un ordin ca să ni se dea voie câte un sfert de oră să ne plimbăm pe coridorul odăilor în timp ce se face menajul; în același timp, pot ieși locatarii a două camere, adică câte 4 inși. E un imens avantaj; pentru prima oară azi ne vom vedea cu unii din cei închiși. [...]

Am aflat de la ceilalți cum și cine suntem arestați la etajul I.

La 201 e un soldat român, prizonier pe Jiu. De ce l-o fi adus aci? La 203 e Ulpiu Hodoș, la 205 nimeni, la 202 Crihan, la 204 Ion Săvescu și V. Derusi, la 206, eu cu Rădulescu-Motru, la 208 Barbu Constantinescu și Gr. Urlățeanu, la 210-212 C. Naumescu și Petrică Hagiopol, la 214 Iancu Oroveanu, la 216 Paul Rădulescu, deputat de Vlașca, și Pilidi, subdirector la Banca Românească, la 218 C. Băicoianu, la 220 inginerul S. Marcu și H. Streitman și la 217 Const. Antoniade și I. Husar.

La celelalte etaje nu știm cine sunt, dar toate odăile sunt pline; la o fereastră a etajului II ce dă spre coridorul nostru se văd și 3 cucoane. Tot pe balconul etajului II ce dă spre coridorul nostru am zărit în timpul promenadei pe Vasile Oroveanu și advocatul G. Malcoci. [...]

Duminică, 8 ianuarie

Recunosc că n-avem dreptul să ne plângem de neajunsurile ce suferim; oare nu lumea întreagă a suferit și suferă de pe urma războiului? E om care să poată zice: eu n-am făcut nici un sacrificiu în catastrofa prin care trecem? Ce este nenorocirea noastră față de aceea a celor ce și-au pierdut în lupte părinți, soți sau copii? Ce este suferința noastră față de suferința celor ce și-au abandonat tot ce au agonisit o viață întreagă și rătăcesc azi, cu sau fără adăpost, în lumea largă fără speranță de a-și

mai regăsi vreodată căminul? Ce poate fi neajunsul frigului ce suportăm de cinci zile și cinci nopți, față de cei ce de trei ani, trei ierni îngheață în tranșee, uzi de ploi și înghețați de ger? Nimic, totuși e mult. Și dacă îndurăm încă e că am putut să ne încurajăm și să ne îmbărbătăm singuri, în credința că sunt suferințe și mai mari. [...]

Minune! La ora 8 seara s-au aprins caloriferele. [...]

Luni, 9 ianuarie

[...] Doctorul Bărdescu, fostul meu doctor curant și camarad în parlamentele conservatoare trecute, după ce a făcut soției mele o morală *„că așa merită cei ce au cerut războiul“* – adecă ce mi se întâmplă mie azi –, i-a dat un certificat constatator al sănătății mele. Va cere în baza acestui certificat o nouă vizită medicală de la Guvernator. Se poate că cu semnătura doctorului Bărdescu să am mai multă șansă, deoarece, pe cât se pare, se bucură la actualul Guvernământ de mare trecere, a fost numit Efor la Spitalele Civile și membru în Consiliul Comunal.

Speranțele noastre se mai agață și de împrejurarea că la 27 ianuarie stil nou e ziua onomastică a Kaiserului și se zice că cu această ocazie vrea să fie *„umanitar“*.

Nici o nouă arestare nu s-a mai efectuat, de altfel Imperialul e plin. [...]

Marți, 10 ianuarie

Pe răbojul din perete am tras azi a 24-a linie. [...] Nici o nădejde. [...]

Azi odăile au fost încălzite normal, așa că am dezbrăcat îmbrăcămintea de Polul Nord ce pusesem pe noi. Zilele se scurg monotone, toate la fel. Conversațiile noastre felurite ușurează mult trecerea timpului, dar grijile de acasă tot ne apasă din ce în ce mai mult. [...]

De pe front nimic nou. Toți se limitează la mici hărțuieli când știu că pacea nu va veni decât în urma acțiunilor mari.

Miercuri, 11 ianuarie

Am redactat o petițiune către Guvernator la care am alăturat certificatul doctorului Bărdescu, prin care cer o comisie medicală care să se pronunțe dacă detențiunea mea nu-mi periclitează viața. Am dat prin doctorul închisorii să mi se facă toate analizele ca să le prezint comisiunii. Dacă nici de astă dată nu voi obține un rezultat favorabil, atunci orice demers este de prisos. [...]

Joi, 12 ianuarie

[...] Eu cu Motru la promenada de seară am scos vorba că ni s-a spus din oraș că Guvernatorul a hotărât de ziua împăratului să dea drumul la 10 ostatici. Minciuna a prins și prin femeile de serviciu într-un sfert de oră tot arestul a fost înștiințat. Nu e de mirare că de o prinde minciuna să nu începem să o credem chiar cei ce am inventat-o. Cauza? Abia numai după 26 de zile am intrat în mintea copiilor.

Pe fronturi, deși nu e nimic nou, se pare că se pipăie terenul unde să se dea o formidabilă ofensivă.

Vineri, 13 ianuarie

Antreprenorul închisorii iar a terminat combustibilul, așa că iar am stat toată ziua în frig și cu perspectiva de a continua. [...] Doctorul a venit azi la pansament și a rămas încântat – merge bine! [...]

La ora 9 seara, sentinela bavareză Schönbrun ne-a învoit, dacă vrem, să mergem în odaia dinspre Calea Victoriei unde locuiește Marcu și Streitman, ca să privim retragerea cu torțe a oștirei, făcută în onoarea Kaiserului, a cărui onomastică e mâine. Am primit invitația ca fiind o variație, pentru trecutul timpului.

Un mare convoi de soldați, cu muzici militare în frunte și purtând cu ei torțe aprinse, au străbătut Calea Victoriei dinspre

Teatru, spre Ateneu. Pe ambele părți ale străzii și în marea piață a Fundației Carol mii de oameni, civili, așteaptă și privesc mascarada. Să fie oare atâția români nesimțitori în București? Sau sunt străini? Când Guvernământul german a făcut catagrafia populației Capitalei a găsit în București vreo 25.000 de supuși austriaci și nici un evreu.

La tabloul torțelor aprinse, la șirurile nesfârșite de soldați cu căștile lor caracteristice, noi în odaia cu lumina stinsă și ascunși după perdele, priveam cu tristeță un spectacol, pentru care, ca să-l avem, ne-am frământat doi ani de zile și nu l-am obținut decât cu sângele a sute de mii de soldați români și a ruinii unui popor întreg. Cu dezgust am părăsit odaia și m-am retras în camera mea depărtată de unde nu se vede nimic și mai ales nu se aude muzica cântecelor de glorie ce răsună pe piața Ateneului.

DE ZIUA ÎMPĂRATULUI

Sâmbătă, 14 ianuarie

A sosit și mult așteptata zi a Kaiserului[1]. Așteptată de nemți ca să ne sfideze prin mascarada lor militară ce se va desfășura pe stradele Bucureștiului, Capitala României, pentru ca telegraful să zbârnâie în omenirea întreagă că germanii au serbat această zi națională a lor nu numai la Berlin sau München, dar și în Bruxelles, Varșovia, Belgrad și București. [...] Această zi mai era așteptată și de naivii de la Imperial, cari se agățase de mărinimia Împăratului ca naufragiatul din largul oceanului de o mână de paie ce plutește înaintea lui. Mărinimia Împăratului a ieșit: Vax!

După rușinoasa manifestație cu facle la care am asistat aseară din dosul perdelelor, am fost deșteptați azi încă de la orele 7 în sunetul muzicii, a tobelor și a fluierelor ce întovără-

1. Wilhelm II (1859–1941), împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888–1918).

șesc în marșurile lor militare bătăile de tobă. Armata vine din toate direcțiunile pentru a defila în dreptul Ateneului în fața Feldmareșalului Mackensen. [...]

Dar dacă e ceva ce mă scârbește adânc este purtarea unor compatrioți de ai noștri; Ion Slavici scrie azi în *Gazeta Bucureștilor* un articol de slavă Kaiserului și poporului ce ne-a umilit, de așa fel și cu atâta josnicie, încât cu scârbă am scuipat în plin jurnal și l-am aruncat la găleată. [...]

Duminică, 15 ianuarie

Toți pensionarii noștri pe cari îi întâlnim azi pe sală la vremea preumblării sunt deprimați că Kaiserul n-a liberat pe nimeni – după cum fusese vorba. [...]

D-na Motru s-a grăbit să vină azi cu vestea cea îmbucurătoare, dar care pentru noi a fost o adevărată deziluzie. Prefectul de Poliție Tzigara-Samurcaș i-a spus că, ducându-se d-nul Marghiloman la Mackensen în interesul arestaților civili, a fost refuzat categoric de Feldmareșal, însă i-a anunțat că a reușit să trimeată la Regele Ferdinand la Iași un reprezentant care să trateze cu el și cu guvernul român chestia arestaților civili din Moldova și din București. Dacă tratativele vor reuși, vom fi liberați și noi, de nu vor reuși vom fi menținuți. Credem că ceea ce a spus Mackensen e adevărat, dar ce putem aștepta noi de la guvernul român? Presiunea ce se face asupra lui ca să libereze zeci de mii de străini inamici cu cei 80 de internați de la Imperial e o glumă. [...]

Asta e chestia; în tot cazul la Iași se joacă soarta noastră. [...]

Populațiunea e amenințată cu o absolută lipsă de hrană. Se introduc cartele de pâine și de carne. De la 1 februarie la 1 aprilie ni se dă dreptul la 400 gr. de pâine, de cap de om – ceea ce pentru noi, surtucarii, e mult – și la 200 gr. de carne pe săptămână. Iar de la 1 aprilie carnea se reduce la 150 gr. pe săptămână. O ordonanță oprește pe cofetari de a mai face cozonaci sau prăjituri cu unt și ouă, iar alimentele ce posedăm

și le-am declarat pe formularele ce ni s-au impus ni se vor ridica pe jumătate. Eu nu cred în această versiune; trebuie să fie o exagerare, se vor ridica mai mult de jumătate, dar de la cei cari au depozite de alimente, nu de la cei ce au strictul necesar. În oraș poliția ridică de prin casele oamenilor saltele, plapomi, perne, rufe și blănuri. Până acum de acasă nu știu nimic ce ni s-a luat. Au să ne aducă în sapă de lemn. Totuși Mackensen când a intrat în București a promis că ni se va respecta avutul și viața dacă vom fi liniștiți. Liniștiți am fost, acum ni se ridică libertatea, la unii și viața, iar la toți ni se ia avutul. Un adevărat om de cuvânt! [...]

ÎN CONFLICT CU DOCTORUL ÎNCHISORII

Luni, 16 ianuarie

Doctorul a venit azi deși nu era ziua de pansament. Lucrul nu-mi convine din două considerațiuni. Mai întâi el e care a spus că rana se tămăduiește mai greu dacă umbli prea des la ea și o iritezi, al doilea, pentru că durerile ce mi se pricinuiesc cu schimbarea pansamentului mă împiedică două nopți de a dormi, or, astă-noapte a fost a doua, la noapte trebuia să mă hodinesc. Acum voi avea patru nopți de nedormire una după alta. În fine m-a pansat. Cu ocazia aceasta am avut o criză de nervi neobișnuită. Deja nervii mei slăbiți înainte de internare au ajuns că nu-i mai pot înfrâna și au devenit imposibili de suportat, fără ca să pot obține ceva pentru remedierea lor.

Durerea ce-mi produce ruperea tifonului de pe rană de către sanitar a întrecut azi orice margine și n-am mai putut scăpa numai cu scrâșnitul dinților, azi am izbucnit în plâns. Doctorul a râs. Vorbește în nemțește cu Motru spunându-i că nu e posibil să am nici o durere, aceasta e caracteristic rănii ce am. Acum sufăr îndoit. Întâi că n-am speranța ca omul acesta să contribuie cu ceva ca să-mi calmeze durerile și al doilea, capăt credința că

nu-mi cunoaște boala, căci nu se poate ca caracteristica să fie lipsa de durere, și eu să sufăr așa de îngrozitor. Doctorii nu știu nimic. Sufăr de picior din octombrie, se împlinesc o sută de zile. Primul medic ce m-a tratat mi-a spus că cunoaște boala, dar că în două săptămâni se va lecui. Am trecut cu el 60 de pansamente în care a cercat diferite medicamente, iar rana a mers din rău în mai rău. Dr. Rosknect și el spune că cunoaște boala ca „spețial dermatolog“, a fixat 15 zile după cari totul va fi „*guérie*“, au trecut 23, și n-am fost „*guérie*“. Acum începe alt tratament de alte 15 zile după care voi fi vindecat. N-am nici o încredere, totuși m-a pus să cheltuiesc 100 lei pe medicamente. [...]

Aparența e că nu se pricepe deloc; deja rănile vechi s-au înrăutățit foarte tare. Când mi-a luat sânge pentru analiză am văzut că nu știe să facă o puncțiune. [...] L-am făcut atent să nu vâre acul în modul cum a făcut. Mi-a spus că să nu-i dau eu lecții cum să facă puncții, deoarece a făcut peste 10.000. [...]

Marți, 17 ianuarie

[...] Pe când scoboram azi la etajul de jos – pentru prima oară de la internare, chemat de doctor în sala rezervată pentru vizită, m-am întâlnit pe sală cu unterofițerul ce stătea de vorbă cu un ofițer german. Am salutat și am trecut înainte. Ofițerul m-a oprit și m-a întrebat dacă știu să vorbesc nemțește. Îi răspund că nu.

— Dar franțuzește?

Îi răspund că da. Atunci într-o franțuzească oribilă a avut loc următorul dialog.

— Dumneata ești internat aci?

— Da.

— De mult?

— De 31 zile.

— Cum te numești?

— Vasile Cancicov.

El deschide un carnet ce purta în buzunar, caută în el și îl vâră la loc.

— Eu sunt noul șef al Poliției militare în București.

— Îmi pare foarte bine.

— Doresc să vă comunic, și aș dori ca din partea mea să o spuneți la toți colegii d-voastră, că nu sunteți arestați. D-voastră sunteți ostatici în calitate de români mai de seamă. Guvernul nostru a avut motive să vă ia și are încă motive să vă păstreze în mâna lui. N-avem nimic în contra d-voastră personal, orice păreri ați fi avut înainte de război. Țin ca toată lumea să știe acest lucru.

— Din nefericire, domnule polițai, eu nu vă pot face comisionul deoarece noi suntem izolați unii de alții și suntem încuiați în odăi tocmai pentru a nu putea comunica.

— Cum se poate? E adevărat, domnule unterofițer?

— Da, domnule căpitan; așa avem ordin pentru siguranța controlului.

— Țin din nou să vă asigur că nu sunteți arestați, ci internați.

— Dacă distincția asta vă face plăcere, foarte bine.

— Dumneata pari suferind, ești cumva bolnav?

— Foarte bolnav, domnule.

— Te-ai îmbolnăvit aci?

— Nu, eram bolnav în momentul când am fost ridicat de acasă, iar aci boala s-a agravat.

— Doctorul te vizitează regulat?

— Da.

— Ești însurat? Ai copii?

— Da.

— Te vizitează soția și copiii aci?

— Nu, domnule. De 31 zile urcă scările la toate autoritățile d-voastră fără să poată obține o așa de omenească permisiune.

Omul e vădit indignat. S-a întors către Schwantz, căruia îi spune pe nemțește ceva, cu multă autoritate, pe urmă adresându-se din nou mie, cu tonul însă schimbat.

— Familia are dreptul să vină să vă vază. Lucrul îl voi aranja numaidecât.

— Vă mulțumesc din tot sufletul. [...]

Miercuri, 18 ianuarie

Noaptea foarte rea. Zi și mai rea. Febră 39 grade, dureri atroce ale piciorului, dureri ale mușchilor pe toată partea dreaptă a corpului. Nervii nu mă mai țin; am plâns toată ziulica.

De acasă nici o știre.

Joi, 19 ianuarie

[...] Printre internați a circulat azi fel de fel de știri noi. După unii se vor libera 10-15 inși pentru a fi înlocuiți cu alții, după alții ar fi în discuție liberarea tuturor deoarece s-ar fi ajuns la o înțelegere cu guvernul de la Iași. După 33 zile de speranțe zadarnice, mai putem oare pune bază pe ceva? Din promisiunile de zilele trecute ale noului polițai nu s-a îndeplinit până acum nici una, în odăi tot încuiați ne ține, iar soțiilor încă nu li s-a permis să intre. [...]

La ora 4 am avut o mare surpriză, soția mea a venit să mă vază și i s-a permis să intre în odaie. Poliția i-a trimis acasă un permis după care poate veni să mă vadă în fiecare săptămână o dată. Vizita aceasta, revederea, aflarea amănuntelor de care mă interesam m-a liniștit mult și m-a îmbărbătat. [...]

Vineri, 20 ianuarie

Nici un gest, nici un fapt care să confirme zvonul că au de gând să ne libereze în total sau în parte. Sunt unii din cei arestați cari sunt cercetați, vine câte un ofițer cu dosare și îi interogează. Probabil că acestora li se impută ceva. [...]

La ora 6 unterofițerul a venit să anunțe pe Rădulescu-Motru că e chemat urgent la komandatură.

Interpretăm lucrul ca un semn bun de liberare și încep să-l invidiez, mai ales că i se prezintă ocazia să ia și puțin aer, numai de nu i-ar veni rău pe stradă prin dezobișnuință. [...]

La ora 8 Motru s-a reîntors. Ce deziluzie! Poliția caută pe un anume Constantino Radulesco, bănuit de spionaj, și, cum

în pepiniera de la Imperial a găsit 2 Rădulescu, pe Paul și pe Motru, i-a chemat să-i confrunte cu niște documente. [...]

Sâmbătă, 21 ianuarie

Nimic. Ar fi suficient pe ziua de azi să scriu atât și să pun punct, dacă n-ar trebui să constat că a fost mai mult decât nimic. Ceea ce câștigasem ca îmbunătățire în ultimul timp era promenada pe sală 15 minute cât timp se făcea curățenia odăii. [...] Azi a venit ordinul a se suprima promenada pe sală și întâlnirea între locatarii a 2 odăi. Ne-am întors deci la ce era la început. [...]

OSTATICI, SAU INDIVIZI SUSPECȚI?

Duminică, 22 ianuarie

[...] După *Bukarester Tagblatt* noi nu suntem luați ostatici, căci în România nu s-au luat așa ceva; iar cei de la Imperial, adică noi, suntem arestați ca civili suspecți și periculoși siguranței armatelor germane. Ca cenzura să permită a se scrie așa ceva înseamnă că e un adevăr în ce spune gazetarul. Asta ar corespunde cu faptele, cu calitatea celor arestați. Așa se explică de ce nu s-a arestat numai oameni de considerație, așa se explică de ce takiști și liberali s-au luat numai, așa se explică de ce Duca sau Motru stau alături de Marcu sau de Rosenthal de la *Adevărul* sau de Stănculescu librarul sau de Husar omul de afaceri. Iată-ne dar scoborâți din rangul de martiri, în cel de suspecți și periculoși siguranței publice. [...]

Luni, 23 ianuarie

Starea mea generală s-a înrăutățit simțitor; febra face progrese, durerile musculare foarte acute, articulațiile aproape atrofiate, durerile nervului de la picior se mențin cu această

particularitate că încep fix la ora 8 seara și țin până la 4 dimineața. Azi n-am putut mânca nimic.

America a rupt relațiile diplomatice cu Germania; o telegramă a agenției Reuter o anunță pur și simplu, *Bukarester Tagblatt* o dă fără nici un comentar. [...]

În București, pe ziua de mâine s-a introdus cartela de pâine. Publicația dată nu precizează cantitatea acordată unei persoane zilnic. De altfel pâinea ce se fabrică a început a fi de o foarte proastă calitate. În oraș, acte de piraterie se comit zilnic asupra averii cetățenilor. Soldații în grupuri intră prin locuințele oamenilor și-i terorizează cerând să ridice jumătate din combustibil și din alimente. După ce le ridică dau un înscris pe cari komandatura îl declară fals. [...]

Marți, 24 ianuarie

O zi mai mult de închisoare, la fel cu toate celelalte, la fel cu cele mai multe ce au să treacă. *Bukarester Tagblatt* n-a apărut decât spre seară și nu conține nimic. [...]

Miercuri, 25 ianuarie

Ni s-a redat promenada pe sală. Am putea numi cu drept cuvânt „*Bursa minciunilor*“ oscilațiunile de informațiuni ce se pot culege pe sală în timpul celor 15 minute de promenadă. Azi zvon nou de deportare; probabil tot așa de serios ca și cele de până acum. Mare emoțiune!

[...] Pe la ora 5 m-a vizitat soția mea. Bucuria mi-e imensă când o pot vedea și am vărsat ceva lacrimi pe cari nu le-am putut stăpâni. Ea nu mi-a mai adus de data aceasta nici o încurajare, din contra mi-a dat griji noi de nevoile lor zilnice pe cari cu greu și le pot satisface și ce e mai greu e că combustibilul nostru s-a sfârșit. Cărbuni nu mai au decât pentru câteva zile, când caloriferul nu va mai putea fi încălzit. Ce vor face atunci? Cu ce-i pot ajuta?

Joi, 26 ianuarie

[...] La Bursă, azi stagnație. Nimeni n-a mai auzit nimic de liberarea noastră.

Afară ninge mereu, e o zăpadă cum nu-mi amintesc să fi văzut; la câmp trebuie să fie de aproape 1 metru. [...]

Azi s-a dat o ordonanță prin care se suprimă cu desăvârșire dreptul de întrunire fără autorizarea komandaturei. Cluburile politice se dizolvă. Sensul acestei ordonanțe nu s-ar pricepe. Și dreptul de întrunire, și cluburile au fost suprimate din prima zi a ocupațiunii. Cu toate acestea, prin toleranță, clubul d-lui Marghiloman fusese tolerat și mai funcționa încă; ei bine, prin această ordonanță a fost dizolvat și el.

O altă ordonanță pune în vedere proprietarilor și arendașilor de moșii modul cum au să-și cultive în acest an moșiile.

Banca Generală Română a început a pune în circulație moneda sa de hârtie.

Vineri, 27 ianuarie

Bursa minciunilor, foarte rea astăzi; de pretutindeni zvonuri de deportare. [...]

N-am nici o știre de acasă și sunt foarte îngrijat. [...]

Sâmbătă, 28 ianuarie

Se împlinesc azi șase săptămâni de când sunt între acești patru pereți. Patruzeci și două de zile de aceeași viață tâmpită; te scoli ca să te îmbraci și aștepți seara stând pe un scaun, ca să te dezbraci și să te culci să treacă noaptea, ca să te scoli iar fără nici un rost.

Am devenit ridicoli discutând mereu între noi situația noastră, cel puțin 12 ore din 24. Salvarea nu mai stă decât în sfârșitul războiului. Să fie oare vreo speranță în acest sfârșit? [...]

Duminică, 29 ianuarie

Abia sculați am ieșit la Bursă. De regulă n-am putea să ne întâlnim decât 4 inși, totuși am găsit sistemul să ne găsim mai mulți laolaltă. Când simți că cei 4 s-au adunat, suni să te duci afară; îți deschide, ieși pe sală și te strecori în grup, spre marea desperare a soldatului de gardă. [...]

Un internat îmi făcea azi un reproș în privința soțiilor celor arestați cari au intervenit din om în om, din autoritate în autoritate rugându-se pentru liberarea lor. Faptul e adevărat, prea s-au umilit neamurile și prietenii ca să ne servească și prea bine neamțul ar fi putut să le zică: Nu fiți lași, ați vrut războiul, primiți consecințele, ce ne cereți concesiuni?

Îmi dau socoteală cât adevăr e în acest reproș, totuși e nedrept. Am fost în război cu nemții și am fost învinși; au intrat în țara noastră și au pus mâna pe noi, a luat pe X, Y, Z și l-a vârât la închisoare. Nici X, nici Y, nici Z ca români n-au dreptul să crâcnească în patriotismul lor. Asta pricep. Dar domnii nemți au împărțit pe români în două categorii, cum am mai spus-o. La unii le-a zis: Nimeni nu se va atinge nici de voi, nici de avutul, nici de libertatea voastră, veți fi puși în demnități, veți primi onoruri și veți sta la masa mea de vă veți înveseli. La alții le-a zis: Voi să mergeți la închisoare, pe voi vă vom deporta, casele voastre vor rămâne la discreția noastră, averile voastre le vom administra noi, pentru ca să răspundeți ca români de actele guvernului român și a Regelui vostru. Pe ce bază s-au despărțit aceste două categorii de români? Pentru ce eu să răspund de actele guvernului român? [...]

Și dacă la baza martirajului nostru stă așa arbitrar, desigur că cei aproape de noi și-au zis: de ce iau pe bătrâni și bolnavi și nu iau cel puțin oameni cari să poată suporta pedeapsa?

Și aceste plângeri n-au avut decât un defect, acela că n-au reușit toate. Chestia dacă trebuie să fim mândri și cu fruntea sus de rolul ce ni s-a dat se va vedea mai târziu. Te trezești că tot noi vom fi cei ce și în viitor vom sta după ușă când se vor

face socotelile celor ce au contribuit la România cea nouă, care, azi cel puțin, nu se știe cum va fi: mare sau mică?*

Luni, 30 ianuarie

A adus azi un nou arestat, pe Cezar Pascu, ajutor de Primar, l-au urcat în etajul de sus. Guvernul liberal la retragerea în Moldova îl grațiase de cele 6 luni închisoare la care îl condamnase Consiliul de război, cu ocaziunea telegramei false că nemții au fost zdrobiți în apropiere de Craiova. [...]

Marți, 31 ianuarie

În închisoare nimic nou. [...]

În țară, noi ordonanțe. E oprită înstrăinarea de vite și paseri. Nimeni nu mai are voie să taie nici bou, nici vițel, nici porc, nici pasere fără autorizarea scrisă a komandaturei, sub pedeapsă de 3.000 mărci amendă. Dacă animalul sau paserea a fost tăiată pentru că era expusă să moară, cadavrul trebuie dus la etapa respectivă și predat autorității.

Numai fotografiarea gâștelor moarte mai lipsește.

Miercuri, 1 februarie

[...] În ziar nimic. Cartela de pâine ce s-a pus în vigoare n-a reușit. Presa nemțească recunoaște formal că ceea ce în Germania a dat rezultate admirabile aci n-a dat grație relei credințe a publicului, a autorităților indolente și a lăcomiei negustorilor.

Carnea s-a permis a se debita o singură zi pe săptămână, cu 2 lei kilogramul; dar cine va putea obține un kilogram de carne?

---

* Și tocmai așa s-a întâmplat; a fi fost ostatic sau Prefect în slujba neamțului, ni s-a dat aceeași considerație și recompensă.

Joi, 2 februarie

[...] De dimineață a adus pe chimistul Ștefan Minovici, pe d-rul Obreja și pe d-rul Mina Minovici, care mai fusese arestat și liberat. Faptul că mai arestează persoane de considerație noi îl interpretăm în bine, căci numai așa va putea avea arestarea noastră caracterul de „*Ostatici*" și probabil că va influența mai serios conduita guvernului de la Iași. [...]

Vineri, 3 februarie

[...] Am ajuns să mă gândesc cu groază la ideea de a mă reîntoarce să locuiesc în casa mea neîncălzită și fără pic de combustibil. Populația moare literalmente de frig. Pentru a aduce o îmbunătățire, Comuna a creat adăposturi, numite aziluri de încălzire, unde populația ce n-are foc acasă se poate adăposti noaptea. În zilele din urmă gerul a fost atât de cumplit încât spitalele sunt pline de soldați degerați. [...]

Sâmbătă, 4 februarie

Amețeala, greața și febra m-au ținut azi toată ziulica în pat.

Doctorul n-a venit de 4 zile, de altfel nici nu-i simt lipsa, deoarece chiar dacă vine n-am de la el nici un ajutor. [...]

Sunt deja atâtea săptămâni de când am reclamat Guvernatorului direct și prin autoritățile noastre, cerând un consult medical, sau o anchetă medicală, și nu mi s-a răspuns nimic. [...]

NOU CONFLICT CU MEDICUL ÎNCHISORII

Duminică, 5 februarie

Ziua începe cu auspicii bune, la No. 203, vis-a-vis de mine a adus pe Ionică Pilat. Când am auzit, nu ne-a venit să credem;

subiectul nostru zilnic era de ce nu-l aduce pe Ionică Pilat. E cumnatul Primului-ministru și fusese arestat în primele zile, dar liberat, împreună cu celalt cumnat, dr. G. Cantacuzino. De ce i-a liberat? Veșnic ne-am zis, dacă ostaticii au fost luați ca să silească pe Ionel Brătianu să le dea vreo satisfacție în ce privește internații lor, atunci liberarea d-rului Cantacuzino și a lui Ionică Pilat n-a avut nici o explicație. [...]

La ora 11 a venit în fine doctorul; starea mea e ceva mai bună ca cea de ieri, dar încă nu destul de bună ca să nu vadă urmele pe față, pe ochi și pe limbă. Un grav conflict a izbucnit între noi, datorit desperării la cari m-au adus; nervii n-au mai putut să fie înfrânți. [...]

Se crede insultat și va reclama, sunt un simulant care îl deranjez mereu ca să-l conving că trebuie să fiu liberat și el nu se pretează la așa ceva. [...]

Vizita lui a ținut exact 2 ore, am reușit însă să obțin medic special și speranța că nu voi mai muri cu zile.

Luni, 6 februarie

[...] Din oraș ne vin știri rele, nu mai sunt alimente, nu se mai găsește combustibil. Cine are norocul de găsește la Obor un car de lemne enorm de scump și se hazardează a-l cumpăra n-are siguranța că-l poate aduce acasă, sare lumea și ia lemnele. Chiar de ai ajuns de a-l aduce în curte, încă n-ai scăpat. Vin autoritățile ce au devenit o adevărată teroare, de îți ia jumătate și jumătate dijmă, ca să ți-l plătească la Doamne așteaptă și fără să facă nici o formă. A doua zi vine alt agent cu alt soldat german, de îți caută pivnița, și iar ridică jumătate și jumătate, fără să ție seamă dacă au mai ridicat și alții. Acest sistem de a călca pivnițele oamenilor, pentru a ridica de la simplii particulari alimente și combustibil, e un act de tâlhărie cu atât mai rușinos cu cât este aprobat de autorități. [...]

Multă lume și-a tăiat pomii de prin curți; s-au furat zaplazurile, s-a ridicat lemnăria de la casele în construcție ca să se poată încălzi lumea. [...]

SUNTEM DECLARAȚI OSTATICI

Marți, 7 februarie

Monotonia zilei n-a fost întreruptă decât de împrejurarea că Guvernământul Imperial s-a decis să tranșeze în mod oficial chestia situațiunii noastre pusă în discuție în mod formal acum câteva zile de presa nemțească, cu toleranța Cenzurii. [...] În consecință, azi ni s-a înmânat în plic închis, ce e dreptul nu la toți arestații, un document semnat de *Hauptman Scheibel* (șeful Poliției politice), care, pentru istorie, merită să-l transcriu în întregimea lui.

Iată-l în traducere românească, textul e german:

„În calitatea d-voastră de supus român, ați fost declarat ostatic.

Această măsură a fost provocată de faptul că guvernul român a internat și târât în Moldova și pe urmă în Rusia supuşi ai Puterilor Centrale, între cari persoane de peste 70 ani, femei și copii. După cum s-a constatat din mărturisirile prizonierilor evadați, prizonierii noștri au fost supuşi unor maltratări corporale și morale din cele mai rele, în special aceşti supuşi sunt speculați financiarmente astfel, cum nu s-a mai întâmplat la nici unul din dușmanii noștri. Mulți din prizonieri s-au prăpădit cu ocaziunea transporturilor pe jos.

Deoarece în privința d-voastră nu e vorba nici de vreo măsură polițienească sau judecătorească, ci de o măsură politică, nu poate avea loc nici un demers pentru cercetarea motivului pentru care ați fost arestat. Prin urmare, orice reclamațiune ce s-ar ocupa cu motivul arestării d-voastră nu va fi luată în considerație.

Pentru găzduirea și întreținerea d-voastră e competinte komandatura București, departamentul închisorilor; în caz de boală veți fi îngrijit de către medicul special german."

Acum suntem cel puțin luminați. – Nu suspecți, ci „ostatici" până la terminarea războiului. [...]

Miercuri, 8 februarie

Pe sală astăzi, un mare du-te, vino. Toate odăile au fost descuiate. În consecință, ca și găinile ce au găsit portița descuiată, am ieșit și noi. Ce s-a întâmplat?

Madam Ghizela ne comunică că unterofițerul Schwantz a dat ordin ca fiecare să ne scoborâm la cancelarie pentru a încheia socoteala ce datorăm fiecare Germaniei, drept cheltuială de pușcărie – după ordinul venit urgent de la komandatură. [...]

Chestia lichidării bănești e o problemă pentru unii din arestați. Suma s-a urcat deja simțitor pentru mulți din cei ce n-au mijloace de a putea plăti. De altfel, am fost întrebați când ne-au arestat dacă putem suporta și cheltuielele familiei acasă, și pensiunea pușcăriei?

Cei mai mulți sunt deciși a achita, dar și ei nu au asupra lor suma, deoarece nu ne-a fost tolerat să avem cu noi vreo sumă de bani. [...]

Alții au declarat că ar plăti, dar n-au de unde.

Komandaturei i se vor cere instrucțiuni. E însă o părere că cei ce nu pot plăti vor fi trecuți de la Imperial la regimul comun de la Cercul Militar, unde ciorba ce constituie hrana se dă gratuit. A cui e vina că, în loc de a lua 60 inși cu poziție socială considerabilă, ai luat 60 de nevoiași. E drept ca consecințele să-i privească pe ei.

Cu această ocazie ni s-a restituit ceasornicele ce ni s-au luat la întemnițare, precum și banii celor ce au mai avut. [...]

Joi, 9 februarie

[...] *Bukarester Tagblatt* are azi o informație din Moldova prin care se spune că acolo au fost judecați și condamnați pentru trădare mai mulți ofițeri superiori români, între cari ar fi și generalul de cavalerie Socec[1]. El a fost condamnat la degradare

1. Alexandru Socec (1859–1928), comandant de divizie, acuzat de părăsire de post în timpul luptelor, condamnat de un tribunal militar și degradat. Rămâne închis până la sfârșitul războiului, când obține revizuirea sentinței.

și 5 ani închisoare pentru conduita avută în luptele de pe Argeș în jurul căderii Bucureștilor. Dacă lucrul este adevărat, și cred că e adevărat din tonul și simpatia cu care îl judecă pe acest general presa inamicului, atunci e o notă bună pentru guvernul de la Iași. [...]

Tot *Bukarester Tagblatt* anunță că guvernul român a distituit pe Alex. Beldiman[1], ministrul nostru la Berlin. Și acest gest este energic, dar tardiv. [...]

Iată de ce distituirea este o măsură românească energică, dar azi cam tardivă.

Pe fronturi nimic nou.

Vineri, 10 februarie

[...] Azi mi-am văzut pentru prima oară copilul. Când m-a văzut a plâns. Să fi ghicit oare ce era în sufletul meu?

Permisiunea de a-mi putea vedea copilul la 15 zile este o excepțiune. Soția mea a întâlnit prin numeroasele birouri de Poliție ce a colindat un suflet nobil la un căpitan, care mi-a făcut această concesiune. E dușmanul țării mele, e deci și dușmanul meu, totuși să-i dea Dumnezeu fericire copiilor lui pentru fapta pe care a făcut-o cu mine. [...]

Noii efori numiți de Mackensen la Eforia Spitalelor Civile mi-au suprimat postul de avocat consultant ce aveam acolo. [...]

Sâmbătă, 11 februarie

[...] Au adus o mulțime de noi arestați. La etajul nostru a adus la No. 203 în cea mai mizerabilă celulă pe I. Duca, Președinte la Curtea de Casație, care mai fusese arestat și liberat. Sus, a mai adus pe Carabatescu, Președintele Consiliului superior al agriculturii, pe Matei Ciocârdia, Președinte la Curtea de Apel; și el a fost arestat și liberat; au mai adus o *rara avis*,

---

1. Alexandru Beldiman (1855–1924), ministru al României la Berlin (1896–1916), cunoscut pentru germanofilia sa.

un carpist, pe Costăchel Krupenschi, pe Constantin Bacalbașa, ziarist și fost deputat, pe generalul Stoica, pensionar, pe un avocat Ștefănescu-Galați, pe Badea Mangâru, profesor, fost deputat, pe Șerban, directorul depozitului fabricei de hârtie Letea, și pe un agent electoral, vestitul Marin Voiculescu, fost inspector pe la grajdurile comunale. În total, a mai adus 10 inși. De liberat, nu a liberat decât pe un domn Mirică din Craiova.

Nimeni nu ne putem explica arestarea unui carpist; dacă nu e făcută înadins ca să mai salveze aparențele sacrificând un partizan, atunci e o simplă și regretabilă eroare ce se va îndrepta numaidecât. [...]

Duminică, 12 februarie

Eliberările atât de mult anunțate și mai ales așteptate nu s-au produs cu toate noile arestări. [...]

La ora 5 unterofițerul îmi comunică că a venit ordin la cancelarie din partea komandaturei, prin care se dispune ca mâine 26 februarie st. n. să fiu dus la ora 10 fix, la sanatoriul Gerota, pentru a fi examinat de profesorul dr. Ramstedt. [...]

În fine după 58 de zile am să mă scobor și eu în stradă la aer. Ce noutate!

În ziar absolut nimic nou. [...]

Mă culc cu speranțe mari pe ziua de mâine.

LA PROFESORUL DR. RAMSTEDT

Luni, 13 februarie

La ora 10 am plecat cu sentinela spre sanatoriul Gerota. [...] Zburam, nu mergeam, așa aveam eu impresia; probabil că cei ce mă priveau aveau o alta, că abia mă târăsc. Aerul curat și rece mă amețise, pare că eram beat. [...]

Numai scopul ce urmăresc și speranța în mai bine mi-a dat forța ca în 80 de minute exact să termin cursa. Conform ordinului am ajuns la timp.

Profesorul dr. Ramstedt însă lipsește, va veni mai târziu deoarece azi are operații la Brâncoveneasa. Lucrul îmi convine, deoarece sunt zdrobit de oboseală și mă pot odihni un moment în sala de așteptare unde o canapea îmi oferă ospitalitate. La 12 jum. a sosit doctorul. E un om de 45-50 de ani, slab și înalt, cu o bărbuță mică fasonată à la Henric al IV-lea și are o largă tăitură în obrazul stâng de la gură până peste ureche, lovitură de sabie, care îl avantajează, dându-i o înfățișare blajină.

Când sentinela i-a prezentat ordinul scris cu care am fost trimis, mi-a ieșit înainte în ușă, mi-a dat mâna și m-a poftit să șed. [...]

M-a examinat cu o atențiune și cu o curățenie exemplară, așa cum eram obișnuit cu medicii ce îi aduceam pentru o bună plată. Concluzia lui este:

— Piciorul se va vindeca fără consecințe. În ce privește boala de care suferiți este destul de gravă, după părerea mea trebuie să fiți operat, în tot cazul aveți nevoie de o urgentă și serioasă îngrijire. La întrebarea dacă această căutare o puteți avea în închisoare, voi răspunde că nu și că trebuie să fiți dus imediat într-un sanatoriu.

S-a așezat la birou, a scris raportul, l-a pus într-un plic închis și l-a încredințat sentinelei, mi-a arătat aceeași curtoazie și m-a concediat.

Sunt încântat de purtarea omului acestuia; noi speranțe, acum însă destul de justificate, se nasc în mine.

Nici la întors n-am găsit trăsură. De astă dată drumul mi se pare o corvoadă pe care nu pot crede să o îndeplinesc până la capăt. O așa oboseală și stare rea mă cuprinde, încât, când am pășit pragul Imperialului, am căzut. Scările nu le-am mai putut urca, așa că soldații m-au ridicat pe sus.

Toată lumea e bucuroasă de rezultatul ce le dau. Părerea generală e liberarea.

La ora 5 începe un acces de febră teribilă. [...]

Marți, 14 februarie

Temperatura a scăzut. Dureri mari în musculatura picioarelor, slăbiciunea și amețeala a persistat însă toată ziua. [...] Toți arestații de la etajul nostru au venit azi să mă viziteze și să-mi dea curaj, cu tot protestul soldaților de gardă. [...]

SPERANȚE DE LIBERARE

Miercuri, 15 februarie

Durerea de picior, de care scăpasem de vreo 2 săptămâni, a reapărut și ea astă-noapte. Abia la ora 5 în ziuă am readormit. Temperatura a devenit normală, iar amețeala a dispărut. [...] Colegii mei de aci n-au decât cuvinte de încurajare pentru mine, nimeni nu se îndoiește că liberarea e numai chestiune de zile. [...]

Dacă raportul a fost trimis komandaturei ieri prin Poliția Centrală, până să ajungă la căpitanul Scheibel și de la el la komandatură trebuie cel puțin 2 zile, așa că răspunsul nu poate veni decât cel puțin mâine. De prisos să mă neliniștesc astăzi. Dar, cu cât timpul trece și ziua de mâine se apropie, cu atât dobândesc credința că nu se va face nimic pentru mine. De unde provine această credință, acest presentiment? Din descurajarea în care am căzut. [...]

Joi, 16 februarie

Azi trebuie să fie ziua cea mare; un viscol și o ninsoare de nu te înduri să dai afară un câine, și totuși eu mă pregătesc ca să ies. Că până la ora 1 n-a venit încă nimic de la komandatură nu m-a mirat. Așteptarea însă de la 1–5 a fost o tortură. Fiecare mișcare pe sală, fiecare vorbă afară, îmi tresărea inima. N-a venit însă nimeni, lăsându-mă spre seară iarăși în complectă descurajare. [...]

Vineri, 17 februarie

Sunt într-o stare de deprimare complectă; mai bine mă lăsau așa cum mă deprinsesem fără nici o speranță.

E a patra zi de la raportul profesorului Ramstedt și n-au luat nici o deciziune cu mine. [...]

În hotel s-au înăsprit măsurile de rigoare. Un soldat a venit să ne vestească că nu se mai pot trimite scrisori acasă decât prin komandatură și Poliția Centrală. De altfel totdeauna măsura era aceasta, numai uzul și bacșișurile soldaților schimbaseră obiceiul. O a doua restricție e în chestia introducerii de alimente. Tot prin toleranța soldaților, unii puteau introduce de acasă alimente; toleranța însă a ajuns la abuz și ca atare a ajuns la urechea celor ce nu voiau să ne tolereze. [...]

Pe frontul nostru nimic din cauza viscolelor prea mari.

ACTORII DRAMEI DE LA IMPERIAL

Sâmbătă, 18 februarie

[...] Viața în închisoare se strecoară zi cu zi aceeași. [...]

De dimineață la ora 7 santinela vine de vâră în broaștele de la uși cheile. Peste noapte ușile rămân încuiate, iar cheile la corpul de gardă. Motivul ar fi ca nu cumva să evadăm, lucru ce n-a trecut și nu poate trece prin mintea nimănui. Am fost închiși fără vină, de ce le-am da chiar noi motiv ca să ne și împuște?

Între orele 7–9 toată lumea se scoală, soneriile încep a zbârnii, care se duc afară, care-și cară apa necesară de la robinete, deoarece femeile de serviciu nu pot dovedi să servească câte 20 de odăi de etaj. La ora 9 se aduce un caputiner rece cu o bucată de pâine. Între 9–12 se grijesc odăile câte 10 minute fiecare, interval în care în ultimul timp ni s-a permis să ieșim pe sală.

Pe sală nu e permis a se găsi în același timp mai mult de 4 persoane, adică locatarii a două odăi. Din această cauză ne aranjăm cu madam Ghizela de a face odaia în același timp cu

a noastră a persoanelor cu cari am dori să ne vedem. La ora 1 și un sfert se descuie ușile și ni se aduce sfertul de pâine și tacâmul, semn că în curând va veni masa. Nu se dă nici pahar, nici șervet, nici față de masă. Cine a putut și-a adus de acasă. Masa constă acum din 2 feluri de mâncare, o ciorbă falsă e inevitabilă, o ciorbă de fasole, sfeclă sau cartofi; foarte rar s-a dat supă de carne. Al doilea fel e o mâncare de zarzavat, rareori carne de cal. [...]

După dejun, dacă sănătatea îmi îngăduie, jucăm împreună cu tovarășul de cameră 3 partide de table, timp în care bem și cafeaua și fumăm o țigară de foi. După table eu mă culc și citesc; Motru scrie la un tratat de psihologie pentru uzul liceelor. La ora 5 ne facem ceai, mi-am adus de acasă un vas ce fierbe la electricitate, așa că ceaiul îl avem cu mare ușurință. [...]

După ceai jucăm 3 partide de pichet, la cari ne cam disputăm, ca toți jucătorii de cărți, chiar și cei ce ca noi jucăm pe degeaba.

La 7 jum. seara iar se descuie ușile pentru masa de seară; iar 2 feluri, ambele legume. Fasole verde fiartă cu apă și 1 ou răscopt cu 2 felii de ridichi cu sare e toată masa de seară.

Compotul de prune s-a suprimat. Mâncarea de seară e totdeauna rece.

După masă ni se dă voie să ieșim 10 minute pe sală, vreme pe care ne-o trecem în întregime la Bursă. Deja la 8 jum., toată lumea e încuiată în camere și ziua s-a sfârșit. Dacă suntem mai dispuși mai facem 3 partizi de domino, dacă nu, Motru citește, eu scriu notele mele și corespondența acasă jumătate de oră, căci la ora 9 trebuie să fim culcați, iar lumina trebuiește stinsă. La ora 10, sentinela cearcă ușile și ridică cheile.

Iată programul nostru zilnic, neîntrerupt decât de vizita doctorului în zilele ce vine și de vizitele soțiilor noastre, ce acum au voie să vină o oră la 15 zile.

Internații sunt repartizați pe etaje. La parter este corpul de gardă al soldaților. La etajul I sunt locuința și cancelaria unterofițerului, cancelaria unui șef de Poliție, odaia medicului și diferite săli în cari dorm femeile de serviciu. La etajul II suntem noi. Odăile pe etaje sunt numerotate cu sutele; așa, cele

din etajul I încep de la 101–120, adică douăzeci de odăi. La etajul II numerele sunt de la 201–220. La etajul III numerele sunt 301–320, iar la mansardă de la 401 în sus. Odăile etajului nostru sunt cele mai mari, mai ales cele ce dau spre stradă, și mai toate au 2 paturi și adăpostesc câte 2 internați. Odăile ce dau spre curțile de lumină sau spre Știrbei Vodă sunt mici și întunecoase și locuite de câte o singură persoană. Odăile sunt relativ bine mobilate, dar mizerabil îngrijite. Rufăria de pat și prosoapele sunt niște zdrențe fără nume. Din frica de rechiziție antreprenorul hotelului a dosit ce a avut și el bun și a lăsat zdrențele. Fiind insuficiente, schimbul așternuturilor se face după luni de zile, iar prosoapele la 3 săptămâni. Serviciu la odăi aproape nu există. Camerile sunt luminate cu electricitate și încălzite cu calorifere. Caloriferul este defectuos, sunt odăi ce se încălzesc prea tare și nu poate fi oprită căldura. Odaia noastră are caloriferul bun.

Camerile de la etajul III sunt mult mai mici din cauza unui coridor ce taie mult din cuprinsul locului. În etajul de sus, la mansardă sunt numai odăi mici, iar internații sunt izolați câte unul. Acolo se poate zice că regimul s-a menținut absolut celular. Arestații de la etajul III mai pot zări pe cei de jos, dar cei de la mansardă nu văd pe nimeni.

Și acum că am văzut decorul scenei, să vedem și pe actorii dramei. Nu pot însă să mă ocup decât de cei de la etajul meu, noi neștiind nimic de ce se petrece la celelalte etaje.

La No. 203, într-o celulă întunecoasă ocupată până mai zilele trecute de un soldat prizonier adus de pe Jiu, stă Ionică Pilat. Odaia n-are 2 metri pătrați suprafață liberă pentru mișcare, așa că omul când se scoală de pe pat trebuie să se așeze pe scaun. Ionică Pilat este senator de Botoșani și cumnatul Primului-ministru. Fusese arestat între cei întâi și apoi liberat. A fost readus. Liberarea lui a fost rău văzută de ceilalți internați, deoarece toți își zic: „Dacă e să plătim pentru greșelile d-lui Brătianu, să plătească în primul rând familia lui“. Când a fost readus, ne-am bucurat în credința că Brătianu se va ocupa mai serios de noi. Ne-am înșelat însă.

Sentimentele noastre în contra lui Ionică Pilat s-au schimbat cunoscându-l mai de aproape.

E un om foarte simpatic, mie personal, s-a arătat cu un interes deosebit pentru nenorocirea mea.

E unul dintre puținii ce nu arată descurajare și își primește soarta cu multă bărbăție.

La No. 205, tot într-o celulă mică stă Ion Duca, bătrânul Președinte al Curții de Casație, secția III-a. Și el e dintre cei arestați, liberați și rearestați. Firea sa morăcănoasă îi ascunde adevărata stare sufletească. Mereu în papuci, cu căciula în cap, cu mâinile vârâte în buzunarele pantalonilor, se plimbă singur pe sală cu pașii lui măsurați, mai mult ca ceilalți, deoarece reclamă revoltat de la sentinelă acest drept, în lipsa de spațiu în celula lui și din cauza sănătății lui zdruncinată. E și el bolnav și foarte slăbit, cântărit de doctor a avut 40 kg, adică absolut greutatea scheletului. Nu mănâncă nimic din mâncarea închisorii și e în permanență constipat. Suferă grozav, ca și Pilat, singurătatea în celulă.

La No. 202 într-un salon mare ce dă spre str. Imperială, dar cu caloriferul stricat, tremură cât ține ziua, cu blănurile pe ei, cu căciulile pe cap, cu șoșoni în picioare, Alex. Crihan și Ulpiu Hodoș, doi foști Ofițeri de stare civilă ai Capitalei, sub regimuri diferite.

Crihan, de o sănătate revoltătoare, primește soarta cu oarecare curaj și cu multă risipă de strigăte și cântece. De cum se trezește dimineața, cască cu așa zgomot că se cutremură etajul. Zidurile și ușile nu sunt suficiente să înăbușe vocea lui puternică. Nechează, zbiară ca animalele, sub pretext de a-și da drumul vocei și a se încălzi.

Tovarășul său Ulpiu Hodoș, cu un păr mare vâlvoi și cu o imensă barbă albă, este contrariul lui Crihan, om liniștit și tăcut. Pare a fi suferind, dar medicul militar al închisorii îi spune mereu că n-are nimic. Are deseori momente de revoltă contra purtării nemților cu noi și contra măsurilor de constrângere la cari suntem puși. Cu nici un chip nu voia să știe la început de achitarea pensiunii, a refuzat masa hrănindu-se cu laptele ce își procura de acasă, totuși a trebuit să se supuie sub amenințarea că îl duce la Cercul Militar. Mare amator de panțarolă pe care o joacă mereu cu vecinii lui de la No. 204 prin toleranța soldatului

de gardă, care îl lasă să se strecoare în camera de alături sub pretext că în camera lui îngheață de frig, ceea ce este și cu adevărat.

La 204 sunt doi financiari. Derusi, Secretarul general al Băncii Naționale, și Ion Săvescu, director la Banca Românească. Ambii sunt dintre cei mai vechi arestați și se împacă de minune împreună. Derusi e un adevărat gentlemen, elegant, ras în fiecare zi, cu cravata elegantă, cu jambiere la picioare, cu pantalonii cu dungă și sumeși, e o plăcere când apare pe coridor la Bursă. [...] E vesel întotdeauna, face glume și cunoaște multe istorioare picante, cari fac deliciul lui Duca. E omul ce înveselește pe toți. [...] E cavaler în adevăratul înțeles al cuvântului.

Ion Săvescu e un om de zahăr – nu degeaba e la Banca Românească – sănătos și voinic, păstrează tot calmul și se adaptează perfect veseliei colegului său. Are avantajul de a fi obținut cel dintâi ausveisul[1] de dentist, ceea ce îi permite să iasă din închisoare la două zile și să se ducă acasă [...]. Seara la ei se joacă panțarola, până pe la 1, partidă la cari introduc și pe Hodoș. Noaptea târziu, din cauza insomniei îi aud distinct – pică, caro, popa. Și ei au cam suferit de frig pe la începutul lui februarie din cauza caloriferului defect.

La 206 suntem noi. Motru e un adevărat filozof, minus plictiseala filozofului. Discută toate acțiunile omenești căutând să le explice pe toate psihologicește, dar nu reușește totdeauna să dea explicații juste. El caută mereu logică acolo unde nemții n-au pus logică. De aci și nereușita explicațiunilor. Azi a devenit antigerman, deși era contrarul înainte de război. Educația și instrucția și-a făcut-o în Germania, așa că îi cunoaște și în bine, și în rău. Cu mine, cu boala mea, s-a purtat ca un frate. Fumează mult. Se scoală de dimineață și scrie până la 1 la o carte de filozofie pe care vrea să o tipărească. [...] E dintre cei mai resemnați deși pentru el familia a făcut și imposibilul pentru a-l scăpa. Îl roade însă mult grija sănătății soției sale.

La 208 e Grigore Urlățeanu și Barbu Constantinescu, un secretar de legație. Urlățeanu e dintre cei ce îndură greu

1. Permis.

arestul; cu un an înainte de arestare suferise o operație care îi pusese în pericol viața, și încă nu e vindecat definitiv. E veșnic în căutarea unei formule care să ne scape din mâna nemților. A formulat mai multe memorii ce urmau să fie semnate de noi toți, prin care cerea Guvernământului Imperial să facă o rotație în arestări, să dea drumul după vechime și să aducă în schimb pe alții noi. Aceste memorii au eșuat; toți de acord, când a fost la semnare nu le-a semnat nimeni. Și-a putut aduce de acasă o adevărată bibliotecă, pe care ne-o împrumută la toți; e cel mai mare amator de vești noi la Bursa minciunilor.

Barbu Constantinescu[1] e secretar de legație, tânăr, neînsurat și nevoiaș. Nu-l leagă nimic cu lumea de afară decât libertatea, așa că îndură arestul. Pe el aventura l-a scăpat și de nevoile libertății, mai ales că ministerul nu mai plătește nici leafa. Aci pensiunea, ce reprezintă exact leafa ce n-o mai primește, n-o poate achita. Chestia e încă pendinte la komandatură. Ca particularitate, e colecționar, a strâns toate meniurile mesei din arest, de la început și până azi.

La 210–212, o odaie cu număr dublu din cauza unei mici săli de toaletă, stau C. Naumescu și Pilidi, subdirector la Banca Românească. Naumescu e din cei cu ausveis de dentist, aproape zilnic se duce acasă. Nu pare prea mult afectat de internare și e singurul ce văd că regimul l-a îngrășat.

Pilidi e un tânăr ce pare – dar uneori aparențele înșală – a fi posesorul unei frumoase averi; e cel mai elegant și mai bine asortat dintre toți. [...] E poet. A locuit câtva timp cu Paul Rădulescu de la Giurgiu, dar nu se potriveau, pe când unul era prea poetic, celălalt era prea prozaic. Unele defecte ale lui Paul, incompatibile cu poezia, îl revolta, de aceea a și obținut mutarea. Acum scrie versuri în compania lui Naumescu. [...]

La 214 e Iancu Oroveanu. Singur într-o frumoasă și spațioasă odaie. Singurătatea în odaie și constituția lui robustă i-a atras porecla de harmăsarul de la Imperial. E veșnic în căutarea unui truc cu care să păcălească pe nemți și să scape. S-a

---

1. Barbu Constantinescu (1886–1948) va ajunge ministru al României la Stockholm (1933–1940).

făcut bolnav, dar a fost de prisos, medicul de aci nu crede bolnavi nici pe cei cu adevărat. A făcut petiție arătând că e agricultor și că e nevoie de el la țară să caute de moșie, și asta a fost de prisos. Cazul lui Gaster, pe care l-a lăsat liber pentru că are diabet, îl tentează și, cum nu sufere de diabet, e în căutarea unui mijloc de a face să se găsească la analiză zahăr fără să aibă. [...]

E om avut, dar protestează cel mai mult contra pensiunii ce plătim pentru internare.

La 216 e Petrică Hagiopol și Paul Rădulescu. Hagiopol, consilier la Curtea de apel, e poate, după mine, cel mai demoralizat dintre arestații de la etajul nostru. Și el pare a fi puțin neurastenic, iar izolarea sub cheie l-a zdruncinat și înălbit. Toată ziua, sau doarme, sau dă în cărți. Este cel mai frecvent la Bursa minciunilor și crede tot ce se spune acolo. Face haz nespus de colegul său Paul Rădulescu, contrarul lui Pilidi, și îi tolerează toate defectele. Și-a procurat un vocabular german și învață conversația când se duce la cabinet. [...]

Paul Rădulescu, agricultor și morar, e deputat de Vlașca și e un fanatic liberal. Cu tot dezastrul nostru el nu are nici un cuvânt de critică la adresa d-lui Brătianu. O curiozitate, după el, cel mai de seamă din Partidul Liberal și cel mai inteligent este Iancu Procopiu[1], pe care-l adoră. Internarea nu l-a zdruncinat deloc moralicește. Are o sănătate uimitoare și mănâncă ca un lup flămând, de altfel el are și ce mânca. E cel mai bine aprovizionat de la moșia lui. La el e de toate, cărnuri fripte, brânză, unt proaspăt, ouă, lapte, pâine de casă, țuică, vin și un sac de ceapă de baltă.

El e furnizorul de ceapă al tuturor. El și cu C. Băicoianu a introdus obiceiul de a se mânca ceapă cu sare, toată lumea mănâncă, începutul a fost mai greu și la dreptul vorbind e singurul lucru ce am mâncat mai cu poftă la masa de aci. Greul a fost însă că Paul Rădulescu să poată să mănânce și el. Petrică Hagiopol când s-a mutat cu el i-a pus o singură condiție, să nu mănânce ceapă și usturoi. Cu toate acestea l-a convins pe Petrică să guste și el și de când a gustat mănâncă amândoi. [...]

---

1. Ion D. Procopiu (1862–1917), ziarist și om politic, director al oficiosului liberal *L'Indépendance Roumaine*.

Deși închisoarea nu-l deprimă, și-a făcut testamentul.

La 218 e Costică Băicoianu, liberal de marcă; fost Secretar general la Domenii și acum Director la Banca Națională. Om corpolent și zdravăn [...]; nu se îmbracă niciodată, umblă cu niște haine de interior, fără guler, fără cravată, în papuci, cu un polo de lână pe cap, își poartă greutatea prin toate odăile spre marea desperare a soldaților de gardă. Toate trucurile le întrebuințează ca să poată ieși să se strecoare în odaie la altul, în special la noi, unde are în Motru un prieten și un coleg de universitate germană.

Citește toată ziua numai opere de filozofie și economie politică germane, însă într-un spirit de contrazicere, deoarece are sincer sentimente anti-germane. El e unul din cei mai convinși că nu ne va libera pe nici unul până la sfârșitul războiului, el prevede mereu dusul în Germania sau deportarea aiurea. Deși om bogat, e foarte zgârcit. [...]

De altfel e o inimă bună; când mi-a fost rău, el a umblat după Schwantz să dea voie lui dr. Obreja să-mi dea un ajutor.

La 220, într-un imens salon ce dă cu 6 geamuri spre Calea Victoriei și Palatul Regal, locuiesc S. Marcu și H. Streitman.

Solomon Marcu e evreu și director al societății germane Alghemeine Electricitet Geselschaft[1] din București; e probabil arestat nu ca reprezentând guvernul român în represalii. Acestor împrejurări probabil că se datorește faptul că e mereu cercetat și interogat de un ofițer german ce îl vizitează. La întrebările noastre că de ce se crede arestat el ne spune că e o intrigă politică. [...] E un om ce se laudă mereu, cu suplimentul că crede chiar el ceea ce spune. E mereu bolnav, dar nimeni nu știe ce are. Și-a adus de la prăvălia lui o serie întreagă de aparate electrice și o complectă farmacie. La el se găsește orice medicament; un coleg a pus un afiș pe ușa lui „*Farmacia la Marcu*“.

Nu e bine văzut de nimeni, însă este tolerat. Particularități, în odaia lui stă mereu dezbrăcat în piele, spre marele scandal al femeilor de serviciu, nevoite să intre să facă odaia.

1. Allgemeine Elektricitäts Gesellschaft (AEG), companie germană înființată în 1883.

Tovarășul său H. Streitman e un intelectual, ziarist de merit. Dacă este arestat de nemți e probabil inconsecvența scrierilor lui, azi la un grup politic, mâine la altul; cum am zice, și pentru, și contra. A citit mult în viața lui și știe multe; pe acest fundament brodează tot felul de palavre. Mie îmi face impresia că nimic din ce spune nu e adevărat, știe însă să le spuie. Își iubește grozav familia, nevasta, părinții, băiatul și cumnata și mereu vorbește de ei și în comparațiile ce face cu toate actele vieții îi dă mereu de exemplu. Știe multe lucruri hazlii, într-o seară a fost să mă îmbolnăvesc de râs, atâtea glume mi-a spus. E dintre puținii cu ausveis de dentist; se plânge de sănătate, e bolnav, dar nimic precis, o boală de rinichi, o gută, o boală de cord, ceva trebuie să fie. Cu doctorul Rosknect duce și el casă rea. La Bursă are rol mare.

În fine, la 217 stă Const. Antoniade și I. Husar.

Const., așa îi zic prietenii, e cel mai tânăr Consilier de Curte și fost Secretar general al ministrului de justiție, un om de o cultură aleasă, pe lângă doctoratul în drept îl are și pe cel în litere de la Paris. A scris și scrie mult, curiozitate, magistrat și se ocupă cu filozofia. E dintre cei mai vechi arestați și a suferit mult de regimul celular al mansardei. E cel mai simpatic dintre arestați. Necazurile i-au înălbit părul cu desăvârșire. Nu pare a fi mult atins de aventură, în tot cazul o suportă cu bărbăție. Are un copilaș pe care îl adoră și pe care îl vede din când în când prin toleranța unterofițerului.

I. Husar, publicist și om de afaceri, e singurul despre care conștiința îmi spune mai bine lasă-l. E marele curtier al Bursei și cel mai avantajat de personalul închisorii. Îmi face impresia că, dacă ar voi să și doarmă acasă, ar putea.

Iată cadrul și actorii dramei de la etajul II de la Imperial.

Duminică, 19 februarie

[...] Toată ziua am stat în pat și mi-am făcut corespondența cu soția mea și cu un prieten. [...]

După masa de seară [...] am fost lăsați pe sală mai mult timp ca de obicei, am stat aproape 2 ceasuri și ne adunasem la un

moment dat 11 inși. Cineva a tratat santinelele cu bere [...] și ne-au lăsat [...] mai liberi. E curioasă influența ce a avut moravurile noastre asupra moravurilor nemțești. Soldatul german când a venit la noi era omul datoriei; neînduplecabil, ordinele primite erau mecanicește și cu sfințenie executate. Turcii ne-au învățat bacșișul, noi i-am învățat cu ocazia ocupațiunii pe nemți. Când la început pentru mici servicii li s-au pus în mână primii gologani – bacșișul – au rămas uimiți, cerând fel de fel de explicațiuni, neputând concepe ei cum, pentru un serviciu datorat în calitatea lui de soldat, poate primi bani și încă de la inamic. [...] Garda primește acum să o tratăm cu vin sau bere, iar santinelele ce întovărășesc pe permisionari la dentist primesc a fi tratați prin birturi cu masă și băutură, știind că ceea ce fac e un abuz pentru care ar fi aspru pedepsiți. Ei bine, la început acest lucru ar fi fost o aberațiune. În oraș chiar se spune că, pentru a pătrunde în vreun birou sau a-ți aranja vreo chestiune pentru care trebuie să ai raporturi cu autoritatea lor, nu poți face un pas fără a plăti. Bacșișul îți deschide ușa oriunde. În această privință germanul s-a împământenit ușor. Ofițeri slujbași prin poliții, komandaturi și birourile economice înființate, toți s-au vârât în afaceri. Fiecare și-a atașat persoanei lui un om de afaceri, de regulă un evreu, care lucrează și dă sfaturi în numele lui. Lucrul e cunoscut de toată lumea. De multe ori individul atașat și cu care se tratează afacerea are chiar o situațiune oficială, i se dă însărcinarea de interpret. Birourile lor sunt pline de acești interpreți ce mișună pe sălile komandaturei.

La ora 11 am fost vârâți în odăi. Un adevărat eveniment, deoarece încă de la ora 10 lumina trebuia stinsă. [...]

Luni, 20 februarie

Nici un semn, nici o mișcare din partea komandaturei privitoare la raportul profesorului Ramstedt; de altfel nici nu-mi mai fac iluzia să aștept. Și-au bătut joc și de mine, și de medicii lor. [...]

Cu începere de azi nici un supus român nu se mai poate urca într-o trăsură, chiar de piață, fără învoirea expresă și scrisă a komandaturei. [...] Unde vor să ajungă cu asemeni vexațiuni inutile? Ce a mai rămas din demnitatea noastră de oameni? Prin ordonanțe, n-avem dreptul a merge pe șosele fără ausveis, n-avem dreptul a ne urca în drumul de fier, n-avem dreptul a expedia colete, n-avem dreptul a expedia scrisori prin poștă și nici prin persoane particulare, pedeapsa pentru cine îl va prinde este de minimum 3.000 de mărci amendă și 3 luni închisoare, n-avem dreptul a uza de telefon sau telegraf, n-avem dreptul a ne urca într-un tramvai, n-avem dreptul a ne urca într-o trăsură, n-avem voie a ne așeza pe o bancă într-un parc, pe care stă afișat *„Nur für militer personen"*[1], n-avem voie să vindem o vită sau să o cumpărăm, n-avem voie să tăiem un porc, n-avem voie să tăiem o pasere – dacă moare trebuie să-i ducem cadavrul la komandatură, n-avem voie să ne aducem de la moșie un sac de mălai, acasă n-avem voie să avem provizii, n-avem voie să avem lemne în pivniță pe iarnă, casele trebuiesc să fie deschise celui întâi militar ce ar voi să se instaleze în ea, cu sau fără bilet de încartierare, putem fi arestați când vor ei, fără nici o justificare și fără să dea socoteală cuiva. N-avem voie să ne căutăm sănătatea, se zvonește că în curând se va opri vinderea medicamentelor în farmacii fără ausveisul komandaturei, după cum a oprit vinderea vinului roșu pentru supușii români ce n-au autorizarea specială că sănătatea lor cere să bea asemenea băutură. O mai fi ceva de îndurat și încă nu cunoaștem? [...]

Cât de târziu învață românul ce însemnează să-ți aperi țara de invaziunea dușmanului. Nu cred, de ar fi să mai începem de la capăt, să mai rămână suflet de român care să nu meargă înarmat la graniță să apere țara; și când mă gândesc că abia acum 3 luni era o goană de fugă, nu spre graniță, unde se dădea lupta, ci de la graniță în interior. [...]

Bukarester Tagblatt anunță că de mâine se desparte de *Gazeta Bucureştilor*, apărând în două numere separate. *Bukarester Tagblatt* va rămâne un organ pur german scris pentru a fi citit

1. Doar pentru personalul militar.

de armata și supușii statelor centrale, iar *Gazeta Bucureștilor* va deveni un ziar pur românesc, scos în românește pentru populația românească de către oamenii politici români, publiciști și ziariști români. [...]

Marți, 21 februarie

Același nimic. M-am simțit azi din nou rău, iar temperatura s-a menținut așa de urcată încât nu numai că n-am putut părăsi patul, dar nici măcar nu am putut pune cu condeiul pe hârtie câteva rânduri destinate jurnalului de azi.

DEPORTAREA OSTATICILOR DE LA IMPERIAL

Miercuri, 22 februarie

De dimineață doctorul a dat ordin să se coboare în odaia lui de jos mai multe persoane cari nu ceruse a fi examinate. Cei chemați refuzând, li s-a trimis vorbă că așa are ordin de la komandatură, în interesul d-lor. [...] Tot felul de interpretări s-au dat, toate optimiste, toate ducând la liberare. E posibil să se fi decis să libereze pe debili și pe bolnavi.

În așa atmosferă, pe la amiază vine d-na Antoniade, soția lui Const. I. Antoniade, ca să-l înștiințeze că peste 3 zile vom fi deportați într-un lagăr de concentrare din jud. Ialomița. [...] Nu am cuvinte să exprim deprimarea ce această știre a produs asupra internaților în primul moment. [...] Un tremurat al cărnii de pe mine nu mă lasă să mă ridic de pe patul pe care m-am lăsat la aflarea știrii. Stau cu ochii în palme și nu știu ce să cred, ce să fac, de unde să o iau. Mă deprinsesem de câteva zile chiar cu ideea că komandatura va respinge cererea de sanatoriu a profesorului Ramstedt și că voi sfârși aci în acești patru pereți încălziți și pe patul acesta moale viața chinuită; și acum deodată, altă perspectivă – Ialomița, lagăr în Bărăgan pe

vremea aceasta în plină iarnă. Zăpada acoperă complect Bucureștiul, ce trebuie să fie Bărăganul? Și eu bolnav. Se va împlini destinul așa cum mi-o fi fost scris. [...] Voi avea curajul dacă scris este să mor ca un martir. Scriu imediat un bilețel acasă; biata mea soție care mă aștepta să viu liber, ce veste îi trimit! O rog a-mi trimite cele necesare. Dar ce este necesar? [...] Am făcut o listă nesfârșită din ce mintea și-a putut aduce aminte în așa înfierbințeală, iar la ora 4 am putut expedia scrisoarea. [...]

Pe la ora 6, febra mă doboară la pat. [...] La ora 8 un soldat descuie ușa și ne invită să ieșim pe sală, deoarece niște ofițeri au a ne comunica ceva. Într-un glas am fost amândoi: – e deportarea. Tremurând încă de febră, am luat ceva pe mine și am ieșit pe sală, unde în jurul a doi ofițeri se făcuse deja cerc. [...] Căpitanul Habercon ne ține în limba germană următoarea cuvântare care ni se traduce și în românește:

— Domnilor, Guvernământul Imperial a hotărât să vă expedieze de aci într-un lagăr de concentrare a ostaticilor, în județul Ialomița. Plecarea va fi poimâine-dimineață. De aci veți pleca în convoi pe jos, încadrați de santinele până la gară. Aveți voie a vă lua cele necesare ce ar putea încăpea într-un geamantan de mână, dar cari vor fi transportate la gară cu căruțele. La gară veți lua trenul pentru Țăndărei. De la Țăndărei până în satul Săveni – 4 kilometri – veți merge pe jos, bagajele vor fi duse cu săniile. În sat veți fi liberi să vă instalați unde veți crede de cuviință fiecare și veți trăi pe propria d-voastră socoteală. Alimentele vi le veți procura din sat cum veți ști. Cred că [...] veți putea avea din când în când și carne. Orice corespondență de acolo cu familia sau lumea din afară vă este strict interzisă timp de 2 săptămâni până ce se va crea poșta noastră. Cei ce vor contraveni ordinelor date vor fi pedepsiți cu ridicarea libertății. În sat s-a amenajat 4 case pentru închisoare pentru cei pedepsiți. Să vă luați fiecare banii necesari. Vă mai comunic că acolo n-aveți în ce vă spăla și să vă luați câte un lighean de acasă.

Toate aceste măsuri le luăm ca represalii, pentru transportarea străinilor ridicați de guvernul român de aci și din Transilvania și duși în Rusia.

După terminarea cuvântării, cei ce știau nemțește au cerut diferite lămuriri. Ofițerul insistă mereu a se ști că măsura e în adevăr severă, că personal n-ar fi luat-o, dar că Guvernatorul s-a crezut în drept să o facă și trebuie executată. Mulți spunând că n-au bani și urmând să ridice de pe la bănci, li s-a promis că mâine să se poată duce rând pe rând cu santinela câte o oră spre a-și procura cele necesare.

Am ascultat traducerea tuturor acestor amănunte zdrobit de îngrijorare.

S-a făcut apoi un fel de apel nominal al arestaților; la auzul numelui trebuia să răspunzi: *hirr*. Neamțul te privea, făcea o cruce pe apelul nominal și trecea mai departe. La numele lui Ionică Pilat căpitanul a zâmbit. [...]

La numele lui Rudi Catargi și Durand[1] a spus unterofițerului ca să-i noteze că nu vor merge la Ialomița deoarece vor fi trimiși în Germania. A citit și numele meu. Un murmur de protestare s-a auzit printre toți; cineva* ce nu mi-am dat seama cine a fost a zis:

— E păcat, e foarte bolnav.

Căpitanul și-a aruncat privirea să mă vadă și m-a zărit stând pe scaun cu capul între mâini.

— Oh da, cunosc chestia; rezolvarea ei a întârziat cam mult, dar e pe cale a se tranșa. Te rog du-te în camera d-tale și te culcă, d-ta nu mergi la Săveni.

Nervii mei n-au putut să se stăpânească și din nou am dat în plâns. [...] M-am ridicat să mă duc în camera mea, dar n-am putut rezista curiozității și am revenit între ceilalți.

Nici Ion Duca, nici Carabatescu nu vor merge la Ialomița, complectează căpitanul. La numele Carabatescu, I. Husar și un alt internat au protestat.

— Cum se poate să cruțați tocmai pe acela care, în calitate de Președinte al Comisiunii de internare, a deportat pe bătrânii și bolnavii străini la Ialomița, sub guvernul român?

Căpitanul Habercorn nu cunoștea acest detaliu, în consecință a dat ordin unterofițerului ca d. Carabatescu să meargă la Ialomița.

---

1. Henry Durand, ziarist.

* Mai târziu mi s-a spus că ziaristul Streitman.

Carabatescu fusese exceptat de către doctor, ca bătrân trecut de 70 ani.

Așadar, după ordinul definitiv dat rămân 4 inși:

Rudi Catargi și H. Durand destinați pentru Germania, Duca și cu mine.

Fapta celor doi protestatori a fost imediat blamată unanim de către internați, ca un act de adevărată delațiune, contra unui compatriot.

Ofițerii s-au urcat pe urmă la etajele de sus pentru a comunica și celorlalți măsura luată, iar noi ne-am împrăștiat grupuri, grupuri prin odăi.

S-a obținut favoarea ca până la plecare odăile să nu mai fie încuiate, iar arestații să poată comunica unii cu alții.

Până la ora 11 noaptea s-a discutat, s-a plănuit, ce se poate lua și ce nu se poate lua. [...]

Joi, 23 februarie

După emoțiunile de aseară, toată lumea a avut o noapte albă. Soneriile au început să sune încă de la ora 6, toată lumea se scoală, toți au să meargă pe la casele lor să-și vadă copiii și rudele în vederea plecării. Ce e curios e că toți primesc deja cu resemnare plecarea, ba chiar cu curiozitate, motivul este speranța unei semi-libertăți. [...]

La ora 8, toți soldații au plecat întovărășind fiecare câte 3 sau 4 inși; hotelul a rămas gol, madamele, eu și d. Duca. Ce fericiți trebuie să ne creadă cei ce pleacă. Am profitat de ocazie că ușile sunt descuiate și m-am dus în odaia lui Antoniade, ce dă spre Calea Victoriei, și am privit la lumea liberă. Ceasuri întregi am stat la geam după o perdea, privind pe cei ce trec sau cei ce consumă în cafeneaua High-Life. La ora dejunului au început a reveni unii din cei plecați și cu ei au început știrile. Ele sunt extraordinare; până seara ne-am zăpăcit complect, așa că nu mai știm ce se va întâmpla. Mai întâi, s-a anunțat oficial contramandarea plecării de mâine, pentru luni dimineața; apoi a venit știrea că, nefiind locuri în tren, nu vor pleca toți odată,

ci vor fi două transporturi. De notat e că toți vor să facă parte din primul transport. Dacă e să plece, de ce să mai aștepte? [...]

În oraș emoția publicului e mare, nu că ne transportă pe noi, dar din cauză că se tem, hotelul rămânând gol, să nu cumva să ridice pe alții. Nimeni nu e sigur de libertatea lui. [...]

Vineri, 24 februarie

O agitațiune febrilă a tuturor; se fac pregătiri de plecare, pe toate sălile numai pachete și bagaje. S-au luat în oraș informațiuni asupra localității de deportare. [...] Deși în apropiere e Dunărea, e un sat cu o climă sănătoasă, așezat pe un platou ridicat deasupra nivelului apei. [...]

Din nou a venit vestea contramandării plecării. Inima mea se face cât un purice la ideea că nu vor mai pleca nimeni. Spre seară însă un ofițer a adus la cancelarie ordinul că plecarea s-a fixat pentru Duminică dimineața. [...]

Peste zi au venit niște soldați și au ridicat pe Rudi Catargi și pe H. Durand pentru a-i duce la Cercul Militar în vederea trimiterii lor în Germania. Pentru Durand, om foarte nevoiaș, s-a făcut imediat o listă de subscripție ca să aibă omul un ban în buzunar.

Soluția cu mine n-a venit nici azi. [...]

Azi a fost aniversarea nașterii fetiței mele, Sonia, care împlinește 11 ani. De zece ani ziua aceasta era sărbătoarea noastră și a prietenilor mei. A unsprezecea aniversare a fost să o petrec într-un cadru așa de dureros și fără să o pot vedea.

SĂRBĂTORIREA LUI SCHWANTZ

Sâmbătă, 25 februarie

Din informațiunile venite la Bursă par a se face în oraș intervenții mari și de sus, pentru contramandarea deportării. De

dimineață unterofițerul a dat ordinul că se oprește intrarea în hotel a familiilor, în același timp ne anunță că plecarea va avea loc mâine-dimineață, în loc de luni. A mai anunțat că rămân la Imperial: I. Săvescu și Const. Antoniade. [...]

La ora 2 s-a permis din nou familiilor să vină să-și ia ultim rămas-bun. [...]

Scene de o duioșie extraordinară mi-au defilat toată după-amiaza pe dinaintea ochilor; fiind pe sală, am asistat la despărțirea dintre soți și dintre părinți și copii. E o jale imposibilă. De ce? [...]

Afară vremea s-a înrăutățit, zăpada iar a început să cadă și viscolul să sufle prin geamuri. La ora 9 ne-am adunat cu toții în odaie la Derusi să sărbătorim pe Schwantz. E curios, dar e așa.

Unterofițerul ce ne-a fost temnicer pleacă într-o altă misiune, iar cei de la etajul nostru s-au decis să-i dea un cadou, un ceasornic de aur cu monogramul lui, cu inscripția că e de la internații mulțumiți de cum s-a purtat cu ei. [...]

Ce a fost însă curios a fost faptul că Schwantz n-a primit cadoul. Motivul a fost acesta. Eu sunt ostaș și nu mi-am făcut decât datoria. Sunt în același timp slujbaș, pentru ceea ce fac în exercițiul slujbei mele, nu pot primi nici plată, nici cadou, dar mâine eu ies din slujba mea, devin liber, ca om liber voi primi cadoul d-voastră. [...]

În *Bukarester Tagblatt* a apărut azi o scrisoare deschisă semnată de fostul ministru plenipotențiar român la Berlin, Beldiman, adresată d-lui Ionel Brătianu, prin care îl atacă violent pe chestia intrării României în război. [...]

Duminică, 26 februarie

[...] În cancelarie n-a venit nimic nou decât fixarea plecării pentru mâine-dimineață. Noul unterofițer a venit după-amiază în fiecare odaie anunțând pe cei ce pleacă că plecarea este definitiv hotărâtă pentru mâine-dimineață orele 3 jumătate. S-a fixat definitiv lista celor ce pleacă și lista celor ce rămân la Imperial. Pleacă 40 și rămân 16.

Iată mai întâi lista celor ce rămân:

Const. Antoniade, Const. Băicoianu, Const. Bacalbașa, Stavrache Borcescu, Matei Ceocârdia, Eu, Ion Duca, S. Marcu, Nagy, Const. Naumescu, Preotul Popescu, Paul Rădulescu, Ion Săvescu, librarul Stănciulescu, Leonida Șerban și generalul Stoica. [...]

După ce am dat lista celor ce rămân, notez pe cei arestați și liberați treptat, treptat și pe urmă voi da lista celor ce pleacă mâine-dimineață în Ialomița.

Au fost între 1 decembrie 1916 și 25 febr. 1917 arestați și liberați:

Gr. Alexandrescu-Pielaru, Aristide Alexandrescu consilier la Casație, Dem. Burileanu profesor universitar, Ion Berindei arhitect, dr. Const. Cantacuzino prof. universitar, d-na Alexandrina Gr. Cantacuzino, Alex. Ciurcu ziarist, Casimir fostul șef de cabinet al lui Ion Lahovari[1], Costache Krupenski advocat, Alex. Crăsnaru președ. Consiliului superior administrativ, Const. Gârleșteanu deputat de Dolj, Georgescu Vâlcea magistrat, Const. Hamangiu fost magistrat, Trembitzki advocat, Voinescu negustor, Zane inginer, Nicu Algiu consilier la Curte, Nicu Ioanin consilier comunal, Ionescu Dolj consilier la Curte, Ion Ionescu (Marița) directorul Penitenciarelor, Kestenbaum comerciant, dr. Mina Minovici profesor universitar, dr. Ștefan Minovici chimist, Malaxa (necunoscut mie), Petruț (idem), și publicistul Porn.

Și acum iată numele celor 40 ce pleacă în deportare:

Alexandru Crihan consilier comunal, Barbu Constantinescu secretar de legație, Carabatescu președintele consiliului superior al agriculturii, Marcu Celăreanu fost senator de Romanați, Silviu Costinescu agronom, Vasile Derusi secretar general la Banca Națională, Alexandru Donescu consilier comunal, Victor Duculescu advocat, Virgiliu Dărăscu directorul *Universului*, Arhimandritul Galaction, I. Husar publicist, Petre Hagiopol consilier la Curte, Ulpiu Hodoș fost consilier comunal, Mauriciu

---

1. Ion Lahovari (1844–1915), ministru în mai multe cabinete conservatoare, președinte al Partidului Conservator (1915).

Leautay advocat, Emil Lăzărescu fost senator, Badea Mangâru fost deputat, Gh. Malcoci avocat, Mirică agricultor, Andrei Noica mare proprietar, Paraschiv Noica deputat, dr. Alexandru Obreja profesor universitar, Iancu Oroveanu fost deputat, Vasile Oroveanu deputat, Pilidi subdirector la Banca Românească, Ionică Pilat senator, Vasile Petrescu inginer, Cezar Pascu ajutor de Primar, Virgiliu Popescu profesor, Ionel Protopopescu Pake fost deputat, Rosenthal ziarist la *Adevărul*, C. Rădulescu-Motru prof. universitar, H. Streitman ziarist, Săbăreanu fost magistrat, Ștefănescu-Galați advocat, Gr. Urlățeanu advocat, Marin Voiculescu fost funcționar comunal, Ion Vasilescu advocat, Ion Zaman advocat Caracal, pictorul Bran profesor și Tiberiu Axenti fost deputat de Mehedinți.

Din aceste 3 liste lipsesc 2, cei ridicați spre a fi duși în Germania, Rudi Catargi și H. Durand ziarist.

Explicațiunea rămânerii încă la Imperial a 16 inși este că unii au avut mari stăruințe, iar alții au cerut o păsuire pentru sănătate, în vedere că vremea este foarte rea.

D-na Pilat, sora d-lui Ionel Brătianu, ne-a făcut cinstea de a rămâne între noi astă-seară până aproape de miezul nopții. Ne-am adunat cei mai mulți la Derusi și ne-am întreținut asupra evenimentelor politice de la ordinea zilei. N-am cunoscut până azi pe nici una din fetele lui Ion C. Brătianu[1], așa că pentru prima oară mi-a fost dat să admir în d-na Pilat curajul și patriotismul ce l-a moștenit de la bătrânul. Cu mult interes s-a întreținut cu fiecare, încurajând pe toți, reamintind sacrificiile exilaților de la 1848. E de altfel în curent cu tot ce s-a făptuit în țara noastră, cu toate păcatele și calitățile neamului românesc. Când ne-a părăsit și și-a luat adio de la soțul ei, n-a lăsat să se vază o emoțiune, nici în glasul, nici în ochii ei. Din contră îndeamnă pe Hagiopol, care plângea, să fie bărbat și să nu dea nemților satisfacția de a-l vedea plângând. Fericite asemeni temperamente, dar de, e fiica lui Ion Brătianu și mai

1. Ion C. Brătianu (1821–1891), prim-ministru (1876–1888); în mandatul său este obținută independența României. Fondator al unei adevărate dinastii politice românești.

ales sora lui Ionel, după urma căruia pătimim ce pătimim, și se explică de ce și cum ne face curaj. În tot cazul foarte nobil și frumos din partea ei; iar celor ce încă rămânem în arest ne-a promis interesul și sprijinul de care vom avea nevoie. La plecare s-a băut un pahar de vin pentru fericirea României, ca ultim act al despărțirii.

PAHOD NA SĂVENI![1]

Luni, 27 februarie

Pe la ora 1.40 minute, ora germană, soldatul Schönbrun a venit să ne scoale. Plecarea e fixată la 3 jum., iar apelul nominal se va face la ora 3. [...] Pentru apel toată lumea a trebuit să scoboare la etajul de sub noi, unde e o sală mare, deschisă deasupra, așa că din coridorul nostru îi vedem peste balustradă. Ne-am luat rămas-bun de la toți acei de cari, chiar dacă înainte nu eram împrieteniți, ne-a înfrățit închisoarea și soarta; despărțirea a fost mai emoționantă decât mă așteptam, curajul de aseară a dispărut de pe fețele tuturor, unii plâng în hohot, mai ales Crihan, care până în acest moment numai a râs; alții plâng cu discreție, puțini numai își șterg ochii. [...] În sala de jos răsună glasuri aspre, sălbatice chiar, ale militarilor ce conduc convoiul. Ordine peste ordine, răcnete, sunt destinate a face alinierea, numerotarea și identificarea fiecăruia din cei chemați la apel. Cel strigat răspunde, înaintează, e însemnat, probabil i se dă un număr și scoboară în stradă de intră în careu. Afară deși noapte complectă, zăpada reflectează lumină suficientă pentru a putea distinge bine. Deschid o fereastră și privesc. Nici țipenie de om pe toată piața Palatului sau pe străzi; câteva furgoane trase de câte 4 cai conțin bagajele deja încărcate și așteaptă plecarea după convoi. Un careu de vreo 20 soldați infanteriști, înarmați cu toată muniținea, cu coifurile

1. Spre Săveni.

pe cap, cu baioneta la armă, așteaptă, în aliniere pe 4 laturi, formarea cortegiului. Când ultimul a răspuns la apel, ordinul strident de pornire a fost dat. Pe Calea Victoriei, spre gară, convoiul a plecat încet, fără un murmur. Stau la geam și privesc cu obrajii în palme rușinea aceasta. Pe jos, între baionete, numai lanțurile de picioare le lipsesc ca să am impresia convoiurilor de pușcăriași cari își duc zdrențele și bagajele, când sunt trecuți de la o ocnă la alta. Îmbrăcați cei mai mulți în haine de oraș, nepregătiți pentru clima unde se duc, cu paltoane de București, mulți cu pălării tari de promenadă, puțini în galoși și unii numai în ghete de stradă. Unii cu traiste de gât, alții cu sacul în spinare, mai toți cu pachete diforme în mână, toți cu pâinea subțioară, înaintează tăcuți, jenați, printre bavarezii ce dau ordine nemțești de aliniere și liniște. Lumea asta merge spre noroaiele și viscolele Bărăganului, desconsiderați în situațiunea lor socială de reprezentanța kulturei învingătoare, fără nici o vină personală, ci numai aceea de români răspunzători de greșelile războiului pe cari ei n-au fost în măsură nici să-l oprească, nici să-l pornească.

Ce rușine! [...]

Iar rușinea o consider cu atât mai mare cu cât, într-un oraș de 300.000 de suflete românești, știind că în noaptea aceasta se face deportarea, nu s-a găsit unul care să înfrunte pedeapsa, să iasă în calea cortegiului oricât de dimineață este și să strige asupritorului – rușine! iar asupriților – curaj!

M-am reculcat, dar cine a putut închide ochii?

La ziuă, cei 8 inși rămași din etajul nostru ne-am adunat să ne sfătuim de ce o să facă cu noi. Duca spune că a aflat că ni se va da drumul după cafea. Lui Antoniade unterofițerul i-a dat a înțelege astă-noapte că de dimineață va pleca acasă. Lucrul ar coincide cu tot ce s-a crezut până azi. Emoțiunea plecării celorlalți deportați se mai echilibrează cu dulcea speranță că peste o oră, două vom fi acasă lângă ai noștri. M-am pus să-mi strâng lucrurile, să-mi fac bagajul și mă găseam asupra acestei ocupații când madam Ghizela vine să-mi spuie că d. Duca, Antoniade și Naumescu au fost înștiințați că sunt liberi. La auzul vorbelor acestora o perdea mi s-a pus înaintea

ochilor și o lumină se făcu în creierul meu, lumină ce mă trezește la realitate: „*Tu nu vei mai ieși de aci!*“ Ies repede afară ca un zăpăcit să văd ce este cu mine, întâlnesc unterofițerul, ce scoboară la cancelaria lui, am înțeles, ce să-l mai întreb, el și-a făcut datoria, a avizat pe cei liberați, restul rămân în arest. [...]

Marți, 28 februarie

Deocamdată noul unterofițer ne-a lăsat întreaga libertate de mișcare. [...]

Toată ziua am stat la Săvescu, a cărui fereastră dă spre Calea Victoriei; 2 ceasuri am stat privind la lumea de pe stradă, o distracție ce am pentru a doua oară. Am văzut mulți cunoscuți. Lumea ce trece își aruncă privirile asupra ferestrelor noastre, așa că câțiva prieteni m-au văzut și m-au recunoscut cu toată barba ce port și cu fața mea de cadavru.

Miercuri, 1 martie

Pe la ora 5 în ziuă m-am trezit într-un cântec de prohod. [...]

Peste zi am făcut cunoștință cu popa; e un călugăr tânăr și secretar al Mitropoliei. [...]

E o mare deosebire între colegii ce i-am avut până ieri și între cei ce îi avem acum. Pe lângă popă avem un librar, câțiva negustori și un individ suspect cu numele Nagy. Aproape cu nici unul nu poți lega raporturi prietenești. [...]

Joi, 2 martie

[...] În hotel se fac pregătiri de a se primi noi pensionari, se zice că se vor face multe arestări printre advocați. Nemții au o aversiune către baroul nostru, ei sunt convinși că războiul a provenit din barou. [...]

Vineri, 3 martie

[...] O mare emoție ne-a cauzat o ediție specială a ziarului *Bukarester Tagblatt* prin care anunță cu litere mari „*Revoluția din Rusia*"[1]. Telegramele din Berlin dau amănunte prea precise ca să poată fi vorba de-o minciună. Toți miniștrii au fost arestați, garnizoana din Petrograd s-a unit cu revoluționarii. Duma a numit un guvern provizoriu din sânul ei. Printre noi e stupefacție generală. Dacă va fi așa, nu numai că războiul va fi pierdut pentru aliații noștri, dar soarta României e definitiv pecetluită. Ce să ne mai așteptăm de la viitor? Să fie oare posibil ca lumea toată să fie îngenunchiată de un singur popor? Și toate acestea pentru că Rusia n-a putut ține în frâu revoluția? Toată speranța noastră stă în faptul că nu va fi tocmai așa situația din Rusia și că vor fi multe exagerări. [...]

Din oraș ne vine știrea că Guvernământul Imperial a recunoscut autoritatea a 5 Ministere în capul cărora a numit câte un girant. Ministerul de Interne girat de d. Lupu Costache; Ministerul de Domenii, girant d. Antipa[2]; Ministerul de Finanțe, girant d. Dem. Nenițescu; Ministerul de Culte și Instrucție Publică, girant d. Lițica, și Ministerul de Justiție, girant d. G. Slătineanu, președinte de Tribunal la Ilfov.

Se spune că d. Slătineanu ar fi refuzat și în locul lui va fi designat sau d. Duca, sau d. Hina de la Casație.

Sâmbătă, 4 martie

[...] Detronarea Țarului Rusiei e anunțată de telegramele de pretutindeni. Cea mai mare parte a Rusiei a aderat la revoluția din Petrograd. [...]

Oricare ar fi rezultatul acestei revoluțiuni, este cert că România joacă ultima carte, a fi sau a nu mai fi. Pacea separată

---

1. Grevele și demonstrațiile care au avut loc în februarie 1917 la Petrograd au dus la abdicarea țarului Nicolae II (1868–1918) și venirea la putere a unui guvern socialist.

2. Grigore Antipa (1867–1944), om de știință, academician, multă vreme director al pescăriilor statului.

cu Rusia ar fi zdrobirea complectă și definitivă a României independente și, chiar de nu vom fi anexați, vom deveni un hinterland german. [...]

Duminică, 5 martie

[...] Viața obișnuită își continuă drumul fără nici o variație. [...]

Luni, 6 martie

[...] Comunicatul oficial ne aduce știrea unor mari victorii franco-engleze pe Somme, orașele Peronne, Bapaume, Roye au fost ocupate de armatele franco-engleze. Germanii pretind că le-au abandonat fără lupte conform planului de înainte stabilit. [...]

Marți, 7 martie

[...] Viața în oraș e foarte grea în ce privește alimentarea. Am rugat ieri pe un soldat să-mi ia de 1 leu zahăr ca să iau un medicament. Mi-a adus 4 bucățele, o bucățică 25 bani. Un kilo de zahăr costă 20 lei. Un kilo de carne de vacă, de contrabandă, se plătește 7 sau 8 lei, în piață ea nu există, deși e reglementată cu cartelă. [...]

Chestiunea externă se complică; deși guvernul provizoriu din Rusia a dat o proclamație prin care zice că față de aliații săi Rusia își va ține cuvântul, totuși din mișcările și frământările de acolo se aude mereu cuvântul „*pace*". Revoluția pare a ne rezerva surprize. [...]

Miercuri, 8 martie

[...] Pentru a preveni populația de foamete la vară, a apărut azi o ordonanță prin care populația este invitată ca toate gră-

dinile particulare și locurile virane din București să se cultive cu zarzavat. Măsura pare excelentă, mai ales că autoritatea comunală ne anunță că ne procură semințe și răsaduri. [...]

Joi, 9 martie

[...] Urâtul ce îndur de două zile a mai dispărut azi câteva ore prin vizita ce mi-au făcut soția cu fiica mea. Pe cât mi-a fost de plină inima cât au stat ei 3 ceasuri la mine, atât de deșartă a rămas la plecarea lor. [...]

În Rusia situația este foarte turbure. [...] O propunere de pace fără învins, fără învingător, fără anexiuni și fără despăgubiri desigur că ar fi bine primită de popor și că profitând de întorsătura revoluției să ajungă la rezultatul dorit: *„pacea separată“*.

Fiece zi ne poate aduce o nouă catastrofă.

Vineri, 10 martie

Deși afară e o splendoare de vreme, noi stăm sub cheie. [...]

Peste zi au adus 3 noi arestați, pe C. Ciobanu, băcanul de peste drum de Palat, pe Dumitrescu-Câmpina, fostul soț al d-nei Cazavilan[1], și pe un evreu Bömchis. Pe toți trei i-au instalat la etajul nostru, așa că numărul arestaților s-a urcat la 18. E sigur că adună popor pentru o nouă deportare. [...]

---

1. Luigi Cazzavillan (1852–1903) a fondat, în 1884, *Universul*, devenit în scurt timp cel mai citit ziar din Vechiul Regat. Soția sa, Eleonora, s-a recăsătorit, în 1909, cu Nicolae Dumitrescu-Câmpina, de care a divorțat cinci ani mai târziu. În această perioadă, Dumitrescu-Câmpina a deținut funcția de director al *Universului*.

UN NOU TOVARĂȘ

Sâmbătă, 11 martie

[...] De dimineață mi-a adus tovarăș pe advocatul Romulus Orzărescu. Tot azi a adus și pe consilierul comunal Macedonescu. Ambii au plâns toată ziua, unul că a lăsat acasă nevasta leșinată, celălalt că a lăsat singură pe mă-sa, femeie de 70 de ani și fără nici un ajutor. Curajul meu după un arest de 84 de zile este de erou față de noii veniți. [...]

Țarul și familia lui au fost arestați și izolați. [...]

Cele două ziare nemțești din Capitală își fac plăcerea de a înjura zilnic și fără răgaz pe singurul om ce mai e înjurat în țara românească, pe Take Ionescu; el e nenorocirea, căci el și numai el a vrut România Mare!

Duminică, 12 martie

Azi-dimineață schimbând flanela ce port pe piele, am avut o surpriză neplăcută, văzându-mă în oglindă. Am devenit pur și simplu un schelet. E posibil ca într-un timp așa de scurt să se topească toată carnea de pe mine? Numai pielea mai acoperă oasele ce se văd în toată forma lor.

Boala mă distruge zi cu zi prin lipsa de alimentare, lipsa de aer și lipsa de mișcare. [...]

Am făcut azi un act de rău patriot. Nemții culeg aurul din București; ca să-mi pot achita pușcăria am vândut 200 lei aur cu 457 lei hârtie. [...]

Luni, 13 martie

[...] Compania amicului Orzărescu îmi este dezagreabilă nu atât prin defectul lui de a nu auzi nimic, dar prin suferința lui morală pe care eu nu o pot suporta. Ca orice arestat, la început trece prin grele zile de descurajare și de deznădejde. E

natural ca el să-și descarce sufletul asupra singurului om ce îl poate apropia. Rolul meu este de a-i face curaj. Ce curaj așteaptă el de la un descurajat ca mine? [...]

Azi au fost aduși doi noi ostatici: Adamescu, fost Secretar general la Ministerul Instrucțiunii Publice, și Titus Popovici, ajutorul de Primar al Capitalei. [...]

CUM S-A PREDAT CAPITALA

Marți, 14 martie

[...] Am stat cu Titu Popovici, care ne-a istorisit interesantul episod al Capitulării Bucureștiului, necunoscut publicului. Popovici, prin situația lui la Primărie, a jucat un rol destul de important sub ocupație până azi. Ajutor de Primar și singurul care știa bine limba germană, lângă un Primar care nu cunoștea această limbă. Om foarte energic, liberal, fără a fi fanatic, căsătorit cu o germană, a priceput imediat situația ce o are la Comună, și a căutat prin energia lui și facerea datoriei să supleieze neajunsurile administrației românești față de Comandamentul german, care cerea lucruri excesive Comunei sub amenințarea de grele amenzi și impozite de război. Viitorul îl va judeca pentru conduita lui, căci la Comună deja de acum joacă intriga și legenda, ba că prea s-a supus ordinelor germane, ba că a făcut intrigi în contra lui Emil Petrescu; fapt este că tot consiliul a fost adus la Imperial până azi, numai Emil Petrescu lipsește.

Emil Petrescu s-a arătat cu această ocazie nu numai omul incapabil de a administra Comuna, dar absolut lipsit de orice curaj și energie, lipsit de orice inițiativă, crezând că își îndeplinește pe deplin datoria dând din umeri că nu pricepe ce-i spune și lăsându-și ca doliu pentru nenorocirea Capitalei ce-i fusese încredințată să-i crească nepieptănat părul și barba ca la un călugăr de schit. Această conduită desigur a mărit rolul ajutorului său de Primar, de aci și intriga.

Am reținut din descrierea lui scenele petrecute cu capitularea, și țin să le transcriu aci așa cum mi-au fost povestite, nu numai mie, dar tuturor ce l-au ascultat, între cari era și tovarășul lui de cameră și coreligionar politic, profesorul Adamescu, fost Secretar general de minister și Inspector general al învățământului.

La 22 noiembrie 1916, a doua zi după plecarea guvernului din București, a sosit un sol, un ofițer german, cu toate formele cunoscute cu drapel alb și legat la ochi, ca să vorbească și să predea un plic închis Comandantului Cetății București. El a fost condus cu un automobil la generalul Angelescu, noul Comandant *„al Capitalei“*.

Ofițerul a predat plicul și a spus verbal că Feldmareșalul cere ca în 24 ore să predea Cetatea, altfel vom fi puternic bombardați de artileria grea. Generalul Anghelescu a avut un singur răspuns scurt, poate prea scurt.

— Rog comunicați Comandamentului vostru că Bucureștiul nu mai este Cetate. În ce privește plicul, el fiind adresat unui Comandant ce nu există, nu-l poate primi.

Neamțul s-a retras. Generalul Anghelescu a priceput că răspunsul ce a dat e limpede, așa că Mackensen poate să intre, de aceea a luat și el un automobil și a plecat în Moldova, lăsând Capitala în necunoscut.

Conduita generalului a avut neajunsul pentru noi de a ne găsi în nesiguranța de a ști nici ce a vrut Mackensen prin scrisoarea trimisă, nici aceea de a ști când germanii vor intra în Capitală.

De aci a urmat zăpăceala, deoarece fiecare a început să creadă așa cum l-a dus capul.

De cu seară se aranjase ca să iasă a doua zi înaintea armatei inamice, la orele 9 dimineața, la bariera Bragadiru: Primarul orașului, cu ajutorul său Popovici, cu documentul de predare gata, apoi Prefectul Poliției, Secretarul general Lupu Costache, ministrul Americei Vopicka, ministrul Olandei și secretarul legațiunii bulgare, care prin o toleranță neexplicabilă a guvernului român, deși eram în război cu Bulgaria, îl lăsase în București sub pretext că intrase interpret la legațiunea Olandei.

Mai trebuia să vină la Bragadiru d. Marghiloman, Nenițescu etc., din oamenii politici ce au stat în fruntea curentului filo-german.

Toată lumea aceasta, afară de Lupu Costache, care a rămas la Minister, a răspuns în ziua de 23 septembrie la rendez-vous.

E interesant să se întrebe cineva, de ce lumea aceasta s-a dus întru întâmpinarea inamicului la Bragadiru la orele 9, și nu la altă oră și la altă barieră? Generalul Anghelescu nici n-a deschis plicul, nici n-a discutat cu solul german, i-a spus scurt – Bucureștiul nu e Cetate. Atât. Că dânsul a priceput că a doua zi Mackensen va intra? Probabil, de aceea a și fugit; dar pe unde va intra? Asta a rămas la judecata generalului Mustață, care desigur și-a zis, dacă solul a venit pe la Bragadiru, pe acolo va intra și Mackensen. Ei bine, s-au înșelat și au rămas caraghioși la Bragadiru până la orele 12, când, văzând că nu vine nimeni, s-au reîntors în oraș toată lumea, la masă. Generalul Mustață revenit la Prefectură a dat ordin ca poliția înșirată pe Calea Victoriei să fie imediat retrasă. La această scenă, a retragerei poliției, am asistat la 23 septembrie și, când am descris impresiile mele din acea zi, am spus că lucrul a părut la toată lumea de neînțeles. Toată lumea oficială s-a dus pe la casele lor, numai Primarul și cu Popovici s-au dus la Ministerul de Interne să vadă ce s-a întâmplat. La Minister au fost întâmpinați de Lupu Costache, ce era într-un hal de enervare cumplit.

— De unde veniți? Nemții au intrat în București și n-au găsit nici o autoritate în fața lor. Au intrat pe Calea Griviței și înaintează.

Lui Emil Petrescu i-a venit rău. Rugat să pună eșarfa și să iasă înainte, a declarat că nu o poate face; Titus Popovici s-a oferit să plece el îndată cu automobilul și să se prezinte în numele Capitalei. A fost autorizat; și-a încins eșarfa, s-a urcat în automobil și a plecat spre Grivița. Ajuns în dreptul Curții de Compturi a întâlnit mulțime de lume ce venea în goană strigând:

— Vin nemții! Vin nemții!

La Matache Măcelarul a găsit două compănii de infanterie germană barând strada spre Gara de Nord. Automobilul

Primăriei a fost oprit și Popovici și-a declarat calitatea locotenentului ce comanda trupa, declarându-i că orașul se predă *„liber de trupe“*.

Ofițerul i-a cerut declarație scrisă și ștampilată cu sigiliul orașului. Cum acest lucru nu se putea face pe loc, deoarece actul de predare rămăsese la Primar, Popovici a propus locotenentului de a merge la Ministerul de Interne, unde se găsește însuși Primarul Capitalei. Locotenentul, după ce i-a luat încă o dată cuvântul că nu sunt trupe în oraș, a dat ordine companiei lui de a sta pe loc, a luat 4 soldați înarmați și cu toții s-au urcat grămadă în automobilul Primăriei și au venit la Ministerul de Interne. Aci Primarul, pus la curent de ce se cere, a declarat că actul a rămas la Secretarul Primăriei și că e nevoie de a merge la Primărie. Desigur neamțul nu s-a așteptat la atâta incurie și zăpăceală pentru predarea unui oraș ca Bucureștiul, iar din trăgănirile autorităților a început a i se naște îndoială de vreo cursă. A cerut din nou să i se afirme dacă este armată în oraș, și din nou i s-a garantat că nu există. Atunci a primit să meargă la Primărie. Automobilul lor a luat Strada Academiei și a ieșit în B-dul Academiei. Aci, la întretăierea străzilor pe trotuarul grădinei Carpați, un grup de 12 infanteriști români, cu muniția de război încărcați, stăteau grup în colțul străzii. Locotenentul a oprit imediat automobilul și a întrebat: – Ce este asta?

Până să i se explice că sunt grupe izolate de soldați rămași din ruperea frontului fără știrea autorităților, cei 4 infanteriști germani au primit ordin de a se da jos, a-și încărca armele și a-i face prizonieri. Soldații români, văzând coifurile nemțești și gestul încărcării armelor, au rupt-o de fugă pe trotuar și au intrat în gangul tipografiei Minerva, unde s-au baricadat, încărcând și ei armele. Toată scena n-a durat – spune Popovici – două minute. În fața imensului pericol ce amenința Capitala din urmarea unui conflict nenorocit, Popovici s-a aruncat în grupul soldaților români, arătându-și tricolorul eșarfei, că vorbește în numele Regelui, că armata trebuie să-și predea armele, că Capitala s-a predat din ordinul guvernului și că un singur foc descărcat va fi o grozăvie pentru populația civilă a orașului. Vorbele lui și mai ales intervenția imediată a publicului au

convins pe cei 12 soldați și și-au predat armele, ce au fost sfărâmate de cei 4 soldați de marginea trotuarului.

Se evitase o groaznică nenorocire. Un singur foc de armă tras în patrula germană ce avusese cuvântul autorităților că nu se găsește armată în oraș ar fi atras o represiune asupra populației Capitalei la fel cu cele petrecute în Belgia la începutul războiului.

Liniștiți de astă dată, militarii germani și autoritatea comunală s-au urcat în automobil și au luat-o pe Bulevard spre Calea Victoriei, să iasă la Prefectura Poliției, unde să se dea oarecare ordine. Când au ajuns în Calea Victoriei, iată tramvaiul Cotroceni–Obor că sosește în stație, plin de armată română, la fel echipați, cu arme, ranițe și cartușiere.

Ofițerul german s-a făcut foc. Cu rugăciuni și insistențe, tramvaiul a fost golit, soldații dezarmați, armele distruse, iar oamenii grupați de cei 4 infanteriști nemți au fost duși în curtea Prefecturii de Poliție.

Așa a scăpat Capitala de un mare măcel. La Primărie s-au făcut formele.

Miercuri, 15 martie

Absolut nimic nou; nici zvonuri noi, nici arestări noi, nici liberări noi.

Garda s-a schimbat; cei vechi au plecat pe front; cei noi sunt de o brutalitate uimitoare. [...]

NOU AVIZ DE DEPORTARE

Joi, 16 martie

De dimineață s-a anunțat vizita doctorului Bergher. M-am grăbit să mă înscriu la vizită, mai ales că azi e o aglomerație mare a celor ce, față de zvonul de deportare, vor să fie examinați de medic și declarați ca improprii. [...]

Doctorul m-a primit stând jos pe un scaun, picior peste picior, cu chipiul în cap și cu o lungă țigară de foi în gură. Încolo, nu m-a primit rău [...].

Liniștea cu care am intrat în odaie, de la doctor, n-a ținut însă mult, deoarece peste o jumătate de oră un soldat a venit prin fiecare odaie anunțându-ne să fim gata de plecat la Săveni pentru sâmbătă sau duminică dimineață.

Nu e greu de închipuit în ce stare m-a adus această înștiințare. După noi speranțe că în fine mă voi putea și eu căuta, din nou ordin de deportare, iar la mijloc nu mai am decât o zi. [...]

Voi merge deci și la Săveni și voi sfârși acolo aventura „vieții mele“. [...]

Din nou trebuie să turbur pe cei de acasă trimițându-le știrea aceasta, dar pot face altfel? Până mâine-seară trebuie să am cele necesare. [...]

Seara, mi-am scris testamentul. Cu șiruri de lacrimi am scris ultima mea dorință și ultimul adio celor scumpi mie.

În intimă convingere numai o minune mă mai poate reîntoarce viu din Ialomița.

Vineri, 17 martie

[...] Deși conform primei avizări, ce încă n-a fost contramandată, mâine trebuie să fim gata de plecare, unterofițerul refuză a ne lăsa să mergem o oră acasă ca să ne procurăm cele necesare și mai ales bani; el pretinde că nu e fixată definitiv plecarea, așa că din nou vom fi înștiințați, iar atunci, cu o zi înainte, ni se va îngădui mersul acasă. Deși această nesiguranță ar trebui să ne neliniștească, totuși nimeni nici nu se gândește la plecare și nu ia în serios înștiințarea făcută acum două zile. Desigur că fiecare se bizuie pe demersurile ce a făcut ca să rămâie aci. [...]

În București, pe lângă cartela de pâine care în fine pare a se fi organizat mai cu succes, s-a introdus și cartela de carne. Fiecare persoană are dreptul la 200 grame pe săptămână. Puțin

desigur, dar am fi fericiți să o căpătăm măcar pe aceasta. Carnea a ajuns o legendă.

În același timp o ordonanță severă cere populației ca în 24 ore să ofere komandaturei gratuit: 10.000 de plapume, 20.000 de izmene, 10.000 perechi de ciorapi, 20.000 prosoape, pe lângă ceea ce i s-a luat până acum.

Poliția românească e însărcinată a executa pe propria ei răspundere această ordonanță.

Poliția românească executând ordinile severe nemțești! Vai de capul populației civile!

DIN NOU LA PROFESORUL RAMSTEDT

Sâmbătă, 18 martie

Încă de dimineață sunt anunțat de acasă că, în urma intervenției „medicului general“ Müller care a rezolvat în fine petițiunea mea, s-a ordonat ca să fiu din nou examinat chiar azi de către Profesorul Ramstedt și de către dr. Lauff; că în urma avizului acestor medici se va decide de libertatea mea, care cel puțin de data aceasta pare sigură. Sunt anunțat de asemenea că de deportarea mea nu poate fi vorba. [...]

Ordin telefonic s-a dat că la ora 6 să fiu trimis la Sanatoriul Gerota pentru a fi examinat. [...]

La ora 6 fix eram la destinație.

Foarte emoționat, sunt imediat introdus în cabinetul doctorului împreună cu un ofițer ungur ce are mâna ruptă. În cancelarie sunt vreo 4 medici îmbrăcați în halaturi albe peste uniformă. Unul din ei are o mutră foarte gravă, trebuie să fie un militar superior.

D-rul Ramstedt nu dă nici o atenție ofițerului ungur și vine drept la mine, pe care m-a recunoscut imediat, și cu un gest de mirare, împreunându-și palmele în dreptul feței, mă întreabă în franțuzește:

— Cum? Dumneata ești încă arestat?

La răspunsul meu că da, profesorul mă ia de mână, mă duce în fața celorlalți doctori cari fac cerc și începe a le istorisi în limba lor cazul meu. Vorbește deja de mult, nu pricep nimic din vorbele ce spune, din tonul vocii însă, din gesturile lui pricep că este indignat.

Medicul cu înfățișarea gravă și pe care l-am crezut militar superior este doctorul Lauff, vorbește și el, foarte calm și curtenitor. [...]

În fine profesorul se așază la un birou și scrie un raport. Contrar celui de data trecută, după ce l-au semnat toți medicii prezenți, mi-l traduce în franțuzește, deși se exprimă foarte greu.

Pe cât memoria mi-a permis a reține, el sună așa:

„Avocatul V. Cancicov a fost deja examinat de mine după ordinul Guvernatorului, încă de acum cinci săptămâni. El suferă de (cum nu interesează publicul, omit diagnosticul lui) maladie gravă ce-l face impropriu de a fi ținut în închisoare, necum de a fi transportat într-un sat, fără ajutor medical propriu. Și ce e mai grav – dacă faptul ar fi adevărat –, pacientul afirmă că, de la ultima mea examinare și până azi, nu i s-a dat nici un ajutor medical.

Părerea noastră este ca să fie imediat pus în libertate ca să se poată îngriji".

Acest referat a fost pus într-un plic și pe el a scris adresa medicului internaților. [...]

Plec spre Imperial cu o nespusă bucurie, dar ajung cu nesfârșită descurajare.

Ce poate face un om cinstit în mijlocul atâtor bandiți?

Ce adică, acum cinci săptămâni nu spusese același lucru? Și cine a ținut socoteala de ce a spus el? De ce azi cuvântul lui să aibă mai multă greutate? [...]

Spre seară, s-a anunțat contramandarea plecării pentru luni dimineața. [...]

Duminică, 19 martie

Toată noaptea n-am închis ochii; când speranțe de mai bine, când deznădejde. [...]

Cu astfel de gânduri m-a găsit ziua încă treaz. Zvonuri ce vin din oraș spun că de astă dată nu rămâne nimeni, ci fără excepție toată lumea pleacă mâine-dimineață. Unterofițerul întrebat nu vrea să dea nici o lămurire, el pretinde că nu știe nimic. Insist acasă să mi se trimită lucrurile cerute, dar mi se răspunde același lucru – tu nu pleci. [...]

La ora 5 mi s-a adus lucrurile necesare plecării. Am stat 2 ore cu soția mea punând la cale ambele eventualități.

[...] La ora 9 jum. vine unterofițerul în odaie la fiecare și îi anunță că plecarea e mâine-dimineață la ora 6.

În același timp anunță că nu vor pleca: Ion Săvescu, generalul Stoica, Eu, Baboianu, un domn Stoenescu și Nagy. Toată lumea e surprinsă și nimeni nu e pregătit de plecare.

La reclamațiunile tuturor, unterofițerul n-are alt răspuns decât acesta: Toată lumea a fost avizată să fie gata de plecare pentru duminică sau luni. Asta a fost suficient. Orice protestare e de prisos. [...]

AL DOILEA TRANSPORT PLEACĂ LA SĂVENI

Luni, 20 martie

La ora 4 am fost sculați de santinelă. Plecarea e la ora 6. [...]

Plecarea acestui al doilea convoi nu mă mai impresionează ca cel întâi, poate din cauză că m-am obișnuit cu toate relele, poate și din cauza calității mai scăzute a multora din acest transport.

Pleacă 25 de inși și anume:

Leonida Șerban, funcționar la depozitul de hârtie Letea, călugărul Popescu de la Mitropolie, Dumitrescu-Câmpina, librarul Stănciulescu, C. Ciobanu băcanul, C. Băicoianu, directorul Băncii Naționale, S. Marcu, directorul de la A.E.G., C. Georgescu, ajutor de Primar la Alexandria, un preot din Alexandria, Bömkis, Romulus Orzărescu advocat, Macedonescu consilier comunal, un domn Costescu, A. Taubes petrolist,

Ioachimescu berar, Adamescu profesor, fost Secretar general de minister, Titus Popovici, ajutor de Primar, Virgil Ulvineanu consilier comunal, Gherovici, Alex. Donescu ajutor de Primar. Un negustor din Petroșani. Un comandant de sergenți de stradă din provincie și trei țărani din Teleorman sau Vlașca.

După același apel nominal, convoiul s-a format fix la ora 6; patru camioane cu bagaje trase de boi și unul cu muniția trupei au pornit în fruntea convoiului; urma apoi 2 șiruri de soldați cu baioneta la armă, între cari s-au înșirat internații în rânduri de câte patru. La sfârșit urmau și trăsuri cu cei mai bătrâni și bolnavi. [...]

Restul zilei am așteptat în liniște desfășurarea evenimentelor privitoare la soluția cu mine – care se va da desigur azi –, *libertate* sau *spitalul*! [...]

La ora 2 ne-a adus ca coleg pe d. Emil Petrescu, Primarul Capitalei. Pentru noi, sosirea lui a fost o mare surpriză, nu atât prin prezența Primarului, cât prin înfățișarea celui pe care l-am cunoscut ca jovialul Emil Petrescu. E de nerecunoscut; un bătrân scund și gârbovit, cu părul alb și în plete lungi neîngrijite, cu o barbă albă lungă [...] crescută în libertate și neajustată de foarfece, cu niște urechi enorm de mari și roșii, roșu ce contrastează cu albeața pletelor; încă o dată, nimic care să amintească pe veșnic tânărul și elegantul Emil Petrescu, decât doar monoclul în ochi. Desfigurarea părului nepieptănat și desigur nevopsit este doliu pentru capitularea Bucureștiului. Când a intrat la Săvescu, unde mă găseam eu cu generalul Stoica, a fost foarte jenat, dar s-a împrietenit repede; de altfel în etajul nostru nu suntem decât patru inși, Eu, Săvescu, generalul și Emil Petrescu. Masa de seară am luat-o cu toții împreună. Arestarea lui Emil Petrescu turbură toate socotelele. [...]

La cancelarie n-a venit iar nimic pentru mine. Seara ne-am culcat devreme.

Girant la Ministerul de Justiție a fost numit consilierul de Casație Hina, în locul lui G. Slătineanu, președintele de Tribunal care a refuzat oferta.

Marți, 21 martie

Pe la miezul nopții au readus în hotel pe Costică Băicoianu. El a pretins la gară că îi este rău și a stat toată ziua închis și culcat într-un vagon. Ofițerul ce conducea convoiul a telefonat Poliției militare, ce să facă cu bolnavul? Spre seară Poliția a răspuns să-l readucă la Imperial.

Azi ora 10 s-a prezentat la el dr. Bergher, trimis expres ca să-l examineze. Neamțul s-a făcut foc și a făcut un mare scandal, a spus că se preface și că n-are nimic și că va aviza imediat komandatura. O fi simulare? Ori marota doctorilor nemți e că toată lumea simulăm o boală? [...]

După ce a plecat de la Băicoianu, dr. Bergher a venit în odaia mea și mi-a spus:

— Țin să vă comunic în persoană că d-voastră nu veți mai fi ținut aci decât câteva zile.

I-am mulțumit și a plecat fără a da nici o lămurire. [...]

Peste zi ne-a lăsat libertate complectă; masa am luat-o împreună cei rămași. Emil Petrescu ne-a tratat cu un excelent vin roșu ce i s-a adus de acasă, voind să ne dovedească că *„încă mai are ceva bun Ionel Brătianu“*; vinul era din viile lui.

La ora 5 primesc de acasă rezultatul: *Este spitalul!* [...] Comisiunea [...] s-a adunat ieri și toți au fost de acord că concluzia profesorului Ramstedt trebuie aprobată – adică libertatea ca să mă pot căuta. La comisiune însă a venit în persoană șeful Poliției secrete, care a insistat pentru menținerea mea sub stare de arest, în orice stare m-aș găsi. El a afirmat medicilor că după informațiunile ce au „sunt cel mai influent partizan al d-lui Take Ionescu“, că sunt un personaj politic considerabil, a cărui prezență în libertate în Capitală ar fi un pericol permanent siguranței puterii ocupante. În asemenea împrejurare liberarea mea ar face Poliția să nu mai aibă nici o răspundere.

Așadar nu m-am înșelat că a jucat legenda *„omul lui Take Ionescu“*. Dar și legenda a fost cum văd exagerată de acel ce, denunțându-mă nemților, mi-a pecetluit soarta, căci a face din mine și modestia mea un personaj considerabil și un pericol permanent e o așa nebunie, încât nici legenda nu o mai poate

justifica. În asemeni atmosferă comisiunea a decis transportarea mea într-un spital în stare de arest, așa cum deja au mai făcut-o cu Iancu Procopiu și încă câțiva. Asta îmi dă siguranța că cu libertatea mea s-a încheiat. De la Imperial – în spital, iar din spital la Imperial – iată drumul ce am de parcurs. [...]

Și acum să-mi recapitulez situația. Voi fi prizonierul nemților până la finele războiului. În spital aș putea să-mi refac sănătatea fizică. [...] În această ordine de idei aș prefera *Colțea*, unde am auzit de un specialist excelent, dr. Cealâc.

La Colțea aș putea avea oarecari avantaje. Am prieteni în Eforie, pe lângă că eu însumi am fost avocatul acestei instituții până luna trecută, și cu ajutorul lor aș fi și mai bine îngrijit și probabil că aș mai putea vedea pe cineva. Dar mă vor duce oare la Colțea? [...]

Guvernământul Imperial a dat o soluție în chestia lefurilor funcționarilor și pensiunilor.

Pensiunile până la 100 lei se vor plăti integral; cele până la 200 lei cu oarecare reducere; cele ce trec de 200 lei se reduc toate la maximum 200 lei lunar. Funcționarii, numai acei ce vor fi întrebuințați, își vor primi lefurile reduse după o anumită proporție. Universitatea se suprimă; profesorii secundari, primari și institutorii vor primi leafa redusă numai acei a căror școli vor funcționa. [...]

Miercuri, 22 martie

Mă deprind cu ideea spitalului, mai ales când mă gândesc că în spital mi-aș recăpăta sănătatea. Pentru ea, mai dau bucuros o parte din libertatea mea. [...]

LA SPITAL!

Joi, 23 martie

[...] Am tras azi pe răbojul din perete a 96-a linie, nouăzeci și șase zile de arest.

Pe la ora 10 a fost adus aci, reîntors de la Săveni spre a fi liberat, un inginer V. Petrescu. De la el aflăm pentru prima oară vești de la foștii noștri camarazi. Din spusele acestui domn, toți internații sunt mulțumiți la Săveni, în tot cazul mai mulțumiți decât la Imperial, pentru că acolo lumea circulă liberă în sat de la unul la altul, ba chiar fac și excursiuni prin împrejurimi, unde peisajul ar fi chiar agreabil. Țăranii se cam întinsese cu specula, dar acum li s-a fixat un maximum la ceea ce desfac. Alimente se găsesc în abundență, păsări, miei, ouă, lapte, unt, brânză etc. [...]

Pentru ora 7 seara, Emil Petrescu ne aranjase în odaie la el o masă la care trebuia să ne regalăm, pe lângă vinul lui Ionel Brătianu, cu un grandios crap sărat, rasol cu usturoi și cu mămăliguță, pe care îl adusese de acasă. Ne așezasem chiar la masă când sentinela mă anunță că unterofițerul vrea să-mi vorbească la cancelarie.

— În cinci minute să fiu gata, deoarece un automobil va veni să mă ridice.

De ce și cum? Unterofițerul n-are nici o lămurire. [...] În cele 5 minute m-am îmbrăcat, mi-am refăcut bagajul, mi-am lăsat lucrurile în sama femeii de serviciu spre a le preda celor ce vor veni să le ia, eu neluându-mi decât un mic geamantanaș cu lucruri mărunte. N-am apucat să împlinesc cele cinci minute, și automobilul a sosit. Abia mi-am putut lua rămas-bun de la cei ce rămâneau, atât erau de impacienți cei ce mă așteptau jos să mă ia în primire. La cancelarie mă așteptau 3 civili și nici un militar. Unul e agentul de poliție, omul oficial ce are sarcina operațiunii de transportare; acest domn e german și nu știe nici o boabă românească. Un al doilea individ e tot german, dar vorbește franțuzește; mi se recomandă *„ziarist din Leipzig“* și corespondent de război. Cel al treilea e german din România și servește de interpret. După ce toți 4 am luat loc în automobil s-a strigat șoferului:

— Lazaret Colentina.

Așa de repede s-a procedat cu ridicarea mea de la Imperial, încât în grabă și uitasem că e vorba de spital, și apoi nu știu pentru ce în mintea mea se fixase *Colțea* omonim cu *spital*, așa că cuvântul „*Colentina*“ m-a dezmeticit.

Iarăși nu-mi pot explica pentru ce în mintea mea spitalul Colentina se bucură de o rea reputație, poate că fiind în afară de oraș nu l-am văzut niciodată; se explică de ce la auzul acestui nume m-am cutremurat. O fi și el ocupat de germani? Gândurile mele n-avură însă timpul să-și facă cursul asupra moralului, deoarece automobilul mergea grozav de repede, iar ziaristul de la Leipzig avu inspirația să-mi ia un interviu în timpul parcursului. Pentru moment, prezența gazetarului corespondent de război la transferarea unui prizonier civil, de la închisoare la spital, mi s-a părut cel puțin curioasă; imediat însă mi-am explicat-o. Nu sunt oare în cercul lor oficial considerat ca un personaj considerabil și un om periculos? Nu mă consideră ei la pedeapsă o bucățică din Take Ionescu? Deci explicabilă curiozitatea unui gazetar neamț, de a sta un moment de vorbă cu un asemenea personaj. Și cum m-a lăsat Dumnezeu cu puțină minte, mi-am zis, mai bine să tac. [...] Mi-a vorbit el, văzând că eu tac. Mi-a vorbit de Regele Carol, pe care a avut onoarea de a-l vedea nu mult înainte de moarte. Are credința că, dacă nu murea, România nu intra în război. Nu m-am putut abține de a-i răspunde scurt:

— Te înșeli.

Văzând că scoate o vorbă de la mine, mi-a cerut să-i spun dacă am fost tratați omenește la Imperial. Grea chestie; nu pot răspunde că nu știu. [...]

— Pe cât se poate trata bine în pușcărie un arestat, am fost tratat.

Automobilul se oprește în poarta spitalului. O gardă germană ne este înainte, la vederea coifurilor mi s-a făcut inima cât un purice – iar santinele! Ne-a lăsat liberă intrarea, portarul ne introduce la așa-zisa sală de primire, ce e imediat în stânga. Aci o etuvă mare e în funcțiune și o domnișoară foarte ambarasată ne întreabă mirată ce poftim acolo? Agentul german se adresează mie prin interpret să explic domnișoarei, ce căutăm acolo.

— Pardon, răspund eu, eu nu caut nimic. Ați venit la Imperial, unde eram arestat, m-ați ridicat fără să-mi spuneți ce vreți cu mine; m-ați adus aci fără a-mi spune de ce, cum voiți să explic eu ce caut?

Agentul scoate o adresă scrisă în nemțește pe care interpretul o explică domnișoarei de la primiri.

— E ordinul komandaturei.

— E exantematic? întreabă cu naivitate interna.

— Ce exantematic? Acum dă-mi voie să-ți explic eu ce vrea komandatura cu mine.

În câteva vorbe fata a înțeles.

— Vă rog să părăsiți imediat spitalul; aci nu puteți rămâne un minut, ați făcut deja foarte rău că ați intrat. Spitalul e evacuat de orice bolnav și n-avem mai puțin decât 400 de exantematici. Puteți lua tifosul chiar de aci unde ați intrat.

Agentul de poliție german nu vrea să știe nimic. El are ordinul komandaturei pe care trebuie să-l execute întocmai – la Colentina, și nu aiurea.

Interna face apel la personal să cheme garda să ne evacueze cu forța. Și ea execută tot un ordin de la Artzt komandatur[1]. Și nu numai atât, trebuie să ne și dezinfecteze. Ne-a turnat pe picioare dintr-o găleată niște apă și ne-a dat afară pe poartă cu tot protestul neamțului.

Toată lumea ne-am reurcat în automobil și ne-a dus în Bulevardul Pake Protopopescu în clădirea Siguranței Generale. Aci m-a vârât într-o odaie, unde am așteptat o oră rezultatul convorbirilor telefonice cu personajele ce desigur au în seama lor siguranța publică, pusă în pericol prin scoaterea mea din arest și neprimirea mea la Colentina. În fine telefonul a autorizat ducerea mea *„la Colțea“*, spre marea mea mulțumire.

La Colțea o adevărată anarhie, ca să nu spun mai rău. Vai, ce forme se cer pentru nenorocitul pe care l-a călcat o căruță și e nevoit să-l aducă la spital, pentru ajutor grabnic. La poarta mare ni se spune de un portar că pe acolo nu intră bolnavi, ci numai doctorii ziua, deși poarta era încă larg deschisă. Ne îndreaptă prin str. Sfinților în dosul spitalului; acolo e încă o poartă și un portar. Ne-am dus pe acolo și cu tot întunericul am găsit poarta, dar nu pe portar ca să descuie. Au bătut nemții enervați cu bastoanele în zaplaz până ce un om a venit să deschidă poarta.

— Ce vroiți?

---

1. Medicul comandant.

Naturală întrebare, deoarece el vede în fața lui patru oameni pe picioare.

Cu greu ne-a lăsat să intrăm, dar să așteptăm până ce va veni internul de serviciu să vadă ce vroim. După un sfert de oră s-a reîntors anunțându-ne că:

— Va veni.

Într-un târziu a venit o domnișoară mititică ce se recomandă *„interna de serviciu"*. Din nou chestiunea – ce voiți? După ce i se spune că din ordinul komandaturei aduce în secția doctorului Cealâc un arestat bolnav, interna acceptă să ne dea drumul să intrăm în spital; e un întuneric beznă, nici felinar în curte, nici lampă pe coridoare. Și ce coridoare lungi! Interna a luat-o înainte și după ea ne ținem de mână cei patru inși, bâjbâind prin întuneric să nu ne spargem capetele. În fine am ajuns la intrarea din față, unde lucește un bec electric, singurul din spital, și e doar abia 9 jum.

S-a făcut formele, au prezentat adresa komandaturei cu declarația că sunt arestat ca prizonier civil.

Domnișoara internă a răspuns – bine! iar nemții au plecat.

Iată-ne singuri și fără nemți, și fără sentinelă, eu și cu domnișoara cea mititică. Încep a simți ridicolul severității nemților față de grija lor că sunt un om periculos.

Domnișoara se recomandă – Panțu; eu nu mă recomand, numele meu nu o interesează, trebuie să fie în adresa neamțului. Mă părăsește un moment, ca să revină însoțită de un tânăr, intern și el, vorbește însă foarte stricat românește și care se recomandă – Sașa.

Ca să-mi odihnesc puțin picioarele mă așez pe o bancă de la intrare, lucru ce fac toți ceilalți, și din una în alta le explic ce e cu mine și ce vrea komandatura. Bieții oameni par a pricepe situația mea și a mă compătimi. Istoria ce le povestesc o fac cu tendință; aș dori ca oamenii aceștia, pe mâna cărora m-au dat așa pe întuneric, să priceapă că au în fața lor un om de considerație, nu un simplu arestat de pe stradă, și să mă trateze în consecință. Domnul Sașa e în curent cu o istorie, tot cu un ostatic, pe care îl va aduce în spital, i-a spus un domn și o doamnă care l-a rugat să aibă grijă de el, mai ales că el, Sașa, e rus, iar acel ostatic are și el nume rusesc.

— Cancicov, zic eu?

— Da, da, Cancicov.

— Ei bine, domnule, chiar eu sunt în persoană.

Surpriză pentru ambii interni. Pentru Sașa că mă aștepta, pentru d-ra Panțu că e prietena surorei mele Margareta, care fusese și ea internă la Colțea.

Odată asigurate primele simpatii, rămâne chestiunea ce fac cu mine?

Ce se face cu un bolnav adus de pe stradă, în agonie?

Grea chestie trebuie să fie, căci deja o văd grea pentru mine. În secțiunea doctorului Cealâc n-au nici o rezervă goală. Saloanele mari sunt pline de bolnavi; sunt paturi în cari zac câte doi. Femeia îngrijitoare de la salonul de bărbați e chemată și rugată de interni să facă loc pentru *„un boier“*. Femeia refuză pur și simplu. Mai întâi că n-are nici un pat liber, iar la insistența internilor de a culca 2 la un loc și a face liber un pat, îngrijitoarea declară că nu primește în salonul ei nici un bolnav fără ordinul d-lui doctor Cealâc. De prisos protestarea și agitarea internilor de serviciu, servitoarea e suverană pe salonul ei și refuză categoric. Iată-mă dar lăsat pe scările unui spital noaptea în seama a doi copii cari n-au putința de a mă primi. Nota bine, sunt cineva și sunt tratat așa, și mai e ocupația germană în care neamțul a ordonat aducerea mea acolo, de aceea mă întreb, ce-o fi făcând nenorociții pentru cari s-au creat aceste spitale?

Ce administrație o fi având spitalul acesta? Cum se poate, servitoarele de la odăi dictează pe cine să primească și pe cine nu? [...]

— Ce faceți cu mine, domnilor interni? Eu sunt un om bolnav și deși a trecut ora 10 n-am mâncat nimic.

O femeie îmbrăcată în alb ce stă și ea lângă zid și ascultă are o propunere, să mă culc în noaptea aceea în camera de gardă unde doarme ea și e un pat liber. Ideea a fost găsită ingenioasă. Pentru mâncare, tot femeia aceea s-a oferit să-mi aducă ceva de la cârciuma de peste drum.

În așa-zisa sală de gardă e o dezordine care îmi dă impresia unei murdării crase. Sala aceasta are destinația de a adăposti un intern de serviciu, și mai are 2 paturi libere pentru a adăposti la nevoie bolnavi aduși ca mine noaptea. Această practică

destinație a fost numai un proiect, deoarece aci dorm niște servitoare ale spitalului. Cele 2 paturi sunt încă libere, au drept saltele două mindire de paie, învelite cu niște cearșafuri ce desigur odată au fost de culoare albă. Ca învelitoare au o cergă fără cearșaf și în loc de pernă o cârpă cusută în care sună o mână de paie uscate și prefăcute în praf. Între paturi e o masă mare, iar pe ea sunt îngrămădite una peste alta niște mari borcane de sticlă cu soluțiuni dezinfectante, niște cutii de pansamente, 2 geamantane rupte, 3 desagi de pânză, din cei cu cari vin la spinare țăranii de la munte, o pereche de opinci uscate, două perechi de cizme pline de noroi uscat, un cojoc de oaie – ciobănesc, 2 registre de serviciu, o călimară, o cană de tinichea pentru apă și un reșod de încălzit la gaz aerian.

Pe masa asta femeia mi-a adus un taler cu o bucată de friptură de miel rece și un sfert de pâine, tot ce a găsit la cârciuma de peste drum. Stau înlemnit, nici pălăria nu mi-am scos de pe cap, mă învârtesc și privesc cadrul acesta și mă duce gândul dacă merg spre mai bine sau spre mai rău, în tot cazul cel puțin pentru astă-seară regret patul meu de la Imperial. În sală e un miros amestecat de cloroform, iodoform, acid fenic, creolin etc., de mă ustură nările nasului și cerul gurii.

Nici vorbă să mă dezbrac, va fi o noapte de drum de fier. După ce mi-am strâns paltonul de mi-am făcut din el pernă m-am lăsat pe patul murdar în care cine știe ce nenorocit a zăcut sau și-a dat sufletul într-o noapte, așteptând ajutorul medical de a doua zi.

În odaia aceasta doarme și femeia de serviciu. Ea s-a dezbrăcat fără jenă în fața mea și s-a culcat, după ce mai întâi în loc de lampă a aprins mașina de gaz destinată pentru a fierbe apa, căci lampa provizorie ce a adus a luat-o, fiind a internului de serviciu. Pe la 11 ore cineva a bătut în ușă, femeia s-a dus să-i descuie, era un rândaș venit în vizită. Văzând un mosafir înăuntru, omul venit a plecat luând și femeia, dar peste jumătate de oră s-au reîntors cu încă alte două servitoare și nici una, nici două, s-au pus la cântat. E trecut de 12 și bestiile acestea cântă, fără nici o jenă, fără nici un respect. Jenă și respect de cine? De individul adus în spital astă-noapte, de poliție?

PRIMA LICĂRIRE DE LUMINĂ

Vineri, 24 martie

[...] Patul, decorul, aerul, compania servitorilor necuviincioși m-au desperat, n-am închis ochii un minut. Nu sunt încă orele 6 și m-am sculat. Am scris acasă în speranța că voi găsi prilejul să-i anunț unde sunt. Spun femeii de gardă că aș voi să fac baia reglementară la intrarea în spital, n-am făcut baie de 4 luni de zile. Când revine femeia de la baie îmi comunică că d-na dr. Rainer, aflând că sunt în spital și la sala de gardă, a dat ordin să mi se dea imediat un pat în salonul de bărbați și că va veni după vizită să mă vadă. Vestea că Marta, fosta mea colegă de bacalaureat și intima prietenă a surorii mele Elena, va veni să mă vadă îmi apare ca un luceafăr într-o noapte întunecată. Mi se aduce rufăria oficială pe care trebuie să o îmbrac după baie. [...]

După baie, îmbrăcat ca un cerșetor sau un scăpat din balamuc, în zdrențele oribile ce mi s-au dat, sunt dus într-un salon mare cu vreo 20 de paturi pline cu nenorociți. Salonul are un aspect curat și de mare ordine. În fund pe dreapta mi se arată un pat care are aparența că până în acel moment a fost ocupat de cineva. Culoarea gri a rufăriei, petele de pe cearșaf, oribila învelitoare ce stă gata să mă primească sub ea îmi redeșteaptă o scârbă groaznică. Mă așezai în acel pat. [...]

N-a trecut mult de la instalarea mea în salon când 4 doamne îmbrăcate în alb, costum de infirmiere, unele purtând la braț semnul Crucii Roșii, vin înăuntru și se îndreaptă spre patul meu. O doamnă, de o politeță rară, se recomandă a fi d-na doctor Cealâc, soția doctorului primar în secția căruia mă găsesc, ea însăși medic la Colțea în altă secțiune. Îmi spune că a aflat de la d-na dr. Rainer ceea ce mi s-a întâmplat, că am fost culcat peste noapte în odaia de gardă și că am fost primit ca un bolnav de rând. N-are cuvinte să scuze conduita personalului, explicând-o numai prin întâmplarea că d-na supraveghetoare a secțiunii lipsea din spital, dar că răul se va repara imediat.

Mă întreabă asupra cauzelor arestării mele și în câteva cuvinte îi istorisesc, neștiind cum să-mi ascund emoțiunea, că după 100 zile de mari necazuri mi-a fost dat pentru prima oară să mă găsesc în fața unui suflet omenesc și compătimitor. N-am putut sfârși fraza și nervii mei m-au făcut de râs, m-a podidit lacrimele în fața celor 4 cucoane. Vor să-mi dea curaj; în spital voi fi omenește tratat și drept dovadă d-na Cealâc mă roagă să mă scol și să o urmez, mă va duce într-un pat și un mediu mai agreabil. [...]

Am intrat cu toții într-o sală zisă „*salonul ofițerilor*“. Nu mai e o sală de spital ordonată prin aranjarea severă și uniformă a paturilor. La intrarea noastră vreo zece ofițeri, toți în uniformă românească, s-au sculat în picioare de au primit vizita cucoanelor.

D-na Cealâc le-a spus:

— Cred că nu o să mă țineți de rău că vă aduc în salonul d-voastră pe un civil, dar care și el ca și d-voastră e prizonier la nemți, e d. Cancicov, advocat, fost de atâtea ori deputat și om cunoscut.

— Să fie bine-venit între noi, răspunde un ofițer mai în vârstă, noi toți îl cunoaștem din auzite.

— Am fost camarazi cu frații lui și mai ales printre noi va găsi și mediul d-sale, magistrați și advocați sunt destui în salonul nostru. [...]

Compania aleasă a atâtor eroi, oameni tineri, mai toți rezerviști și mulți de profesiunea mea, e o îmbărbătare la care nu m-am așteptat și mi-a produs în primul moment o deosebită bucurie. Toți mă privesc cu mare deferență și chiar respect. Până mi se așază patul toți vorbesc și îmi dau noutăți de lumea din afară, de care de mai bine de trei luni de zile am fost izolat. [...]

Patul ce mi s-a instalat are o înfățișare mai omenească, mi s-a pus un cearșaf de in, dar curat, și o pătură înfațată cu un cearșaf tot curat. Doctorul Cealâc și-a făcut apariția la ora 11.

Azi e în întârziere, a avut operații și n-a venit în salon decât pentru mine. Nu l-am cunoscut până azi, deși e mai tânăr ca mine și e și din Târgul-Ocna. Doctorul îmi face o excelentă

impresie, deși cam slăbuț și el. [...] Voi fi examinat mai serios mâine în sala de operații, mi-a strâns mâna și a plecat. [...]

Peste zi soția mea a venit să mă vadă și s-a crucit când m-a văzut în ce hal sunt îmbrăcat. Băieții pretind că am să am dreptul să-mi aduc rufăria mea, așa că am și luat măsuri să mi se aducă. [...]

Sâmbătă, 25 martie

[...] Doctorul a făcut vizita la ora 11 și am fost notat să fiu adus la sala de operație pentru a fi examinat din nou. I-am cerut permisiunea să stau în rufăria și hainele mele și mi s-a permis. [...]

Abia la ora 12 jum. am fost chemat la sala de operație. [...]

Sunt invitat să mă urc pe masa liberă pe care e întins un cearșaf curat. Tremură toate fibrele în mine.

— De ce tremuri așa? Nu-ți fac nimic, zise doctorul.

— Te rog, nu băga de seamă, sunt nervii cărora nu mai pot comanda.

Vreo 4 femei și 2 dame îl ajută. Dureroasă examinare. După 10 minute e gata.

Doctorul vrea să plece, îl rețin un moment.

— Va fi nevoie de vreo operație grea?

— Nu va fi o operație; de altfel ești om întreg și n-am ce ascunde, o operație n-ar fi nici în interesul d-tale. Ești extrem de slăbit și nealimentat, rănile sunt de natură că dacă am tăia prea mult în regiunea aceasta s-ar închide foarte greu, dacă s-ar închide. Vom încerca un tratament fără operație, vei lua medicamentul ce îți voi da, și cu o supraalimentare, cu o viață liniștită și la aer, la soare, toată ziua la soare, sper să te fac sănătos.

Cu alte vorbe, boala va fi lungă. [...]

Azi am putut citi ziarul între cele două scuturături de friguri. America a declarat în mod formal război Germaniei. [...]

Guvernatorul Tülff von Tschepe a dat o ordonanță prin care fiecare român, bărbat sau femeie, major, să se prezinte în fiece

lună la un birou special de Poliție pentru a-și viza un Ausweis de identitate.

Cu alte vorbe ne-a pus la condicuță.

SĂPTĂMÂNA PATIMILOR, LA COLȚEA

Duminică, 26 martie

[...] Azi e Paștele oficial, zic oficial deoarece conform ordinului Guvernatorului ni s-a impus Paștele noului calendar. Cultul fiind lăsat însă liber, preoții își vor face slujba religioasă conform calendarului ortodox; autoritățile însă au ordinul expres a ține noul calendar, în consecință Paștele nostru nu va fi respectat ca zi de sărbătoare. Prima zi n-au ce face, în tot cazul e duminică, a doua zi și a treia zi autoritățile vor fi deschise, tribunalele vor funcționa, iar deschiderea școlilor a fost fixată tocmai pentru luni, a doua zi a Paștelui. [...]

Ziua mi-am petrecut-o la soare în compania unor ofițeri din salonul nostru, istorisindu-mi multe și extraordinare scene din război. Mă simt absolut liber, am aer, am soare, vine cine vrea să mă vadă, n-am nici o santinelă, în rezumat sunt ca câinele în lanț care are voie să alunece pe o sârmă destul de lungă. La început sârma pare destul de lungă; cât va dura această senzație? Mult nu, căci mare lucru e libertatea – când nu o ai. [...]

Luni, 27 martie

Temperatura s-a restabilit normală, așa că azi profit de o zi bună. [...] Afară e soare și cald; m-am îmbrăcat în hainele mele și am ieșit în parc, unde am absolut impresia de libertate, de care eram atât de dorit.

Și azi salonul nostru a primit multe vizite; și la mine au venit soția, soacra și fiica mea. [...]

Marți, 28 martie

[...] Viața în spital e aceeași în fiece zi și ne distrăm de la pat la pat, jucând partide de pichet sau câte un mic pocher. Pe la ora 4 a venit aci doctorul german Bergher de a examinat pe toți ofițerii prizonieri. Concluzia, că pe cei ce nu mai au nevoie urgentă de tratament de spital vor să-i ridice și să-i ducă la lagăr și de acolo îi expediază în Germania.

[...] Adevărul e că mulți din ofițeri sunt vindecați și dacă mai stau în spital e că aci pot duce o viață mai agreabilă decât într-un lagăr german, fapt pentru care și medicii îi tolerează și îi acopere pe cât pot. [...]

Miercuri, 29 martie

[...] Starea de slăbiciune se menține, mă obosește făcând zece pași, mă obosește de stau pe un scaun, mă obosește aerul și soarele, numai somnul mă mai întremează, și nu văd de unde ar veni o îndreptare. Toți n-au decât un sfat – să te hrănești, să mănânci bine! Asemeni sfaturi au ajuns a fi numai de principii; în fapt, cum să te hrănești? *Masa de spital!* Nu-și poate închipui nimeni câtă amărăciune și dezgust voiesc să pun în cuvintele acestea, ca ele să exprime realitatea. [...] În niște crătiți prost spălate și cari stau toată ziua pe sub masa salonului, se aduce la vremea mesei o mâncare rece, deși ea e destinată a fi mâncată caldă. În farfurii prost spălate sau într-un fel de boluri ți se toarnă dreptul tău și ți se dă și un tacâm de plumb nefrecat niciodată. Pâinea se împarte de dimineață, ni se dă o pâine pe care o ținem la pat fiecare, de se adună gândacii după ea. Și în așa impresie, oricâtă foame ai avea, oricâtă voință de a te alimenta, mănâncă!

A mânca cu scârbă nu poate hrăni pe un bolnav. Zile întregi pâinea o restitui neîncepută, e o pâine neagră și miroase a mucegai. [...]

De la Imperial aflu că nici n-a mai arestat, nici n-a mai eliberat pe nimeni.

Ofițerii de aci n-au fost ridicați azi cum era vorba, ceea ce le dă speranță că vom face încă Paștele împreună. Ar fi singura lor dorință.

Joi, 30 martie

Durerea piciorului a încetat, așa că azi m-am putut scula din pat. [...]

Ziua am avut vizite de prieteni. [...]

Pe fronturi nimic de seamă. [...]

PREFECȚII GUVERNĂMÂNTULUI GERMAN

Vineri, 31 martie

[...] Pe la ora 3 a venit un ofițer german cu 3 soldați înarmați pentru a ridica 14 ofițeri din cei notați de dr. Bergher că sunt vindecați. Vestea a căzut ca un trăznet asupra bieților ofițeri cari încă sperau că vor fi lăsați în spital până după ziua Paștelui. Unii din ei, sub protecția și sprijinul medicilor din spital, au refuzat să plece pe motivul că au încă nevoie de tratament, rănile nefiind încă închise. [...]

Astă-seară, am avut în fine slujbă regulată la biserică. Ni s-a trimis un preot bătrân să slujească împreună cu diaconul. Biserica era plină; în viața mea n-am văzut slujbă mai tristă și mai impresionantă la îngroparea Domnului. Ofițeri și soldați mutilați, unii de picioare, alții de mâini, unii sprijiniți în cârje, alții sprijiniți de surori de caritate; tot publicul bolnavi în halaturile lor uniforme, unii cu capetele bandajate cu feșe albe, alții au mâinile legate după gât; surori de caritate cu crucea roșie la braț sau pe broboada de pe cap, supraveghetoarele, femeile de serviciu cu șorțurile lor și uniformele albe formează în întregime asistența. Lumânările subțirele și sărăcăcioase din mâinile bolnavilor în mijlocul bogăției și aurăriei bisericii

face și mai simțitor tabloul publicului de suferință și de mizerie. Ce priveliște impresionantă la înconjurarea bisericii dă publicul acesta cu lumânările ce le luminează figura întristată de boală, târându-se mai mult decât mergând, după imaginea sfântă purtată pe cap de un preot octogenar și neputincios. E imaginea fidelă a dezastrului sub care ne zvârcolim cu toții, în toate acțiunile vieții noastre.

La ora 9 jum. bolnavii cu lumânările aprinse s-au retras în saloanele lor.

Gazeta de azi ne aduce la cunoștință o serie întreagă de reforme și măsuri luate de Guvernământul Imperial. [...]

Una din reformele anunțate azi este cea administrativă. Împărțirea țării pe județe și pe plăși se menține. În capul fiecărui județ stă un Colonel sau General german care guvernează județul, el ia măsurile necesare și dă ordinele de execuțiune. Alături de acest străin stă un Prefect român pentru fiecare județ. Prefectul are rolul de a executa ordinele date de Comandantul militar german. [...] Primarii și notarii rămân în capul comunelor; ei nu mai sunt aleși, ci numiți de Guvernământul Imperial, care are și dreptul de a-i destitui. Primarii comunelor rurale reiau și atribuțiile Poliției judiciare exercitate după lege de jandarmii rurali. În fiecare sat se stabilește un șef de garnizoană militar german.

Cu această ocazie se publică și numirea Prefecților români în 14 județe din teritoriul ocupat. [...]

Județele Buzău, Râmnicul Sărat, Brăila și cele 4 din Dobrogea rămân sub administrația directă a Comandantului Armatei a 9-a, afară de cele 2 județe din Cadrilater lăsate sub administrația bulgară.

O a doua măsură luată este noua organizare judecătorească.

În afaceri penale își reia activitatea judecătoriile și tribunalele românești cari judecă după competența lor în primă și ultimă instanță. Apelul și recursul se suprimă.

La afaceri civile își reia activitatea judecătoriile, Tribunalele, Curțile de Apel și Casația.

Casația fiind strămutată la Iași, Mackensen creează una la București din consilierii rămași.

Hotărârile nu se vor mai da în numele Regelui Ferdinand, ci în numele legii. [...]

Judecata se va face după legile românești, dar după procedura germană. [...]

Peste întreaga organizare judecătorească supravegherea o are Guvernatorul militar, iar *veto* în ultima instanță, Feldmareșalul Mackensen. [...]

Pe fronturi liniște. [...]

Sâmbătă, 1 aprilie

[...] Lumea creștină se pregătește să serbeze mâine Paștele cu toată schimbarea oficială a calendarului. [...]

La miezul nopții am fost la înviere. Același popor ca și aseară; intrarea în biserică a tânărului ofițer Duca în cârje, numai cu un picior, și a colonelului Mateescu, ce abia se târăște, a făcut mare impresie puținului public străin ce asistă astăseară. Clopotele ce pretutindeni sună învierea cred că au enervat mult pe nemți; e o gălăgie ce le amintește că ordonanța cu schimbarea calendarului n-a fost primită nici de popor, nici de cler. Biserica de la Colțea e drept în fața palatului Șuțu, unde locuiește Guvernatorul Tülff von Tschepe. De la ferestrele lui a putut privi un tablou impunător, citirea leturghiei în ușa bisericii în sunetele clopotelor și la lumina făcliilor aprinse, în cântecul corului de ofițeri răniți cari într-un adevărat delir cântă cunoscutul imn: Hristos a înviat din morți! Nu știu dacă o fi fost el sau alți aghiotanți ai lui, dar la una din ferestre am surprins privind mai multe figuri de ofițeri. Am admirat și un om de curaj astă-seară, pe diaconul ce făcea pomenirile, pomenind ca și mai înainte de M.S. Regele și Regina cum și armata română, cu tot ordinul expres dat sub pedeapsă, că asemeni pomeniri să nu se mai facă în biserică.

Când l-am auzit, parcă mi-a venit să strig din strana mea:

— Bravo, părinte!

Dar m-am abținut, sunt deja ținut sub grea bănuială, atâta mi-ar mai trebui.

În Apus lupte straşnice. [...]
Evenimente noi pot surveni, căci lupta continuă.

PAŞTELE ÎN 1917

Duminică, 2 aprilie

Hristos a înviat!

Crăciunul l-am făcut la Imperial, iar Paştele îl fac azi în spital; deocamdată cu asta m-am ales din idealul României Mari. Ce caracteriza Imperialul era izolarea definitivă şi complectă de restul lumii, iar la Crăciun lacrimi mai multe vărsate în dorul celor iubiţi. Ce caracterizează Paştele la spital e atmosfera de milă şi de binefacere creştinească a unor oameni străini, pe cari nu i-am cunoscut şi cari se silesc să împrăştie şi celor izolaţi de ai lor binefacerile sfintelor sărbători. [...]

Peste zi au fost vizite abundente. [...]

Luni, 3 aprilie

Deşi e a doua zi de Paşti, din ordinul Guvernământului azi au trebuit să se redeschidă şcolile şi tribunalele, pe lângă celelalte autorităţi. În schimb ceasurile au fost înaintate cu o oră, aşa că am revenit la ora românească. Au văzut şi ei că rezultatul introducerii pe vară mai ales a orei germane lenevise pur şi simplu lumea, fără nici un avantaj.

În sănătatea mea pare că simt un progres. Progres mare am făcut ca stare morală, progres mai mic în starea mea fizică. [...]

Ziarele n-au ieşit de 2 zile. [...]

Tifosul exantematic face cumplite ravagii în Bucureşti.

Toţi militarii germani nu vorbesc decât de pace. În Bucureşti circulă zvonul că se fac pregătiri pentru primirea Kaiserului.

Ziarele germane au scos zvonul că guvernul de la Iaşi a demisionat.

Marţi, 4 aprilie

Azi suntem sechestraţi în odăi, afară e şi frig, şi plouă, pentru care cauză profit a mă odihni nepărăsind deloc patul. [...]

Din gazetă văd că mi-a murit un client, Al.P. Dumitrescu, tatăl d-nei Velan; m-am grăbit a-i scrie o scrisoare de condoleanţe şi am trimis-o cu un comisionar; trimiterea de scrisori însă prin alte persoane este un mare pericol; Guvernământul pedepseşte foarte aspru şi pe cei ce le duc. Poşta fiind desfiinţată, orice scrisoare e interzisă. Aşa e de absurdă şi imposibilă măsura, încât toată lumea e pasibilă de închisoare; eu cel puţin scriu mereu de 4 luni, câte mai multe scrisori pe zi, aşa că aş merita munca silnică pe viaţă dacă m-ar prinde. În schimb Guvernământul a mai simplificat călătoria pe drumul de fier. Probabil că nu au trenuri disponibile, de aceea, a putea obţine dreptul de a pleca din Bucureşti, aiurea în ţara ocupată, era o adevărată problemă. Câteodată se forma un tren pe o anume direcţie, se anunţa cu o ordonanţă pe stradă, ca acei, mai ales refugiaţii, ce ar voi să se reîntoarcă acasă trebuiau să se înscrie din timp. Nu rareori, după ce lumea plătea, se înscria, plecarea se contramanda. Nimeni nu poate călători decât în baza unei autorizaţii speciale, şi numai în vagoane de cl. III sau de marfă. Acum, o nouă ordonanţă simplifică formele. Autorizarea specială nu se mai cere pe unele linii din interior, ausveisul de legitimaţie personală e suficient. Nu se poate călători însă spre Răsărit decât la Ploieşti, iar spre Apus până la Severin. Spre Sud până la Comana.

Odată pus principiul libertăţii de călătorie, vin dispoziţiunile jignitoare care te face să te lipseşti singur de a mai călători. [...]

Un român n-are voie a călători decât cu cl. 3-a şi a 4-a (marfă). [...] Cel ce a obţinut dispensa de a călători cu cl. 1-a şi a 2-a are a prezenta casierului de bilete un certificat emanat de la un medic oficial german că a fost despăduchiat sau că n-a avut nevoie de despăduchere.

Certificatul trebuie să fie recent, din ziua plecării, altfel nu e valabil. Înţelege oricine că lumea noastră mai de seamă şi mai demnă a renunţat de a mai călători cu cl. I-a sau a II-a şi preferă cl. III-a. Ceva mai incomod, dar ceva mai demn.

Pe fronturi luptele continuă numai în Apus. [...]
O fi aceasta începutul Marii Ofensive? [...]

Miercuri, 5 aprilie

[...] Starea mea generală se ameliorează simțitor, de altfel moralul meu s-a ridicat mult. [...]

Încercarea de a obține o pace separată cu Rusia pare a fi deocamdată singura scăpare a Germaniei și de aceea s-au agățat de ea. Vor pierde oare rușii mințile? Nu a fost destul că, în loc de a ajuta pe aliați cu o ofensivă, îi încurcă cu o revoluție?

SFATURILE D-LUI CIURCU

Joi, 6 aprilie

[...] Doctorul la vizită mi-a spus că știe din sursă germană că pacea cu Rusia este ca și încheiată. În acest caz dezastrul României ar fi pecetluit definitiv. [...]

O pace cu Rusia ar fi și pacea cu România, dar în ce condițiuni! Bătută, fără prestigiu, amputată, cu o datorie nouă ce va trece de cinci miliarde, cu bogățiile ei distruse, cu 800.000 de tineri pierduți, fără căi ferate, fără drumuri, fără poduri, fără telegraf și mai ales fără bani.

Din Stockholm se telegrafiază că, în Moldova, Regele Ferdinand a vorbit trupelor și le-a promis în caz de victorie pământ și votul universal. În schimb *Gazeta Bucureștilor* amenință pe Brătianu și Take Ionescu cu violență și ocna dacă după încheierea păcii vor mai îndrăzni să revină în Capitală.

Tot în gazeta aceasta, în numărul de azi, cei ce am rămas în teritoriul ocupat, dar am fost partizani politici ai celor fugiți suntem calificați de spioni. [...]

O ordonanță dată azi interzice fabricațiunea săpunului. De ce? Nu era suficient că el nu mai era în comerț și se plătea când

se găsea cu 15 lei o bucată ce înainte costa 1 leu 25? Nu era suficient că săpunul de rufe dispăruse chiar fără interzicerea fabricațiunii? Ce fel de kultură o fi răspândind în omenire oamenii aceștia? E plin orașul de murdărie, de râie și păduchi și găsesc momentul să interzică fabricarea săpunului? Au adus din Viena un surogat de săpun pe care vor să-l răspândească, e un praf alb, aspru, insolubil și cu miros de migdale, 0,25 grame 1 leu 25. Nu face spume, freacă cum ai freca cu praf de cărămidă sau de piatră. [...]

Dar, fiindcă veni vorba de surogate, d. Alex. Ciurcu[1] se silește prin ziarul său *Agrarul*[2] să ne convingă că, în lipsa ouălor de găină pe cari le strâng nemții pentru ei, populația ar putea să mănânce ouăle de cioară, după cum crede că n-ar fi rău să consumăm chiar puii de cioară. Pentru a extazia publicul nevoiaș pentru gustul de a mânca ciorile și ouăle lor, *Agrarul* se străduiește să ne dovedească cu articole kilometrice că pe piața Berlinului ciorile sunt cotate ca delicatesuri și se plătește 2 mărci puiul și 20 pfenigi oul. [...] Tot d. Ciurcu în *Agrarul* ne dă un surogat celor ce n-avem zahăr. El ne îndeamnă să mergem într-o pădure de arțari și mesteacăn, să găurim trunchiul copacilor, de unde se va scurge o sevă pe care dacă o s-o fierbem vom obține cel mai delicios sirop de zahăr. Domnul acesta e un om prodigios, el a fost să fie de felul lui neamț, tata l-a greșit român. [...]

Vineri, 7 aprilie

[...] Deși timpul e încă răcoros, am stat întins la soare, între prieteni, toată ziua. [...]

---

1. Alexandru Ciurcu (1854–1922), director de publicații și colaborator la mai multe ziare și reviste din țară.

2. Publicație săptămânală, reapărută la 11 martie 1917, care va conține, până în 27 octombrie 1918, și o ediție în limba germană.

Sâmbătă, 8 aprilie

[...] Am stat în pat, am avut temperatură și dureri în tot corpul, ceea ce mă neliniștește mult. [...] Doctorul Cealâc m-a luat azi la sala de operație cu toată temperatura. El se interesează mult de mine și sunt unul din bolnavii privilegiați, căci mie personal îmi face tratamentul, pe când altora îl face medicul secundar, mult mai puțin specialist. În sala de operație pe când îmi făcea cele necesare mi-a vorbit [...] de devastarea caselor d-lui Take Ionescu din str. Atenei, pe care le-a vizitat. (El e vecin și chiar chiriaș al d-lui Take Ionescu la casa din str. Atenei 23.) A fost distrus și ridicat tot ce avea. [...]

Din Moldova nici o știre, nici bună, nici rea.

Duminică, 9 aprilie

Încă o zi trecută și trecută cu anevoie, deoarece menținându-se frigul și ploaia a făcut atmosfera de spital și mai grea, și mai apăsătoare și mai tristă. [...]

Seara am stat la istorisiri, ofițerii povestesc episoade din război. Se vor putea oare vreodată spune pe față așa adevăruri rușinoase de organizarea oștirii noastre? Ce mi se povestește despre retragerea din jurul Bucureștiului e ca din *O mie și una de nopți*. Trupele în retragere erau în așa descompunere, în așa anarhie și în așa demoralizare după trecerea Argeșului, încât armata germană ca să-i urmărească nu mai avea nevoie nici de tunuri, nici de mitraliere, doar bice le era de ajuns. Debandada la trecerea râurilor și a podurilor a fost așa de mare, încât jumătate din artilerie, care și convoiuri au rămas în apă și nămol. Podurile se distrugeau înainte de a se scurge armata. Trupele au intrat în apă prin vaduri presupuse și mare parte în apă au rămas. Cei scăpați alergau pe câmpii fără nici o ordine, cu unitățile descompuse, trecând prin sate fără să le cunoască, fără ofițeri, fără Stat-Major, fără comandă, neștiind nimeni cine este în dreapta lui, unde este inamicul, e înconjurat sau nu? Focurile ce se auzeau la dreapta ori la stânga nu erau cunoscute de sunt inamice sau ale noastre proprii. Puținii ofițeri rămași

cu trupa, mai toţi rezervişti, nu cunoşteau localităţile, n-aveau hărţi pe ce să se orienteze. Şi fiindcă veni vorba de hărţi, mi se spune de ofiţeri că au trecut Carpaţii în Transilvania fără a li se da o hartă de orientare; când a venit retragerea abia în defileuri li s-a distribuit harta Transilvaniei. [...]

Va răspunde vreodată cineva de crima aceasta?

N-aveau trupele mitraliere; să zicem că e o greşeală a celor ce n-au înzestrat armata la timp, o lipsă de prevedere, să zicem, dar pentru armă trupa n-avea cartuşe. Am citit cu ochii mei în carnetul unui comandant de companie din reg. Vlaşca, pus să păzească cu orice chip o poziţie, ordinul *„să moară trupa pe poziţie“*. Ofiţerul face cunoscut telefonic că trupa n-are cartuşe, iar la cererea lui desperată de a se trimite de urgenţă, i se răspunde, şi răspunsul era trecut în carnetul de ordine: *„Până la venirea cartuşelor, arma vă va fi baioneta“*.

Baioneta! Auziţi, oameni buni, baioneta, când inamicul te împroaşcă de la distanţă cu mitralierele şi tunurile, iar când crede că te-a distrus, te atacă cu granadele de mână de la 40 de paşi. Inamicul te vede că nu tragi, ce să caute la baionetă? Te ucide el de la douăzeci de metri ca pe un câine.

Ce s-a ales de acei voinici? O spun sutele de mii de cadavre.

CÂTEVA TICĂLOŞII

Luni, 10 aprilie

Starea mea generală se înrăutăţeşte mereu; temperatura se menţine în fiecare zi după prânz. Cu tot interesul ce-mi arată doctorii, bănuiesc că nu-şi dau seama de gravitatea bolii mele. Aerul mă oboseşte. După o oră de stat în soare vine febra. Oase, musculatură, piele, nervi mă dor la cea mai mică mişcare. [...]

Din ce povestesc colegii mei, din ce aud zilnic de la unii şi de la alţii, mi-am făcut convingerea că tare ticăloasă e firea românului. Câteva exemple:

O doamnă romancă, soția unui colonel de artilerie dus pe front, a denunțat nemților că în București, în cutare loc, e un căpitan din Statul-Major francez al generalului Berthelot, rămas aci la evacuarea Bucureștilor și care are mijloace de telegrafie fără fir, de a comunica cu Moldova. [...]

Un alt caz: o doamnă romancă, din clasa de sus, membră a Crucii Roșii, a denunțat komandaturei germane că la spitalul Colțea sunt o sumă de ofițeri români prizonieri vindecați, cari se eternizează în spital și se țin numai de petreceri. [...] Și noi cari aci bănuiam pe o anumită doamnă din spital, o evreică! [...]

Marți, 11 aprilie

[...] Starea mea se menține rea. [...]

Înconjurat de prieteni am stat azi întins pe fotoliul meu la soare mai bine de trei ceasuri, cum a apus însă soarele s-a ivit febra și fără a mai lua masa la ora 7 m-am culcat.

Vai, ce nopți lungi! [...]

Miercuri, 12 aprilie

[...] N-am părăsit azi deloc patul. [...]

Spre seară băieții mi-au citit gazeta. Nimic nou. Speranța Germaniei rămâne în anarhia din Rusia. [...]

Joi, 13 aprilie

Azi am fost ceva mai bine, ceea ce mi-a permis să pot să stau un ceas întins la soare. [...]

Guvernatorul von Tülff a declarat azi război copiilor din mahalale. O ordonanță cu un aer de mare seriozitate oprește să se mai urce zmee în București. Contravenienții vor fi pedepsiți cu 500 mărci amendă și 6 săptămâni închisoare.

Pe când Mackensen o să oprească jocul arșicilor? [...]

UN CONCERT LA COLȚEA

Vineri, 14 aprilie

Azi am avut o mică variațiune în viața noastră de spital. Din inițiativă particulară din afară, s-a organizat un concert în amfiteatrul spitalului pentru ofițerii și soldații răniți ce se mai găsesc aci. Concertul s-a început la orele 4 și a durat 2 ore, reușind de minune. [...] Programul a fost cenzurat de komandatură; nimic eroic, nimic național, nimic patriotic – *„să nu se ațâțe sentimentele inutil“* – ar fi spus ofițerul de la komandatură; numai bucăți indiferente și poezii. [...]

În monotonia de aci și lipsa oricărei distracții de atâta amar de vreme, acest concert a avut un efect îmbucurător asupra moralului nostru al tuturor. [...]

Sâmbătă, 15 aprilie

Trec zile după zile fără nici o speranță de pace; traiul așa cum a ajuns e greu; ce va deveni va fi o imposibilitate de viață. S-a stors din țară mult, imens, dar nu ne-a sărăcit încă de tot; ce vom deveni când ni se va lua și ce ne-a mai rămas? Problematică întrebare. Ce mă neliniștește mult e grija iernii ce vine. Abia ieșiți dintr-o iarnă grea și ne torturează gândul că vine alta și mai grea, și mai imposibilă de trăit. [...]

Duminică, 16 aprilie

Febra se menține ridicată astăzi toată ziua. Am trebuit să nu părăsesc deloc patul. [...]

Luni, 17 aprilie

[...] Din partea Ministerului de Finanțe a venit azi un funcționar însărcinat a plăti fiecărui ofițer prizonier, indiferent de grad, câte 100 lei în comptul soldei ce li s-ar fi cuvenit pe ulti-

mele 4 luni de zile. Această sută de lei e privită de bieții oameni ca o adevărată bogăție. De când au căzut prizonieri, nu li s-a dat o centimă, mulți sunt fără nici o legătură cu Capitala, așa că, dacă n-ar fi fost caritatea publică, ar fi fost vai și amar de ei. Nu înțeleg încă deloc această situație.

Prizonierul luat în primire de neamț și dus la lagăr are o soldă reglementară ce i se achită; cei ce încă nu sunt luați în primire cum e cazul celor din spitalele românești să aibă ei o situație mai rea? Administrația noastră să nu se fi gândit la ei? [...]

O veste stranie a venit azi din oraș, că din ordinul Guvernatorului s-ar fi pus peceți pe ușile a 7 biserici mai de seamă din Capitală. În ce scop? Pedeapsă pentru serviciul religios în săptămâna Paștelui contrar noului calendar? Jefuirea avutului bisericesc? [...]

Marți, 18 aprilie

[...] Ziua mărindu-se, lumina electrică a fost suprimată cu desăvârșire. Masa se servește la ora 6, așa că la ora 8, când se întunecă, bolnavii trebuie să fie culcați. [...]

Chestiunea cu bisericile se confirmă în parte, se vor ridica deocamdată de la toate bisericile numai clopotele. Ridicarea a și început. Se va exclude numai clopotele cu o valoare istorică recunoscută și pe cât se poate să rămână 1 clopot de localitate, adică de oraș. Măsura e generală pentru toate bisericile din teritoriul ocupat.

În Apus lupte în plină activitate.

SE SPARG ȘI SE RIDICĂ CLOPOTELE BISERICILOR

Miercuri, 19 aprilie

[...] La toate bisericile se operează ridicarea clopotelor. Ridicarea se face prin spargerea lor și se încarcă bucăți spre a fi

transportate în Germania ca material de muniţiuni. Stând afară în parc se aud în depărtări sunetul jalnic al ciocanelor ce sparg arama. Două ore am stat în grădină grupuri, ascultând muzica aceasta tristă a clopotelor ce ne părăsesc.

Din Iaşi ne-a venit o ştire că guvernul a convocat Camerele Constituante spre a vota modificarea Constituţiei. Toate partidele ar fi căzut de acord atât pentru introducerea votului universal, cât şi pentru o largă împroprietărire a ţăranilor în averile de mână moartă, domeniile statului şi ale Coroanei şi o parte din marea proprietate particulară. [...]

Joi, 20 aprilie

[...] Ziarul de azi ne dă vestea îmbucurătoare că în curând va începe să funcţioneze poşta pentru scrisori în Bucureşti şi pe tot teritoriul ocupat. Ni se pare un vis perspectiva de a putea din nou comunica în scris cu lumea cealaltă. De altfel poşta se va reduce la ziare şi cărţi poştale deschise; tot e ceva.

Scumpetea vieţii a ajuns cam la următoarele:

O pereche de ghete 120 lei; o reparaţie 40 lei; săpunul de rufe 16 lei kilo, prin contrabandă, deoarece fabricaţia e interzisă; carnea pe la speculanţi, deoarece în piaţă nu există, se plăteşte 6 lei kilo; untul 22 lei kilo; brânza albă 8 lei kilo; o lămâie 1,50; untdelemnul de floarea soarelui 30 lei sticla; bomboanele 30 lei kilo; o găină 14 lei; oul 35 bani, cafeaua 40 lei kilo; orezul 15 lei kilo; lemnele 150 lei mia de kilograme.

Deocamdată cei avuţi pot avea orice şi se pot bine hrăni. Cum se va hrăni însă lumea muncitoare şi nevoiaşă? Pâinea de 800 gr. e 35 bani, dar aşa miroase a mucegai şi aşa e de dezgustătoare la vedere, că nu se poate mânca.

Mulţimea de slujbaşi rămaşi pe drumuri ca nefiind întrebuinţaţi a căpătat o mică satisfacţiune; Guvernământul a decis să li se plătească 70 la sută din ce li s-ar fi cuvenit dacă ar fi fost întrebuinţaţi. Veniturile statului trec la administraţia germană, care a şi însărcinat administraţiile financiare cu încasarea lor, în schimb ei vor plăti cheltuielile bugetare.

Speranța de pace s-a evaporat. Nici nemții cari au răspândit-o nu mai cred în ea. [...] În Apus lupte crâncene între Ypres și Vosgi.

Vineri, 21 aprilie

Din ce în ce pare că mă simt mai bine; tratamentul însă va fi foarte lung; Poliția germană însă m-a abandonat aci complectamente, căci de 30 zile de când m-au instalat aci nimeni nu s-a mai ocupat de mine; sunt sigur că, dacă de atunci m-aș fi dus și m-aș fi instalat acasă la mine, ar fi fost fără nici o consecință.

Gândul acesta îmi dă o idee, să mă duc din când în când pe furiș acasă. Ieșitul din spital nu constituie nici o dificultate. [...] Dacă până azi n-am îndrăznit e că nu aveam un ausweis individual ca fiecare cetățean ce circulă pe stradă, azi am obținut de la secția de poliție și acest act, rămâne să-mi aleg ziua evadării. Fără puțin curaj aș putrezi aci. [...]

Sâmbătă, 22 aprilie

Ca sănătate zi bună, viața însă monotonă de aci și fără nici o perspectivă alta decât permanentizarea mea aci începe să mă ambeteze enorm. Pentru mâine seară am fixat fuga mea acasă pentru o noapte. Nu văd nici un pericol. [...]

Telegrame din țări neutre, dar publicate de presa germană, ne înștiințează că în Moldova mizeria ar fi groaznică. Deocamdată vedem cu ochii ce e la noi. Tifosul exantematic face mari ravagii în București. [...]

Duminică, 23 aprilie

[...] Deși pentru azi fixasem plecarea acasă, am contravenit în urma opunerii soției mele, care a venit azi să mă vază, și mai ales fiindu-mi frică de consecințele unei mari oboseli. În

închisoare și în spital m-am dezobișnuit cu umblatul, nu mă bizui să merg nici 100 metri pe jos, iar cu trăsura e exclus. [...]

Voi mai aștepta. [...]

Comunicatele se mențin pe front aceleași. Franco-englezii atacă mereu aceeași linie cu o tenacitate extraordinară. Germanii recunosc că au pierdut noi pozițiuni, dar mențin strigătul de victorie pe teoria frontului elastic ce n-a putut fi străpuns. [...]

MUNCA FORȚATĂ FĂRĂ DISTINCȚIE SOCIALĂ

Luni, 24 aprilie

[...] Komandatura germană a dat azi o ordonanță ce ne va da de gândit. Deoarece a venit vremea prășitului porumbului și se apropie secerișul grâului, iar brațele de muncă fiind insuficiente, va trebui ca fiecare bărbat sau femeie, în vârstă de a putea munci și cari pentru moment n-ar avea o ocupație, să se pună la dispoziția Guvernământului Imperial. În caz contrar vor fi ridicați cu forța și duși la munca câmpului fără nici o distincțiune socială. [...]

Ordonanța e generală și insistă asupra *„fără distincție socială“*. În acest caz mă tem de abuzuri; ce câmp deschis arbitrarului. E suficient ca X să nu fie susținătorul politicii d-lui Carp sau a altui personaj cu vază azi, ca să fie pornit la prașilă, fără ca să poată protesta că e abuz, deoarece ordonanța a avut grija a preveni pe toți că e *„fără distincție socială“*. Și pe când tu, om de toată considerația, ești expus să mergi la coarnele plugului, toate prostituatele din Capitală petrec în saloanele ofițerilor victorioși, dictând liste de persoane muncitoare dintre cele fără distincțiune socială.

Și în bătaia aceasta de joc generală, nu văd un suflet de român adevărat. La toate vexațiunile la cari am fost supuși până azi, n-am văzut, n-am auzit o protestare cât de slabă – de

frică să nu fie arestat. Frica aceasta ce amenință zilnic traiul liniștit al familistului este cauza lașității generale de la cel mai de jos, până la cel mai de sus. [...]

Marți, 25 aprilie

În oraș domnește mare fierbere în vederea sosirii în Capitală a unei vizite misterioase a unui mare personaj. [...]

Gazeta Bucureștilor face azi următoarea constatare:

„În convietuirea de 5 luni de zile cu armata germană, poporul român s-a convins că germanii, ca neam civilizat, respectă proprietatea individuală.“

De atâta îndrăzneală nu-i credeam capabili pe cei ce zilnic ne otrăvesc sufletul cu ziarele lor. Să ai curajul să scrii vorba aceasta în București, în aprilie 1917, ca să o poată citi însuși victimele e cinism.

După ce ne-au jefuit de tot ce am avut, sub cuvânt de rechiziție de război și fără vreo despăgubire sau formalitate, după ce au devastat și golit casele și avutul celor refugiați, după ce au scos din casele lor atâta lume nerefugiată, luând de la toți când mobilier, când merinde, când îmbrăcăminte, când covoare, piane și obiecte de artă; după ce au jefuit Comuna București de bani; după ce au prădat clopotele bisericelor, rezervându-și dreptul a reveni asupra sfeșnicelor, candelelor și icoanelor; după ce ne-au jefuit de grânele produse dând prețuri derizorii și forțate, după ce ne-au ridicat vitele de pe moșii; după ce au devastat pădurile și ssăcătuiesc acum subsolul țării fără nici o plată, a vorbi de respectul germanilor pentru proprietatea individuală este, cum am spus, cel puțin cinism.

De ce n-ar spune că au respectat și libertatea individuală? [...]

Miercuri, 26 aprilie

[...] Azi mă simt mai puțin obosit; temperatura e normală, și moralul ceva mai ridicat.

Vremea se menține la secetă, ceea ce creează mari griji tuturor; nouă, dându-ne perspectiva foametei, iar nemților spulberarea iluziilor în grânarul României. [...]

TRĂDĂTORII SUNT PREVĂZĂTORI

Joi, 27 aprilie

Grija secetei dispare, căci de astă-noapte până azi către seară a plouat mereu. Așa e de urgentă nevoia nemților pentru grâu, încât au fixat premii pentru românii ce se vor grăbi, vor secera și treiera grâul și îl vor preda într-o primă perioadă. Mă aștept la o întrecere patriotică a fiecărui agricultor român, ca să nu rămână la urmă și să piardă premiul plusului de 400 lei la vagon. Graba aceasta de a-i satisface și a lua o diferență în plus se va traduce în întărirea rezistenței inamicului și în menținerea dezastrului României. [...]

O ordonanță recentă a Guvernatorului von Tülff creează o pedeapsă de 3 ani închisoare și 10.000 mărci amendă pentru cei ce ar refuza să primească un serviciu public de la Guvernământul Militar. O asemenea asprime, care s-ar fi explicat în Belgia, unde autorități constituite au refuzat să presteze servicii Guvernământului de ocupație și unde patrioții au preferit exilul sau moartea, nu ar avea la prima vedere nici un rost în România.

Care este românul sau bucureșteanul căruia s-a adresat neamțul și i-a zis: Vrei Prefectură? Vrei Poliție? Vrei Primărie etc. și care să fi răspuns:

— Demnitatea mea de patriot român îmi dictează să vă refuz.

Pentru ca pe asemeni considerente, să nu încurajeze spiritul patriotic care ar fi fost periculos guvernării, să vină să zică:

— Vă voi pedepsi, dacă veți refuza.

Nimic din toate acestea. [...]

Ei atunci, pentru ce ordonanță cu pedeapsă de 3 ani închisoare pentru cei ce ar răspunde – Nu?

Mie tare îmi miroase a șmecherie ordonanța aceasta.

Toată lumea aceasta ce primește azi a sprijini dușmanul s-a gândit, nu că Germania nu va rămâne victorioasă, dar că România liberă se poate întâmpla să nu dispară, și atunci și-a zis: va veni o vreme când calitatea de român va reînsemna ceva, va veni o vreme în care cei ce au făcut sacrificiul sângelui să nu fie disprețuiți, și atunci va veni o vreme care să distingă între cei ce și-au făcut datoria în tovărășia dușmanului și între cei ce și-a făcut-o în tranșeele de peste Siret. De ce să nu ne punem la adăpost din timp și să avem explicația terorizării inamicului cu 3 ani închisoare dacă refuzăm*?

Zis și făcut, au cerut lui von Tülff să semneze ordonanța, și neamțul a făcut-o. [...]

De pe front nici un succes. Sacrificiile imense făcute de franco-englezi în ultima ofensivă n-au dus la nici un rezultat. [...]

AL. CIURCU ȘI MUNCA FORȚATĂ, FĂRĂ DISTINCȚIE SOCIALĂ

Vineri, 28 aprilie

[...] O nouă ordonanță, apărută azi, cheamă pe toți bărbații români între 15–40 ani a se prezenta la un nou control pentru facerea unei statistici. Ce-o mai fi vrând? Populația fricoasă a răspândit vorba că o să fie ridicați și duși în Germania, cum au fost în Belgia și Franța ocupată. Mai știi? *Bukarester Tagblatt*, *Gazeta Bucureștilor* și *Agrarul* în cor, cu alte vorbe întreaga presă română, se întrec azi în articole de laudă față de Guvernator pentru democratica măsură de a duce la coarnele

---

* Așa s-au apărat mai târziu mulți din cei traduși în fața Curților Marțiale.

plugului cucoanele și boierii din București. Deci și presa dă măsurii lui von Tülff aceeași interpretare pe care am dat-o și eu – oricine este expus să fie dus la munca câmpului. [...]

D-l Alexandru Ciurcu în *Agrarul* scrie teorii frumoase și vorbe late pe tema aceasta, spre a justifica măsura neamțului: *„Munca nu e o rușine!"*, *„Egalitatea înaintea pâinei!"*, *„Așa era la Romani!"*

În principiu zic și eu că e frumos. Dar în practică? [...]

Sâmbătă, 29 aprilie

[...] Se împlinesc azi 133 de zile de la arestarea mea și nu văd nici o licărire de nădejde nicăieri. E îngrozitor. Tratamentul aci poate fi lung, ceea ce m-ar scuti de lagărul de concentrare, asta nu mă împacă cu ideea de a redeveni liber să pot munci și să pot face față nevoilor de a trăi. [...]

Duminică, 30 aprilie

[...] Pe la toate răspântiile orașului s-a bătut azi toba și s-a citit ordonanța cu munca obligatorie. E prima somație ca populația să se prezinte de bunăvoie pentru munca câmpului. Dacă în urma acestei somațiuni nu se vor prezenta muncitori suficienți, vor începe raziile pe străzi și prin localurile publice. Iată un moment când nu invidiez pe cei liberi.

Gazeta Bucureștilor ne dă pentru prima oară știri din Moldova. Sunt groaznice, dacă n-am avea convingerea că sunt cu intențiune exagerate. [...] Fiul generalului Crăiniceanu ar fi fost descoperit în capul unui complot contra Regelui Ferdinand și condamnat la moarte[1]. De asemenea el afirmă că o telegramă din Stockholm vorbește de ciuma, holera, tifosul ce fac ravagii

1. Locotenent-colonelul Constantin Crăiniceanu a fost găsit vinovat de implicare în dezertarea la inamic a colonelului Alexandru Sturdza (1869–1939), fiul fostului prim-ministru Dimitrie A. Sturdza (1833–1914) și ginere al fostului premier Petre P. Carp. Crăiniceanu, fiul de general, a sfârșit în fața plutonului de execuție.

la Iași și pe frontul din Moldova printre soldați și populație. Numai de tifos exantematic ar fi murit 70 de medici. [...]

O ESCAPADĂ DE 1 MAI, LA IORDACHE

Luni, 1 mai

Întâi Mai! Câte nu-mi reamintesc ziua aceasta! Nu mai departe acum un an ce arminden la Pipera! Ce vremuri. Și nu e decât un an; și din toți cei ce eram împreună, familie și prieteni, ce s-a ales? Toți ne-am risipit. Unii în război, alții fugiți în Moldova, eu în surghiun, câțiva liberi în Capitală.

Nu e decât un an de zile, din țară bogată și liberă, țară sărăcită și umilită de jugul dușmanului. Numai ruină. [...]

Peste zi câțiva prieteni au venit și am jucat bridge. La ora 8 când să ne despărțim, cineva a propus:

— Hai să facem 1 Mai la Iordache.

La Iordache! Ce vorbă mare. Ca să mergem la Iordache trebuie în primul rând să fim liberi, or nici eu, nici prizonierii ofițeri nu suntem liberi de atâta vreme. Cu toate acestea într-un gând, impulsiv, nereflectat, un răspuns am dat cu toții: – Să mergem.

În ce privește lipsa din spital, nici un pericol, de la ora aceasta până mâine-dimineață nimeni nu se mai interesează de noi ce facem. Pe poarta de din dos ieșim cu bacșiș, fără să știe decât portarul, iar la reîntoarcere tot el ne va redeschide. La Iordache ne putem strecura sus într-o cameră separată fără să ne vadă nimeni, așa că fără să lăsăm timp unei răzgândiri am și plecat [...].

Ce emoție când am pășit pragul porții. Pe stradă și liber, între prieteni, după 4 luni și jumătate. [...] Ținând tot dosurile străzilor în 10 minute am fost în Covaci.

Când am ajuns în etajul de sus abia ne-am adus aminte că am sosit ca țiganul vinerea la stână. Azi e luni, deși 1 Mai, deci

zi de post. Pe de altă parte chelnerul ne întreabă dacă avem cartelă de pâine, lucru ce cei de la închisoare nu posedau nici unul. Vom mânca și fără pâine, să ne dea câte o țuică.

Nu se poate, vânzarea țuicii e oprită.

— Atunci să ne dai pelin.

— Nu există.

De altfel chelnerul se simte cam ambarasat și ne privește cu îndoială, trei din noi, ofițerii, abia își târâie picioarele invalide. Nădejdea e să vină Radu, patronul.

— Domnul Radu nu poate veni, e la masă și are și d-lui musafiri.

— Du-te și îi spune că niște prieteni îl cheamă un moment până sus.

A fost de prisos. Domnul Radu nu se deranjează, iar noi riscăm să mâncăm iahnie de fasole și să bem apă rece de 1 Mai, cu tot riscul evadării. O idee, pe un petec de hârtie scriu numele meu.

— Du-te la d. Radu și dă-i biletul acesta.

Radu mă știe arestat de atâta timp.

Biletul și-a făcut efectul. Într-o goană bietul Radu a fost sus. De altfel toată compania îi este cunoscută. De bucurie că ne vede liberi nu știe cum să ne mai servească.

— Radule, ca să facem 1 Mai la tine, patru inși am evadat de unde ne țin nemții închiși; față de sacrificiul nostru fă și tu pe al tău, fă-ne să uităm că e zi de post și țara ocupată.

Cu lacrimi de bucurie Radu ne-a făcut să uităm că e luni, că e resbel, că sunt ordonanțe prohibitive de carne și băutură, mai ales că sunt mari amenzi și că le aplică nemții, și ne-a pus la dispoziție tot. Am făcut 1 Mai ca în timpurile cele mai bune. S-a găsit cât ai clipi și țuica, și pelinul; ce pelin! [...] Ne-a dat și icre negre și pui de găină și șalău proaspăt și vrăbioare și mai presus de toate renumiții mititei. [...]

După masa lui Radu, s-ar putea spune că încă e mare abundență în Capitală. Un fapt e necontestat, că bogată țară a fost România.

La miezul nopții am reintrat în spital într-o veselie neobișnuită.

Rubiconul a fost trecut.

Dispoziția mea a fost excelentă. [...]

Moralul zdruncinat e boala mea. Azi n-am citit ziare, e prima zi în care mă culc și în care nu mă interesează ce fac nemții.

Marți, 2 mai

[...] O indispoziție generală, o mare depresiune morală mă copleșește, după escapada de aseară, care mi-a redeșteptat dorul de libertate. Soția mea a venit și mi-a adus și ea vești de grele necazuri; nu mai au lemne deloc și nici putința ca ea să umble să le găsească. Școala și prepararea de examen a fetei a fost neglijată și examenul se apropie; își pierde anii și educația ei lasă de dorit; școlile sunt toate închise. [...]

Un articol din *Gazeta Bucureștilor* reproduce o telegramă din Berlin, după care ministrul de alimentație ar fi recunoscut că stocul de cereale din Germania e insuficient și că s-au înșelat în prevederi, de aceea au redus rația de pâine a populației cu 25 la sută, speră însă că grâul ce vor căra din România să fie suficient a acoperi golul în cele 120 zile ce mai au până la noua recoltă. Așa se explică și premiile ce au pus la noi pentru grâul ce se va preda imediat. România e denumită *Grânarul Europei* și în el stau azi speranțele de rezistență a Puterilor Centrale. Singurul lucru ce putem spune este – Vai de noi. [...]

GREU IMPOZIT DE RĂZBOI

Miercuri, 3 mai

Guvernământul Imperial a impus teritoriul ocupat la un impozit de război de 250 milioane de lei – conform articolului cutare din Convențiunea de la Haga – are grijă să adauge ordonanța lui Tülff von Tschepe, ca nu cumva să treacă prin mintea cuiva că ce face el este pur și simplu un jaf. [...]

Să dăm deci și acești 250 de milioane, după ce dăm și am dat toată producțiunea țării acesteia, plătită mizerabil și într-o monedă ce nu valorează nimic. Impozitul ce ne impune e aranjat ca operație financiară în mod ingenios. El a fost repartizat pe județele ocupate și se plătește sub forma unui împrumut garantat de județe. Pentru a da o formă de legalitate operațiunii, au convocat pentru duminică consiliile județene existente, care să voteze facerea împrumutului necesar plății la Banca Națională a României. Banca Națională, care este sub custodie germană, va efectua împrumutul în comptul județelor. Sunt în adevăr ingenioși în operațiuni simulate. Au intrat în țară, au putut să ne ia totul și să nu ne plătească nimic. S-ar fi zis: o barbarie mai mult. Se putea ajunge însă la același rezultat, fără să fie barbarie, iar pe ei să nu-i coste nimic. Atunci au creat o fabrică de bancnote a Băncii Generale Române. Costă hârtia și tiparul. Populația este plătită cu această hârtie, căreia i-a dat curs liberatoriu obligatoriu. Are cineva ceva de zis? Aceeași operație fac și azi. [...]

Joi, 4 mai

Un medic militar bulgar, care a făcut studiile în București, fost chiar intern la spitalul Colțea și care are prieteni aici, a venit azi la spital să vadă pe amicul său Cezar Dristorian[1]. E emoționantă întâlnirea a doi prieteni de nații diferite, nații inamice astăzi, și mai ales când ambii sunt militari. Bulgarul vorbește bine românește, e foarte comunicativ și a făcut multe confidențe. Mai întâi ne-a vestit că zilele acestea va începe o mare ofensivă rusească – inclusiv frontul românesc, dar că el *bulgarul* crede că nu va reuși, față de forțele lor. Are credința că în definitiv Germania va fi bătută și, lucru și mai curios, crede că această înfrângere va fi spre fericirea popoarelor. Sau bulgarul este diplomat și își formulează credințe de ocazie pentru noi, românii de la Colțea, sau e o *rara avis*, un bulgar

1. Avocat și locotenent în rezervă, coleg de salon cu autorul.

deștept. În tot cazul un lucru pare adevărat, că din tonul povestirilor lui reiese că poporul bulgar a simțit strașnic jugul *kulturei* și disciplinei bavareze. [...]

În urma unei deciziuni administrative, au fost rechiziționate toate cazanele și alambicurile de fabricat țuică, fiind declarat – material de război. Fabricarea țuicii a fost interzisă cu desăvârșire, iar proprietarilor de pruni li se acordă ajutoare pentru instalarea de cuptoare de uscat prunele. Întreaga producție de prune e amenințată a fi rechiziționată pentru a le servi lor ca aliment.

Vineri, 5 mai

Din informațiile ce parvin de pretutindeni, Înțelegerea nici nu vrea să audă de Pace. De altfel, în lupta aceasta formidabilă în care s-au grupat în două tabere puterile lumii întregi, e o glumă să se gândească cineva că va putea rezulta o pace fără învinși și fără învingători. [...]

Rezistența până la dezastru e singura soluțiune; deci încă ani de zile lupta va continua cu disperare, pe toate căile, fără nici un scrupul, cu orice mijloace, ca în prăpastia în care se vor prăbuși să cadă câți mai mulți. Nu e exclus însă ca dezastrul să se producă și din nervii popoarelor; meritul va fi al poporului cu nervii mai rezistenți.

Și în tot acest timp nesfârșit, ce vom face zdrobiții de noi? A te gândi numai și e a te îngrozi. [...]

Sâmbătă, 6 mai

Nemaifiind speranță de pace, e îngrozitor să te gândești că ce a fost până azi e numai o floare la ureche, față de ce va veni; că, pentru mine în special, cele 141 de zile de captivitate ce împlinesc azi sunt numai un palid început dacă soarta mi-e legată de încheierea păcii. Câteodată mă mângâi cu ideea că ce a fost a trecut ca un vis urât, dar zilele ce continuă a se scurge la fel mă aduc la realitate.

M-au distrus literalmente, fizic, moral și material. Când mă gândesc la răspunderea morală ce am pentru ai mei, tineri și sănătoși, cari au dreptul să trăiască, îmi vine să-mi iau câmpii. [...]

Duminică, 7 mai

Desperarea mea din ultimele zile se pare că a transpirat în scrisorile ce am scris acasă, așa se explică că azi toată familia a venit să mă încurajeze. S-au decis să facă și ei oarecari demersuri. De altfel și eu m-am hotărât să fac unul și pe cel mai radical, pe care nu l-am încercat până azi, dintr-un sentiment pe care puțină lume îl va înțelege – o intervenție directă la d. Alexandru Marghiloman.

Știu că, dacă voi reuși, omul acesta și mai ales prietenii lui vor vedea în actul meu o formală dezavuare a lui Take Ionescu, voi căuta însă ca în demersul meu să fiu franc și explicit că numai deznădejdea de a-mi mai putea salva altfel viața mă silește să iau o cale pe care o accept că e umilitoare. O fac însă pentru copilul meu. Și în definitiv, nu se judecă așa ușor lucrurile. E frumos să fii martir și să suferi pentru neam și țară, am mai spus-o și altă dată, cu o condiție, ca sacrificiul acesta să profite cuiva, țării sau neamului. Cine și ce profită din torturarea unui bolnav ca mine? [...]

Luni, 8 mai

O patrulă germană s-a prezentat azi la spital să mai ridice un număr de ofițeri prizonieri pentru a-i duce la lagăr, deoarece astă-seară, ora 7, pleacă un nou transport de prizonieri pentru Germania. [...]

În Capitală nemții se ocupă acum intensiv de câini. Îi ucid și îi strâng la abatoriu pe capete. Motivul ce se dă publicului e teama să nu turbeze. [...] Chestia turbării e un moft, eu cred că întrebuințează pielea și grăsimea lor la ceva.

Poporul însă are credința că neamțul îi ridică ca să facă cârnați și să-i mănânce.

Lupte mici continuă pe toate fronturile, afară de frontul nostru și cel rusesc. [...]

Marți, 9 mai

Zi urâtă pentru mine. [...]

În gazete nimic nou. Lupte slabe pe toate fronturile, ce dau impresia oboselii. [...]

ZECE MAI ÎN CAPITALĂ SUB OCUPAȚIE

Miercuri, 10 mai

Zece Mai! Vin zile a căror amintire e plină de învățăminte. Cincizeci de ani, 10 Mai a fost cea mai mare sărbătoare a României. 10 Mai reprezenta întronarea domniei Regelui Carol, el reprezenta regalitatea și mai presus de toate independența României. La 10 Mai tunurile bubuiau, armata victorioasă în războiul de la 1877 și speranța victoriilor viitoare defila pe marele Bulevard.

Ce cetățean rămânea la vatra lui în această zi? Valuri, valuri se revărsa din zorii zilei populația mahalalelor spre centru, să asiste la paradă și luminație. Cine își amintește să fi văzut la 10 Mai pe străzile Capitalei, în înghesuiala de nedescris a ulițelor sau parcurilor publice, o figură tristă sau abătută? 10 Mai era zi de veselie națională.

Azi este al 51-lea an al serbării de 10 Mai, dar primul pe care nu-l sărbătorește Capitala României. În zorii zilei nu ne-au trezit tunurile. Armata română astăzi n-a defilat și nu s-a zărit pe străzile orașului, populația n-a părăsit mahalalele să vină la centru să se înveselească, căci azi România și-a pierdut independența pe care o serba la 10 Mai.

Regalitatea e pe marginea prăpastiei; armata zace în țărna Carpaților și a valurilor Dunării, parte în lagările de prizonieri din țările dușmane, iar restul, puțin din ce a fost, își mai strânge rândurile pe colțul de pământ ce a mai rămas românesc, dar zălogit la ruși.

În Capitală domnește inamicul, e germanul, e ungurul, e turcul, e bulgarul. Nicăieri nu mai flutură drapelul tricolor al țării, ci pretutindeni stau înfipte și flutură în bătaia vântului drapelele dușmane.

Nu știu dacă vreun ordin expres a interzis desfășurarea culorilor naționale în ziua noastră națională, dar sunt sigur că, din lașitate, toți acei ce le au le-au ascuns azi mai la fund de unde le pusese evenimentele. Ba zău, ce s-ar fi întâmplat dacă un cetățean le-ar fi arborat? [...]

Se vorbise și în București, se aranjase în anumite cercuri o demonstrație patriotică de 10 Mai, ca pietonii Căii Victoria să poarte la butonieră azi o floare uniformă; o slabă, o timidă solidaritate națională. Ce-a fost? Cred că ați ghicit, nimeni n-a pus floarea, deși toți trebuie să o fi avut în buzunar. Ce nenorocit popor! [...]

Joi, 11 mai

Zi mai anostă nu am cunoscut. [...]

O ordonanță fixează dreptul cetățenilor de a se aproviziona cu lemne pentru iarnă. Nimeni nu are drept a pune în pivniță mai mult decât aprovizionarea a 6 luni de zile. Până aci e excelent. Dar cât are omul drept în 6 luni? Nimeni nu poate consuma mai mult decât 750 kilograme de cap și pe an. Ceea ce ar face ca acasă la mine cu servitori cu tot să n-avem dreptul decât la 1875 kilograme lemne pe 6 luni. Caloriferile particulare au fost interzise de a funcționa.

Ne așteaptă o iarnă din cele mai fericite.

Vineri, 12 mai

[...] O mulțime de cucoane ne-au vizitat azi. [...] Mi-am introdus cu oarecare pază aparatul meu de fotografie, așa că fac cu el grupuri ce vor rămâne ca o amintire neprețuită pentru mine. [...]

Sâmbătă, 13 mai

Azi a sosit în fine în București personajul misterios pentru care se făceau atâtea preparative secrete. Este Arhiducele Frederic[1] al Austriei, fostul generalisim al armatei austro-ungare pe când trăia Frantz Iosef[2]. La sosirea lui s-au luat întinse măsuri de pază. Se vede că nemții n-au cunoscut încă bucureștenii. [...]

Arestările de ostatici și oameni politici continuă; acum a arestat pe Lupu Antonescu, fostul Secretar general la Culte. Pe mulți din noii arestați îi duc la Corabia și de acolo în Bulgaria.

Tifosul exantematic bântuie cu furie Capitala. [...]

PRIMA MEA FUGĂ ACASĂ

Duminică, 14 mai

Aveam cu mine un tovarăș care nu m-a părăsit din ziua arestării, 18 decembrie, și până azi, 148 de zile, barba. Azi ne-am separat. Nu pot zice cu regret, deoarece ea stătea în ochi la mulți. [...]

Cum azi m-am decis să fug din spital pentru o noapte și nemții mă cunosc cu barbă, am tăiat-o. [...]

---

1. Friedrich, arhiduce de Austria (1856–1936), membru al Casei de Habsburg.

2. Franz Joseph I (1830–1916), împărat al Austriei (1848–1916) și rege al Ungariei (1867–1916).

În înțelegere cu cei de acasă o trăsură particulară cu coșul ridicat mă aștepta în dosul spitalului spre a evita oboseala mersului pe jos și... indiscreția trecătorilor.

Lume multă pe străzi, deși am luat străzile cele mai lăturalnice; toată lumea parcă se uită la mine și mă recunoaște. Frica mea e să nu fiu recunoscut de vreo cunoștință care să-mi facă un rău involuntar, răspândind zvonul că m-a zărit în oraș liber. Deși cu pălăria trasă pe ochi, unii mă salută; nu le răspund ca să creadă că s-au înșelat. [...] În sfârșit am ajuns acasă. Acasă! Puțini își dau socoteala de ce însemnează – acasă, după 150 zile de încarcerare. Plânsul stă să izbucnească, vocea mi s-a stins în gâtlej, nu pot articula o vorbă de bine v-am găsit. Toți mă așteaptă în curte; servitorii cari n-au fost avizați stau și mă privesc cu curiozitate.

Vederea locuinții noastre curată, luxoasă chiar, a lucrușoarelor mele, a tablourilor, a cărților, lumina electrică ce arde în abundență îmi dă impresiunea de feerie. E ca într-un vis, ca într-o poveste. E atât de bine și de confortabil la mine și atâta mizerie în spital, încât mi se pare o poveste schimbarea ce s-a petrecut în zece minute, din localul de arest și suferință sunt în casa mea și asta fără să fi intervenit nimic alt decât simpla mea voință să fac un act de nesupunere. Ce naiv am fost până azi!

Și lucru curios, n-am nici sentimentul că am făcut o acțiune și o faptă rea care mi-ar atrage o pedeapsă de neînchipuit. [...] Astă-seară, nici temperatura, nici durerile musculare sau ale stomacului ce în spital mă doboară imediat ce am pus ceva în gură nu au apărut. Până la ora 1 noaptea mi-am răscolit sărtarele, cărțile, dosarele, amintirile și nu mă simt obosit. Cât face moralul la un om bolnav!

La 1 m-am culcat. Patul e moale, nu mai sunt paiele spitalului și pentru prima oară nu mă dor oasele când mă culc.

ÎN DEZNĂDEJDE CER SPRIJINUL D-LUI MARGHILOMAN

Luni, 15 mai

La ora 8 dimineața am reintrat în spital fără nici un neajuns. Deprimarea însă acum e mai mare ca la epoca când încă nu gustasem din plăcerile libertății. [...]

Sub impresiunea de azi, după escapada de aseară, m-am hotărât să fac demersul proiectat către d. Alexandru Marghiloman și să-i cer, în calitate de Președinte al Crucii Roșii române, un act de umanitate, pentru un român. Sper, mai mult decât sper, am credința că voi reuși, cu toate acestea actul meu nu mă încântă și, când a fost să iau condeiul în mână, un fior m-a străbătut prin tot corpul. Am sentimentul că ceea ce fac nu este un act bărbătesc, totuși, cei ce cred că, în suferința mea fără remediu, ar fi făcut altfel să ridice piatra și să mă lovească.

Am scris din pat, astă-seară, următoarea scrisoare d-lui Marghiloman.

„15/28 mai 1917, Spitalul Colțea

Stimate domnule Marghiloman,

În calitate de român; mă adresez d-voastră Președinte al Crucii Roșii și cel mai cu greutate cetățean în Capitală, în timpul de nenorocire prin care trece azi țara românească.

La intrarea germanilor în București, am fost luat ostatic de către Guvernământul Imperial – sunt astăzi cinci luni de zile – și internat, din considerațiuni politice, spun ei, ca să răspund cu persoana mea, de greșelile guvernului român. Chestiunea o cunoașteți. În principiu, dacă ar fi așa, rolul meu ca și al colegilor de suferință ar fi admirabil de frumos – martir al unui neam. De fapt a fost însă altfel, și cred că cu totul alte considerațiuni au dictat arestarea mea și a multor alții. Aș fi vrut să am puterea să îndur fără murmur pedeapsa ce mi s-a dat ca român, cum de altmintrelea am făcut cinci luni de zile, dar nu mai pot; o împrejurare mă silește să nu mai pot îndura în tăcere.

De doi ani de zile sufer de o boală nemiloasă – tuberculoză a diferite organe. Din această cauză în ultimul timp mă lăsasem și de politică, și de advocatură. De doi ani de zile nu mai avusesem cu șeful meu, pe care l-am iubit și respectat ca nimeni altul, nici un raport, afară de mici treburi de advocatură.

Din cauza boalei nu m-am refugiat în Moldova și am rămas în București, mai ales că în campania contra Germaniei nu aveam a-mi reproșa nimic.

Eram bolnav la arestarea mea. Vă puteți închipui ce înrâurire a avut asupra boalei mele încarcerarea, lipsa de aer, de mișcare, alimentarea improprie, supărarea și deprimarea morală. La reclamațiunile soției mele, komandatura mi-a trimis diferiți medici militari, dar cari nu se cam pricepeau și se uitau la mine cum mă topesc zilnic, fără a putea să-mi dea vreun ajutor. Toți acești medici militari au raportat komandaturei starea mea și au referit pentru liberare. Referatele lor n-au fost însă aprobate. Într-un târziu am fost trimis spre examinare la un profesor medic dr. Ramstedt, specialist în boalele căilor urinare. Acest medic militar german a fost de o bunătate remarcabilă cu mine și a făcut un raport pentru eliberarea mea. Nici acest raport n-a fost aprobat de komandatură, în schimb, am fost scutit de deportare la Săveni.

La Imperial, fără nici un tratament medical chiar în urma constatării profesorului Ramstedt, rănile mele s-au agravat. Medicii oficiali ai închisorii aveau o justificare în abandonarea mea – noi am referat că nu putem să vă căutăm aici, așa că ne-am degajat răspunderea. Între Ana și Caiafa, mă stingeam văzând cu ochii. Ce nu am făcut ca să înduplec komandatura? În ajunul celui al doilea transport pentru Ialomița, un om de inimă, medicul general Müller, s-a înduioșat de reclamațiunile mele și m-a trimis din nou să fiu examinat de profesorul Ramstedt, în asistența altor medici. Profesorul din nou a raportat că boala mea e gravă și că nu se poate să mai fiu deținut și că punerea mea în libertate e absolut necesară. A adăugat verbal în fața medicilor prezenți că ce se face cu mine e o adevărată crimă. Profesorul Ramstedt trăiește, e în București, e german, e militar, nu l-am cunoscut niciodată, îl găsiți la Sanatoriul Gerota, aveți putința de a controla cele ce vă spun.

Cu tot acest raport, cu toată bunavoința doctorului Müller, Poliția a fost mai neînduplecată ca oricând, iar referatul n-a fost aprobat. O singură favoare mi s-a făcut, în loc de a fi deportat la Săveni, am fost trimis arestat în spitalul Colțea, unde mă găsesc de două luni de zile în căutarea doctorului Cealâc. Aș fi un ingrat să nu recunosc că spitalul mi-a îmbunătățit și starea fizică, și cea morală. Deja mă simt un altul, iar căutarea conștiincioasă a doctorului Cealâc mă încurajează mult, totuși tuberculoza nu iartă. Cu ea pot trăi încă mult, și o pot sfârși repede. Un trai liniștit, fără supărări, cu o supraalimentare, cu aer, poată să-mi lungesc viața; din contra, arestul, deprimarea, hrana de spital (știți d-voastră ce înseamnă azi hrana de spital?), grija permanentă de soția și copilul meu ajută progresul boalei.

Ce să fac? Mult timp m-am dat învins. Nu aveți copii, poate că nu ați simțit ce e aceea datoria de a trăi pentru copiii tăi. Am o datorie de a trăi pentru copilul meu, de aceea, înainte de a pierde orice nădejde, m-am hotărât să fac primul și ultimul demers, adresându-mă d-tale, omul ce poate face minunea de a mă salva.

Știu că n-am nici un drept de a face un asemenea demers; în politică nu v-am fost partizan, dar mă mângâi cu ideea că nu v-am fost adversar personal; iar acolo unde m-ați cunoscut la lucru – la «Generala» – nu m-ați apreciat cu dușmănie. Să mă credeți că m-am gândit mult, înainte de a face acest pas, mulți m-au sfătuit să-l fac în dorința de a mă ajuta, și numai eu știu cât am rezistat la ceea ce îmi imaginam a fi o lașitate, în nopțile lungi ale iernii trecute, cu 40 grade temperatură febră, în odaia neîncălzită a închisorii, pe un ger afară de –20 grade. Azi însă, când doctorul Cealâc confirmă diagnoza de tuberculoză și când viața de spital pare a se eterniza, mi-am călcat pe inimă și m-am adresat omului influent și generos Marghiloman, nu omului politic.

Am făcut oare rău?

Un cuvânt al d-voastră va putea convinge Guvernământul Imperial că ce se face cu mine e o cruzime inutilă. Mi s-a spus că cauza pentru care Poliția germană ține atât de mult la detențiunea mea ar fi informațiunile ce au, că eu aș fi un personaj de o importanță considerabilă în Partidul Conservator Democrat

şi că aş constitui un pericol permanent în Capitală. În contra acestei farse, eu nu m-am putut apăra, deoarece nu mi s-a permis să mă apăr, când ei declară că n-au nimic să-mi impute.

D-voastră însă cunoaşteţi partidele din România şi ştiţi că n-am însemnat niciodată nimic în politică, n-am fost nici omul periculos, nici personaj considerabil. Un cuvânt al d-voastră poate spulbera farsa ce mi s-a făcut şi aveţi cuvântul meu că, atât timp cât Bucureştiul va fi ocupat, nu voi lipsi de a fi cel mai corect şi cel mai liniştit învins. Vă vom păstra o adâncă recunoştinţă eu, soţia şi copilul meu.

Cuvântul d-voastră pe care soţia mea va veni personal să-l ia va fi o sentinţă pentru mine.

Primiţi, vă rog, toată consideraţia mea."

(ss) Vasile Th. Cancicov
fost deputat

Și acum, ce va fi să fie. Soţia mea va veni mâine și îi voi da să-i lase personal scrisoarea.

Marţi, 16 mai

[...] Fiindu-mi rău în urma intervenţiunii de azi a doctorului, nu am părăsit patul. [...]

Soţia mea nevenind azi, n-am putut expedia scrisoarea d-lui Marghiloman.

Până să am răspunsul am să cred că trece un secol.

Miercuri, 17 mai

Voi binecuvânta oare, ori voi regreta ziua de azi? Am trimis d-lui Marghiloman scrisoarea. [...] Mă cutremur la ideea că de la demersul acesta se poate pecetlui definitiv soarta mea. [...]

CREAREA OFICIALĂ A DOMICILIULUI FORȚAT

Joi, 18 mai

De trei zile, adevărate zile de înfrigurare. Mi-am făcut mari iluzii de rezultatul intervențiunii la Marghiloman și mă gândesc ce va fi dacă mă voi fi înșelat. Oricum așteptarea zilelor acestea e o adevărată tortură. [...]

O ordonanță de o importanță extraordinară a apărut azi.

„*Orice persoană supus român, a cărui prezență în București nu va complace Guvernământului Imperial, i se va desemna o reședință în restul țării, reședință obligatorie și pusă sub regimul autorității militare. Cei ce nu au cu ce se întreține la noua reședință vor fi întreținuți de Comuna București.*"

În fine și-au scos masca. Până acum era pretextul răzbunărilor, ridicarea de ostatici. Orice bănuială, orice răzbunare se spărgea în capul românului cu explicația „*ostatic*". Acum cel puțin se mai apropie de adevăr. Nu-mi plac ochii dumitale, du-te în satul cutare și de acolo n-ai voie să te mai miști până după război.

Pentru ca să mai complice chestia cu ostaticii? Mai ales că din Moldova li se răspunde mereu că internații de acolo sunt lăsați liberi. Decât ostatici cu controlul celor din Moldova, mai bine formula nouă „*Nu-mi plac ochii lui X*" și s-a terminat.

În tot cazul deși sistemul e mai crud – e mai sincer.

Acum să ne așteptăm la răzbunări și la șantaj. Adică serios, de unde și până unde prezența mea sau a altuia în București poate să placă sau nu placă Guvernatorului? [...]

Vineri, 19 mai

[...] Capitala a obținut pe ziua de azi repunerea în circulație a liniei de tramvai electric Cotroceni–Obor. Se dau speranțe și pentru alte linii. Repunerea în circulație a tramvaielor e un eveniment însemnat pentru populație. Pe baza circulației lor în ultimii ani orașul se întinsese și lumea a clădit pe la periferii

case mari. Sunt zeci de mii de locatari pentru cari venitul în centrul Capitalei pe jos este o tortură. [...]

Tot azi, s-a repus în circulație poșta pentru scrisori. Ea e însă îngrădită de atâtea vexațiuni, încât mai bine te lipsești. Timbrele noastre au fost ștampilate cu literile M.V.I.R. (Militar vervaldung in Rumania[1]), glumeții patrioți au răspândit deja explicația celor patru litere așa: – *Mai vin iar românii.* [...]

EVACUAREA COLȚEI DE PRIZONIERI ROMÂNI

Sâmbătă, 20 mai

Mare vâlvă în spital; a sosit la cancelarie ordinul pentru evacuarea definitivă a ofițerilor prizonieri cu destinația spitalului Ortodox. Nu știu dacă ofițerii vor regreta Colțea, eu sunt inconsolabil de plecarea lor. Era singura mea putință de a accepta viața de spital. Legasem o strânsă prietenie cu câțiva dintre ei. [...]

De la d. Marghiloman n-am nici un răspuns. [...]

Duminică, 21 mai

[...] E ziua soției mele; ca să-i fac o surpriză o să mă duc pe neașteptate în seara aceasta acasă [...]. Oboseala drumului până la Capul Podului mi-a făcut rău. Am ajuns acasă așa de epuizat, că nu le-am făcut nici o plăcere. După masă m-am și culcat ca să fiu în stare dimineață să refac drumul până la spital.

Mă îngrijește faptul că nu primesc nici un răspuns de la Marghiloman. Să nu-i fi parvenit scrisoarea mea? De dat a fost dată, ca să nu-i parvină, ar fi ca cineva să o fi sustras. În jurul oamenilor noștri politici, în anturajul lor, stă o speță de oameni

1. Administrația militară în România.

de multe ori foarte dubioși și cari se numesc *secretari*. Să fi dat la o parte unul din aceștia scrisoarea mea? Prea ar fi multă răutate.

Soția mea se va duce mâine să ceară un răspuns.

Luni, 22 mai

La ora 7 jum. dimineața am plecat spre spital, Bulevardul Colței e splendid de verdeață și de lumină. Așa de dimineață și circulația e destul de mare, însă numai militari. Șiruri întregi de ofițeri călări trec în pasul cailor, pe aleea călăreților spre Șosea. Camioane automobile și căruțe conduse de militari trec în toate direcțiunile. Patrule și soldați izolați mișună la toate răspântiile. În fața tuturor curților, servitorii stropesc trotuarele și strada, e o răcoare plăcută și un imbold de viață remarcabil. [...]

D-rul Cealâc a venit la patul meu și mi-a spus că are să-mi spuie ceva.

Am înțeles imediat că îmi aduce un răspuns de la Marghiloman, al cărui medic curant este.

Așa a și fost.

— Aseară m-a chemat d. Marghiloman și mi-a spus că a primit scrisoarea din partea d-tale, care l-a impresionat enorm. M-a întrebat dacă în adevăr boala d-tale e așa cum i-ai descris-o și mai ales dacă viața de spital îți periclitează mai mult viața. I-am dat toate lămuririle necesare și i-am spus că numai libertatea și ridicarea moralului te mai poate ajuta.

Am mulțumit bunului doctor din toată inima.

O bucurie de nedescris m-a coprins la vestea ce mi s-a dat. Pentru prima dată strevăd speranța fondată că voi scăpa. [...]

Pe Valea Oituzului și a Putnei românii au atacat puternic – sună comunicatul german de azi, dar că au fost respinși cu pierderi. De câteva zile au început să publice și comunicatul românesc, așa că, deși vine cu mare întârziere, o să vedem peste câteva zile ce e serios din aceste atacuri puternice.

Marți, 23 mai

Zi trecută în așteptarea de a ști ce a făcut soția mea; a văzut pe Marghiloman și ce rezultat îmi aduce? Deziluzia am avut-o la ora 5. Nu l-a putut vedea, plecase când a sosit ea. Se va duce din nou mâine la ora 9 dimineața. [...]

Pe fronturi și în politica mondială nimic nou.

Miercuri, 24 mai

Soția mea a fost la ora 9 dimineața la d. Marghiloman. N-a primit-o pe motiv că în acel moment era într-o consfătuire politică, dar printr-un secretar i-a comunicat să am răbdare încă două zile deoarece a făcut demersul necesar.

Demersul necesar făcut, acum trebuie ca nemții să-l rezolve. Știu eu ce înseamnă ca timp rezoluțiune nemțească. Voi avea deci răbdare. [...]

Joi, 25 mai

O zi ce se anunță tristă. [...]

D. Ciurcu prin ziarul *Agrarul* se căznește din nou să ne ușureze alimentația fără să ne supărăm pe nemți. Azi ne sfătuiește să mâncăm trifoi, care e excelent și mult superior spanacului. D. Ciurcu are gusturi puțin pretențioase când e vorba să dea sfaturi celor ce n-avem ce ne trebuie, de la ouăle de cioară, ne duse la trifoi. Pe când ne va recomanda fânul?

Populația e amenințată cu suprimarea gazului de iluminat.

D. MARGHILOMAN OBȚINE PENTRU MINE O ÎNDULCIRE SIMȚITOARE

Vineri, 26 mai

[...] Spre seară, soția mea mi-a trimis următoarea scrisoare ce a primit de la d. Marghiloman.

„8 iunie st. n. 1917

Doamna mea,

Am putut avea azi o convorbire cu autoritățile cari au cuvântul lor de spus în regimul internaților politici. Mi s-a promis că d. Cancicov va fi constituit prizonier la el acasă, cu interdicțiune – bineînțeles – de a primi vizite sau de a avea comunicațiune cu persoane din afară.

Va fi o îndulcire simțitoare care cu timpul poate conduce la mai multă libertate.

Dacă totul merge bine, vă rog tăceți numele meu.

Sentimentele mele cele mai distinse."

(ss.) Al. Marghiloman

Citesc și recitesc scrisoarea aceasta și nu-mi dau seama dacă să mă bucur sau nu. Am avut câteva zile speranța libertății depline; mi-am zis, omul acesta la care m-am adresat cu atâta sinceritate poate face mult, iar după cele ce îmi spusese d-rul Cealâc dobândisem siguranța că va obține pentru mine libertatea. În loc de asta, mă trezesc [...] arestat la domiciliu.

Recunosc desigur d-lui Marghiloman că a făcut mult și îi voi păstra recunoștință, dar greu trebuie să fiu eu încondeiat în ochii și urechile nemților, dacă nici intervenția lui n-a putut să-mi redea libertatea. [...]

Sâmbătă, 27 mai

[...] Peste zi frig și umezeală din cauza ploii ce nu mai încetează. N-am părăsit odaia. [...]

Duminică, 28 mai

[...] Pe la ora 5 mi s-a adus o a doua scrisoare primită de soția mea:

„10 iunie 1917

Doamna mea,

Ca urmare a scrisorii mele de vineri vă rog să împliniți următoarea formalitate:

În calitate de soție, veți adresa în limba germană o petiție (gesuch) la «Zentral polizei-stelle Abschnitt Bukarest» B-dul Carol No. 96, prin care cereți ca bărbatul d-voastră grav bolnav și de două luni deja în căutare la spitalul Colțea să fie lăsat la domiciliul lui, starea lui nemairăbdând o viață atât de muncită. Vă veți referi la apreciațiunea profesorului Ramstedt, care l-a examinat pe când era încă internat în Hotel Imperial.

Comptez pe o soluție favorabilă.

Sentimentele mele cele mai distinse."

(ss) A. Marghiloman

Pe cât mă încurajează faptul că omul acesta își dă toată osteneala să mă salveze, pe atât mi se întărește convingerea că nu va reuși. Câți au fost liberați până azi, unii în 48 ore, n-au mai făcut petiții. Ce e aceea petiție? [...] Până să o fac, până să o traduc în nemțește, până să ajungă unde trebuie, te trezești că iar se rătăcește. A da o petiție e a obține o rezoluție, soluția poate necesita în cazul meu iar comisie medicală – comisie care poate aprecia că rămânerea în spital să fie mai necesară. Și la ce va spune iar comisia nu va avea cuvânt iar Poliția?

— *Comptez pe o soluție favorabilă!*

Să dea D-zeu, dar eu nu mai comptez.

Am redactat imediat petiția, i-am rugat pe ai mei să o traducă imediat și să o dea cât mai repede. [...]

Luni, 29 mai

[...] Azi trebuiește dusă la Siguranța Generală petiția mea, tradusă în nemțește. De la amiază însă plouă torențial. [...] Cum să se ducă cu petiția? Ausweisurile de trăsură, chiar cele de favoare, sunt de câteva zile desființate, nici favoriții nu se mai pot urca în birji. Așa că ușurarea situației mele depinde acum și de ploaie. [...]

Ziua de azi mi s-a părut un an; ca să treacă noaptea mai repede m-am culcat la 8.

ARESTUL MEU SE TRANSPORTĂ LA DOMICILIU

Marți, 30 mai

[...] Peste noapte a plouat, dar dimineața cerul s-a înseninat. Grija ce am avut toată noaptea că din cauza ploii nici azi nu se va putea înainta petițiunea mea începe să-mi dispară, ca să revie pe la amiază, când ploaia a reînceput. E ora 4 și încă plouă. Ce om fără noroc! Se va putea azi duce la Poliția de siguranță? [...]

La ora 5 pe când ploaia încetase, a venit la spital soția mea, care a obținut pentru cursa de azi o trăsură particulară, așa că a putut înmâna reclamațiunea. Am făcut o cruce mare.

Impresia ei este că se va rezolva favorabil. Șeful Poliției, un locotenent Moos, s-a purtat foarte cuviincios și a întâmpinat petiția cu cuvintele:

— A, da. Cunoaștem chestia de o săptămână. D. Marghiloman s-a interesat mult, a fost însă nevoie să faceți și această formalitate.

Eu respir larg. Poate de data aceasta D-zeu se va îndura și pentru mine.

Mă aștept însă la noi vizite medicale și mă hotărăsc să nu mai părăsesc patul ca să nu-i înșele aparențele găsindu-mă prin grădină.

Sub impresia de mulțumire ce am, rog pe soția mea să se ducă să-mi târguiască niște căpșuni cu cari voi să mă regalez astă-seară.

E ora 6 jum. și căpșunele n-au sosit. Mă decid să mănânc ciorba de fasole a spitalului, când ușa salonului se deschide și Ștefan portarul întreabă de mine.

Credeam că-mi aduce cumpărăturile.

— Vă caută doi nemți pe d-voastră.

Ca atins de un fier roșu, am sărit de pe pat drept în mijlocul odăii. Într-o secundă am fost pe ușă afară, față în față cu cei doi nemți, un civil ce vorbește românește și un ofițer neamț ce ține o hârtie în mână.

— D-voastră sunteți d. Cancicov?

— Da, domnule.

— Am venit din partea Poliției Centrale germane să vă comunicăm că sunteți liber.

Puterile ce mai am mă părăsesc la auzul cuvintelor acestora; abia pot să mă țin în picioare și mă sprijin de radiatorii caloriferului ca să nu cad. Am auzit oare bine?

A spus omul acesta cu adevărat *„sunteți liber“*, sau a fost numai un vis?

Nu, nu e vis, e realitatea.

La Imperial 96 de zile și în spital 68 de zile, noapte și zi, m-am gândit la momentul îndepărtat când va fi să mai aud vorba *„ești liber!“*. Îmi făceam fel de fel de iluziuni asupra momentului acela fericit și nu-mi închipuiam cum îl voi primi? Și acum, deodată, pe neașteptate omul autorității îl pronunță și eu stau înmărmurit ca un tâmpit și nu știu ce să cred. Știam de arestare la domiciliu, de o îmbunătățire simțitoare și omul acesta îmi spune:

— *„Ești liber!“*

Să fie o revenire, sau să fie o neînțelegere a agenților de poliție?

— Vă mulțumesc de buna veste ce îmi dați.

Am vrut să mă retrag.

— Avem ordin să vă acompaniem până acasă la d-voastră și să referim chiar astă-seară că ordinul s-a executat; de aceea vă rugăm să ne urmați.

E de prisos insistența mea de a-i convinge, că oricât mă bucură libertatea nu pot pleca imediat; am lucruri de strâns, trebuie să văd medicul ce m-a îngrijit ca să știu ce am de făcut, nu se părăsește așa un spital și un medic care te-a căutat, îi rog să mă lase ca să mă duc mâine-dimineață.

— Imposibil. Noi executăm un ordin precis. Trebuie să vă conducem la domiciliul d-voastră astă-seară.

Curioasă această liberare forțată. Ea miroase a arestare la domiciliu – anunțată deja de d. Marghiloman. Atunci pentru ce și-au bătut joc de cuvântul *„ești liber“*?

Întreb dacă au să-mi dea vreun act? Îmi răspunde: nu.

În așa împrejurări, trebuie să-i urmez imediat. Le cer o jumătate oră răgaz ca să-mi fac bagajul și mi se acordă.

Mă reîntorc în salon în culmea emoțiunii. Abia pot pronunța cuvintele că sunt liberat și plec acasă. [...]

În câteva minute vestea a străbătut tot spitalul. Bolnavii și personalul din toate secțiunile aleargă să mă feliciteze. Mi se aduce o trăsură – ca o mare favoare – și pe când mă instalam între cei doi polițiști iată și pe soția mea, ce venea cu târguielile. Aflase de la poartă de venirea ordinului de liberare și nu-i venea să creadă.

După atâta zbucium și alergătură își vedea și ea visul cu ochii.

Sunt acasă!

Sunt liber, sau sunt încă prizonier? Nici cei doi polițiști germani n-au putut ca să-mi afirme. Mi-au promis însă că autoritatea îmi va comunica formal.

Oricare va fi însă răspunsul lor, un lucru e real, sunt în casa mea și între ai mei și acest lucru e *„enorm“*.

Acest „enorm lucru“ îl datoresc omului de inimă Alexandru Marghiloman – adversar al meu politic și mai ales adversar neîmpăcat al șefului meu Take Ionescu.

Oricare mi-ar fi recunoștința către șeful meu și oricare ar fi în viitor – de voi mai trăi – politica mea și raporturile dintre acești doi oameni, nu pot să nu păstrez recunoștință lui Al. Marghiloman. [...]

AREST ÎN DOMICILIU

Miercuri, 31 mai

E prima zi de arest acasă. La drept vorbind încă nu sunt lămurit asupra situației mele. Cine mi-a spus mie că liberat de la Colțea nu sunt deplin liber? Agenții de poliție nu mi-au spus nimic, din contră, deși i-am rugat să ceară lămuriri șefului

de Poliție, nu mi-au comunicat încă nimic. Am scris d-lui Marghiloman o mulțumire pentru gestul ce a făcut și l-am rugat să spună celor de la cari a obținut o ușurare să-mi comunice adevărata mea situație ca nu cumva să cad în vreo contravenție fără voie. [...]

Joi, 1 iunie

Nici o înștiințare n-am primit de la Poliția Centrală germană. Nu cred că e bine să-i sâcâi, e mai prudent să aștept. [...]

Ca să mă distrez și să-mi trec vremea, am hotărât să încep transcrierea notelor mele, cari au devenit prea voluminoase și mi-e frică ca mai târziu să nu mai pot descifra pe unele din ele, scrise și pe material prost, și în momente excepționale; e o lucrare și vastă, și distractivă. [...]

Cu începere de mâine Guvernământul a unificat calitatea pâinii în tot teritoriul ocupat. Pâinea e denumită „*integrală*", adică făcută din făină din care nu s-a scos diferitele calități, și se va vinde 35 bani 880 grame. [...]

Vineri, 2 iunie

[...] Arestul acasă n-ar fi lucru greu dacă aș avea putința să mă ocup de ceva. Spuneam ieri că voi începe transcrierea impresiunilor mele, dar nu am hârtie și aflu că nu se găsește nici în comerț. Lipsa de lucru mă face să văd de neajunsurile gospodăriei și la greutățile iernii în care avem să intrăm. Nu avem nici un fel de combustibil pentru a aprinde caloriferele; sobe nu am în casă. [...]

Îmi dau acum socoteala de cum stă populația și cu alimentarea. E un moșneag ce ne aduce pe ascuns carne cu 5 lei kilogramul; se găsesc găini cu 12 lei bucata, untul proaspăt nepresat cu 13 lei kilo, ouăle cu 35 bani bucata. În schimb, zahărul nu se găsește nici cu 25 lei kilo, iar untdelemnul prost nici cu 35 lei sticla. Cu bani se poate încă trăi bine. S-ar părea

că, viața devenind așa de scumpă, traiul ar fi imposibil chiar celor bine coprinși. E o greșeală. Cu viața ieftină de înainte, menajul nostru încă cheltuia 3.000 lei lunar, ar urma acum să fie cel puțin triplat; ei bine nu, acum putem trăi cu 1.000 de lei. Cum? Pentru că a dispărut luxul și risipa de altădată. Azi nu mai cheltuiești decât pe strictul necesar. [...] Omul cuminte nu mai are azi decât o singură cheltuială: alimente și combustibil să putem răzbi din catastrofă.

Iată secretul. [...]

Sâmbătă, 3 iunie

Așa e firea omului, să nu fie mulțumit niciodată. Acum că sunt în casa mea nu sunt mulțumit că mi-e urât și sunt singur, singur în sensul că nu pot vedea pe nimeni din cei ce ar putea să-mi facă câte un serviciu. Fata trebuie înscrisă la examen, are nevoie de niște certificate și n-am prin cine le obține, eu nu pot ieși din casă. Voi să scriu o scrisoare, n-am un timbru sau carte poștală, trebuie să se ducă cineva la Poșta Centrală să cumpere marca și după ce voi scrie să se ducă din nou la Poșta Centrală să depuie scrisoarea la ghișeul special de cenzură. Singur nu se poate. Un prieten te-ar servi, dar de aceea mă plâng că sunt singur că nu vine nici unul. [...]

Duminică, 4 iunie

[...] E a șasea zi de când Poliția mă ține cu situația neprecizată.

Cumpărând azi de la un precupeț ce a venit în curte niște cărbuni de mangal, am făcut constatarea că o să ne luăm câmpii. Acest cărbune de lemn se vindea înainte de război cu 8 centime kilogramul, adică 80 lei tona. [...] Cărbunele acesta care provine din arderea crengilor subțiri ale copacilor ce se vând ca lemne de foc n-au nevoie pentru fabricarea lor decât de puține brațe de muncă și de un băț de chibrit ca să aprinzi focul. Azi acest

cărbune se vinde cu 1 leu și 10 bani kilogramul, adică 1.100 lei mia, iar mai pe înțeles, 11.000 lei vagonul, când vagonul de grâu se plătește numai cu 2.500 lei. Au înnebunit negustorii? Înțeleg; dar autoritățile n-au nici un cuvânt? [...]

Luni, 5 iunie

Din cauza ploii stau în casă și citesc. [...]

Marți, 6 iunie

[...] Printr-un prieten am obținut azi o tonă de cox și o jum. stânjen de lemne. Mă simt așa de mulțumit ca și cum aș fi căpătat o moșie. [...]

Pe teatrul războiului nimic de seamă. [...]

Miercuri, 7 iunie

Profitând că vremea s-a îndreptat, iar sănătatea mea nemaiputând să aștepte tembelismul celor de la Poliția germană, am îndrăznit de a ieși și m-am dus azi la spital. [...]

Doctorul mi-a pretins să viu numaidecât la 5 zile la tratament. Voi cere permisia autorităților.

Joi, 8 iunie

Soția mea a fost azi la Siguranța Generală să ceară lămuriri precise asupra situației mele. Am așteptat răspunsul cu multă nerăbdare. [...] Locotenentul Moos, cu toată amabilitatea ce s-a silit să dea dovadă, n-are habar de care poate fi situația mea. [...]

SITUAȚIA MEA SE PRECIZEAZĂ

Vineri, 9 iunie

La ora 9 jumătate dimineața, mi se anunță vizita locotenentului Moos. L-am primit eu în biroul meu, ceea ce l-a contrariat. E un om tânăr, elegant, probabil foarte bogat și care face campania adăpostit prin birourile de etape și se distrează prin saloanele nobile din teritoriul ocupat. A venit, după promisiunea dată, să-mi comunice rezultatul cererii.

— Pentru ca doamna să nu se mai deranjeze atâta drum, am venit în persoană să vă comunic că situația d-voastră este de *prizonier ostatic la domiciliu*. Guvernatorul a acceptat să vă puteți duce la spital pentru tratament o dată la 5 zile, așa cum ați cerut; dacă va fi nevoie mai des, ne veți înștiința și vom hotărî.

Vorbește o franțuzească corectă și amestecă din când în când și cuvinte românești. În Capitală s-au deschis multe școli, unde se predau cursuri de limba românească militarilor nemți. Am mulțumit ofițerului, care n-a plecat până nu mi-a admirat tablourile, complimentându-mă că îi place foarte mult casa. Lucrul nu mă încântă deloc, deoarece acolo unde le place se și instalează și te trezești că i-o veni în gând. [...]

Sâmbătă, 10 iunie

În fine sigur pe situația mea, azi am ieșit fără nici o teamă să văd orașul. El îmi pare neobișnuit de curat, niciodată nu-mi amintesc să fi fost mai bine îngrijit. Pretutindeni se fac reparațiuni de pavaj; trotuarele și străzile curat măturate și abondent stropite. Să fie ceea ce văd efectul unei bune administrațiuni? Cred că nu. Este efectul jandarmului cu casca gri și cu banda tricoloră la mână ce mânuiește carnetul de amenzi. Dumneata proprietar n-ai măturat din zorii zilei partea de trotuar și stradă ce ți s-a impus să mături? Două sute de lei amendă. Amenda se execută imediat. Cine nu are parale, nu i se sechestrează

averea pentru încasarea amenzii, e pur și simplu dus la arest, unde amenda se transformă în închisoare. N-ai stropit de 4 ori strada și trotuarul din dreptul fațadei casei tale? Două sute de lei amendă. Scurt și fără discuțiune posibilă. Agentul de poliție germană este deseori întovărășit de subcomisarul român.

Subcomisarul român e de nerecunoscut. E de o severitate excesivă când e neamțul lângă el. Chiar acolo unde neamțului i se pare curat, subcomisarul este nemulțumit. [...]

Teroarea amenzilor a străbătut însă în pielea bucureșteanului. E posibil într-o țară civilizată și liberală o asemenea gospodărie? Teroarea militară de azi a stării de asediu în mâna inamicului poate fi insuflată în timp normal unui popor cu drepturi constituționale? Eu nu cred. Când cetățeanul plătește Comunei impozite pentru întreținerea străzilor și căratul gunoaielor sau stropitul străzilor, nu poți schimba rolurile de la Comună la particulari, ori Comuna schimbă impozitele din bani în prestațiuni în natură obligatorii. Iată de ce nu aprob pe cei ce propovăduiesc că nemții ne-au învățat să ținem orașul curat.

Mare chestie era în București cea a trăsurilor. Nici un Prefect de Poliție n-a putut să o rezolve. [...] Germanii au rezolvat-o. Până azi umblai străzile să cauți un birjar, ceasuri, dar când îl găseai nu te primea să te urci în trăsură până ce nu fixa el prețul și strada unde vrea el să meargă. Nemții au simplificat chestia, chiar de găsești o trăsură, n-ai voie să te urci în ea decât dacă ai permisie specială, în scris, a administrațiunii lor. Tramvaiele necirculând, chestia transportului de persoane e rezolvată, toată lumea pe jos. Neamțul e ingenios. În timpuri normale lucrul s-ar putea? Și cu toate acestea văd în ziarul d-lui Ciurcu îmbucurătoarea constatare că neamțul ne-a învățat să umblăm pe jos. [...]

Să fie directorul *Agrarului* un naiv? Veșnic ne spune că multe lucruri bune o să ne rămână de la nemți. Într-o informațiune ce citesc azi văd că gazetarul se miră că publicul bucureștean n-a priceput marele avantaj acordat de ocupant, de a se relua poșta de scrisori, deoarece nimeni nu mai scrie scrisori

prin poștă. Direcția poștei se plânge – spune *Agrarul* – că cei 60 factori angajați pentru distribuirea scrisorilor n-au de împărțit zilnic decât 300 plicuri, adică 5 de fiecare.

Mirarea gazetarului de la *Agrarul* nu e justificată. Publicul bucureștean a priceput ordonanța prin care i se permite scrisul prin poștă, însă așa cum a fost organizată această permisiune îl face să se lipsească de ea. Am mai spus-o și altă dată, ca să scrii o carte poștală – singura corespondență permisă – trebuie să cumperi această carte poștală oficială. Ea nu se vinde la nici un debit al regiei, deși debitele sunt deschise, ci numai la Palatul Poștelor, la un ghișeu special și la anumită oră, când trebuie să faci coadă. Scrisoarea scrisă nu o poate pune la o cutie în mahalaua lui, deși cutiile stau pe zidurile orașului, ea trebuie musai dusă la Palatul Poștelor și predată la un ghișeu special, la anumite ore, când trebuie să faci iar coadă. Ce să facă în așa împrejurări oamenii ce locuiesc ca mine departe de Poșta Centrală? În loc de a scrie se duc în persoană acolo unde aveau afacerea și fac numai un drum, sau trimit scrisoarea prin terță persoană, riscând 3.000 mărci amendă dacă va fi prins. Era așa de greu de priceput de ce cei 60 factori nu servesc decât 5 scrisori pe zi la o populație de trei sute de mii de locuitori?

Procurându-mi hârtia necesară, am început azi transcrierea notelor mele de impresiuni zilnice, începute într-o atmosferă așa de înălțătoare la 13 august 1916. Ocupațiunea aceasta distractivă e destinată să-mi ocupe orele de arest la domiciliu. Mi-am făcut un adevărat program al timpului ce voi trece, fără dreptul de a ieși pe poartă. Sculatul la 8, întins la soare până la 11 jum., între 11 jum.–2 scrisul, la ora 2 dejunul, între 2 jum.–3 jum. siesta, de la 4–6 scrisul, între 6 și 8 promenadă în curte și citit, la 8 jum. masa și la ora 10 culcarea.

Aștept să văd în *Agrarul* că nemții ne-au învățat să și muncim.

VEȘTI DE LA COLEGII DIN SĂVENI

Duminică, 11 iunie

[...] Guță Urlățeanu a venit azi să mă vază. Lui i s-a acordat din Săveni un mic concediu deocamdată; el speră să obțină mai mult. Viața de vară a fost acceptabilă în Ialomița, va fi o tortură însă la iarnă. Casele sătenilor sunt construite din pământ care absoarbe egrasia din aer și din ploi și o transmite chiar vara sub formă de umezeală în interior, ceea ce face ca seara lenjeria patului să fie udă. Atunci ce va fi la iarnă? Unii din internați au făcut să vină din Călărași zidari și au pus să li se facă sobe, odăile țărănești neavând decât vetre de făcut mâncarea. În ce privește masa, au alimente în sat; țăranii sub îndemnul preotului s-au dedat la mare speculă. Cine nu și-a adus însă veselă de acasă și tacâm n-are cu ce mânca decât în strachină și doar știm în ce împrejurări au plecat din București. Mâncatul din strachină sau pe o frunză de dovleac e acceptabil incidental, dar la Săveni se permanentizează. În schimb în sat au deplină libertate de mișcare, care, succedându-se după ușile încuiate de la Imperial, desigur că a fost pentru internați o ușurare și o distracție. Și libertatea aceasta însă nu se va simți când vor sosi ploile și noroaiele; atunci viața singuratică în bordeiele țărănești va deveni o tortură. Urlățeanu îmi spune că, dacă internații iernează în Săveni, mulți nu se vor mai întoarce. [...]

LA ȘOSEA

Luni, 12 iunie

[...] Toată ziua am scris.

Între 6–7 seara m-am strecurat la Șosea. Teiul e înflorit și exală un parfum ce te îmbată, mai ales pentru acei ce au fost atâta timp privați de aer. Totuși, Șoseaua e literalmente pustie.

De cum intri pe Piața Victoriei atenția ți se atrage de o sumă de inscripțiuni fixate pe niște stâlpi, toate în limba germană. În cea mai mare parte aceste inscripțiuni sunt destinate trupelor pentru a cunoaște direcțiunile. Pe o parte pentru cei ce ies din oraș, pe partea cealaltă pentru cei ce intră în oraș.

În treacăt citez câteva ce îmi stau înaintea ochilor: *„drumul la Hipodrom“*, *„drumul la muzeu“*, *„drumul spre Ploiești-Buzeu“*, *„drumul la aerodrom“*, *„drumul la lazaretul cailor“*, *„drumul la sanatoriul Antoniu“* etc. etc. De la prima ochire nu te mai crezi în țara românească. Printre boschete, sau pe resturile de bănci de se mai zărește o ființă omenească, e un soldat german sau turc. Din când în când trece câte o căruță sau automobil prăfuit, sunt căruțe și vehicule militare străine. Dacă prin excepțiune o trăsură se rătăcește pe Șosea (preumblatul cu trăsura pe Șosea este absolut interzis populației) desigur în ea e un militar german. Băncile toate sunt sfărâmate, nu mai au decât scheletul de fier, lemnul fiind pus pe foc de trecători încă din iarna trecută. Bufetul este închis și nelocuit. Grilajul grădinii a fost furat, flori nu s-au mai plantat. E o jale. Pe lungul aleelor n-am întâlnit ca pietoni decât câțiva elevi de liceu și doi pensionari ce locuiesc la Capul Podului în palatul funcționarilor publici.

Cine alții să întreprindă drumul până la Șosea? Prea scump ar plăti numai parfumul teiului înflorit și care a rămas același, cu toată ocupațiunea dușmană.

M-am reîntors acasă întristat de ce am văzut. Cu această ocazie am mai constatat că palatul Ministerului de Externe e transformat în spital turcesc. Un imens drapel roșu cu o semilună albă fâlfâie pe partea cea mai superioară a clădirii.

În gazetă nimic. [...]

Marți, 13 iunie

Toată ziua mi-a fost rău. [...] Nici n-am scris, nici n-am citit, nici n-am primit pe nimeni. [...]

Miercuri, 14 iunie

În drumul spre spital am întâlnit azi câțiva prieteni cu cari m-am oprit și stând pe o bancă am discutat o oră. [...] Am discutat de toate, propriu-zis mai mult am ascultat rechizitoriul făcut foștilor politicieni. Toți cred că nenorocirea prin care trecem va avea și un bine prin efectul ce va avea asupra generațiunii viitoare. Mai multă muncă și mai puțină necinste și mai ales mai multă modestie și mai puțină grandomănie de forțele proprii. Sunt dintre cei ce am făcut politică în trecut, am urmat cu sinceritate și dezinteresare un partid și un om, nu sunt laș să-mi reneg trecutul, pentru că tronează în țară casca prusiană, fără speranța că ceea ce îmi constituie un crez va mai fi cândva, totuși simt în cele ce aud de la amicii mei un mare adevăr. A fost multă putreziciune, și să dea Dumnezeu ca oamenii noi să aducă îndreptarea și refacerea țării acesteia bogată.

Doctorul Cealâc mi-a spus azi că d. Marghiloman s-a interesat de starea mea fizică și morală. [...]

O VIZITĂ LA SPITALUL SOC. ORTODOXE

Joi, 15 iunie

Am promis ofițerilor prizonieri de la Spitalul Soc. Ortodoxe să-i vizitez azi. Fac pentru ei un mare sacrificiu, mai întâi pentru că mă expun ca printr-o indiscreție Poliția germană să afle că am fost acolo, în al doilea rând e enorm de departe, mai ales pentru picioarele mele anchilozate de neumblare și slăbite de putere; în fine în al treilea rând risc să mă ude ploaia, deoarece cerul este amenințător. La 3½ am plecat de la capul Șoselei și pe la 5½ am fost la spital lângă Filaret, str. Principatele Unite. I-am găsit pe băieți bine instalați, însă prea înghesuiți, o atmosferă de asfixiare ce te strânge parcă de gât. În acest mare local al fostului pension de fete al Societății Ortodoxe sunt adăpostiți vreo 400 de soldați și vreo 70 de ofițeri în cea mai mare parte invalizi. [...]

Stau cu câțiva prieteni mai retras, spre a nu fi văzut de prea multă lume. Pe la ora 6½ am plecat, vremea amenințând a ploaie. N-am făcut 200 metri și o ploaie torențială m-a apucat pe B-dul Maria. [...] Spre norocul meu, după ½ oră de mers ploaia a stat, iar la ora 9½, ud ca un șobolan, am ajuns acasă, zdrobit de oboseală.

Nu e exagerat a spune că pentru a te duce să pui o scrisoare la poștă e prudent să-ți faci testamentul.

În presă nimic nou. [...]

Vineri, 16 iunie

Nici o veste de nicăieri; nevenind nimeni pe la mine, azi am fost cu totul izolat de ce se petrece în București. [...]

În casă mă ocup puțin și de menaj. Aprovizionările, deși scumpe, tot se fac, ba chiar cu mai multă ușurință ca acum un an de zile, când nu ne găseam în război. Lumea ce are bani nu moare de foame, asta e cert, găsește de toate, scump, enorm de scump, dar găsește și iată cum. În prăvăliile negustorilor nu găsești aproape nimic, acolo Poliția de bine de rău mai exercită puțin control în contra speculei; dintr-o sută tot cade unul. Negustorii însă își trec mărfurile printr-un fel de agenți secreți, cari iau pe seama lor un număr oarecare de familii pe care le vizitează la domiciliu din când în când. [...]

Și așa cumpărăm și dăm cât cere și păstrăm discreția ca să mai vie și altă dată. Eu cred că acest sistem e organizat. Ieri o femeie mi-a adus un crap enorm, de 5 kilo, nici în timp de pace n-am văzut un pește așa frumos și proaspăt. Pas de-l găsește undeva la prăvălie.

Sâmbătă, 17 iunie

Boala mea se complică. Un neexplicabil leșin la stomac mă ține ore întregi și, cum am devenit și hipohondric, fel de fel de idei îmi umblă prin cap.

Toată ziua mă frământ și nu mai pot face nimic. [...]

Chiar cititul îmi face rău, scrisul îmi face și mai rău. Numai la ideea că am să scriu, leșinul reapare. Curioasă maladie! [...]

Duminică, 18 iunie

Fiica mea a început azi examenul de clasa 4-a primară. Cu multă frică m-am dus la ora 10 să o iau de la școală, căci cine știe cu cine mă pot întâlni acolo, dar n-am întâlnit decât copii, așa că lucrurile au ieșit bine.

Nici azi n-am mai văzut pe nimeni, așa că tot ce mai aflăm nu e decât din gazetă.

Ieri Gara de Nord s-a aprins, pentru a 3-a oară în 10 zile, e ceva foarte simptomatic; probabil că sunt acte de sabotaj din răzbunarea atâtor muncitori și funcționari rămași fără posturile lor.

Pe fronturi nimic însemnat. [...]

Luni, 19 iunie

Ieri-dimineața a murit Titu Maiorescu[1] în vârstă de 77 ani. Maiorescu a avut norocul de a prezida în calitate de Prim-ministru epoca maximului de prestigiu *european* ce a avut România; voi să vorbesc de 1913. El a prezidat pacea de la București, după care a avut înțelepciunea ca în apogeu să se retragă din politică și să rămână cu aureola de *om mare*.

Guvernământul Imperial a schimbat în parte comisiunea comunală a Capitalei. În locul colonelului Verzea a fost pus ca președinte Dem. D. Bragadiru, mare industriaș și unul din puținii oameni de treabă ce am cunoscut eu. Vicepreședinți, ca să nu le zicem ajutori de Primari, au fost puși I. Dobrovici, Constantin Dristorian și Sigmund Pragher[2], iar consilieri rămân

1. Titu Maiorescu (1840–1917), critic literar și om politic, președinte al Partidului Conservator (1913–1914), prim-ministru (1912–1914).

2. Sigmund Prager, cunoscut negustor de blănuri de lux, cu magazin pe Calea Victoriei, furnizor al Curții Regale.

Paul Teodoru, dr. Bărdescu, Scarlat Vârnav, Alexandru Darvari, Oscar Müller, Dem. Șuțu și Virgil Manliu. [...]

Marți, 20 iunie

Fiica mea a terminat azi examenul reușind cu media aproape 10. [...]

Situațiunea noastră de ostatici poate să capete zilele acestea o soluțiune mai favorabilă. Tratativele cu guvernul din Moldova pentru eliberarea internaților de acolo pare a fi ajuns la un rezultat, lucrul reiese dintr-o telegramă venită din Berlin ziarului *Bukarester Tagblatt* și publicată cu știrea cenzurii, prin care se zice că Prefectul Poliției din Berlin aduce la cunoștința supușilor români că se permite reîntoarcerea în Moldova a supușilor români, femei și copii de ambele sexe, băieții sub 17 ani și bărbații peste 45 ani, medicii și preoții de orice vârstă și bărbații bolnavi de orice vârstă. Aceasta s-ar explica prin aceea că și guvernul român a liberat pe germanii internați, așa că noi, cei ce eram luați ostatici pentru a garanta situația acelor internați, nu mai ar fi nici un motiv de a ne mai ține.

Ofensiva rusă continuă cu furie, într-un singur punct atacă 20 de diviziuni. Comunicatul german vorbește de nebunie, de pierderi imense rusești, de succese schimbătoare, și de unele pozițiuni pierdute. De astă dată nu se mai vorbește că rușii au fost respinși și ofensiva li s-ar fi prăbușit. Luptele continuă.

Deși venită cam târziu, ofensiva aceasta ne bucură, nu că ne-am aștepta să aibă cine știe ce rezultate pe teren, dar ea va ajuta la astâmpărarea spiritelor în Rusia. Ea e o lovitură politică dată celor ce-au împănat lumea cu zvonuri că în Rusia domnesc soldații, iar soldații voiesc pacea cu orice chip cu Germania. Nu mai departe decât azi telegramele publicate de ziarele de aici anunță că în Iași e anarhie, că domnește armata rusă, că Regele Ferdinand era să fie detronat de soldații ruși, dar că a scăpat grație gardiștilor cari și-au făcut cu devotament datoria etc. etc. Asemeni blăstămății răspândite de agențiile germane în lumea întreagă ne aduseseră la impresiunea că Rusia

e pierdută pentru aliați. La asemeni baliverne Rusia militară răspunde cu ofensiva ce se desfășură acum, la care nemții n-au de obiectat altceva decât că prea nu se gândesc la sacrificiile de oameni ce fac.

UN MAGISTRAT BUN ROMÂN ȘI FĂRĂ FRICĂ

Miercuri, 21 iunie

[...] Zilele acestea s-a judecat procesul dintre Casa Behles și statul român. [...] Comisiunile germane și austriace de aprovizionări militare cumpărase pe timpul neutralității României prin Casa Behles mari cantități de cereale. Parte din produse fusese predate, cele nepredate, dar în posesia Casei Behles la declarația războiului nostru, au fost confiscate, Behles pretinde că avea o garanție de vreo 50 milioane depusă în mâna guvernului român, pe care acum ar cere să i se restituie. Or, guvernul român e în Moldova și România ocupată militărește de germani; Behles, care a găsit repede o sumă de avocați români cari să-l apere, vrea să profite de lipsa actelor, de lipsa guvernului ce a contractat și să se judece sub presiunea morală a ocupațiunii germane. Cum ar putea statul să fie apărat, când toate actele, dovezile, informațiunile sunt la Iași? S-a încercat un apel la patriotismul tuturor românilor ce ar avea o influență pe lângă Behles de a nu încuraja această grabă și a aștepta ca statul să se restabilească ca să se poată apăra, a fost de prisos Atunci cei ce se prezentau în numele statului au pretins că statul român e rău citat în București.

Guvern și Rege, parlament și autorități s-au retras în fața ocupațiunii inamicului și s-au stabilit în Moldova pe teritoriul încă liber al Regatului român. Ficțiunea statului e acolo, reprezentanții săi sunt acolo. Cum înainte statul nu putea fi citat la Iași sau la Craiova, acum nu poate fi citat la București. Până nu va fi citat la Iași, procedura e rău îndeplinită. Delicată chestie. Delicată pentru că trăim terorizați. Un tribunal, ba

chiar un singur magistrat trebuie să se pronunțe în aceste vremuri și când părțile sunt, pe de o parte, cel învins și fugit, iar pe de altă parte, reprezentantul aprovizionării învingătorului. Titu Magheru, fostul Președinte al secției ce judecă acest proces, ar fi fost un magistrat de curaj în care statul s-ar fi putut sprijini, dar el a demisionat. Ministrul de justiție a delegat la această secție un tânăr judecător de ocol, Botez; acest Botez a intrat singur în ședință și a fost la înălțime. El a admis incidentul și teoria că statul nu mai este în teritoriul ocupat și a amânat procesul până ce se va putea face procedura la Iași, ceea ce echivalează cu amânarea procesului Behles până la sfârșitul războiului. Onoare acestui umil magistrat!

Pe teatrul războiului toată atențiunea e îndreptată spre frontul rusesc. [...]

O STATISTICĂ INTERESANTĂ A RĂZBOIULUI

Joi, 22 iunie

[...] *Gazeta Bucureştilor* face azi nemților un rău serviciu, publicând o statistică a forțelor formidabile ce s-au ridicat în contra Puterilor Centrale. [...] Ei bine, ziarul german ar voi să schimbe simțul natural și să pretindă că, cu cât mai multă lume se va ridica în contra lor, ei vor fi mai mândri. Și iată statistica din care se trage această concluziune.

În omenire ar fi 54 state independente, din acestea 29 se războiesc și 25 au rămas neutre. Din cele ce se războiesc, 4 sunt de partea Germaniei și 25 de partea Angliei. Cele 4 le știm; iată pe cele 25: Belgia, Franța, Italia, Rusia, Serbia, România, Portugalia, Muntenegru în Europa; Bolivia, Brazilia, Domingo[1], Guatemala, Haiti, Honduras, Cuba, Nicaragua, Panama, Uruguay, Statele Unite ale Americei de Nord în America; China

1. Republica Dominicană.

și Japonia în Asia; Egiptul, Liberia și Marocul în Africa. Cele 25 state rămase neutre sunt: Danemarca, Lichtenstein, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Suedia, Elveția și Spania în Europa; Abisinia, Afganistan, Andora, Argentina, Chile, Ecuator, Columbia, Costa Rica, Mexicul, Nepal, Oman, Paraguay, Persia, Peru, San Salvador, Siam și Venezuela.

Statiscianul german uită cu intenție Grecia, care a declarat și ea război, dar pe care n-o pune nici între beligeranți, nici între neutri. [...]

Populațiunea țărilor ce luptă alături de Anglia e de 1 miliard 329 milioane de suflete, a acelor ce luptă cu Germania 147 milioane, față de populațiunea globului, care e de 1 miliard 657 milioane de suflete.

Cifrele acestea vorbesc singure de care va fi soarta Puterilor Centrale. [...]

Vineri, 23 iunie

Căldurile au ajuns în toiul lor; n-ar fi nimic stând în casă, cum sunt nevoit eu, clădirea fiind destul de răcoroasă, totuși am zile de spital în cari trebuie să ies și sunt insuportabile. [...] Slăbiciunea, căldura și oboseala fac din acest parcurs pe jos, dus și întors, de la Șosea la Colțea o adevărată corvadă. Când în fine mă revăd acasă, cad literalmente și nu mai sunt bun de nimic tot restul zilei. [...]

Speranțele de pace sunt și mai îndepărtate ca oricând. [...]

De pe nici un front nimic însemnat. [...]

AMINTIRI DIN COPILĂRIE BINE-VENITE

Sâmbătă, 24 iunie

[...] Mi-am amintit azi de copilăria mea pe când mă frământa gândul ce-ar putea să mă distreze, sunt convins că nimic din

viața de azi nu mi-ar procura plăcere, dar mă revăd acum 30 de ani, cu tatăl meu, umblând în arșița soarelui pe malurile Bistriței, ale Siretului, ale Trotușului, cu picioarele goale, cu pantalonii suflecați, cu ghetele spânzurate după gât, cu undița subțire într-o mână, trecând gârle și pâraie prin apă răcoroasă și căutând ochiuri proprii de a putea pescui. [...] Ce timpuri fericite și cu ce mici sacrificii! Ce n-aș da să mă revăd acuma într-o luncă a Bistriței cu undița în mână și cu picioarele goale? [...]

Nu se ține minte de când comunicatul Statului-Major german n-a mai vorbit de armata română; azi ne face această cinste. *„Recunoscând pregătirile de atac ale infanteriei românești contra unor înălțimi stăpânite de noi la sud de valea Cașinului, am risipit aceste trupe cu focul nostru nimicitor.“* Asta în ce privește frontul Arhiducelui Iosef[1]; în ce privește frontul Mackensen de asemenea se pomenește azi, că pe Dunărea inferioară dușmanul, adică noi, e mai activ ca în ultimul timp. Să fie oare începutul unei ofensive și în Moldova?

Duminică, 25 iunie

[...] Comunicatele german și austriac de azi sunt kilometrice, pentru a dovedi că ofensiva rusească n-a reușit. Luptele ce s-au dat [...] pe tot frontul Bucovinei și Galiției orientale au fost îngrozitoare, rușii atacând cu forțe considerabile, însă cum așa a făcut Dumnezeu pe neamț, invincibil, atacurile rusești conduse de Brusiloff[2] s-au sfărâmat de rezistența lor. [...]

Luni, 26 iunie

[...] Un evreu mi s-a oferit azi să intervină ca să-mi obțină de la autoritatea germană un ausweis de trăsură. Am făcut la

1. Arhiducele Joseph August de Austria (1872–1962), comandantul armatei austro-ungare pe frontul de luptă cu Rusia și România.

2. Aleksei Alekseevici Brusilov (1853–1926), general rus, a condus marea ofensivă din vara lui 1916, pe un front care ajungea până la granița nordică a României.

Prefectura de Poliție o cerere, ca să-mi dea avizul, arătând că sunt ostatic bolnav, și am încredințat-o acestui domn. Nu m-aș mira să reușească. Ar fi pentru mine o mare pomană, căci drumul ce sunt nevoit să parcurg e o tortură.

În comunicatul de azi se vorbește de noi atacuri rusești respinse. [...]

Acum câteva zile a apărut o ordonanță prin care se interzice absolut expedierea în țările neutre a ziarelor *Bukarester Tagblatt* și *Gazeta Bucureștilor*; iar pe de altă parte se confiscă mereu ziarele germane ce sosesc în Capitală. Pentru ce? Probabil ca să fim hrăniți cu baliverne de care le e și lor rușine să fie văzute într-o țară neutră. Altă explicație nu văd.

Marți, 27 iunie

[...] Specula în oraș cu fructele e scandaloasă; după ce în toiul caiselor n-a fost zarzără care să nu fie vândută cu 3 lei kilo, nici caisă fără 5 lei kilo, Iulian Oprescu mi-a cerut ieri 10 lei pe un kilo de caise, ce e dreptul ceva mai alese. Am plecat din prăvălie literalmente scandalizat, fără să mai zic nici bună ziua. E un scandal. Komandatura a dat azi o ordonanță prin care fixează la fructe prețuri maximale: Merele 0,50 b., Perele 0,60 b., Cireșele 0,40 b., Caisele 0,65 b., Persicile 1 leu, Prunele 0,25 b. kilo etc. Ni se par prețuri din poveste, cireșele în toiul lor au fost 5 lei kilo și ei le pun 0,40 bani. Contravențiile se pedepsesc până la 10.000 lei amendă. Ca prin farmec, azi au dispărut fructele de pretutindeni. Până azi așa erau de rentabile, încât în toate magazinele, de cofetărie, bijuterie, cismărie, croitorie etc. se înființase și un raion de fructe. Toate azi au dispărut. Nu știu ce o fi fost în hală, cred că și de acolo au dispărut.

Dispariția aceasta bruscă a mărfurilor nu ne surprinde, aceasta a fost primul efect a reglementării prețurilor maximale, când administrația era nepricepută și nevigilentă.

Cu fructele însă se poate ca măsura să reușească dacă autoritățile vor fi decise să țină măsura câtva timp. Fructele nu se pot ascunde mult timp, caisele, merele, perele de vară se strică de nu se vând. Pentru a le face conserve și marmelade, negustorii

și mai ales proprietarii nu sunt pregătiți, așa că vor trebui să se supuie, dacă nu vor prefera din răutate să le distrugă sau să le dea nemților prin rechizițiune. Chestie de patriotism.

Alaltăieri ziarele nemțești au avut un comunicat, nu exagerez dacă spun că avea o lungime în coloane de 70 centimetri, două coloane de gazetă, ca să explice cum câteva regimente germane bat fără milă diviziunile rusești. Comunicatul de azi e numai de 5 centimetri, dar zice: *„față de presiunea rușilor, am trebuit să ne retragem 12 kilometri adâncime, înapoia primei noastre linii. Armata germană a oprit înaintarea"*. Comunicatul austriac recunoaște același lucru, cu o nuanță, că rușii au fost opriți de trupele austro-ungare. Eu cred că rușii i-a bătut zdravăn și că încă n-au fost opriți decât de propriele lor interese. [...]

Miercuri, 28 iunie

În drumul spre spital am întâlnit azi un filo-german, pe Costăchel Krupenski. Și el a stat din greșeală o zi la Imperial, s-a mirat văzându-mă liber și desigur... s-a bucurat. M-a întrebat cu mult interes: *„nu e așa că nu s-au purtat rău nemții cu voi?"* Și cum trebuie acum să urli cu lupii, natural că i-am răspuns: *„Foarte bine s-au purtat!"* A înțeles ironia mea?

— Nu e vorbă că mulți idioți au venit din Berlin să ne facă aici administrație. Știi cum vorbesc ei între ei? Că n-a mai rămas nici un prost la Berlin, toți au fost militarizați și trimiși să administreze România.

Am râs amândoi. [...]

Când mi s-a adus azi gazeta, de pe titlul articolului de fond am avut impresia că nemții sunt bătuți de ruși. În adevăr, primul articol e intitulat „*Ofensivă sălbatecă*". [...]

Joi, 29 iunie

Am reușit să obțin favoarea de a putea uza la nevoie de o trăsură de piață. Mi s-a liberat un ausweis pentru 2 persoane valabil până la 1 octombrie 1917. Evreul nu s-a lăudat degeaba,

a avut în adevăr mare trecere, asemeni ausweisuri se dau azi cu foarte mare greutate. [...]

MOARE OSTATICUL PROCOPIU

Vineri, 30 iunie

A murit Iancu Procopiu, deputat liberal, directorul ziarului *L'Indépendance Roumaine*. Când guvernul s-a retras în Moldova, el fiind cam suferind a rămas în Capitală. Când au început arestările de ostatici a fost luat și el ca „*omul lui Brătianu*“, cum pe mine m-a luat ca pe „*omul lui Take Ionescu*“. În considerația boalei de care suferea n-a fost adus cu noi la Imperial, ci l-a ținut arestat sub pază, la domiciliu. Boala lui de inimă s-a agravat.

Acum două luni, [...] Procopiu a fost ridicat de acasă și transportat în Spitalul Militar, ocupat actualmente de germani. În mediul în care a fost dus boala s-a agravat și mai mult, în ultimul timp fusese readus la domiciliu și azi a murit. [...]

GERMANII VICTORIOȘI ȘI ROMÂNIA OCUPATĂ

Sâmbătă, 1 iulie

Cu ocaziunea fixării condițiunilor în cari agricultorii noștri sunt obligați a preda administrațiunii de ocupație recolta anului acestuia, s-a redeschis povestea – căci nu pot denumi altfel părerea aceasta unilaterală – a modului cum s-au purtat germanii învingători în România ocupată. [...]

E netăgăduit că sub administrațiunea românească a fost multă incapacitate și necinste, datorată spiritului protecțiunii de partid, dar nimeni n-a avut pretenția să facă din o așa admi-

nistrație un model de laudă și imitație. Țară nouă, maimuțărind o civilizație care nu era intrată în moravurile noastre, nu ne-am putut scăpa de defectele vechii administrațiuni bizantine și nici n-am putut distinge în defectele civilizației, ce împrumutăm și ce nu. Tot așa de adevărat e și faptul că ne-am așteptat că, atunci când vom fi învinși și puși sub jug străin, să fim mai rău tratați de cum am fost în realitate. De aci însă să nu tragem concluzia că trebuie să ridicăm în slavă și să cântăm osanale purtării pe care au avut-o dușmanii față de noi.

Intrând cu armele și ocupând România, n-au avut nici un interes să o distrugă prin jaf și incendiu, cum au făcut în Belgia și în nord-estul Franței și cum ar fi făcut-o bulgarii și chiar rușii dacă ne-ar fi ocupat ei. [...]

România 45 de ani a înghițit mai multe miliarde de capital german, parte prin împrumuturi de stat, parte prin exploatări și întreprinderi particulare. Tot ce era în țara aceasta la 14 august 1916, drumuri, poduri, șosele, căi ferate, telegraf, telefon, fortificații, armament, cazărmi, școli, palate ale autorităților, laboratorii; bănci, fabrici, au fost create grație capitalului german. Industria noastră, mai ales cea petrolieră, absorbise mai mult de 50 la sută capitalurile germane.

Ce interes avea Germania intrând în România să distrugă acest capital plasat, sărăcind țara, periclitând datoria publică, când știa că geograficește nu o poate anexa? [...]

În al doilea rând, România ocupată oferea Germaniei și Puterilor Centrale imense depozite de grâne și perspectiva îndepărtată pe multă vreme, a tuturor produselor solului ei, ceea ce a și făcut tăria de azi și rezistența lor față de Antantă. [...]

Interesul lor deci a fost ca din România ocupată să facă o mare bază de alimente, să încurajeze agricultura, să încurajeze fabricația, să ajute morăritul, să refacă și să dezvolte industria petrolieră și exploatarea minelor, nu în interesul României și a poporului român, ci în propriul lor interes.

Primiți în țară cu supunere și cea mai mare liniște și ordine – chiar cu prea multă lașitate, de către populație, natural că n-au avut interes nici să omoare lumea, nici să incendieze, nici să violeze femeile. Au făcut-o unde abuzul și nedisciplina trupelor

au învins ordinile date, au făcut-o acolo unde n-au putut înfrâna sentimentele sălbatice ale aliaților lor turci și bulgari. – Orașele dunărene și satele din Dobrogea vor sta decenii martore de sălbătecia soldaților – dar Capitala țării? [...]

Au găsit la noi o țară bogată, mai bogată de cum noi ne-am închipuit vreodată că este. Au ridicat și dus în Germania toate stocurile de cereale și toate depozitele alimentare, au golit prăvăliile de mărfuri, tot ce nu s-a putut ascunde, iar populației ca să continue a munci și produce ne-a reglementat cartela de pâine, pe care ne-o fabrică ca vai de capul ei, dintr-o făină integrală egală în proastă calitate, pentru toată lumea.

Aceasta este opera lor.

Dar cu populația și avutul ei cum s-au purtat?

Omul mai întâi a fost egalat, într-o egalitate pe care ei nu o cunosc în țara lor de baroni.

Toți românii suntem azi egali. Servitoarea mea care primește de la mine, stăpân, leafă, casă, mâncare, luminat și încălzit are dreptul ca și mine la 300 kilograme lemne pe lună. Eu, care am o casă cu 7 odăi și trebuie să hrănesc atâta lume, n-am dreptul să-mi procur combustibil mai mult ca oricare alt individ ce trăiește singur într-un bordei.

Toate casele celor ce au plecat în Moldova au fost ocupate și transformate în căminuri pentru ei; când unul pleacă, ia tot din casă, sau numai ceea ce i-a plăcut, mobilă, tablouri, haine, rufărie, covoare etc., iar cel ce vine să se instaleze, dacă nu găsește tot ce-i trebuie, aduce el de acolo de unde a plecat ceea ce dorește. E o jale. [...]

Au ridicat tot, vite, cai, trăsuri, automobile, cauciucuri, arme, mașini de scris, vase de bucătărie, clopotele bisericilor, căruțe, topoare, ferărie, cărți, unelte de laboratorii, documente de prin arhive, arhive de prin autorități, saltele, plapomi, îmbrăcăminte, rufărie, tot ce a găsit prin adăposturile cetățenilor. [...]

Cetățeanului român i s-a ridicat dreptul a călători cu drumul de fier; de câtva timp i s-a redat acest drept în parte, are dreptul să călătorească numai în cl. III-a. [...]

În Capitală, populațiunea românească n-are voie să uzeze de o trăsură, de birjă. Eu, om bolnav, am putut abia căpăta

prin protecția unui evreu dreptul de a mă urca într-o trăsură de piață, ele aparțin de drept numai militarilor, supușilor Puterilor Centrale, și prin excepție populației evreiești și femeilor de café-concert.

Cât au mai circulat tramvaiurile, un cetățean român n-avea voie a se urca în ele, dacă nu avea ausweisul de muncitor, sau un permis de favoare. Mai trebuie să insist cine erau cei cu permisul de favoare și la tramvaie?

Până la un timp nici băncile de pe Șosea, din Cișmigiu sau de pe bulevarde nu puteau fi utilizate de cetățeni, ele purtau o tăbliță cu inscripția *„Nur für militer personen“*.

Dacă ai nenorocirea să înmormântezi pe cineva, trebuie să te duci și să te întorci pe jos de la cimitir. [...]

E adevărat, tot ce a fost loc viran sau parc public s-a rechiziționat și s-a închiriat pe prețuri de nimic amatorilor de a pune zarzavaturi. Și Cișmigiul, și Bulev. Colței strălucește de varză și de pătlăgele roșii. Dar cine mai mult decât armata Puterilor Centrale a profitat de aceste produse? [...]

Au pus la fructe prețuri maximale de așa fel, încât proprietarii de fructe n-au vrut să le mai vânză. N-au luat măsuri ca ele să fie vândute publicului, ci s-au dus de au rechiziționat fructele la grădini cu prețurile fixate și le-au făcut conserve și marmelade pentru armată. [...]

Au rechiziționat și confiscat de prin prăvăliile negustorilor români mari cantități de mărfuri, sub pretext că n-au fost declarate la timp și în regulă. Cu ele au deschis la *„Bon Gout“*[1], la *„Universelle“*[2] și la *„Cercul Militar“* sub terasă mari depozite, din care se vând celor cu ausweis, cu prețuri excesiv de mici. Așa pe când noi, românii, suntem jupuiți la cumpărarea alimentelor, servitoarele, supușii străini și populația evreiască ce are ausweisuri cumpără de la aceste depozite: zahărul cu 1 leu 40 în loc de 25 lei, cafeaua cu 6 lei în loc de 40 lei, untdelemnul cu 5 lei în loc de 40 lei, grăsimea cu 2 lei 50 bani în loc de 16 lei, cum plătim noi.

---

1. Magazinul Au Bon Goût se afla la intersecția dintre strada Lipscani și Calea Victoriei.
2. Magazin de pe Calea Victoriei.

Toate pivnițele au fost golite de butoaie și trimise la țară să încarce la toamnă recolta de vin. Ne-au silit sub pedeapsă de a le da pe gratis toate sticlele goale ce aveam fiecare prin depozitele noastre. Au ridicat tot ce le putea folosi la ceva.

Iată cum s-a purtat cu avutul populațiunii românești.

Măcar cu persoana noastră s-au purtat mai omenește?

Libertatea individuală și inviolabilitatea domiciliului au fost desființate. Un cetățean poate fi arestat în tot momentul și privat de libertate, fără ca nimeni să dea cuiva socoteală de ceea ce a făcut. Sub pretext de represalii pentru greșelile altora, fiecare își poate pierde libertatea. Au inventat domiciliul forțat pentru acei ai căror ochi nu plac autorităților militare, încurajând șantajul și dând pe cetățean pradă în mâna tuturor dușmanilor ce ar avea ceva de răzbunat.

Au desființat libertatea cugetării și a exprimării ei, dacă dânsa nu constă în lauda conduitei lor. N-avem dreptul de corespondență între noi, în întregul teritoriu ocupat, decât prin mijlocirea poștei și a cenzurei lor, sub grele pedepse în caz de contravenție.

Nu ne-a lăsat decât libertatea de a suporta și răbda vexațiunile inutile. [...]

Pe frontul Mackensen, adică în România, „*detașamente dușmane de recunoaștere au înaintat în diferite părți împotriva pozițiilor noastre* (germane), *au fost însă respinse*“.

Un început de ofensivă pare a se desemna pentru prima oară pe frontul românesc și nu din partea nemților.

Duminică, 2 iulie

[...] O telegramă din Berna publicată de *Gazeta Bucureștilor* spune că în Iași guvernul e în plină criză. [...]

Luni, 3 iulie

Azi putând reuși să mă urc într-o trăsură de piață, reîntorcându-mă de la spital și având interesul a cumpăra niște

medicamente de la o farmacie de pe Calea Victoriei, am riscat trecerea pe Podul Mogoșoaiei. Nu l-am mai văzut de la începutul lui decembrie. E același, cu aceleași vitrine luxoase de altădată, însă numai lucruri de fantezie, femeiești și de lux. Același public înghesuit pe trotuare, cu deosebire că e un public absolut necunoscut; multe femei, mulți militari și numai civili tineri. Palatul Cercului Militar are înfățișarea a fi terminat, piața din fața lui foarte curată și aranjată cu flori; e grandios. Deasupra lui și pe stâlpii înalți fixați la capetele teraselor, fâlfâie imense drapele germane. În două gherete pe terasă fac paza santinele cu arma pe umăr, alături de ele sunt fixate câte o mitralieră.

În acest palat, pe lângă un birou de administrație militară și de Poliție, mai e instalat un arest pentru prizonierii civili și militari români, iar jos e localul unei companii de gardă. Pe terasa vastă a palatului acesta, se face duminica schimbarea gărzii, cu paradă și muzică militară.

La Capșa firme mari și grosolane, bulgărești, întovărășite de un drapel meschin cu culorile lor naționale, anunță publicului trecător că acolo s-a înfăptuit idealul lui Drandarevski[1]. Jos în cofetărie sunt numai rafturile golite, iar în cafenea se menține aranjamentul de mai înainte și servește de restaurant și cafenea exclusiv bulgară. Peste drum, în fostul Café Imperial, e instalată o cantină austriacă numai pentru soldați. E o murdărie crasă. În Piața Teatrului nu mai staționează trăsurile de birjă; s-a terminat o terasă începută înainte de război și e fixat un aranjament de flori ce impresionează plăcut vederea Teatrului. Încolo nici o schimbare. [...]

Marți, 4 iulie

Trecând azi la doctor [...] am văzut ferestrele deschise la casa d-lui Take Ionescu și ca un trecător curios mi-am aruncat ochii

1. Generalul bulgar Hristo Drandarevski (1855–1920) a devenit celebru prin declarația că, în caz de război cu România, își va bea cafeaua cu lapte la Capșa. În perioada ocupației Puterilor Centrale, Capșa a fost transformată în „Casa ofițerului bulgar“.

înăuntru. E devastat tot [...]. E casa pe care au batjocorit-o mai mult și cu mai multă răutate, din toată Capitala. [...]

Miercuri, 5 iulie

[...] De câteva zile dispăruse din gazetă senzaționalele telegrame din Petrograd. După o prematură cugetare se vede că s-au răzgândit și azi au dat drumul la o duzină [...].

Probabil că vor să-și bată joc de noi, cititorii. [...]

Joi, 6 iulie

Nici azi n-am ieșit, nici n-am văzut pe nimeni din afară. [...]

Vineri, 7 iulie

Arestul meu la domiciliu se prelungește în mod stupid. Nimeni n-a venit vreodată să vadă ce fac. Sunt convins că în credința lor mă consideră ca liberat; pot însă eu să risc să mă consider liber?

De patru zile nepărăsind casa și nevăzând pe nimeni nu mai știu nimic de ce se petrece; sunt în București numai cu numele. Numai gazeta mă mai orientează. [...]

Sâmbătă, 8 iulie

[...] Se pare însă că lupta se întețește în Carpați și pe granița Moldovei. Comunicatul de azi zice: „*În munții de la răsărit de Bekens, Vonkezdy și Vașarhely activitatea de luptă a sporit*". După localitățile anunțate rezultă că frontul nostru este dincolo de defileuri. Vașarhely[1] este la 2 ore de trăsură la apus de granița județului Bacău. [...]

---

1. Târgu Secuiesc.

VIAȚA ÎN DOMICILIU FORȚAT

Duminică, 9 iulie

E a șasea zi de când n-am mai părăsit casa, nici pentru spital. Mi-am aranjat de așa fel viața că ziua trece destul de repede. Dacă interesează pe cineva noua mea închisoare și viața ce duc în ea, iat-o:

Mă trezesc durerile nervoase gastrice fix la ora 5 dimineața. Mă doftoricesc până la ora 8½ când mă lasă. Să am un abonament cu boala, încă n-ar fi atâta exactitate. La ora 9½ îmi fac singur un ceai și îmi redactez notele acestea zilnice. Dacă e zi de spital, la ora 10 mă duc la Colțea, de unde nu mă pot reîntoarce decât la ora 1; dacă nu e zi de spital, între 10–11 asist la exercițiile de piano ale fetei. La ora 11 mă așez în patul meu în curte, la soare, unde stau întins până la 1. Când ziua nu e prea călduroasă, în loc de stat la soare, iau fata și pe Pik[1] și pe din dos prin Bonaparte mă duc în parcul de la șosea, unde sub un pom citesc până la ora 1. Între 1 și 2 scriu la transcrierea notelor acestora pe curat, pe cari mă grăbesc să le transcriu de frica vreunui accident și să rămână ilizibile pentru alții. La ora 2 dejunul. Între 2½–3 dresajul lui Pik pentru vânătoare. Între 3–4 siesta. Între 4–6 din nou scriu. Între 6–7 jum. cititul în curte la aer. Între 7 jum.–9 iar scriu. La 9 masa. Între 9 jum.–10 jum. promenadă pe stradă, între poarta mea din Bonaparte și poarta din B-dul Colței. Sârma pe care alunecă lanțul meu e cam scurtă. Între 11–12 jum. doftoriceală, și de acolo în sus somnul, dacă vine.

Iată viața de toate zilele, la fel și azi, și mâine, modificată doar de vizita unui prieten. [...]

Luni, 10 iulie

Zi de spital. [...] Restul zilei petrecut ca de obicei. [...]

---

1. Câinele de vânătoare al autorului.

Marți, 11 iulie

[...] În Carpați se dau lupte și în special mare activitate pe frontul român de la Putna.

Comunicatul crede într-o ofensivă probabilă pe frontul Mackensen, căci zice: *„Pe Siretul inferior, focul viu al artileriei prevestește lupte iminente“*.

Telegramele ce vin din Rusia aduc mereu știri extravagante. Petersburgul ar fi în plină revoluție și o sută de mii de soldați ar fi fost aduși să-l apere. [...] Adevărul e că numai o dictatură ar putea pune capăt anarhiei din Rusia. [...]

Miercuri, 12 iulie

O formidabilă bătălie a început pe tot frontul rusesc de la Marea Baltică, până la Marea Neagră. [...]

În Carpați atacurile se dau cu mari forțe de ambele părți ale Bistriței, la Tulgheș, Trotuș și Putna; nici aceste atacuri, spun neutrii, n-ar fi reușit.

Lupte mari s-au început pe frontul armatei Mackensen între Putna și Siret.

În comunicatul dat astă-seară, germanii recunosc că în Carpați – fără a arăta precis punctul – *trupele ruso-române au obținut rezultate favorabile, locale*.

Pe cât ne ridică inimile această știre, pe atât ne îngrozește consecințele înfrângerii rușilor pe frontul Galiției. Pierderea Galiției va atrage pierderea Bucovinei, iar pentru noi, deschis drumul dușmanului în nordul Moldovei. La ce ar profita vitejia de la Putna? [...]

Joi, 13 iulie

O zi din cele mai amărâte; pentru prima oară de când scriu aceste note, mă simt scârbit de a le mai pune pe hârtie. [...]

Toată rezerva economiilor mele s-a dus; oprit de a munci, trebuie să trăim o casă de oameni cu 850 lei lunar, când numai

hrana costă 1.500 lei. Viața a ajuns extrem de scumpă, 15 lei kilo de săpun de rufe, 8 ouă la 6 lei, 30 lei kilo de unt; două servitoare și o spălătoreasă o să-mi mănânce și urechile. [...]

Cu așa griji mi se aduce și gazeta cu noul comunicat.

Rușii continuă retragerea din Galiția orientală [...].

În Carpații păduroși și Bucovina, rușii se mențin.

Succesul românilor la Putna e considerat de nemți ca fără consecințe.

Ofensiva pe Siret n-a început așa cum s-a zvonit ieri. [...]

Vineri, 14 iulie

Succesul austro-german din Galiția e complect. Rușii refuză a mai lupta și se retrag în debandadă abandonând pozițiunile una după alta. [...] Pentru Germania lovitura aceasta este un balon de oxigen, după urma cărui mai poate răsufla mult timp. Pentru noi, românii, dezastrul poate fi complect. Dacă rușii se retrag din Bucovina, Moldova va fi atacată de la Nord și de la Sud. Vede cineva scăparea? [...]

În schimb în Moldova românii au avut mari succese pe valea Șușiței și a Putnei, recunoscute chiar de comunicatul generalului Ludendorff. [...]

Nu știm care va fi soarta Moldovei; acolo însă trebuie să fie o panică ce nu s-a cunoscut la București cu ocazia ocupației germane. Toată avuția noastră mobiliară și particulară precum și a statului s-a dus la Iași: ce fac cu ea? O trece în Rusia și se dau pe mâna anarhiei revoluționare? O ții la Iași și o predai germanilor în caz de invazie a Moldovei? Și toată acea mulțime de lume românească ce s-a refugiat acolo, ce face guvernul cu ea? Și armata? Trec în Rusia, sau se vor preda inamicului?

Teribilă dilemă trebuie să fie în panica din Moldova.

Sâmbătă, 15 iulie

[...] O telegramă din Viena anunță evacuarea Cernăuților. Marele pericol ce ne amenință pe noi, evacuarea Bucovinei,

pare a se îndeplini. Un singur fapt îmbucurător găsesc în comunicatul de azi, că trupele rusești au început a opune în anumite puncte o rezistență energică.

Germanii recunosc succesele românești din jud. Putna și anunță azi: *„Am abandonat inamicului Soveja și Negrileşti“*, în schimb *Gazeta Bucureştilor* refuză să mai publice comunicatele românești, pe motivul că *„n-au sosit“*. [...]

Duminică, 16 iulie

Austro-germanii continuă să înainteze între Nistru și Carpați. [...]

Despre frontul român, comunicatul de azi spune: *„Pe Putna superioară forțele aripei noastre sudice s-au retras în fața presiunei unei forțe inamice superioare pe povârnișurile răsăritene ale munților Bereczk“*.

Inima noastră, care se făcuse cât un purice, începe iar a se umfla. Ziarele Capitalei pentru a treia oară repetă că *„Comunicatul românesc n-a sosit“*. Canaliile! [...]

PRIZONIERII DE RĂZBOI

Luni, 17 iulie

Trecând azi pe stradă am zărit doi ofițeri germani în urma cărora mergea un soldat român din infanterie, bine echipat, dar care purta geamantanele celor doi ofițeri. Desigur, prizonier român. [...]

Scena aceasta îmi reamintește chestia prizonierilor de resbel. A fi prizonier e desigur o situație destul de nenorocită. [...] Numărul fabulos de prizonieri ce s-au făcut în actualul război și care pentru unele state se cifrează cu milioanele a creat problema întreținerii lor. Azi ofițerimea nu-și mai primește solda, ci o infimă parte din ea, deoarece ar fi imposibil statului ce-i deține de a-i plăti. [...]

De bine de rău, cei internați în Germania și Austro-Ungaria s-au bucurat, se zice, de un tratament mai omenesc. Li s-a servit și li se servește vreo 50-60 lei în contul soldei în fiece lună, bani din cari își plătesc hrana peste ordinar. [...]

Dar dacă în Germania și Austro-Ungaria situațiunea e normală se poate crede asta pentru cei duși în Turcia și în Bulgaria? Aci s-au zvonit lucruri grave de soarta prizonierilor căzuți în mâna bulgarilor. [...] După internarea în lagăre, ofițerii fără distincție au fost puși la munci manuale, la lucrări de șosele și terasamente. [...] Trăiesc în cea mai neagră mizerie și până azi nici o Cruce Roșie nu s-au ocupat de ei.

Care a fost în schimb situația soldatului prizonier?

Pe de o parte ei fiind o prea mare sarcină, fiind prea mulți, pe de altă parte Germania având nevoie de brațe de muncă în România ocupată, i-a readus și le-a dat drumul acasă ca să muncească.

Cu miile sunt aduși de prin lagăre și trimiși la vetrele lor. Cum moldovenii nu puteau fi trimiși la vatră, au fost plasați la moșii pentru muncile agricole. Desigur că acest omenesc tratament al soldatului n-a purces dintr-un sentiment de umanitate sau din dragostea pentru țăranul român cum o cântă *Gazeta Bucureştilor*, ci din interesul ca ogoarele să nu rămână nemuncite și putința lor de aprovizionare micșorată.

Bucureștenilor s-a dat azi o veste bună, komandatura a decis să desființeze pe ziua de 1 august st. n. ausweisurile de trăsuri de piață. Oricine va avea dreptul, de va găsi o trăsură liberă, să se urce în ea. [...]

E o știre de care ne bucurăm cu toată sinceritatea. [...]

Succesele armatei românești în Carpați continuă; asemenea la Putna. Comunicatul de azi e de zahăr:

„La Putna s-au executat mişcările devenite necesare în urma presiunii inamicului.“

Ce sacrificii trebuie să facă armata noastră la Putna! Și fi-vor oare cu folos? Vom putea apăra granița Moldovei dinspre Bucovina? Din nou gazeta sceleraților anunță *„Comunicatul românesc nesosit“*.

Telegraful anunță două interviuri date presei în mod simultan de cei doi Cancelari ai Imperiilor Centrale [...].

GERMANIA ȘI CANCELARUL MIHAELIS

Marți, 18 iulie

Presa serioasă din Berlin simte nevoia să explice fenomenalul interviu al Cancelarului Mihaelis[1]. [...]

Puterile Centrale voiesc acum să dovedească naivilor că războiul actual, *groaznica catastrofă* – cum o denumește Contele Czernin –, nu se poate stăvili decât de o pace onorabilă, fără învinși, fără învingători, fără anexiuni și fără despăgubiri – un *statu quo ante*. [...]

Sângele a milioane de oameni ce s-au sacrificat nu se poate pierde în zadar ca să revenim la *statu quo ante*, el trebuie să rodească ceva. Acest ceva va fi o mai mare libertate a popoarelor, o îndreptățire a naționalităților asuprite până azi și desființarea militarismului, ca să fie o garanție că catastrofa de azi nu se va mai repeta. Or, acest lucru, cu o Germanie ca cea de azi și victorioasă, cu o Austro-Ungarie asupritoare a naționalităților, cu o Turcie intolerantă și sălbatică și cu o Bulgarie pretențioasă și imperialistă în Balcani, nu se poate. [...]

De pe fronturi azi nimic nou. [...]

O STATISTICĂ INTERESANTĂ

Miercuri, 19 iulie

Ieri s-au împlinit trei ani de la declarația războiului european; cu ziua de azi începem anul al patrulea. Cine ar fi crezut posibil acest lucru acum trei ani? [...]

Și când începe al patrulea an, cum stăm?

Puterile Centrale cer *Pacea cu orice chip* numai onorabilă să fie, deși puterea lor militară n-a cunoscut decât succese.

1. Georg Michaelis (1857–1936), primul cancelar al Germaniei (iulie–octombrie 1917) fără origini nobiliare.

Puterile aliate Înțelegerei sunt hotărâte pentru luptă și pentru victoria finală mai mult decât oricând pentru a împiedica în viitor repetarea catastrofei.

N-am la îndemână nici o statistică din sursa aliaților noștri, ca să ne dăm socoteală perfectă de consecințele celor trei ani de război ce s-au încheiat ieri; am însă date din sursa Puterilor Centrale desigur exagerate și cu tendințe, totuși le voi utiliza ca pură curiozitate.

Ei pretind că până la 20 iulie 1917 au făcut prizonieri 2.950.880 oameni de trupă cu 28.775 de ofițeri. Au capturat 11.610 tunuri și 4.990 mitraliere. Au ocupat din teritoriul inamicului 548.737 kilometri pătrați, pe când Înțelegerea n-ar fi ocupat din teritoriul Puterilor Centrale decât 19.000 k. p. [...]

Cheltuielile de război ale Puterilor Centrale în cursul celor 3 ani ar fi fost numai de 107 miliarde de mărci, pe când cele ale Înțelegerei ar fi fost de 258 de miliarde.

Ce imensitate de bogății risipite! [...]

Pe frontul rus germanii par a înainta. [...]

La Monastirea Cașinului trupele românești au cucerit tranșeele germane. [...]

KAISERUL ÎN FAȚA CELUI AL 4-LEA AN DE RĂZBOI

Joi, 20 iulie

Deși nu e zi de spital, azi m-am dus în oraș. [...] Pe cine am întâlnit n-a avut altă vorbă de bună ziua decât:

— Ce ne facem de se ia Moldova?

La mulți le pare bine pentru că așa au spus-o ei de un an de zile că se va întâmpla; altora le pare bine că vor putea să-și revadă pe ai lor refugiați acolo, dacă aceste iubite rude sau prieteni nu vor fugi și din Moldova cum au fugit și din București; alții se bucură deoarece cred că s-ar încheia o pace separată cu România și s-ar termina războiul nostru. [...]

Fapt cert este că, dacă nenorocirea aduce cucerirea Moldovei de către Mackensen, o lovitură de stat este posibilă. [...]

Kaiserul Wilhelm a adresat trupelor sale un apel cu ocazia intrării în al patrulea an de luptă. [...]

Când bunul Dumnezeu va deschide capul poporului german să priceapă grandomania și șarlatanismul acestor vorbe destinate să-l mențină în mizerie și sacrificiu, cu spectrul nesiguranței copiilor de a trăi liberi în patria germană? [...]

Scump va plăti poporul care s-a solidarizat cu sfidarea că nu-i pasă de omenirea întreagă.

În Rusia, luptele încep a pierde din intensitatea lor. Pe ambele maluri ale Nistrului, rușii opun rezistență, iar înaintarea inamicului fără importanță pe ziua de azi. De asemenea înaintarea spre Cernăuți merge încet. Trupele austriace de la Dorna Vatra merg spre Câmpulung, însă sunt abia la Iacobeni, adecă ½ oră de Dorna.

În munții Brețcului românii continuă a avea succese.

Bătălia începută în Flandra e formidabilă. [...]

Vineri, 21 iulie

[...] Telegrame publicate cu litere mari anunță retragerea rușilor din Bucovina la Est de Cernăuți, spre a scăpa de înconjurare.

Cernăuții a fost cucerit în acest război de 3 ori de ruși și acum este pierdut pentru a treia oară. [...]

În Carpați românii dau lupte să reocupe Monastirea Cașinului.

Ne-a parvenit un număr din *Pester Lloyd* ce publică comunicatele românești, pe cari *Gazeta Bucureștilor* pretinde că n-au sosit la București; așa că putem aprecia și noi ce a fost în Moldova. La Negrilești și Soveja germanii au mâncat o strașnică bătaie pierzând 3.000 prizonieri, un mare număr de tunuri grele [...]. Negrileștii ar fi fost pivotul aripei stângi germane pe frontul de la Siret. [...]

MOLDOVA ÎN PERICOL ȘI CAPITALA PETRECE

Sâmbătă, 22 iulie

Zi de spital, așa că am văzut lume; toți îngrijorați de soarta Moldovei, pe care toți fără excepție cei ce i-am văzut azi o cred pierdută pentru noi. Bucovina evacuată de ruși, România va avea 3 granițe de apărat, deci trei fronturi de luptă. La Nord cel mai slab și cel mai important deoarece Iașul e în dosul lui. [...]

Pe frontul Vest în Carpați stăm binișor și suntem în ofensivă la Negrilești. La Sud probabil vom fi atacați pe Siret cât de curând. Nu numai că diferiți ofițeri germani au scăpat vorba, dar o vedem și cu ochii. De câteva zile privesc de la mine, cum înserează, încep a trece convoiuri mari de automobile camioane, încărcate și acoperite, pe Șoseaua Ploiești. [...]

Cum știm pe germani artiști în a pregăti ofensive și lovituri de surprindere, ni se face inima cât pumnul când ne gândim că Siretul e în mare parte apărat de putreziciunea ce se cheamă încă „*armata rusă*".

La Iași panica trebuie să fie mare; ne cunoaștem de când cu evacuarea Capitalei. Ce e la Iași e o grozăvie. Iașul este singurul punct de legătură cu Rusia prin o cale ferată; pe acolo trebuie să se scurgă toată lumea, toată avuția țării, toate munițiunile și toată armata ruso-română.

[...] Mă gândesc la ai mei, mamă, frați, surori, de le vor veni gândul cel bun să rămână unde sunt și să nu treacă în anarhia rusească și în învălmășala evacuărilor. Cât pentru guvern și avutul țării, nu mai este o alegere, drumul merge direct la prăpastie. Cine se aruncă în gol nu se mai poate opri la mijlocul drumului. Moldova nu se va pierde așa cum s-a pierdut Oltenia și Muntenia, ea va deveni teatrul unui război inegal din care va rămâne numai cenușă. Știm cum se apără și se retrag rușii de pe teritoriul lor; ce va fi de satele și orașele românești? Numai jaf și foc. [...]

În momentul când întreaga Românie e pe pragul îngenuncherii și a cuceririi dușmanului, când ultima umbră de

independență e pe cale să o pierdem, când o catastrofă financiară și economică se pecetluiește prin pierderea întregului nostru tezaur, e interesant de văzut ce simte și ce face Capitala țării?

Ea petrece. [...]

Revistele ce se joacă ridiculizează în aplauzele *„străinilor inamici“* situația României și a celor ce încă apără Moldova.

E o rușine!

Nu concep cum m-aș duce sau cum mi-aș putea trimite nevasta și copilul să intre azi într-un spectacol. Totuși, populația Capitalei face coadă la bilete.

Duminică, 23 iulie

Ofensiva lui Mackensen pe Siret anunțată de cei bine informați, la ureche, încă nu s-a dezlănțuit, deși toată lumea militară de aci în cap cu Feldmareșalul au plecat pe front. [...]

CUM NE-A TRĂDAT RUSIA

Luni, 24 iulie

Un prieten din provincie mi se plângea zilele trecute că pe la ei ofițerimea germană e mult mai arogantă și mai pretențioasă cu populația românească de cum vede în Capitală și în special era mirat de faptul că în București populația nu are obligația să salute pe ofițeri. În provincie un civil nu poate sta de vorbă în fața unui ofițer decât cu pălăria în mână. [...]

O adevărată recreațiune am avut azi peste zi. Domnișoara Lili Bilianu mi-a procurat trei numere din *Le Temps*. Sunt, ce e dreptul, vechi, din 2, 3 și 4 aprilie 1917, dar pentru noi e o adevărată noutate. [...]

În numărul din 3 aprilie, marele ziar parizian are un prim articol în care descrie învățământul ce trebuie să tragă aliații din situația României de azi. Acest articol devine și de actualitate în momentul ce Moldova se găsește și ea pe marginea

prăpastiei, iar salvarea armatei noastre, a Regelui, a guvernului e în mâna Rusiei. [...]

„Lecțiunea românească“

„O depeşă din Londra aduce curioase mărturisiri asupra rolului jucat de d. Sturmer[1]*, pe timpuri preşedinte al Consiliului de miniştri (rus), în dezlănţuirea şi dezvoltarea ofensivei române în septembrie trecut. Domnul Sturmer este acela care a afirmat românilor ca sigură neutralitatea Bulgariei. Dânsul e acela care a întârziat trimiterea primelor ajutoare.* [...]

Se înţelege de la sine pentru orice spirit cu judecată că intervenţia României, considerată separat, nu putea da nici un rezultat, pentru că avea ca rezultat să încredinţeze un nou front de 1.100 km unei armate mai mică de 500.000 oameni, nesuficient utilaţi. Cu alte vorbe, această intervenţie era subordonată pe de o parte la ceea ce puteau face ruşii, pe de altă parte la ceea ce ar fi putut face armata din Orient[2]. [...] *Nici din partea Rusiei, nici din partea Salonicului condiţiile necesare nu erau îndeplinite.*

[...] *Chiar dacă d. Brătianu credea, prin o curioasă orbire, în asigurările lui Sturmer, era de datoria Puterilor Occidentale de a se ridica în contra acestei greşeli şi de a aduce România la o vedere mai clară a lucrurilor. Dacă s-ar fi făcut aşa, românii n-ar fi neglijat frontul lor de la Sud. Dar pentru a fi cu totul în adevăr trebuie să adăugăm că alegerea obiectivului n-avea decât o importanţă secundară, fiind date condiţiunile în cari acţiunea se angaja. Ceea ce a greşit România e mai puţin aceea că a ales o greşită direcţiune a atacului, cât faptul de a ataca un adversar care îi era extraordinar de superior, din două puncte de vedere, a numărului şi a mijloacelor materiale. Luată între cele două armate, a lui Mackensen şi a lui Falkenhayn*[3]*, România era condamnată de la început şi greşala capitală a cărei responsabilitate nu apasă numai asupra ei fu de a nu cunoaşte importanţa preparativelor germane.* [...] *Se pare că nimeni n-a ştiut*

1. Boris Vladimirovici Stürmer (1848–1917), prim-ministru și ministru de externe al Rusiei (1916).

2. Trupele Antantei dislocate la Salonic.

3. Generalul Erich von Falkenhayn (1861–1922), comandant al Armatei a 9-a germane pe frontul din România (septembrie 1916–mai 1917).

nimic. Oricare ar fi fost dar în ultima toamnă neajunsurile din partea oarecăror trădări rusești, e în afară de discuție că «eșecul român» își găsește prima origină în lipsa de unitate a acțiunii, în slăbiciunea discuțiunii, în studierea necomplectă a problemei. [...] *Nu s-a știut nimic. Nu s-a prevăzut. Nu s-a luat măsuri și lipsa precauțiunilor necesare a fost înlocuită prin gălăgia aprobatoare a laudelor oficioase.*

E un exemplu de reținut pentru a evita recidiva."

Un important document pentru viitor [...]. El explică azi tot ce mintea noastră a conceput că ar fi cauza dezastrului României; surpriza este trădarea Rusiei oficiale.

Prezumțiunea scandaloasă a d-lui Ionel Brătianu, de a ști toate, de a decide el singur toate și a face imposibil să i se deschidă ochii la timp, o spune și gazetarul francez. E un adevăr, că la acea epocă nu exista în România român de bun-simț care să nu fi văzut la fel conduita Bulgariei de cum o văzuse și oamenii de bun-simț din Franța. Răsunau localurile Capitalei de strigătul „*Bulgaria ne înșală – Bulgaria ne va ataca*".

Un singur om pretinde că nu și-a închipuit, și acesta e fostul nostru Prim-ministru[1].

Conduita Rusiei față de noi a fost o ticăloșie, [...] ne-a trădat cu precugetare, cu atât mai rău pentru noi că am fost orbi și nu ne-am cunoscut interesul. Ne este dragă Franța și țelurile ei democratice, dar trebuia să ne fie urâtă Rusia și să fim cu ochii în patru. [...]

E suficient să ne dăm seama de care poate fi azi situația României, când revoluția rusă a introdus și anarhia pe lângă trădare și când, prin retragerea din Bucovina, Moldova rămâne deschisă invaziunii.

După comunicatul de azi, trei din patru părți a Bucovinei au și fost evacuate, rămânând numai unghiul de țară ce limitează granița noastră, de la Kimpolung la Boian. [...]

Panica în Moldova de Nord și Iași trebuie să fie la apogeu. În tot cazul Regele și guvernul trebuie să se salveze. Tezaurul

---

1. Dovadă că autorul a scris aceste rânduri în perioada în care Ionel Brătianu nu mai era prim-ministru, undeva între ianuarie și noiembrie 1918 sau între septembrie 1919 și anul 1921.

aflu azi că parte e dus la Moscova[1], parte trecut în Anglia. Refugiul în Rusia, țară în plină revoluție și anarhie, nu mai e o siguranță pentru nimeni. Ce va face guvernul român? Mare semn de întrebare!

Și dacă armata noastră refuză a trece în Rusia?

Cine cunoaște atașamentul țăranului de ogorul lui crede că țăranul soldat nu se va expatria, deci am putea avea și o revoltă a armatei noastre. N-a văzut soldatul român răul exemplu al armatei rusești? Ce-l așteaptă pe el de va trece Prutul? Victorie? Un trai omenesc?

Și țara?

Va mai rămâne ceva după retragerea armatei ruse din Moldova? Căci să nu uităm că de la Galați la Focșani și de la Focșani la Dorohoi, cu mici excepții, e numai front rusesc. [...]

Marți, 25 iulie

[...] Se anunță vag vie activitate pe frontul Siretului. Din zvonuri particulare cunoscătoare a situației luptelor, se afirmă că azi a început ofensiva Mackensen pe frontul românesc.* [...]

CE GÂNDEȘTE CAPITALA ÎN MOMENTUL BĂTĂLIEI DE LA MĂRĂȘEȘTI

Miercuri, 26 iulie

[...] Desigur că la Iași s-a pus deja chestia: *Ce face România?*

Neîndoios vor fi două curente, unul războinic până la capăt, altul pentru o pace inevitabilă.

---

1. În iulie 1917, o garnitură de tren, formată din 24 de vagoane, transportând valori ale Băncii Naționale a plecat din Iași spre Moscova. În decembrie 1916 mai plecase o altă garnitură, formată din alte 17 vagoane încărcate cu tezaurul BNR.

* În adevăr, în această zi a început vestita bătălie de la Mărășești.

Curentul războinicilor, foarte explicabil pentru cei ce au răspunderea războiului, va fi greu de impus opiniunii publice; armata nu va conveni să abandoneze țara și să se ducă să moară pe fronturi străine. Victoria finală e o nălucă ce nu se vede nici măcar în zare.

Ajutorul aliaților din Apus nu mai poate fi o realitate, oricâtă bunăvoință ar fi. Curentul unei păci imediate va prinde mai ușor. Pentru România războiul mai departe nu mai are nici scop. Ambiția de a nu te declara învins nu este un scop. România și-a dat cuvântul [...], dar când și-a dat acest cuvânt nu numai că avea în Rusia un aliat formidabil, dar avea un ideal pentru îndeplinirea căruia aliații i-au dat cuvântul lor. [...]

Pentru ce am luptat noi în acest război?

— Pentru Ardeal, pentru Banat, pentru Bucovina.

Am judecat cu toții că pentru a le obține nici un sacrificiu nu este prea mare, și ne-am sacrificat Regatul. Aliații ne-au garantat realizarea idealului.

Și cum s-au ținut de cuvânt?

Rusia imperialistă ne-a trădat; Rusia revoluționară a renunțat chiar pentru ea la anexiuni. Nu mai vrea nici Constantinopol, nu mai vrea nici dezmembrarea Austriei, vrea pace.

Mai putem aștepta de la Rusia să-și țină cuvântul ce ne-a dat? [...]

Și dacă idealul acesta ni se închide, sacrificii România nu mai e justificată să facă. Nici un sacrificiu nu poate să fie prea mare dacă avem o garanție; fără garanție, a mai lupta numai ca să nu ne călcăm noi cuvântul dat e o nebunie.

Iată de ce am credința că nu se mai poate cere armatei să treacă granița și să continue a lupta pe fronturi străine.

E probabil că Moldova va fi și ea ocupată. După ocupație se va pune chestia unei păci separate, atunci va începe rolul d-lui Carp. Acest lucru trebuie să se știe la Iași. Fi-va Regele și guvernul la înălțimea situației?

Mulți cred că Regele va lăsa succesiunea fiului său, Brătianu se va demite și vor încheia o pace prin care vor crea o Românie în constelația Puterilor Centrale.

Ce ar pierde România?

Dacă la pacea generală nu vor fi nici învinși, nici învingători, România se va reface cu ușurință, în constelația politică ce o va crede atunci.

Dacă va învinge Germania, România se va reface sub protecțiunea ei, pierzându-și independența. Dacă va învinge Franța și Anglia, nu se va putea imputa României pacea separată, după trădarea Rusiei și după neputința lor de a o mai ajuta. Sacrificiile ce am făcut până azi vor conta și ce se va putea face pentru țara aceasta *latină* va face Franța.

E pentru prima oară că îmi trece prin minte putința unei păci separate din partea României. În Moldova s-ar părea că se frământă aceeași idee. [...]

De altmintrelea toate acestea depind de ce face Mackensen pe Siret.

Ofensiva anunțată în surdină s-ar fi redus, spune comunicatul german, la un atac prin surprindere dat în pozițiile rusești la nord de Focșani, unde au luat prizonieri și tunuri.

Comunicatul se mărginește la atât.

Joi, 27 iulie

[...] Cu dusul la spital am cam abuzat, abătându-mă pe ici și pe colo, pe străzi mai frecventate, lumea cunoscută m-a văzut, ea e convinsă că sunt liberat, în conversațiile lor desigur că sunt presupus liber, alții poate invoca ca precedent autorităților polițienești liberarea mea. [...] Mai ales acum, când fierb loviturile politice, nu ar fi suspect actorilor să vadă liber pe „*omul*“ – cum mă califică ei – lui Take Ionescu?

Iată de ce stau cu frică în casă și respect consemnul domiciliului impus. [...]

Fronturile se odihnesc. [...]

În Bucovina liniște.

Pe frontul Moldovei, atacuri românești ar fi fost respinse. Pe Siret surpriza de la nord de Focșani pare a nu fi avut nici o consecință; de ofensivă nu mai vorbește comunicatul nimic. [...]

Nici în Balcani, nici în Italia nici o luptă. [...]

Anarhia din Rusia pare a se fi mai potolit. [...]

Vineri, 28 iulie

Un prieten a venit azi să mă vadă. În oraș nu se mai știe nimic; [...] lumea ce știe în adevăr ceva tace; lumea ce nu știe nimic inventează. [...]

E sigur acum că luptele au fost oprite pe frontul rus. [...]

În Carpați românii luptă energic la Monastirea Cașinului.

Pe Siret, ruso-românii contraatacă la nord de Focșani pozițiile pierdute zilele trecute. [...]

CUM DESCRIU NEMȚII RĂZBOIUL ROMÂNIEI

Sâmbătă, 29 iulie

[...] Am cumpărat lucrarea *Războiul României*. E o simplă broșură de 100 pagini scrisă de autor anonim și tradusă din nemțește, unde era intitulată: *Niederwerfung Rumäniens*. Autorul pare a fi ziarist de meserie, ofițer de rezervă. E descrierea operațiilor lor în România, însă văzute numai dintr-o parte, și nu cu destinația de a scrie istoria nepărtinitoare. [...]

Armata română e descrisă în ansamblul ei ca o trupă zăpăcită, surprinsă la început, se menține din surpriză în surpriză fără să-și mai vină în fire până la sfârșit, așa că toată lupta a fost o apărare în contra atacurilor și inițiativei germane. [...]

O caracteristică a soldatului român, după aprecierea autorului, ar fi că preferă să moară pe poziție decât să se predea prizonier, așa că, excluzând căderea garnizoanei de la Turtucaia, numărul prizonierilor români e infim de mic. [...]

În Carpații Moldovei germanii anunță un succes pe valea Oituzului, în care au luat 1.400 prizonieri.

La nord de Focșani armata Mackensen a trecut Sușița pe malul nord. Ruso-românii se apără puternic prin contraatacuri. Planul lor ar fi unirea flancului stâng Mackensen cu flancul drept al Arhiducelui Iosif, asta s-ar face cu pierderea Adjudului și Târgului-Ocna.

Duminică, 30 iulie

[...] Pe frontul englez comunicatul german afirmă că luptele începute n-au dat iar nici un rezultat. În Rusia deplină stagnare.

În schimb, noi și mari lupte în România. Germanii au ocupat Slănicul și alte poziții pe Oituz. [...]

Pe Siret se joacă soarta Moldovei – Dumnezeu cu noi!

CERȘETORI ÎN HAINE NEGRE

Luni, 31 iulie

[...] Ce e pe străzi e un scandal; la țară nu merge treieratul în lipsă de brațe, populația fără distincție de clasă socială e amenințată de komandatură să fie dusă la muncă, iar străzile sunt pline de cerșetori, ce e mai grav, de cerșetori în haine negre. [...]

În Rusia liniște, în schimb în România mari lupte. În Carpați Arhiducele Iosif atacă puternic valea Trotușului și a Oituzului; după Slănic au mai ocupat și Grozăștii. Armata Mackensen atacă formidabil frontul Siretului, la nord de Focșani spre Adjudul nou. Nu-mi dau socoteală de importanța câștigurilor după cele spuse în comunicat, în tot cazul nu sunt în proporție cu scopul ce urmăresc. [...]

Patrioții din Capitală afirmă că evenimentele se vor precipita în 24 ore; pretutindeni se fac pariuri pe prețuri însemnate, ca la curse; unii dau o săptămână, alții 15 zile până ce Mackensen va fi la Iași.

Cei ce am crezut altfel am dispărut cu totul, nu ni se mai văd nici urechile.

Se mai poate spera ceva?

UN ACT PUBLIC DE REBELIUNE

Marți, 1 august

[...] Ultimele evenimente din Bucovina și Moldova m-au indispus și mai mult. Nimic nu mă doboară mai rău decât starea morală deprimată. [...]

Gazeta Bucureștilor publică următoarea telegramă pe care d. Lupu Costache a adresat-o Regelui Ferdinand al României.

„Majestății Sale Regelui Ferdinand al României
Iași

Cu cel mai profund respect am onoare a aduce la cunoştința Majestății Voastre marea grije care domneşte în spiritul populațiunii româneşti din teritoriul ocupat.

În aceste momente, când atacurile trupelor aliate germano-austro-ungare amenință Moldova, populațiunea este foarte îngrijită ca depozitele private şi Economiile Casei de Depuneri, ale Băncii Naționale şi a celorlalte bănci particulare, precum şi bunurile Creditului Fonciar Urban şi Rural, care din ordinul guvernului român au fost transportate la Iaşi, vor fi expediate acum peste graniță. Această avere particulară care întrece valoarea unui miliard şi care reprezintă munca şi avutul a numeroase familii sărmane nu trebuieşte expus pericolului.

Cu cel mai profund respect, am dar onoare a ruga pe Majestatea Voastră să împiedice aceasta pentru a nu provoca mari nelinişti şi suferințe în populațiune.

Al Majestății Voastre prea plecat şi supus servitor“
(ss) Lupu Kostaki
Secretar General al Ministerului de Interne

Telegrama așa cum e dată are aerul unui act de rebeliune din partea unui funcționar public. Regele României și guvernul are în Moldova aceeași competință ca și mai înainte, de a se interesa de afacerile României, așa că măsurile ce ia e în dreptul lor să le ia. Populația de aci desigur că are dreptul să se intere-

seze de averea ei și să pretindă Regelui și guvernului orice; dar ca un Secretar de Minister, numit de guvernul din Iași, cu decret semnat de Regele Ferdinand, să dea el directivă publică Regelui și guvernului e un act de anarhie, de nedisciplină, care nu poate avea la spatele lui decât plănuita lovitură de stat; căci să nu ne amăgim pe noi înșine, această telegramă n-a avut destinația să salveze tezaurul public, ci de a impresiona populația din teritoriul ocupat și a o predispune ostilă actelor Regelui Ferdinand.

Ipocrizia însă sare în ochi. Plecăciunile și respecturile protocolare curg în abundență, dar d-sa nu uită de a semna *„Secretar General al Ministerului de Interne"* ca să se simtă actul de anarhie și nesupunere. Față de Rege e Secretarul său general, pe când de fapt el este *„Prea supus și plecat servitor, girant al Ministerului de Interne, al lui Tülff von Tschepe"*. [...]

Miercuri, 2 august

[...] Și astăzi, întreg războiul european nu mișcă decât pe teritoriul României. În Flandra se prevăd mari lupte în perspectivă. Pe toate celelalte fronturi liniște. În Moldova însă e un infern! Toată ambițiunea germană s-a concentrat să sfârșească cu viermele ce se zvârcolește încă sub talpa cizmei lor și care se cheamă România. Rușii au fost înfrânți, pe fronturi neamțul știe că rusul nu mai opune rezistență, ce îl împiedică deci să treacă Carpații și Siretul, să ia Moldova, Basarabia și să ocupe Odessa? Ce victorie!

Vitalitatea și rezistența românilor ce apără aproape singuri fronturile îi enervează, îi ațâță și îi înverșunează până la sălbătăcie. [...] Românii fac sforțări de rezistență extraordinare ca să împiedice cucerirea Moldovei. E curios, noi nu știm nimic ce este la Siret, nu ni se spune nimic, cu toate acestea simțim, e în sângele nostru, e în nervii și privirile noastre siguranța că acum, pe Siret, trufia germană primește o zdravănă lovitură. Nemții fără voia lor scapă printre rânduri mărturisirea eșecului lor. Așa, în comunicatul lor de azi se zice: *„La sudul sectorului*

Trotuşului, duşmanul ne-a disputat prin puternice contraatacuri câştigul nostru de teren. La sudul văilor Oituzului şi Caşinului inamicul a întreprins violente atacuri, cari au fost cu totul respinse. Lângă Panciu s-au dat noi lupte, în timpul cărora duşmanul a suferit pierderi din cele mai grave în atacurile sale infructuoase. În valea Suşiţei şi Putnei trupele noastre au respins în munţi spre nord-vest pe duşmanul, CARE SE APĂRA CU ÎNDÂRJIRE. De-a lungul Siretului inferior s-au desfăşurat lupte de avantposturi favorabile pentru noi".

Și dacă dușmanul (românii) are mari pierderi luptându-se cu îndârjire, nici ei nu au succese și spargeri de fronturi, și asta pentru mâna de români ce se topesc în colțul acesta de țară e imens, e enorm. Toată ambiția germană e în joc. Au pus aci pariuri că în 15 zile Moldova va fi cucerită. În schimb și pierderile lor sunt enorme. Mișcarea răniților aduși în Capitală în ultimele zile e foarte mare. Camioanele automobile ale Crucii Roșii fac toată ziua un „*du-te vino*" între gară și lazareturi, mai ales noaptea.

Nu mai vorbesc de grupul puținilor războinici ce au mai rămas aci, sunt în ceruri, ei răspândesc știrile cele mai fantastice de ce se petrece pe Siret.

Joi, 3 august

[...] Stăm toată lumea în cea mai cumplită ignoranță de ce se petrece în sferele politice conducătoare. [...]

De ar fi să credem telegramele din ziarul Capitalei, guvernul din Iași a și părăsit Moldova, refugiindu-se în Rusia, însă nu putem crede așa ceva nevăzând încă marele pericol față de rezistența dârză a frontului român. Luptele în Moldova continuă cu cea mai mare îndârjire la Siret, la Putna și pe valea Trotușului. Singurul succes german ce se anunță e ocuparea satului Soveja, la vest de Panciu, cum și a satului Străoani. [...]

VEȘTI BUNE DE PE SIRET

Vineri, 4 august

[...] Un zvon încă neconfirmat, toate spitalele încă nerechiziționate se vor rechiziționa pentru răniții militari germani, inclusiv Spitalele Eforiei. Recolta de pe Siret se vede că e prea abondentă; se vorbește în surdină de pierderi imense, de un al doilea Verdun. Armata română reorganizată și bine condusă a rezistat cu eroism unor atacuri formidabile. De câteva zile, chiar comunicatele germane vorbesc de tenacitatea, vitejia și de imensele sacrificii făcute de armata română. E dreptul că nu vedem câștiguri de teritoriu din partea românilor, dar e timpul acum de câștiguri de teritoriu? Ei, germanii ce au câștigat cu atacurile lor? Au vrut Moldova în 15 zile, ăsta este adevărul, au cercat străpungerea, să nu ne vorbească dar de atacuri eșuate ale inamicului. Comunicatul de azi, în loc de a da vreun rezultat precis, ne vorbește că *„Trupele germane și austro-ungare au zdrobit de repetate ori rezistența ariergardelor inamice din munți, la sud de valea Trotușului"*. Atât! Or lupte mari se dau la capul de pod de la Târgu-Ocna, unde Slănicul se varsă în Trotuș, iar acolo rezistența românilor a rămas neînfrântă de nimic până azi. *„La nord de Străoani și Panciu regimente prusiene și bavareze au respins cu succes numeroase contra-atacuri ale românilor și ale forțelor noi aduse în luptă."* Dacă știm citi printre rânduri se explică de ce se rechiziționează toate spitalele din Capitală. Oricine intră în contact cu ofițerimea germană nu aude decât o constatare generală: *„Dacă armata română ar fi luptat de la început cum luptă azi, alta ar fi fost soarta României"*. Un succes e anunțat la răsărit de Mărășești; ariergarde sau posturi înaintate de pe Siret au fost silite să se retragă, de către forțele germane, pe malul răsăritean al Siretului. Cine cunoaște poziția dintre Mărășești și Cosmești își dă socoteală de ce posturile înaintate au trebuit să treacă apa pe malul răsăritean. Malul apusean e în plină câmpie inundabilă, malul răsăritean este o râpă dreaptă, până în apă, înaltă de 30-50 metri și fără posibilitatea unei ieșiri

din apă. Siretul în acea parte nu se poate trece decât pe podul de care și podul căii ferate, cari probabil că sunt aruncate în aer. Nu e succes că în bătaia tunurilor și a mitralierelor un post avansat s-a pus la adăpost, succesul va fi când germanii vor trece apa dincolo, or despre așa ceva nu se aude. [...]

Sâmbătă, 5 august

[...] E sigur acum că la Focșani, Oituz și Trotuș ofensiva Mackensen a fost oprită de vitejia și rezistența îndârjită a armatei române. [...]

O ordonanță a Cartierului General al Armatei a 9-a (frontul Siretului) publică modificarea legii comunale și județene a țării, în sensul că ridică toate drepturile constituționale și toate atribuțiile prefecților de județ, primarilor, consiliilor județene și comunale, și le dă komandaturilor militare germane. În acest caz ce rol vor mai fi având prefecții? Și mă gândesc la mulți cari și-au vândut conștiința și și-au călcat jurământul către Rege ca să devină prefecți sub ocupațiunea germană. Comandantul militar de județ e un dictator, el dizolvă, el numește consiliile județene și comunale, el distituie, înlocuiește și numește pe primari, el convoacă și închide sesiunile. [...]

Duminică, 6 august

[...] În comunicatul de azi nu se mai vorbește de frontul Carpaților și al Siretului. [...]

C. STERE ANUNȚĂ APARIȚIA ZIARULUI *LUMINA*

Luni, 7 august

[...] D.C. Stere a obținut de la Guvernământul Imperial autorizarea să scoată un nou ziar în Capitală, adică al treilea

cu alte vorbe. Ziarul cel nou va fi intitulat *Lumina* și va apare la 1 septembrie st. n. Cu toată încunoștiințarea de pe zidurile orașului că *Lumina* va fi un *„cotidian român independent“*, publicul zâmbește. [...]

Noul ziar românesc va fi deci un ziar de propagandă germană, pus sub scutul și controlul Guvernatorului militar și cu girul Băncii Generale. [...]

PAPA DE LA ROMA PROPUNE BELIGERANȚILOR PACEA

Marți, 8 august

[...] Azi s-a publicat în întregime textul notei papale. Și ca stil, și ca conținut, nimic extraordinar. După ce afirmă că el[1] nu a făcut și nu face parte din partidele politice, crede că a venit momentul să facă propuneri precise pentru o pace. Aceste propuneri precise sunt cele formulate deja și de Puterile Centrale prin propunerea lor de astă-iarnă, dacă facem abstracție de apelul la dezarmare generală, care este un deziderat pentru care America și Anglia luptă de atâta timp. [...]

În România lupte între Oituz și valea Trotușului. La vest de gara Mărășești s-ar fi reînceput lupte crâncene; rezultatul nu este anunțat.

Dacă Rusia nu ar fi suferit eșecul știut, am avea azi ofensiva generală.

Miercuri, 9 august

[...] Von Mackensen dă azi o ordonanță prin care se interzice strict în România comerțul și vânzarea de săpun. Prin o ordonanță mai veche se interzisese fabricațiunea săpunului, acum

1. Nota papei Benedict XV a fost considerată cea mai importantă încercare a unei părți neutre de a pune capăt primei conflagrații mondiale, prin negocieri diplomatice.

se interzice și vânzarea lui. [...] Care va fi consecința celei de a doua ordonanțe? Că numai prin contrabandă se va putea găsi și cu prețuri inimaginabile; iar în lipsa de săpun se va mări lipsa de higienă și se vor înmulți bolile infecțioase.

Comunicatul german de azi e rău pentru ei; însă e de așa fel aranjat încât publicul să nu vadă nimic rău [...]. În tot cazul, oprirea ofensivei germane în Rusia și pe Siret și modul cum se dezlănțuiește ofensiva de la apus și sud ne dă iar speranțe, îndepărtate ce e dreptul, dar speranțe de victorie.

Joi, 10 august

Nimic, decât călduri insuportabile și viață grea. Cei ce își pusese nădejdea în ofensiva lui Mackensen pe Siret au rămas crud decepționați. [...]

Din comunicatele oficiale de azi n-avem multe informații de pe fronturile de luptă, un lucru însă recunosc, că se dau lupte mari. [...]

Vineri, 11 august

Închisoarea de la Hotel Imperial a fost desființată. Hotelul va primi o altă destinație, mai onorabilă. Ultimii arestați ce se găseau acolo au fost trecuți la Cercul Militar. [...]

Pe frontul de vest al Moldovei, românii au atacat fără succes. [...]

Am impresia că de astă dată frontul Puterilor Centrale se va sparge undeva. De pe frontul ruso-român nu mai pot ridica un soldat fără pericol; pe frontul italian, la Verdun, în Artois, în Frandra se cer din ce în ce trupe mai numeroase, față de recunoașterea superiorității numerice a inamicului. Pe lângă aceasta se menține intensitatea ofensivei pretutindeni. [...]

Sâmbătă, 12 august

Acum câteva zile, urmărind prin gazetă informațiuni, m-am oprit la rubrica Stării Civile în București și rămăsesem uimit

de disproporția dintre moarte și natalitate. Am urmărit 6 zile din nou această rubrică și am constatat că s-au născut în aceste 6 zile 73 de copii, iar morții au fost 150, deci mai mult decât dublu e numărul celor ce dispar. Această scădere a populației e datorată mizeriei prin care străbatem. [...]

Cu toată căldura tropicală prin care trecem, străzile din centru ale Capitalei au reluat înfățișarea timpurilor bune. Deși o populație străină și diferită, luxul mai ales la femei a reapărut, rămâi uimit de găteala damelor de pe trotuare. Numai echipajele și automobilele lipsesc. Vitrinele strălucesc de obiecte de lux. Localurile de aperitive sunt pline ca în vremurile cele bune, deși consumațiunile sunt extrem de reduse și mai ales extrem de scumpe.

Toți cari ne pusesem nădejdea în evenimentele mari ce ar rezulta din sforțările noi de pe toate fronturile începem să ne convingem că nu suntem în ajunul vreunei mari lovituri. [...]

În Moldova, trupe, superioare numericește, ruso-române atacă fără rezultat pe valea Sușiței. Pe frontul Mackensen nimic. [...]

RASA LUI LEIBNITZ ȘI NEGRII AFRICANI

Duminică, 13 august

Comuna continuă prin toate mijloacele de constrângere a cere să se achite dările, în același timp, particularii nu pot încasa de nicăieri din cauza moratoriului. Ce vrea să știe Comuna, adecă statul, care ne-a vârât în prăpastie? Cel puțin dacă s-ar ocupa să pună frâu scumpetii cu care ne sugrumă negustorii. Ca o idee de unde a ajuns scumpirea traiului, dau și azi un tablou al realității. Un costum simplu de haine costă azi 300 lei, o pereche ghete 150 lei, un metru de stambă 30 lei, o bobină de ață 10 lei, un săpun ordinar de spălat pe mâini 15 lei, 16 lei kilo de săpun de rufe, 5 lei 50 un kilogram carne de vacă, 40 lei sticla de untdelemn de floarea soarelui, 20 lei

kilo de unt presat, 13 lei kilo de unt proaspăt din care la topit nu iese decât 250 grame, 25 lei o sticlă de rom fabricat în țară, 12 lei kilo de brânză de burduf, 7 lei kilo de brânză albă sărată, 2 lei o lămâie, 3 ouă la franc, 10 lei perechea de pui de găină, 10 lei kilogramul de pește proaspăt, 18-20 lei kilo de carne rece de porc, 3 lei 50 litrul de vin ordinar de masă, fără sticlă, 25 lei kilo de zahăr, 12 lei kilo de orez, 5 lei kilo de griș, 2 lei kilo de făină albă, 35 lei kilo de bomboane, 130 lei mia de kilograme de lemne tăiate, 1,10 kilo de mangal, 1 leu kilo de lapte dulce etc.

Și asta fără speranță că am ajuns la o limită ce nu se va depăși, și fără putința de a găsi atunci când ai nevoie. La măsuri ce-ar emana de la Consiliul Comunal nimeni nu se mai așteaptă; din când în când câte o măsură sau amendă vine de la komandatura militară germană, când vreun suspus de al lor a reclamat sau a fost lezat.

Nemții de la *Gazeta Bucureștilor* au început să se plângă de lipsa de cavalerism a adversarilor: *„Mintea cinstită și limpede refuză să admită ca luptei să i se dea proporții nefirești“*. Și pentru ce, mă rog? Pentru că, în loc să lupte cei din Europa cari s-au provocat, Anglia a ridicat în contra Puterilor Centrale omenirea întreagă, și nu numai rasa albă, ci a adus în luptă și rasa neagră, roșie și galbenă. *„Asta nu e nici cavaleresc, nici cinstit, nici logic, ca împotriva rasei lui Leibnitz să lupte negrii din Africa și bronzații din Asia.“*

Domnii aceștia nu ar trebui să uite că acum o lună au scris în propria lor gazetă că germanii se mândresc că luptă contra lumei. Eu atunci am spus că asta este o nebunie. Au sfidat lumea întreagă cu puterea lor militară, ei bine, lumea întreagă răspunde acestei sfidări, de altfel cât se poate de slab, căci câți bronzați luptă în contra lor pe fronturi? Ce, asta îi jenează pe germani? Ce, cavalerism era oare când populația pașnică a Bucureștiului, a Parisului sau a Londrei era atacată de la mii de metri înălțime și în plin întuneric, cu mii de kilograme de dinamită, ucigând lumea la întâmplare, femeie, copil sau bătrân? Cavalerism era când escadre de aeroplane ne atacau pe străzile orașului în punctele unde era populația mai deasă sau unde fâlfâia drapelul Crucii Roșii? Cavalerism era când aeroplanele

lor zburau deasupra câmpiilor României, secerând cu mitralierele de la înălțimi de 50-60 metri plugarii de pe brazdă, cari n-aveau altă armă decât biciul cu care mânau boii? Cavalerism este când de la zeci de kilometri distanță arunci asupra inamicului gazuri otrăvite și asficsiante, sau când arunci deasupra tranșeelor dușmane dușuri de lichide aprinse? Cavalerism este întrebuințarea submarinului care de sub apă pândește vapoarele comerciale și de pasageri pentru a le lovi și scufunda? Cavalerism a fost scufundarea Luisitaniei[1]?

Lumea întreagă ar trebui să adune un scuipat formidabil și să-l arunce cu scârbă în fruntea, în obrazul neamului acestuia și încă mă îndoiesc că neobrăzarea și-ar fi primit pedeapsa. Adică ce-i pasă omenirei ce piere că soldatul ce i-a aruncat gazele asficsiante sau bombele de dinamită este doctor în filozofie, de la Bonn sau Heidelberg, sau că este un tibetan cu nasul turtit în stepele Asiei sau un Cafru african, cu buzele roșii și cu nările găurite de verigă? Ce importă omenirei dacă Reims, Aras, Ypres, Louvain, cu podoabele lor artistice milenare, au fost curățite de pe fața pământului de mâna incendiară a unui Von sau Konprinț sau a unui bananier desculț din țara Somalilor sau Zulușilor? Pentru a înfrâna furia lor sălbatică cu care s-au aruncat asupra Belgiei și Franței au trebuit oameni; acești oameni i-a adunat de pretutindeni, căci misiunea lor nu urma să fie mai cavalerească și mai civilizatoare decât a celor ce au atacat. Și nu știu dacă, pentru așa operă cum e a războiului modern, nu e mai nobil să aduci Cafri ca să lupte, decât tineretul universităților europene. [...]

Când m-am culcat rupând foaia de la calendar, văd că încheiem azi un an de la declararea războiului. Numai un an și mie mi s-a părut un veac.

FINELE VOLUMULUI I

1. Scufundarea pachebotului transatlantic britanic *Lusitania* de către un submarin german, în mai 1915, lângă coasta Irlandei, a șocat o lume întreagă. Peste o mie de pasageri și-au pierdut viața în urma acestui atac cu torpile.

CUPRINS

1917: 1 ianuarie–13 august

memorii | jurnale
călătorii | corespondență | portrete | convorbiri | biografii
reportaj | portrete în dialog

„La 13 august 1916 am intrat în război, la 31 decembrie 1918 România ia loc la masa Conferinței de Pace. Ce s-a petrecut în acest răstimp este rodul celor ce am scris aici."

Aceasta este ultima însemnare din impresionantul jurnal pe care fostul deputat Vasile Th. Cancicov îl ține, cu conștiinciozitate și perseverență, timp de 870 de zile. Este perioada în care și el trece, alături de concetățenii săi, prin toate stările provocate de intrarea țării în prima conflagrație mondială: entuziasm, agonie și extaz. Idealuri spulberate, privarea de libertate, nesiguranța zilei de mâine, ravagiile politicianismului, povara ocupației străine, regăsirea neașteptată a speranței. Sunt stări pe care avocatul Cancicov le sintetizează într-o însemnare așternută pe hârtie la doar câteva zile după Adunarea de la Alba Iulia:

„Ce film de cinematograf am trăit în acești doi ani de zile! Cu câte lacrimi amare am asistat la desfășurarea lui, cu ce frecături de nervi, cu ce deznădejde uneori, cu ce nădejde înspre sfârșit!
Numai doi ani, zicem azi; o eternitate, credeam atunci.
Doi ani, din ruină și cenușă – *România Mare*!
Și ce mărire nevisată și nebănuită!"

Deseori citate, însă niciodată reeditate, *Impresiunile și părerile personale* ale lui Vasile Th. Cancicov au reprezentat, până astăzi, mai degrabă o raritate bibliografică. Spre deosebire de alte însemnări asemănătoare, acestea au reușit să treacă testul timpului. Nu doar prin dimensiunile sale impresionante, ci mai ales prin calitatea informațiilor conținute, jurnalul lui Cancicov ne dezvăluie felul în care a luat naștere România Mare. Totul este relatat cu franchețe, fără cosmetizări, cu adevăruri dureroase și rostite până la capăt.

——Daniel Cain